

Anadolu İmam Hatip Lisesi

# AKAİD




**YAZARLAR**

Yrd. Doç. Dr. U. Murat KILAVUZ
Veli KARATAŞ
Nihat MORGÜL
Eba Müslim YAŞAROĞLU





………………………., 2021

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI.......................................................................... 6692
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ NO ..........................................................................983



**EDİTÖR**

Nihal SOYDAŞ

**DİL UZMANI**

Ahmet POLAT

**GÖRSEL TASARIM UZMANI**

Sami ÇELİK

Nazlı Elif AKTAŞ

**PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI**

Hasan TOPAL

**REHBERLİK UZMANI**

Esra DEMİR

ISBN 978-975-11-4159-0

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 25.06.2018 gün ve 12254648 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.



# İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

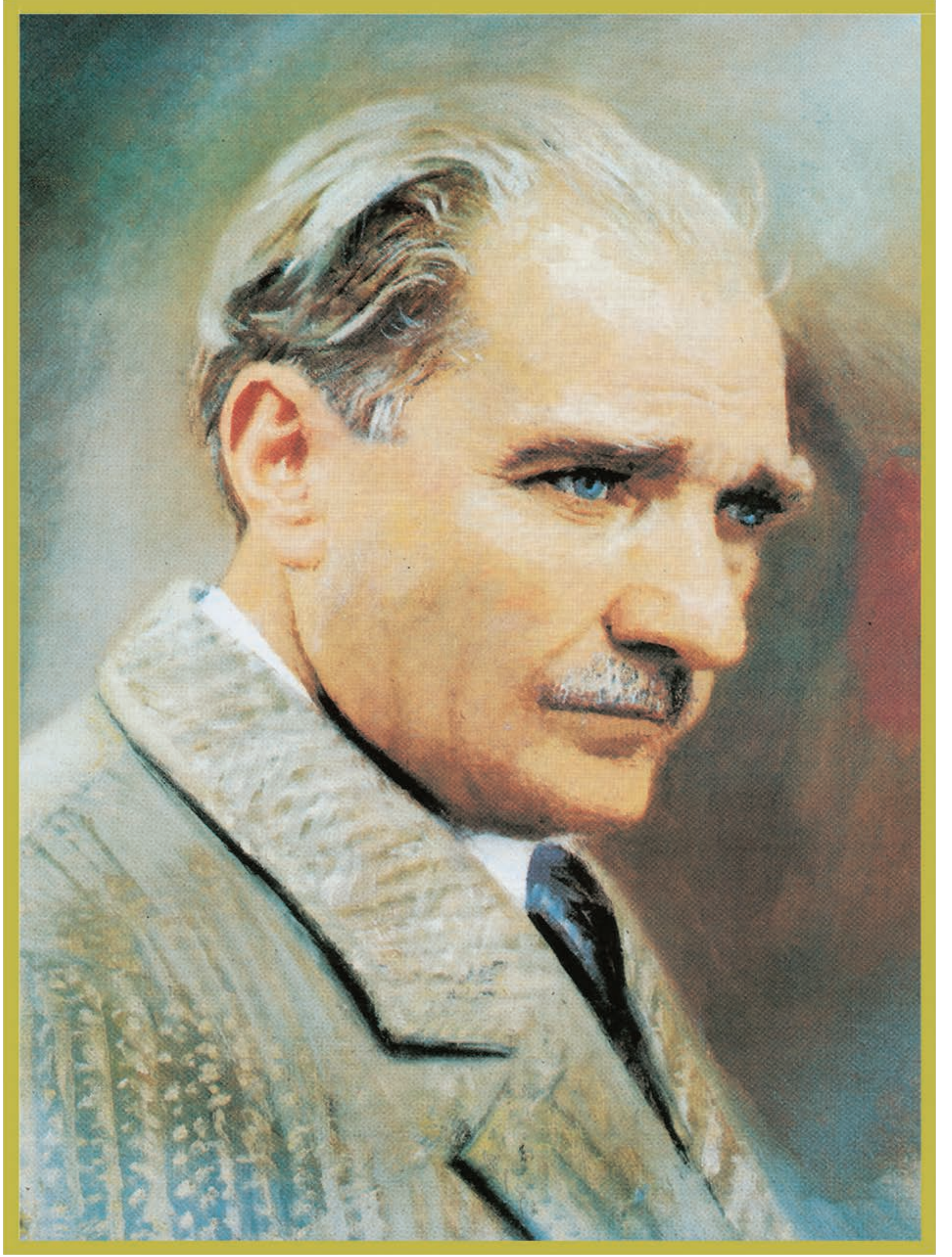
## GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk



**MUSTAFA KEMAL ATATÜRK**

1. ÜNİTE

## AKAİD İLMİ



2. ÜNİTE

## İMAN VE MAHİYETİ



3. ÜNİTE

## ALLAH'A İMAN



4. ÜNİTE

## MELEKLERE İMAN

## 5. ÜNİTE

## PEYGAMBERLERE VE KİTAPLARA İMAN



## 6. ÜNİTE

## AHİRETE İMAN



## 7. ÜNİTE

## KADER VE KAZAYA İMAN

## KISALTMALAR

| | |
|---|---|
| a.s | : Aleyhisselam |
| b. | : bin |
| bk. | : bakınız |
| C | : cilt |
| c.c | : celle celalühü |
| çev. | : çeviren |
| DİA | : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi |
| ed. | : editör |
| haz. | : hazırlayan |
| Hz. | : hazreti |
| md. | : madde |
| MEB | : Milli Eğitim Bakanlığı |
| s. | : sayfa |
| s.a.v | : sallallahu aleyhi ve sellem |
| TDV | : Türkiye Diyanet Vakfı |



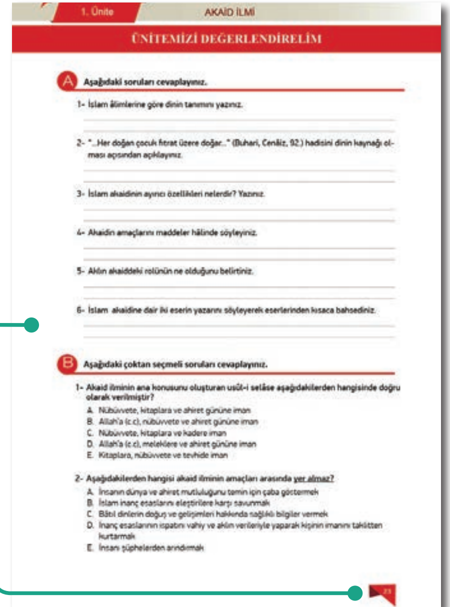
AKAİD İLMİ

1. ÜNİTE

•HAZIRLIK ÇALIŞMALARI•

1. Sizce bir insan inancı veya dini olmadan hayatını sürdürebilir mi? Arkadaşlarınızla tartışınız.
2. İslam itikadının temel esaslarını ilgili kaynaklardan araştırarak İslam'ın temel inanç ilkelerini tespit etmeye çalışınız.
3. Akaid kavramının anlamlarını sözlükten bulup, defterinize yazınız.

- ÜNİTE İSMİ
- ÜNİTE NUMARASI
- ÜNİTE KAPAK RESMİ
- ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM
- DEĞERLENDİRME SORULARI
- SAYFA NUMARASI



1. Ünite AKAİD İLMİ

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1- İslam âlimlerine göre dinin tanımını yazınız.

2- "...Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar..." (Buhari, Cenâiz, 92.) hadisini dinin kaynağı olması açısından açıklayınız.

3- İslam akaidinin ayırıcı özellikleri nelerdir? Yazınız.

4- Akaidin amaçlarını maddeler hâlinde söyleyiniz.

5- Aklın akaiddeki rolünün ne olduğunu belirtiniz.

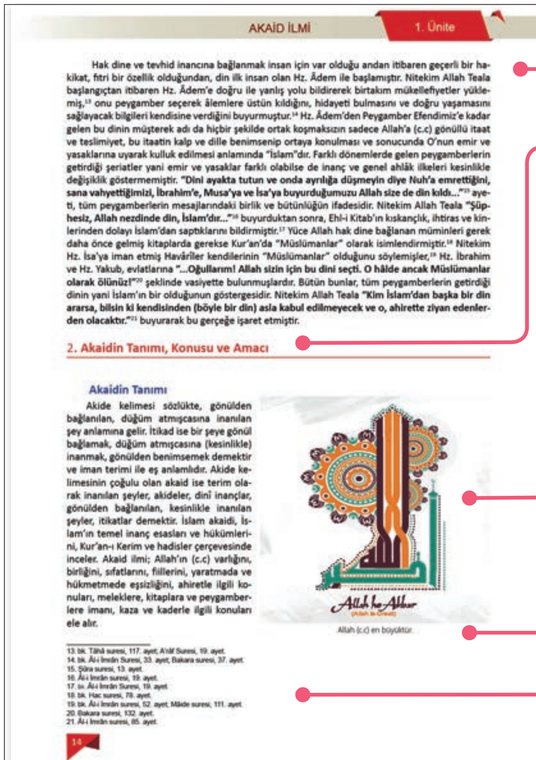
6- İslam akaidine dair iki eserin yazarını söyleyerek eserlerinden kısaca bahsediniz.

B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1- Akaid ilminin ana konusunu oluşturan usûl-i selâse aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?
A. Nübüvvete, kitaplara ve ahiret gününe iman
B. Allah'a (c.c), nübüvvete ve ahiret gününe iman
C. Nübüvvete, kitaplara ve kadere iman
D. Allah'a (c.c), meleklere ve ahiret gününe iman
E. Kitaplara, nübüvvete ve tevhide iman

2- Aşağıdakilerden hangisi akaid ilminin amaçları arasında yer almaz?
A. İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu temin için çaba göstermek
B. İslam inanç esaslarını eleştirilere karşı savunmak
C. Bâtıl dinlerin doğuş ve gelişimleri hakkında sağlıklı bilgiler vermek
D. İnanç esaslarının ispatını vahiy ve aklın verileriyle yaparak kişinin imanını taklitten kurtarmak
E. İnsanı şüphelerden arındırmak

23



AKAİD İLMİ 1. Ünite

Hak dine ve tevhid inancına bağlanmak insan için var olduğu andan itibaren geçerli bir hakikat, fıtri bir özellik olduğundan, din ilk insan olan Hz. Âdem ile başlamıştır. Nitekim Allah Teala başlangıçtan itibaren Hz. Âdem'e doğru ile yanlış yolu bildirerek birtakım mükellefiyetler yüklemiş,[13] onu peygamber seçerek âlemlere üstün kıldığını, hidayeti bulmasını ve doğru yaşamasını sağlayacak bilgileri kendisine verdiğini buyurmuştur.[14] Hz. Âdem'den Peygamber Efendimiz'e kadar gelen bu dinin müşterek adı da hiçbir şekilde ortak koşmaksızın sadece Allah'a (c.c) gönüllü itaat ve teslimiyet, bu itaatin kalp ve dille benimsenip ortaya konulması ve sonucunda O'nun emir ve yasaklarına uyarak kulluk edilmesi anlamında "İslam"dır. Farklı dönemlerde gelen peygamberlerin getirdiği şeriatler yani emir ve yasaklar farklı olabilse de inanç ve genel ahlâk ilkeleri kesinlikle değişiklik göstermemiştir. **"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin diye Nuh'a emrettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya buyurduğumuzu Allah size de din kıldı..."**[15] ayeti, tüm peygamberlerin mesajlarındaki birlik ve bütünlüğün ifadesidir. Nitekim Allah Teala **"Şüphesiz, Allah nezdinde din, İslam'dır..."**[16] buyurduktan sonra, Ehl-i Kitab'ın kıskançlık, ihtiras ve kinlerinden dolayı İslam'dan saptıklarını bildirmiştir.[17] Yüce Allah hak dine bağlanan müminleri gerek daha önce gelmiş kitaplarda gerekse Kur'an'da "Müslümanlar" olarak isimlendirmiştir.[18] Nitekim Hz. İsa'ya iman etmiş Havâriler kendilerinin "Müslümanlar" olduğunu söylemişler,[19] Hz. İbrahim ve Hz. Yakub, evlatlarına **"...Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti. O hâlde ancak Müslümanlar olarak ölünüz!"**[20] şeklinde vasiyette bulunmuşlardır. Bütün bunlar, tüm peygamberlerin getirdiği dinin yani İslam'ın bir olduğunun göstergesidir. Nitekim Allah Teala **"Kim İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır."**[21] buyurarak bu gerçeğe işaret etmiştir.

2. Akaidin Tanımı, Konusu ve Amacı

Akaidin Tanımı

Akide kelimesi sözlükte, gönülden bağlanılan, düğüm atmışcasına inanılan şey anlamına gelir. İtikad ise bir şeye gönül bağlamak, düğüm atmışcasına (kesinlikle) inanmak, gönülden benimsemek demektir ve iman terimi ile eş anlamlıdır. Akide kelimesinin çoğulu olan akaid ise terim olarak inanılan şeyler, akideler, dinî inançlar, gönülden bağlanılan, kesinlikle inanılan şeyler, itikatlar demektir. İslam akaidi, İslam'ın temel inanç esasları ve hükümlerini, Kur'an-ı Kerim ve hadisler çerçevesinde inceler. Akaid ilmi; Allah'ın (c.c) varlığını, birliğini, sıfatlarını, fiillerini, yaratmada ve hükmetmede eşsizliğini, ahiretle ilgili konuları, meleklere, kitaplara ve peygamberlere imanı, kaza ve kaderle ilgili konuları ele alır.



Allah (c.c) en büyüktür.

13. bk. Tâhâ suresi, 117. ayet; A'râf Suresi, 19. ayet.
14. bk. Âl-i İmrân Suresi, 33. ayet; Bakara suresi, 37. ayet.
15. Şûra suresi, 13. ayet.
16. Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.
17. bk. Âl-i İmrân Suresi, 19. ayet.
18. bk. Hac suresi, 78. ayet.
19. bk. Âl-i İmrân suresi, 52. ayet; Mâide suresi, 111. ayet.
20. Bakara suresi, 132. ayet.
21. Âl-i İmrân suresi, 85. ayet.

14

- KONU İÇERİKLERİ
- KONU BAŞLIKLARI
- İLGİLİ GÖRSELLER / GRAFİKLER
- RESİM AÇIKLAMA YAZISI
- KAYNAKLAR
- KİTAPTA YER ALAN ETKİNLİKLER

| ETKİNLİK TÜRLERİ | | | |
|---|---|---|---|
| O OKUYALIM | B BİLGİ KUTUSU | Y YORUMLAYALIM | L LİSTELEYELİM |
| D DÜŞÜNELİM | D DEĞERLENDİRELİM | A ARAŞTIRALIM | N NOT EDELİM |
| | B BULALIM | T TARTIŞALIM | |

# AKAİD İLMİ

## 1. ÜNİTE



### HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Sizce bir insan, inancı veya dini olmadan huzurlu bir şekilde hayatını sürdürebilir mi? Arkadaşlarınızla tartışınız.
2. İslam itikadının temel esaslarını ilgili kaynaklardan araştırarak İslam'ın temel inanç ilkelerini tespit etmeye çalışınız.
3. Akaid kavramının anlamlarını sözlükten bulup, defterinize yazınız.

## 1. Dinin Kaynağı

"Din" kelimesi sözlükte, usul, âdet, tutulan yol, hüküm, mükâfat ve ceza, itaat gibi anlamlara gelir.[1] Allah Teala birtakım hükümler koymak suretiyle insanlar için bir yol belirlemiş, onları bu yola uymakla sorumlu tutmuştur. Kulun tavrına göre de ödüllendirme veya cezalandırma şeklinde bir karşılık takdir etmiştir.

İslam âlimleri dini "akıl sahibi insanları kendi hür irade ve tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilahi kanun"[2] olarak tanımlar. Bu tanım bize dinin çeşitli boyutları hakkında şu temel ilkeleri verir.

1. Tanımdaki "ilahi kanun" ifadesi dinin kaynağına işaret eder. Din Allah'tandır. Allah tarafından ortaya konulmuştur. O'ndan başkasının ne din koymaya ne de dinî hükümleri değiştirmeye ve kaldırmaya hakkı vardır. Yüce Allah **"İyi bilin ki halis din yalnız Allah'ındır..."**[3], **"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Din de sadece ve daima Allah'ındır (Kulluk ve itaat de yalnızca ve daima O'na olmalıdır.). Öyle iken, Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?"**[4] buyurarak bunu bildirmiştir. Dolayısıyla peygamberler için dinin sahibi diyemeyiz, ayrıca onlar kendilerinden dine bir ekleme ve çıkarmada yapamazlar. Sadece Allah'tan (c.c) aldıkları emir ve yasakları ümmetlerine ulaştırırlar.



İlahi dinin temel kaynağı vahiydir.

2. Dinin muhatabı, akıl sahibi yani akıl sağlığı yerinde olan ve akli melekelerini kullanabilen kimselerdir. Başka bir ifadeyle din ancak akıl sahibi olanlara hitap eder. Dolayısıyla akıl sağlığı yerinde olmayanlar ve küçük yaştaki çocukların dinen sorumluluğu yoktur. Nitekim Hz. Peygamber *"Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır: Ergenlik çağına kadar çocuktan, iyileşinceye kadar akıl hastasından ve uyanıncaya kadar uyuyandan."*[5] buyurmuştur.

3. Akıl sahibi insanların dine yöneliş ve bağlılığının kendi hür iradesi ve tercihi ile olması gerekir. Din kişiye hak ile batılı, doğru ile yanlışı gösterir, her birisinin kişi açısından ne gibi sonuçlar doğuracağını açıklar. Bu aşamadan sonra da dine yönelip yönelmemekte bir zorlama söz konusu olmaz.[6] Allah Teala Hz. Peygambere **"Hak Rabb'iniz' dendir; artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin..."**[7] demesini buyurur. İnsanın bu dünyada imtihan edilen bir varlık olması, onun bireysel sorumluluk ve özgürlüğünün de olmasını gerektirir. İnsanın iradesinin neye yöneleceğini din belirler. Ancak duygular ve çevre şartları da bunda etkili olur. Dolayısıyla kişinin iradesini dinin telkini doğrultusunda kullanması, dini yaşamada karşılaştığı güçlükleri kendi iradesi ve tercihiyle aşarak bağlılığını devam ettirmesi esastır. Yüce Allah, "insanı sadece kendisine kulluk etmesi için yarattığını" bildirmiştir.[8] Bu kulluk görevlerini yerine getirmeyi ya da getirmemeyi seçen insan buna göre karşılık görecektir.

---

1. Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş s. 23.
2. Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî, Tâcü'l-arûs, "dyn" maddesi; Seyyid Şerîf el-Cürcânî, et-Ta'rîfât, "Dîn" maddesi.
3. Zümer suresi, 3. ayet.
4. Nahl suresi, 52. ayet.
5. Ebu Davud, Hudûd, 17, Talâk, 11; Tirmizi, Hudûd, 1; İbn Mâce, Talâk, 15.
6. bk. Bakara suresi, 256. ayet.
7. Kehf suresi, 29. ayet.
8. Zariyat suresi, 56. ayet.

4. Kişi aklını ve iradesini kullanarak dini seçtiğinde dinin semeresi olan hayra yani bizzat iyi olan şeylere ulaşır. Aslında kişilerin iyi-kötü algısı ve değerlendirmeleri farklı olabilir. Mesela paraya düşkün birisi için servet ve zenginlik en büyük hayır iken, bir başkası çok kesin biçimde servet sahibi olmaktan kaçınabilir çünkü ona göre zenginlik büyük bir imtihan ve hatta kötü bir şeydir. Şu hâlde dinin insanı ulaştırdığı hayır, kişisel yargılardan, değerlendirmelerden bağımsız, akl-ı selim sahiplerinin kabul edebileceği bir iyilik olmalıdır. Bu da bir yönüyle kişinin Müslüman olması ve Müslüman olmasının getirdiği haklardan yararlanması anlamında dünyevî, bir yönüyle de cenneti ve nimetlerini kazanması anlamında uhrevî hayırdır. İnsan eliyle ortaya konulan veya ilahi kaynaklı olmakla birlikte zamanla bozulan dinlerin böyle bir hayra götüremeyeceği açıktır.

**N NOT EDELİM**

**Hak dinin;**

- ✓ Sahibi ve kaynağı Allah'tır.
- ✓ Muhatabı, akli melekeleri sağlıklı işleyen ve hür iradesiyle tercihte bulunabilen insandır.
- ✓ Amacı, insanı bu dünyada ve ahirette mutlak hayra, gerçek mutluluğa ulaştırmaktır.

Dolayısıyla insanlar tarafından konulmuş, değiştirilmiş veya bozulmuş olan, vahye dayanmayan, bu sebeple de kişileri dünyada ve ahirette saadete ve huzura eriştirmeyen dinler, İslam'a göre hak (gerçek ve doğru) din sayılmazlar.

İnsanda din duygusu doğuştan vardır, sonradan kazanılmış değildir. Çünkü her insanda bir üstün ve aşkın varlığa inanma ve ona kulluk etme özelliği vardır. Bu özellik bir duygu halinde insana yaratılışında bahşedilmiştir. Allah Teala, insanları bir dine inanma ve bağlanma potansiyeli üzere yani din duygusuyla hatta tek bir ilaha inanma ve kulluk etme bilinciyle yarattığını bildirmektedir ki buna fıtrat adı verilir. **"(Resul'üm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur fakat insanların çoğu bilmezler."**[9] ayetinde bu durum ifade edilmiştir. Peygamber Efendimiz'de bir hadislerinde *"Her doğan (İslam) fıtratı üzere doğar. Fakat o çocuğun anası ve babası onu kendi dinlerine döndürürler. Yahudi iseler Yahudi yaparlar, Hristiyan ve Mecusi iseler Hristiyan ve Mecusi yaparlar."*[10] buyurarak insanda din duygusunun doğuştan var olduğunu ve insanların yaratılış gereği tevhid inancını kabul etmeye yatkın olduklarını ancak anne-baba ve çevresinin kişinin tercihini değiştirebileceğini ifade etmiştir.

İnsanın böyle bir fıtrata sahip olmasının temelinde, yaratılış aşamasında Allah Teala ile insanlar arasında gerçekleşen, mîsâk, kâlû belâ veya elest bezmi olarak da bilinen ahitleşme yatar. Kur'an'da bildirildiğine göre Yüce Allah, her insanı kendine şahit tutmuş ve "...**Ben sizin Rabb'iniz değil miyim...?**" diye sormuştur. Onlar da **"...Evet, şahit olduk (ki Rabb'imizsin)..."** cevabını vermişlerdir.[11] *"Ben kullarımın tümünü tevhid ehli (hanîf) olarak yarattım. Sonra şeytanlar onları dinlerinden döndürdü ve bana başka şeyleri ortak koşmalarını emrettiler."*[12] anlamındaki kudsî hadis de bu gerçeği ifade eder. Allah Teala'nın peygamber aracılığıyla insanlara gönderdiği bir tür sözleşme olan dinin ana gayelerinden biri de başlangıçtaki bu ahitleşmeyi hatırlatmak ve kulların buna göre yaşamalarını sağlamaktır.

**B BİLGİ KUTUSU**

"Hani Rabb'in (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, 'Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?' demişti. Onlar da 'Evet, şahit olduk (ki Rabb'imizsin)' demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, 'Biz bundan habersizdik' dememeniz içindir."

(A'râf suresi, 172. ayet.)

9. Rûm suresi, 30. ayet.
10. Buhârî, Cenâiz, 80; Kader 22-23; Tirmizi, Kader, 5; Ebû Dâvûd, Sünnet, 17.
11. A'râf suresi, 172. ayet.
12. Müslim, Cennet, 63.

Hak dine ve tevhid inancına bağlanmak insan için var olduğu andan itibaren geçerli bir hakikat, fıtri bir özellik olduğundan, din ilk insan olan Hz. Âdem ile başlamıştır. Nitekim Allah Teala başlangıçtan itibaren Hz. Âdem'e doğru ile yanlış yolu bildirerek birtakım mükellefiyetler yüklemiş,[13] onu peygamber seçerek âlemlere üstün kıldığını, hidayeti bulmasını ve doğru yaşamasını sağlayacak bilgileri kendisine verdiğini buyurmuştur.[14] Hz. Âdem'den Peygamber Efendimiz'e kadar gelen bu dinin müşterek adı olan İslam, hiçbir şekilde ortak koşmaksızın sadece Allah'a (c.c) gönüllü itaat ve teslimiyet, bu itaatin kalp ve dille benimsenip ortaya konulması ve sonucunda O'nun emir ve yasaklarına uyarak kulluk edilmesidir. Farklı dönemlerde gelen peygamberlerin getirdiği şeriatler yani emir ve yasaklar farklı olabilse de inanç ve genel ahlâk ilkeleri kesinlikle değişiklik göstermemiştir. **"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin diye Nuh'a emrettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya buyurduğumuzu Allah size de din kıldı..."**[15] ayeti, tüm peygamberlerin mesajlarındaki birlik ve bütünlüğün ifadesidir. Nitekim Allah Teala **"Şüphesiz, Allah nezdinde din, İslam'dır..."**[16] buyurduktan sonra, Ehl-i Kitab'ın kıskançlık, ihtiras ve kinlerinden dolayı İslam'dan uzaklaştıklarını bildirmiştir.[17] Yüce Allah hak dine bağlanan müminleri gerek daha önce gelmiş kitaplarda gerekse Kur'an'da "Müslümanlar" olarak isimlendirmiştir.[18] Nitekim Hz. İsa'ya iman etmiş Havârîler kendilerinin "Müslümanlar" olduğunu söylemişler,[19] Hz. İbrahim ve Hz. Yakub, evlatlarına **"...Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti. O hâlde ancak Müslümanlar olarak ölünüz!"**[20] şeklinde vasiyette bulunmuşlardır. Bütün bunlar, tüm peygamberlerin getirdiği dinin yani İslam'ın bir olduğunun göstergesidir. Nitekim Allah Teala **"Kim İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır."**[21] buyurarak bu gerçeğe işaret etmiştir.

## 2. Akaidin Tanımı, Konusu ve Amacı

### Akaidin Tanımı

Akide kelimesi sözlükte, gönülden bağlanılan, düğüm atmışcasına inanılan şey anlamına gelir. İtikad ise bir şeye gönül bağlamak, düğüm atmışcasına (kesinlikle) inanmak, gönülden benimsemek demektir ve iman terimi ile eş anlamlıdır. Akide kelimesinin çoğulu olan akaid ise terim olarak inanılan şeyler, akideler, dinî inançlar, gönülden bağlanılan, kesinlikle inanılan şeyler, itikatlar demektir. İslam akaidi, İslam'ın temel inanç esasları ve hükümlerini, Kur'an-ı Kerim ve hadisler çerçevesinde inceler. Akaid ilmi; Allah'ın (c.c) varlığını, birliğini, sıfatlarını, fiillerini, yaratmada ve hükmetmede eşsizliğini, ahiretle ilgili konuları, meleklere, kitaplara ve peygamberlere imanı, kaza ve kaderle ilgili konuları ele alır.


Allah (c.c) en büyüktür.

13. bk. Tâhâ suresi, 117. ayet; A'râf Suresi, 19. ayet.
14. bk. Âl-i İmrân Suresi, 33. ayet; Bakara suresi, 37. ayet.
15. Şûra suresi, 13. ayet.
16. Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.
17. bk. Âl-i İmrân Suresi, 19. ayet.
18. bk. Hac suresi, 78. ayet.
19. bk. Âl-i İmrân suresi, 52. ayet; Mâide suresi, 111. ayet.
20. Bakara suresi, 132. ayet.
21. Âl-i İmrân suresi, 85. ayet.

Akaid ilmi; ilk ortaya çıkışı itibariyle iman esaslarından özet olarak, tartışmaya girmeden, sadece Kur'an ve hadislerde yer alan bilgileri aktarmak suretiyle bahseden bir ilimdi. Ancak tarihî süreçte, bu esasları akıl ışığında inceleyen, delillendiren, bunun yanı sıra doğrudan doğruya inanca ilişkin bir mesele olmasa da iman esaslarının açıklanması, ispatı ve savunmasına yardımcı olacak konuları da ele alan bir ilim hâline dönüşmüş ve bu ilim için akaidin yanı sıra kelam adı da kullanılmaya başlanmıştır.

## Akaidin Konusu

İslamın getirdiği dinî hükümler; inanç, amel ve ahlak olmak üzere üçe ayrılır. İbadetler ile muamelata ilişkin konular ameli hükümler kapsamındadır.

Akaidin konusunu imanın altı esası ve bunlara ilişkin meseleler oluşturur. Ancak geleneğimizde altı iman esası üç ana başlık altında toplanmıştır. Kadere iman; özünde Allah'ın (c.c) ilmine, iradesine, kudretine ve yaratıcılığına iman olduğu için bu esas Allah'a (c.c) iman ile bir arada düşünülerek ikisine birlikte ilahiyyât (ulûhiyetle ilgili meseleler) denilmiştir. Kitaplara iman, peygamberler ve onlara vahyedildiğine iman etmekle ilişkili olduğu için bu iki esas birleştirilerek nübüvvât (peygamberlikle ilgili meseleler) adını almıştır. Son olarak ahiret ve meleklere imanın her ikisi de gayb konusu olduğu ve bunlar hakkında ancak nassa dayanarak bilgi sahibi olunabileceği için sem'iyyât şeklinde isimlendirilmiştir.

**B BİLGİ KUTUSU**

Akaidin ana konusunu oluşturan iman esaslarına, dinin temelleri, aslî hükümleri anlamında "usûlü'd-dîn" adı verilir.

Bunlar arasından Allah'a (c.c), peygamberlere ve ahirete imanın özel adı "usûl-i selâse"dir (üç temel esas). Çünkü diğer üç iman esasını bunların altında incelemek ve değerlendirmek mümkündür.

Bütün iman esaslarının kendisine bağlı bulunduğu, imanın temelini teşkil eden "Allah'a (c.c) iman"a ise "aslü'l-usûl" (esasların esası) denir.

## Akaidin Amacı

Akaidin öncelikli amacı; iman esaslarının açıklamasını yapmak, bunları yorumlamak, gerek akli gerekse naklî delillerle bunların ispatını gerçekleştirmek, aynı zamanda savunmaktır. Bu yolla sapkın düşünce sahiplerinin İslam'a ve inanç esaslarına yönelik itirazlarını delillerle çürütüp onlara cevap vermek, dolayısıyla iman esaslarını sarsıntıya uğramaktan korumak da akaidin genel amaçları arasındadır.

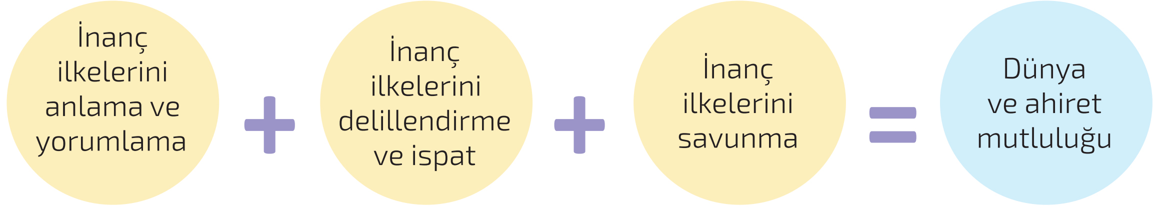

Kelime-i Tevhid

Akaid ilmi iman esaslarını açıklama, yorumlama, ispat etme ve savunma yoluyla Müslümanlar için yol gösterici olmayı hedeflemiştir. Bunların en başta geleni, mümin olan bir kişiye inanç konusunda gerekli ve yeterli bilgiyi sağlayarak onun imanını gerçek, sağlam ve sarsılmaz (yakinî ve tahkikî) bir seviyeye yükseltmektir. Birey, akaid sayesinde elde ettiği bu sağlam bilgi ve imanıyla İslam inançlarına aykırı sapık akım ve cereyanlardan, her çeşit hurafe ve bâtıl inançtan kurtulur ve korunur.

Akaid gerek samimi müminlerde ortaya çıkabilecek bazı şüphe, tereddüt ve itirazları, gerekse İslam dışı din ve düşünce sistemlerini benimseyenlerin ileri süreceği kasıtlı şüphe ve itirazları göğüsler. Bunun için sapık ve batıl fırkaları tanıtır; böylece bir yandan doğru yolu arayanlara yol göstermeyi, diğer yandan da inanmamakta direnen veya İslam itikadını bulandırmak isteyenleri reddetmeyi hedefler.

Akaid, Allah'tan (c.c) başka ilah, yaratıcı ve mutlak otorite olmadığı anlamına gelen tevhid bilincine sahip mümin insanların yetişmesini hedefler. Delillerle güçlendirilmiş tahkiki bir iman sayesinde insan gerçek manada kulluk vazifelerini yerine getirebilir. Bu hedefleri gerçekleştiren akaidin nihaî amacı ise, diğer tüm dinî ilimlerde olduğu gibi, kişinin dünya ve ahirette mutlu olabilmesine katkı sağlamaktır.

Akaidin Amacı




## 3. İslam Akaidinin Temel Özellikleri

Hz. Âdem'den beri bütün peygamberlerin tebliğ ettiği tevhid inancını esas alan İslam akaidinin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. İslam akaidinin diğer inanç sistemlerinde bulunmayan özelliklerinden birisi; apaçık, sade ve anlaşılabilir bir akîde olması, kendisinde hiçbir kapalı ve müphem hususun bulunmamasıdır. İslam' da bir olan Allah (c.c) inancı (tevhid) vardır; çift tanrıcılık (düalizm), üçleme (teslis) ve benzeri inançlar yoktur.

2. İslam akaidi insan fıtratına yabancı gelen ve yaratılışa zıt olan bir akîde değildir, fıtrata uygundur. Özellikle bu akîdenin temelini teşkil eden tevhid inancının insan fıtratına yerleşik olduğu hususunu Kur'an da açıklamaktadır.[22]

İslam akaidi fıtrata uygun olduğu gibi akl-ı selim tarafından da kolayca kabul edilecek esaslardan oluşur. Amentü'de belirlenen esaslar vahiy kaynaklı olup Kur'an ve sünnete dayanır. Allah Teala'nın insanlara en büyük ikramlarından olan akıl, İslam akaidini anlayıp benimsemekte hiç zorlanmaz. Ancak vahye muhatap olan ve sorumluluklar yüklenen insanın akaid esaslarını kolayca benimseyebilmesi için fıtratının ve vicdanının saflığını muhafaza etmesi gerekir. Aklı da onu saptıracak ve Allah'a (c.c) yönelmesini engelleyecek iç ve dış baskılardan uzak olmalıdır.

**D DEĞERLENDİRELİM**

"(Resul'üm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur fakat insanların çoğu bilmezler."

(Rum suresi, 30. ayet.)

*"Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar."*

(Buhari, Tefsir-i Rûm, 2.)

Yukarıda verilen ayet ve hadisi, İslam'ın insan fıtratına uygunluğu açısından değerlendiriniz.

3. İslam akaidi artma ve eksilmeyi, tahrif (bozulma) ve tebdili (değiştirilmeyi) kabul etmeyen sabit ve değişmez bir akîdedir. Herhangi bir din adamının, ilmî kongrenin veya konsilin - Hristiyanlık'ta olduğu gibi - onda bulunmayan şeyleri ona katması, onda bulunanı da ondan eksiltmesi

22. bk. Rûm Suresi, 30. ayet.

mümkün değildir. Hz. Peygamberin de buyurduğu gibi, İslam akaidine ilave edilecek veya ondan çıkarılacak her şey reddedilmiştir: *"Her kim bizim şu din işimize ilişkin onda olmayan bir şey icat ederse, o reddedilmiştir (ve bâtıldır)."*[23] Nitekim Yüce Allah **"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var...?"**[24] buyurarak böyle yapanları kınar ve dinin en mükemmel biçimde tamama erdirildiğini vurgular: **"... Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim..."**[25]

4. İslam akaidi kesin delillere dayanır. Diğer bazı inanç sistemlerinde görülen, inanılacak şeylerin zaten akılla kavranamayan şeyler olması gerektiği ve kişinin sorumluluğunun sadece körü körüne kabullenmekten ibaret olduğu gibi anlayışların İslam akaidinde yeri yoktur. Aksine Kur'an'da **"Sen de onlara: 'Eğer sahiden doğru söylüyorsanız delilinizi getirin' de."**[26] buyurulur. İslam akaidi, sadece kalp ve vicdana hitapla yetinmeyip kesin delillere ve açık istidlallere yer verir. Kur'an-ı Kerim; Allah'ın (c.c) varlığı, birliği ve kemal sıfatlarına sahip olduğu konusunda, kâinattan, insanın kendisinden ve tarihten deliller getirir. İnsanın, göklerin ve yerin ilk yaratılışından, baharda yeryüzünün tekrar canlanmasından hareketle, öldükten sonra dirilmenin mümkün olduğu sonucuna varır.[27]

D DÜŞÜNELİM

Aşağıdaki ayeti, inanç açısından değerlendiriniz.

"... Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim..."

(Mâide suresi, 3. ayet)

5. İslam akaidi mutedil ve dengeli, ifrat ve tefritten uzak bir inanç sistemidir.

a. İslam akaidi, duyu organlarıyla kavrayamıyoruz diye tabiat ötesi şeylerin hepsini inkâr edenlerle, birden fazla ilahın varlığını kabul edip ilahi ruhun birtakım insanlara hattâ hayvanlara ve bitkilere geçtiğini (hulûl) söyleyenlerin iddialarını reddeder. İslam akaidi şirke kayan ilah telakkisini reddettiği gibi, inkârcılığı da reddetmiştir. Âlemin bir tek ilahının olduğunu, O'ndan başka hiçbir ilahın bulunmadığını ortaya koymuştur: **"(Resul'üm) de ki: 'Eğer biliyorsanız (söyleyin bakalım), bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir?', 'Allah'a aittir.' diyecekler. 'Öyle ise siz hiç düşünüp taşınmaz mısınız!' de. 'Yedi kat göklerin Rabb'i, azametli Arş'ın Rabb'i kimdir?' diye sor. '(Bunlar da) Allah'ındır.' diyecekler. 'Şu hâlde siz Allah'tan korkmaz mısınız?' de. 'Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin melekûtu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan fakat kendisi korunup kollanmayan kimdir?' diye sor. '(Bunların hepsi) Allah'ındır' diyecekler. 'Öyle ise nasıl olup da büyüye kapılıyorsunuz?' de."**[28]

B BİLGİ KUTUSU

"İslam akaidi şirke kayan ilah telakkisini reddettiği gibi, inkârcılığı da reddetmiştir."

b. İslam akaidi Allah'ın (c.c) sıfatları konusunda da orta yolu izlemiştir. Ne tenzihte aşırı giderek ilahi sıfatları inkâr etmiş ne de teşbih (Allah'ı (c.c) yaratıklara benzetme) ve tecsime (Allah'ı (c.c) cisim kabul etme) düşmüştür.

Bir taraftan Allah'ı (c.c) yaratıklara benzemekten tenzih ederken diğer taraftan sahip olduğu kemal sıfatlarla O'nu tavsif eder: **"...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir."**[29]; **"Allah, O'ndan başka ilah yoktur. O, hayy (diri)dir, kayyûmdur (yaratıklarını koruyup bizzat yönetendir). Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (O'na**

23. Buhârî, Sulh, 5; Müslim, Akdiye, 17; İbn Mâce, Mukaddime, 3.
24. Şûra suresi, 21. ayet.
25. Mâide suresi, 3. ayet.
26. Bakara suresi, 111. ayet.
27.bk. Enam suresi 101.ayet; Cin suresi 3.ayet; Rum suresi 19. ayet .
28. Müminûn suresi, 84-89. ayetler.
29. Şûra suresi, 11. ayet.

**hiçbir şey gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür."**[30]

c. İslam akaidi diğer inanç sistemlerine yaklaşımında da itidal üzeredir. Ancak İslam, bu sistemler içinde eriyip yok olmayı asla kabul etmemiştir. Nitekim **"O hâlde sen Allah'a güvenip dayan. Çünkü tuttuğun yol, gerçekliği meydanda olan hak yoludur."**[31]; **"O hâlde sen, sana vahyedilen buyruklara sımsıkı sarıl; muhakkak ki sen, dosdoğru yoldasın."**[32] ayetleri bu durumu ifade etmektedir. Diğer yandan İslam, **"...De ki: Allah bizim de Rabb'imiz, sizin de Rabb'iniz' dir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir..."**[33]; **"Ey inkârcılar! Sizin taptıklarınıza ben asla tapmam... Sizin dininiz size, benim dinim banadır."**[34]; **"De ki: Benim işim bana, sizin işiniz de size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım."**[35] ayetleri ile de başta şirk olmak üzere diğer inanç sistemleri ile arasına bir mesafe koymuş ve tavrını belirlemiştir. İslam, **"(İnsanları) Allah yoluna çağıran, makbul ve güzel işler yapan ve 'Ben Müslümanlar'danım' diyen kimseden daha güzel söz söyleyen kim olabilir?"**[36] ve benzeri ayetlerle Müslümanlar diğer insanları İslam'a çağırmaya teşvik edilmiştir.

**L LİSTELEYELİM**

Ayet'el Kürsi olarak bilinen Bakara suresi, 255. ayetinde geçen Allah'ın sıfatlarını maddeler halinde yazınız.

- ..............................................
- ..............................................
- ..............................................

**N NOT EDELİM**

"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın bir tek İlâh olduğu vahy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline!"

(Fussilet suresi, 6. ayet.)

d. İslam akaidi peygamberler hakkında da mutedil bir yol takip etmiştir. Onları hiçbir zaman ilah mertebesine yükseltmediği gibi, sıradan insan derecesine de indirmemiştir. İslam akaidine göre peygamberler ancak bir beşerdir. Fakat Allah (c.c) onları vahiyle şereflendirmiş, büyük günahlardan korumuş ve insanlara örnek yapmıştır.

## 4. İslam Akaidinin Kaynakları

İslam'ın inanç esasları (akaidi) doğrudan doğruya Kur'an ayetleri ve mütevatir hadisler tarafından, hiçbir yoruma meydan vermeyecek biçimde açık ve net olarak belirlenmiştir. Nitekim Kur'an'da Allah'a (c.c), peygamberlerine, kitaplarına, meleklerine, ahirete, kader ve kazaya iman konusuna temas eden ve yer yer ayrıntılı bilgiler veren birçok ayet vardır. Öte yandan hadis kitaplarının; tevhid, cennet, cehennem, sünnet, münafıklar, kader, kıyamet gibi bölümlerinde iman esasları ile ilgili çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Başka bir deyişle itikadın kaynağı nasstır. Dolayısıyla aklın yalnız başına hüküm koyma, vahiyden bağımsız olarak dinî değerleri ve inanç esaslarını belirleme, farz ve haram gibi hususları tayin etme yetkisi yoktur. Ancak bu, itikat sahasında aklın hiçbir etkinliği ve rolünün olmadığı anlamına gelmez. Zira daha önce ifade edildiği üzere din sadece akıl sahibi insanı muhatap kabul etmektedir; yani insanın mükellefiyetinin dayanağı, akıl sahibi ve düşünebilen bir varlık olmasıdır.

30. Bakara suresi, 255. ayet.
31. Neml suresi, 79. ayet.
32. Zuhruf suresi, 43. ayet.
33. Şûra suresi, 15. ayet.
34. Kâfirûn suresi, 1-6. ayetler.
35. Yunus suresi, 41. ayet.
36. Fussilet suresi, 33. ayet.

İslam âlimleri; yanıltıcı psikolojik hâl ve engeller veya dış etkenlerin tesirinden kurtularak doğru biçimde düşünebilen akıl (akl-ı selîm) ile temel inanç ilkelerine, özellikle Allah'ın (c.c) varlığı ve birliğine ulaşmanın mümkün olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim Allah Teala aklın imkânlarını ve onun verdiği bilgiyi iyi kullanmadıkları için kâfirleri **"... Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler; bu yüzden akledemezler."**[37] gibi ifadelerle kınar. **"...O, aklını kullanmayanlara kötü bir azap verir."**[38] buyurarak aklı doğru kullanma noktasında insanları uyarır ve aklını kullananların cehennem azabından kurtulacaklarını ifade eder: **"Ve (cehennemlikler) 'Şayet (Peygamberin söylediklerine) kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık!' derler."**[39]



Aklı selim; tabiata bakıp Allah'ın birliğini kavrar.

İnancın belirlenmesinde olduğu gibi bir ilim dalı olarak akaidin de temel kaynağı nasstır yani Kur'an ve sünnettir. Kur'an ve mütevatir hadislerle belirlenen hükümlere inanılması farz olup inkârı kişiyi dinden çıkarır. Bununla birlikte aklın da akaidde önemli bir rolü vardır. Aklın akaid alanındaki birinci vazifesi, nassların ortaya koyduğu itikadî ilkeleri anlamak ve yorumlamaktır. Ayrıca akıl; çeşitli ilkeler ve usuller doğrultusunda nassları inceleyerek hangi esasların iman küfür sınırını belirleyecek kadar kesin, hangilerinin ise bid'at dalâlet - sünnet hidayet ölçüsü olacak konumda bulunduğunu tayin eder. Nassları bütünlük içerisinde değerlendirir; Allah'tan (c.c) gelen vahiy kaynaklı bilgide asla bir çelişki bulunamayacağı için[40] ilk bakışta farklı anlamlar taşıdığı ve çelişkili olduğu sanılan hususları birbiriyle telif eder, bunların nasıl doğru anlaşılacağını gösterir.

**N NOT EDELİM**

Bir hadisin mütevâtir olmasının anlamı, o hadisin Hz. Peygamber tarafından söylendiği konusunda hiçbir kuşku bulunmaması, Kur'an'ın mütevâtir olmasının anlamı ise Resulullah'ın ağzından çıktığı gibi hiçbir değişikliğe uğramadan zamanımıza kadar ulaşmış bulunmasıdır.

(H. Yunus Apaydın, "Mütevatir" TDV İslam Ansiklopedisi, C 32; s. 208.)

Akıl, nasslarda ortaya konulan inanç esaslarını hem başka nasslardan hem de duyuya gözleme, akıl yürütmeye dayalı pozitif ve sosyal bilimlerden elde ettiği verilerle açıklar, ayrıntılandırır, yorumlar, delillendirmeye ve ispatlamaya çalışır.

İnkârcılar ile farklı din ve kültürlere mensup kimseler Kur'an ayetleri ve hadisleri delil olarak kabul etmeyecekleri için onlara karşı akli verilerle inanç esaslarının savunmasını yapar.

Nass itikadı belirlerken akıl itikadı anlar, yorumlar, ispatlar ve savunur. Allah'ın (c.c) hakikati bulmak ve anlamak üzere insanlara bahşettiği bir araç olan ve sağlıklı düşünebilen aklın, nass (Kur'an ve sünnet) ile çelişik olması söz konusu değildir.

37. Bakara suresi, 171. ayet.
38. Yunus suresi, 100. ayet.
39. Mülk suresi, 10. ayet.
40. bk. Nisâ suresi, 82. ayet.

Tarihsel süreçte Ehl-i sünnet akaidini bu ilkeler çerçevesinde ele alan erken dönem eserler arasında Ebû Hanîfe'nin (ö. 150/767) *el-Fıkhü'l-Ekber* adlı eseri örnek verilebilir. İlerleyen dönemde Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin (ö. 333/944) *Kitâbü't-Tevhîd*'i ile Ebü'l-Hasan el-Eş'arî'nin (ö. 324/935) *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne* ve *el-Lüma'* isimli eserleri itikada dair önemli çalışmalardır.

İslam akaidini ele alan onlarca eser yazılmıştır. Bu eserlerden bazıları Arapça olarak yazılmış daha sonra Türkçeye tercüme edilmiştir. Bazıları da Türkçe olarak yazılmış ve İslam akaidi konusunda önemli bir görev icra etmişlerdir. Ömer en-Nesefi (1069-1142) tarafından kaleme alınan "Akaʾidü'n-Nesefî" (Nesefi Akaidi), tarih boyunca milletimiz tarafından en çok okunan eserlerin başında gelir. Arapça olarak yazılan eser, daha sonra Türkçe başta olmak üzere pek çok dile tercüme edilmiştir. Eserde varlık, bilgi, iman gibi temel konular ele alınmaktadır. İslam akaidini derli toplu ve öğretici bir tarzda özetlemesi Nesefi Akaidi'nin en önemli özelliğidir.

Nesefi Akaidi üzerine yapılan bir şerh (yorum) çalışması olan ve meşhur âlimlerden Taftazânî (1322-1390) tarafından kaleme alınan Şerhu'l-Akaid isimli eser, Akaid alanın en bilinen eserler arasında yer alır. Arapça olarak yazılan daha sonra dilimize tercüme edilen eser, yer yer felsefi konulara yer vermesine rağmen kolay anlaşılır bir üsluba sahip olması nedeniyle asırlar boyunca Osmanlı medreselerinde başucu kitap olmuştur. Günümüzde Akaid ilminde temel eserler arasında yer alan eser, Süleyman Uludağ tarafından "Kelam İlmi ve İslam Akaidi (Şerhu'l-Akaid) adıyla günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin beşinci Diyanet İşleri başkanı olan Ömer Nasuhi Bilmen (1883-1971) tarafından Türkçe olarak kaleme alınan "İslam Akaidi" adlı eser, İslam akaidinin temel ilkelerini açıklandığı, İslam inanç esaslarına dair doyurucu ve güvenilir bilgilerin verildiği önemli bir çalışmadır. Salih Sabri Yavuz tarafından sadeleştirilerek güncellenene eser; tevhit ilmi, delil, şeri hükümler ve kaynakları, din ve akıl, Allah'ın sıfatları gibi konuları ele almaktadır.

Şerafettin Gölcük ve Süleyman Toprak tarafından yazılan "Kelam Tarihi" isimli eser, klasik kelam geleneğine göre yazılmıştır. Kelam ilminin genel konuları ele alınmıştır. Kitabın hazırlanışında ilk kaynaklar kullanıldığı gibi en son çıkan eserlere de müracat edilmiştir. Bu kitapta kelam ilminin bütün konularına kısaca değinilmiştir. Böylece klasik kelam ilmi için bir müracaat kaynağı oluşturulma gayreti içine girilmiştir. Aynı zamanda günümüz kelam problemleri için de çağdaş kelam konularının neler olması gerektiği konusunda yol gösterici bir kaynaktır.

Akaid ve kelam sahasında önemli bir eser olan Bekir Topaloğlu'nun "Allah İnancı" isimli eseri, adından da anlaşıldığı üzere sadece Allah'a (c.c) iman esasını konu edinmektedir. Allah'ın (c.c) varlığı, birliği, isimleri ve sıfatları başlıklı dört ana bölümde konuya ilişkin meseleler aktarılmaktadır. Eserin okuyucuda bilgi vermenin yanında doğru bir uluhiyyet düşüncesinin oluşmasına da katkı sunar.



OKUMA PARÇASI

## İNSANIN DİNÎ TABİATI

Yüce Allah'ı bu dünyada açıkça göremeyiz. Fakat bütün varlıkların, olayların, sebeplerin arkasında ve ötesinde O'nun varlığı kesin bir gerçektir. Kendi benliğimizin farkına varmaya ve kendimizi tanımaya başladığımız anlar, aynı zamanda kendimizi Allah'a (c.c) yakın bulduğumuz anlardır. Varoluşla ilgili gerilim ve huzursuzluklarımız, temelde, kendi benliğimizi tam olarak kavrama ve onu kalıcı bir temele oturtma güçlüğünden kaynaklanır. Bilmeliyiz ki Yüce Allah, varoluşumuzun, benliğimizin en derininde ve merkezinde yer alır. Bizi O'na doğru sürükleyen, ancak O'na bağlanarak ve O'nu hatırlayarak tatmin olabileceğimiz ve huzur bulabileceğimiz bir tabiata sahibiz (bk. Ra'd suresi, 7. ayet).

Allah'ı (c.c) hatırlamak kendi benliğimizi hatırlamakla, O'nu unutmak ise yine kendimizi unutmakla eşdeğerdir (bk. Haşr suresi, 19. ayet; Tevbe suresi, 67. ayet). Benliğimizin asıl kaynağı olan Yüce Allah, iç dünyamızda ve dışımızdaki kâinatta sayısız işaret, delil, iz, belirti ve rehberlikle bize kendisini hatırlatır ve yansıtır (bk. Fussilet suresi, 53. ayet). Hakikati bulmak isteyen için sayısız imkânlar vardır. Aklını, vicdanını ve diğer insanî yeteneklerini sağlıklı geliştiren ve doğasına uygun kullanan kimseler için din yolu, fıtrat ve erdem yoludur. Basiretli ve inançlı bir bakış, tabiatın derin anlamını açığa çıkartır. Sıradan ve sığ bir bakış açısıyla bir sivrisinek, yalnızca bir böcektir; inanan kimseler içinse "Rablerinden gelen bir gerçektir." (Bakara suresi, 26.  ayet).

Allah'ı (c.c) sevmek ve bilmek, O'na bağlanmak ve kulluğuna razı olmak, kendini bilen ve bulan kimsenin varacağı son duraktır. Din; bize sonradan öğretilen, dıştan zorlama ve baskıların bir ürünü değildir. Dinin kökü, kaynağı, çekirdeği, yaratılışımızın özündedir. Yüce Allah, kendi mührünü eseri olan her şeye vurmuştur. Allah'ın (c.c) verdiği bu en güzel doğal renge uymak ve O'na kulluk etmek (bk. Bakara suresi 138. ayet.) kurtuluş ve mutluluğun tek yoludur. Allah'ın (c.c) bütün elçileri, insanın kalbindeki bu ilahi mührü açmak, ona kendini tanıtmak için uğraş vermişlerdir. Kendini aldatma tuzağına düşenler, hakikate gözünü kapayanlar, ısrarla sürdürdükleri kötü ve yanlış davranışları sebebiyle kalp gözü kapananlar dışında herkes, bu ilahi mesajda kendisini bulmuş ve kendisini bilmiştir. Değişmez olan fıtrat kanunu, kıyamete kadar yürürlüktedir ve değiştirilmesi de mümkün olmayacaktır. Yüce Allah, konuyla ilgili olarak şöyle buyurur:

Kendini, Allah'ın (c.c) birliğine inanan bir kimse olarak dine yönelt! Allah (c.c) insanları bu yaratılış (fıtrat) üzerine yaratmıştır. Allah'ın (c.c) yaratmasında da bir değişiklik yoktur. Dosdoğru din de budur fakat insanların çoğu bilmezler (bk. Rûm suresi 30. ayet.).

İnsanın dinî tabiatı, zayıf ya da etkisiz kalabilir, geçici olarak düzeni bozulabilir fakat hiçbir zaman yok edilemez. Din duygusu, öz yaratılışımızda, benliğimizin derinlerinde varlığını sürdürür. Allah'ı (c.c) hatırlama, O'na yönelme ve bağlanma insan hayatının asıl anlam ve amacıdır. Allah'ı (c.c) unutma ve keyfinin istediği gibi yaşama ise bu anlam ve amacın yok edilmesidir. Allah (c.c) inancı, bir Müslüman'ın hayatının merkezinde, en üstün ve en etkili değer olarak yerini alır. Dinden uzak bir hayat, benliğin parçalanması ve parçalarda boğulmak anlamına gelir. İnsan, korku ve arzularının kendisini kışkırtmasından koruyacak dünya ötesi bir güce ve ilkeye ihtiyaç duyar.Bunun eksikliği durumunda, benliğini, manevî ve ahlâkî varlığını geliştirmek için gerçek bir neden bulamaz. Bu dünyada hoşumuza giden, bizi etkileyen ve peşinden sürükleyen pek çok şeyle karşı karşıyayız. Aynı şekilde çeşitli üzüntü, endişe, kaygı ve gerilimlerin, korkuların yakamızı bırakmadığı da bir gerçektir.

Dinî değerlerle hayatını düzene sokamayan kimse için her arzu bir tutku ve tapınmaya dönüşebilir. Her korku, insanı bir başkasına bağımlı ve boyun eğici kılabilir ya da umutsuzluk ve şaşkınlık içinde benliğin çöküşüne yol açabilir. Allah'ın (c.c) kulluğuna razı olmayan kimseler, sonuçta kendi bireysel arzularına ya da içinde yaşadığı toplumun kendini yansıtmaları olan toplumsallaştırılmış arzulara tapınmaya başlar (bk. (Furkân suresi, 43. ayet; Câsiye suresi, 23. ayet; A'râf suresi, 178. ayet). Böylece para, iktidar, şöhret, ideoloji, cinsellik, moda ve gösteriş, tüketim, spor, eğlence, alkol ve uyuşturucu ya da birtakım sapık inanç ve uygulamalar, kişinin hayatını bütünüyle kuşatıcı ve yönetici bir etkinliğe ulaşır. Kendi öz yaratılışına, dinî doğasına yabancılaşmış bir kimsenin gerçek huzur ve mutluluğu yakalaması, imkânsız denecek kadar zordur.

(Hayati Hökelekli, İslam'a Giriş: Gençliğin İslam Bilgisi'nden düzenlenmiştir.)

# ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

## A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

**1-** İslam âlimlerine göre dinin tanımını yazınız.

..................................................................................................................................................

..................................................................................................................................................

**2-** "...Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar..." (Buhari, Cenâiz, 92.) hadisini dinin kaynağı olması açısından açıklayınız.

..................................................................................................................................................

..................................................................................................................................................

**3-** İslam akaidinin ayırıcı özellikleri nelerdir? Yazınız.

..................................................................................................................................................

..................................................................................................................................................

**4-** Akaidin amaçlarını maddeler hâlinde söyleyiniz.

..................................................................................................................................................

..................................................................................................................................................

**5-** Aklın akaiddeki rolünün ne olduğunu belirtiniz.

..................................................................................................................................................

..................................................................................................................................................

**6-** İslam akaidine dair iki eserden kısaca bahsediniz.

..................................................................................................................................................

..................................................................................................................................................

## B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

**1- Akaid ilminin ana konusunu oluşturan usûl-i selâse aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?**

**A.** Nübüvvete, kitaplara ve ahiret gününe iman
**B.** Allah'a (c.c), nübüvvete ve ahiret gününe iman
**C.** Nübüvvete, kitaplara ve kadere iman
**D.** Allah'a (c.c), meleklere ve ahiret gününe iman
**E.** Kitaplara, nübüvvete ve tevhide iman

**2- Aşağıdakilerden hangisi akaid ilminin amaçları arasında yer almaz?**

**A.** İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu temin için çaba göstermek
**B.** İslam inanç esaslarını eleştirilere karşı savunmak
**C.** Bâtıl dinlerin doğuş ve gelişimleri hakkında sağlıklı bilgiler vermek
**D.** İnanç esaslarının ispatını vahiy ve aklın verileriyle yaparak kişinin imanını taklitten kurtarmak
**E.** İnsanı şüphelerden arındırmak

**3- Aşağıdakilerden hangisi akaid ilminin temel konularından biri değildir?**

**A.** Allah'ın (c.c) varlığı ve sıfatları
**B.** Peygamberlerin hayatı
**C.** Ahiret inancı
**D.** Nübüvvet
**E.** Peygamberlerin sıfatları

**4- "Yanıltıcı psikolojik hâl ve engeller veya dış etkenlerin tesirinden kurtularak doğru biçimde düşünebilen akıl." şeklinde tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?**

**A.** Kalb-i Selim
**B.** Havass-ı Selime
**C.** Haber-i Sadık
**D.** Fıtrat-ı Selime
**E.** Akl-ı Selim

*Akaid ilmi İslam inanç esasları olarak belirlenen altı iman esasını inceler.*

**5- Yukarıdaki cümlede akaid ilminin hangi yönüne işaret edilmiştir?**

A. Tanım B. Yöntem C. Konu D. Kaynak E. Amaç

## C Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

( aslü'l usûl - fıtrat - akaid )

**1-** İnsanın doğuştan sahip olduğu dine yönelme ve Allah'ın (c.c) varlığını bulabilme kabiliyetine ....................... denir.

**2-** Allah'a (c.c) iman esasına iman esaslarının ilki ve temeli olduğu için ....................... adı verilir.

**3-** İman esaslarından, tartışmaya girmeden, sadece Kur'an ve hadislerde yer alan bilgileri aktarmak suretiyle bahseden ilmin adı .......................dir.

## D Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların yanına (D), yanlış olanların yanına (Y) yazınız.

**1-** (.....) İslam akaidi insanın gönlüne olduğu kadar aklına da hitap eder ve ikna edici akli delillere dayanır.

**2-** (.....) Hz. Âdem'den Peygamberimize (s.a.v) kadar gönderilen dinlerin içeriğinde hiçbir konuda farklılık yoktur.

**3-** (.....) Amelî ve ahlâkî hükümler, hiçbir yönüyle akaid ve kelamın ilgi konusu değildir.

**4-** (.....) Ahiret ve meleklere imanın her ikisi de gayb konusu olduğu ve bunlar hakkında ancak nassa dayanarak bilgi sahibi olunabileceği için bu ikisine sem'iyyât denilmiştir.

**5-** (.....) Peygamber de kendi düşüncesiyle bazı itikadî hükümler koyabilir.

# İMAN VE MAHİYETİ

2. ÜNİTE



## ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. "Kalp ile tasdik" ve "dil ile ikrar" kavramlarını araştırarak defterinize yazınız.
2. Gayb kavramını araştırarak defterinize yazınız.
3. İnanmakla ibadet etmek arasında nasıl bir ilişki vardır? Araştırınız.
4. İcmali ve tafsili iman nedir? Araştırınız.
5. Mümin, münafık, kâfir, müşrik kavramlarını araştırarak defterinize yazınız.

## 1. İman ve İmanın Mahiyeti

İman sözlükte tasdik etmek, doğrulamak, söylediğini kabullenmek, gönül huzuru ile benimsemek, karşısındakine güven vermek, ikrar etmek, şüpheye yer vermeyecek şekilde kesin olarak, içten ve yürekten inanmak anlamlarına gelir.

İmanın terim anlamı; Hz. Peygamberin Allahu Teala'dan getirdiği kesin olarak bilinen hükümlere (zarûrât-ı dîniyye)[1] kalben inanmak (tasdik) ve bunu dil ile söylemektir (ikrar). Peygamberimizin (s.a.v) haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul etmek, bu haberlerin gerçek ve doğru olduğuna gönülden inanmak demektir.[2]

**B BİLGİ KUTUSU**

Zarûrât-ı dîniyye; "dine ait olup bilinmesi ve inanılması gereken esaslar" anlamına gelir. İmamı Maturidi'ye göre bunları kabul ve tasdik etmek her mümin için farzdır. Bunlardan şüphe etmek müminin imanını zedeler.

Altı iman esasının yanı sıra kesin olarak sabit bulunan bir takım emirler, yasaklar ve uyulması istenen esaslar yani bazı amelî ve ahlâkî hükümler de bu kapsama girer. Mesela beş vakit namazın, zekâtın, Ramazan orucunun ve imkân olunca Hacca gitmenin farz olduğuna inanmak; içki içmenin, haksız yere birini öldürmenin, ana-babaya itaatsizlik etmenin, zinanın, yetim malı ve faiz yemenin ve buna benzer kesin nasslarla sabit olan yasakların haram olduğuna inanmak zarûrât-ı dîniyyedendir.

İmanın rükünleri, tasdik ve ikrardır. İmanın hakikati ve özü, kalbin tasdikidir. Başka bir deyişle, kalbin tasdiki, imanın değişmeyen aslî rüknüdür. Esasen, imanla bilgi arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. Çünkü bir kişinin iman etmesi için önce iman edeceği hususta bilgi sahibi olması gereklidir. Dolayısıyla her inanan kişi, neye inandığını bilir fakat her bilme inanmayı gerektirmez. İnanılacak esaslarla ilgili bilgiye iman denilebilmesi için kişinin kalbinde özgür iradeye dayalı bir tasdikin, teslimiyetin ve boyun eğişin bulunması gerekir.

İmanın temel rüknünün ve dolayısıyla da kişiyi mümin kılan hususun kalbin tasdiki olduğunu Kur'an ve hadisler bize göstermektedir:

**"Ey Resul! Kalpleri iman etmediği hâlde ağızlarıyla 'inandık' diyen kimselerden ve Yahudiler'den küfür içinde koşuşanlar (ın hâli) seni üzmesin..."**[3]

**"Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslam'a açar; kimi de saptırmak isterse göğe çıkıyormuş gibi kalbini iyice daraltır..."**[4]

**N NOT EDELİM**

Tasdikin bulunmadığı salt bilgi, iman değildir. Mümin olmak için sadece bilmek yeterli olsaydı, Yahudi ve Hristiyanların Hz. Peygamberi, şeytanın da Allah'ı bildiği için mümin olmaları gerekecekti. Bu ise Kur'an ayetlerine aykırıdır.

İmanın temeli ve terk edilemeyecek rüknü, inanılacak hususları kalbin tasdik etmesidir. Bir kişi diliyle inandığını söylese bile kalbiyle tasdik etmezse mümin olamaz. Buna karşılık kalbiyle tasdik edip inandığı hâlde, dilsizlik gibi bir özrü sebebiyle inancını diliyle açıklayamayan veya tehdit altında olduğu için kâfir ve inançsız olduğunu söyleyen kimse de mümin sayılır. Yani baskı ve zorlama (*ikrah-ı mülci*) altında iken küfür içeren bir sözü söylemek veya fiili yapmak, kişiyi mümin olmaktan çıkarmamaktadır.

1. Mahmut Çınar, Zarûrât-ı Dîniyye, TDV İslam Ansiklopedisi, C 44 s. 138 .
2. bk. Mustafa Sinanoğlu, İman, TDV İslam Ansiklopedisi, C 22 s. 212.
3. Mâide suresi, 41. ayet.
4. En'âm suresi, 125. ayet.

İmanın aslî rüknü kalbin tasdiki olmakla birlikte kalpte neyin gizli olduğunu insanlar bilemediği için kalpteki inancın dil ile söylenip açığa vurulması gerekmektedir. Bu sebeple ikrar yani kalpte bulunan inancın dil ile ifade edilmesi, imanın bir parçası değil, ancak onun dünyevî şartıdır. Hatta Hanefî fakihleri ikrarın dünyevî açıdan bu önemli rolü sebebiyle onu da imanın bir rüknü (olmazsa olmaz parçası) olarak değerlendirmiş fakat kalp ile tasdikin asıl rükun, dil ile ikrarın ise zaid (ikincil derecede) rükün olduğunu belirtmişlerdir.

## B BİLGİ KUTUSU

Sahabîlerden Ammâr b. Yâsir, Kureyş müşriklerinin ağır baskılarına ve ölüm tehditlerine dayanamayarak kalben inanmakla birlikte, diliyle Müslüman olmadığını, Hz. Muhammed'in dininden çıktığını söylemiş (ikrahı mülci) fakat sonradan Allah Teala şu ayeti vahyederek Ammâr'ın mümin bir kimse olduğunu buyurmuştur:

"Gönlü imanla dolu olduğu halde, zor altında olan kimse müstesna, inandıktan sonra Allah'ı inkâr edip gönlünü kafirliğe açanlara Allah katından bir gazap vardır; büyük azap da onlar içindir."

(Nahl Suresi, 106. ayet.)

Kalplerde neyin gizli olduğunu ancak Allah (c.c) bilir. Bir kimsenin iman ettiği, ya kendisinin söylemesiyle veya cemaatle namaz kılmak gibi mümin olduğunu gösteren belli ibadetleri yapmasıyla anlaşılır. O zaman bu kimse mümin olarak tanınır, Müslüman muamelesi görür. Müslüman bir kadınla evlenebilir. Kestiği hayvanın eti yenir, zekât ve öşür gibi dinî vergilerle yükümlü tutulur. Ölünce de cenaze namazı kılınır, Müslüman mezarlığına defnedilir. Eğer bir kimse inancını diliyle ikrar etmezse ona, Müslüman'a özgü bu tür hükümler uygulanmaz. İmanda ikrarın çok önemli olduğunu Peygamber Efendimiz şu hadisleriyle dile getirmişlerdir:

*"Kalbinde zerre kadar iman olduğu hâlde 'Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed (s.a.v) O'nun elçisidir.' diyen kimse cehennemden çıkar."*[5]

Dil ile ikrar bu derece önemli olduğu için genellikle iman, "kalp ile tasdik ve dil ile ikrardır" şeklinde tanımlanmıştır. Fakat imanı bu şekilde tanımlamak, kalbi ile inanmadığı hâlde "inandım" diyenin mümin olmasını gerektirmez. Nitekim Allah Teala buyurmuştur ki: **"İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları hâlde 'Allah'a ve ahiret gününe inandık.' derler."[6]**

## N NOT EDELİM

"İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları halde 'Allah'a ve ahiret gününe inandık' derler. Onlar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve müminleri aldatırlar. Halbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar ve bunun farkında değillerdir. Onların kalblerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elîm bir azap vardır."

(Bakara suresi, 8-10. ayetler)

Gönülden inanmadığı hâlde, diliyle inandığını söyleyen kişi – kalpteki inanç ve ikrarı bilinemediği için – dünyada Müslüman gibi muamele görür. Fakat imanı bulunmadığı ve münafık olduğu için ahirette kâfir olarak muamele görecek ve cehennemde ebedî kalacaktır. Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi kalbin tasdiki, imanın rüknü olarak önemli bir temeldir. Dilin ikrarı da bu asıl ve gerçeğin tanınmasını sağlayan bir şarttır.

**Çeşitli açılardan imanın tasnifi:** İman, mümin olan kişinin inanç esasları hakkındaki bilgi düzeyi ve iman dairesine giriş süreci açısından farklı şekillerde tasnif edilmiştir.

5. Buhârî, İman, 33; Tirmizi, Cehennem, 9; İbn Mâce, Zühd, 37.
6. Bakara suresi, 8. ayet.

**Taklidî iman - Tahkikî İman:** Delillere dayalı olmaksızın, ana-babadan veya çevresindeki insanlardan görerek ve öğrenerek iman etmeye taklidî iman denir. Böyle bir iman aile başta olmak üzere çevrenin telkiniyle meydana geldiği için aslında İslam toplumunda doğup büyümüş olmanın doğal bir sonucudur. Delillere, bilgiye, araştırma ve kavramaya dayalı imana ise tahkikî iman denir.

Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunluğuna göre taklidî iman geçerlidir. Ancak kişi imanını akli ve naklî delillerle kuvvetlendirme yönüne gitmediği için sorumlu kabul edilmiştir. Taklidî iman, inkârcı ve sapık fikirli kişilerin ileri sürecekleri şüphelerle sarsıntıya uğrayabilir. Bunun için imanı; dinî ve aklî delillerle kuvvetlendirmek gerekir. Çünkü bu deliller, ileri sürülecek şüphelere karşı imanda direnç sağlar.[7]



"... Allah'tan başka bir yaratıcı var mı?..."
(Fatır suresi, 3. ayet)

**İcmalî İman - Tafsilî İman:** Tevhid ve şehadet kelimelerini inanarak söylemek, imanın ilk derecesi ve İslam'ın temel direğidir. Gerçekte Allah'ı (c.c) yegâne ilah tanıyan, Hz. Peygamberi Allah'ın peygamberi olarak kabullenen kişi, diğer iman esaslarını ve Peygamberimizin (s.a.v) getirdiği her şeyi toptan kabullenmiş demektir. Çünkü diğer iman esasları, Hz. Peygamber aracılığıyla bize bildirilmiş, onlara inanmanın gerekli olduğu o yüce peygamber kanalıyla bize ulaşmıştır. Öyleyse Allah Elçisi'ni tasdik, getirdiği şeylerde ona inanmak demektir. Tevhid ve şehadet kelimelerini inanarak söyleyen kimse, Hz. Muhammed'in (s.a.v) haber verdiği ve bizlere bildirdiği esasların hepsine birden iman ettiğinden bu imana icmalî (toptan) iman denmektedir[8].

Mümin sayılabilmek için icmalî iman yeterli olmakla birlikte, kişinin dinin diğer hükümlerini ve inanılması gerekli olan şeylerin her birini teker teker öğrenip onlara da inanması zorunludur.

İnanılacak şeylerin her birini açık ve geniş bir şekilde öğrenip bunlara ayrıntılı olarak inanmaya **tafsilî iman** denir. Tafsilî iman, imanın en geniş şeklidir; bu sebeple üç derecede incelenmektedir:

Birinci derece; Allah'a (c.c), Hz. Muhammed'in (s.a.v) Allah'ın (c.c) peygamberi olduğuna ve ahiret gününe kesin olarak inanmaktır. Tafsilî iman, icmalî imana göre daha açık ve daha geniştir. Çünkü burada ahirete iman da özellikle belirtilmiş ve yer almıştır.

İkinci derece; Allah'a (c.c), Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, öldükten sonra tekrar dirilmeye, cennet ve cehennemin, mükâfat ve azabın varlığına, kaza ve kadere inanmaktır. Yani tafsilî imanın ikinci derecesi, *âmentü*de ifade edilen prensiplerdir.

**N NOT EDELİM**

Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet

لَا اِلٰهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ

Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed O' nun elçisidir.

أَشْهَدُ أَنْ لَا اِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Ben Allah'tan başka ilah olmadığına,
Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim.

7. bk. A.Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 52.
8. bk. A.Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 49-51.

Üçüncü derece ise; Hz. Peygamber tarafından bize ulaştırılan, manası açık ayet ve mütevatir hadislerle sabit olan haber ve dinî hükümlere, Allah (c.c) ve Resul'ünün bildirdiği şekilde, ayrıntıları ile tek tek inanmaktır. Mesela namaz, oruç, zekât, hac vb. farzları; helal ve haram olan şeyleri öğrenip bütün bunların farz, helal, haram olduklarını yürekten tasdik etmek tafsilî imanın üçüncü ve en geniş derecesidir.

Müslüman olmak isteyen bir kimse, icmalî iman ile İslam'a girmiş olur. Bu iman üzere ölürse neticede cennete girer. Dolayısıyla icmalî imanın, yeni Müslüman olanlar ile akıl ve öğrenme seviyesi bakımından inanılacak hususların ayrıntılarını kavrayamayan kimseler için söz konusu olduğu söylenebilir. İcmalî iman, nihaî kurtuluş için yeterli olsa da tafsilî iman Müslüman'ın imanını yüceltir, olgunlaştırır, sağlam temeller üzerine oturtur. Allah'ı (c.c) ve O'ndan geleni gönülden tasdik ettikten sonra, Hz. Peygamberin açıkladığı tüm buyruk ve yasakları bütünüyle öğrenmesi, kabullenmesi ve uygulaması gerekir. Tafsilî imanın üçüncü derecesi, *zarûrât-ı dîniyye* denilen ve inanılması zorunlu bulunan bütün inanç, ibadet, muamelât ve ahlâk hükümlerine inanmayı içermektedir.[9]

O OKUYALIM

### ÂMENTÜ

"İnandım" anlamına gelen "âmentü", İslam'ın iman esaslarını ana hatlarıyla ifade eden bir terimdir. Ayet ve hadislere dayanarak "âmentü" şöyle bir formül hâline getirilmiştir:

اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ وَ مَلاَئِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَ شَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى
وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلٰهَ
إِلَّا اللّٰهُ وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ

"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayr ve şerrin Allah'tan olduğuna iman ettim. Ölümden sonra diriliş gerçektir. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim."

N NOT EDELİM

Zarûrât-ı dîniyye, kesinlik arz ettiğinden bunların varlığı içtihada konu teşkil etmez.

**İman - İslam İlişkisi:** İslam sözlükte, "itaat etmek, boyun eğmek, bağlanmak, bir şeye teslim olmak, esenlikte kılmak" anlamlarına gelir. Terim olarak, "Yüce Allah'a itaat etmek, Hz. Peygamberin din adına bildirmiş olduğu şeylerin hepsini kalp ile tasdik edip dil ile söylemek, inandıklarını yaşamak, sözleri ve davranışları ile kabul edip benimsediğini göstermek" demektir.

Kur'an-ı Kerim'de iman ile İslam bazen aynı bazen farklı anlamda kullanılmıştır. İman ile İslam aynı anlamda kullanılırsa da İslam kelimesi, İslam'ın gerekleri olan hükümlerin dinden olduğuna inanmak, İslam'ı bir din olarak benimsemek ve ona boyun eğmek manasına gelir.

İman ile İslam'ın farklı kavramlar olarak ele alınması durumunda her mümin, müslim olmakta fakat her müslim, mümin sayılmamaktadır. Çünkü bu anlamda İslam, kalbin bağlanışı ve teslimiyeti değil de dilin ve organların teslimiyeti, belli amellerin işlenmesi demektir. İslam daha genel bir kavram, iman daha özel bir kavram olmaktadır. Mesela münafık, diliyle Müslüman olduğunu söyler, buyrukları yerine getiriyormuş izlenimi verir fakat kalbiyle inanmaz. Münafık gerçekte inanma-

T TARTIŞALIM

Amentüdeki iman şartlarıyla İslam'ın beş şartını göz önünde tutarak mümin ve Müslüman kavramlarının birbiriyle olan ilişkisini tartışınız.

9. Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş s. 50.

dığı hâlde, dünyada Müslüman'mış gibi gözükebilir[10]. Örneğin Hucurat suresi 14. ayet-i kerimede iman ile İslam ayrı kavramlar olarak zikredilmektedir : **"Bedeviler inandık dediler. De ki: Siz iman etmediniz ama boyun eğdik deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi…"**

**İmanın Artması ve Eksilmesi:** İmanın artması ve eksilmesi konusuna iki açıdan bakılabilir.

1. İman, inanılması gereken hususlar açısından artmaz ve eksilmez. Çünkü bir kimse inanılacak esasların hepsini kabul etse fakat bir veya birkaçına inanmasa, mesela meleklere veya namazın farz oluşuna yahut adam öldürmenin haramlığına inanmasa iman etmiş sayılmaz. İman edilecek esaslardan birini kabul etmeme durumunda iman gerçekleşmemiştir ki artması veya eksilmesi söz konusu olsun. Herkes aynı şeylere iman etmekle yükümlüdür. İnanılacak esaslar konusunda âlimle cahil, peygamberle peygamber olmayan, kadınla erkek arasında hiçbir fark yoktur. İmam Ebû Hanîfe, bu konuda şu güzel açıklamayı yapar: "İman artmaz eksilmez. Çünkü imanın artması, ancak küfrün eksilmesi ile imanın eksilmesi de ancak küfrün artmasıyla mümkün olabilir. Bir şahsın aynı anda hem mümin hem de kâfir olması ise yanlış bir düşünce şeklidir."[11]

A ARAŞTIRALIM

"Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse tam manasıyla sapıtmıştır. "

(Nisâ suresi, 136. ayet.)

Yukarıdaki ayetin "Ey iman edenler" ile başlamasını ve sonrasında "iman ediniz" denilmesinin sebebini bir tefsir kitabından araştırınız.

2. İman, nitelik yönünden yani güçlü veya zayıf olma açısından artma ve eksilme gösterir. Kiminin imanı kuvvetli ve olgun, kiminin ki ise zayıftır. İman kişide işitme ve düşünmeye bağlı bilgi ve inanç ( ilme'l-yakîn ) seviyesinde olabildiği gibi görmeye dayalı bilgi ve inanç (ayne'l-yakîn ) ve yaşamaya ve iç tecrübeye dayalı bilgi ve inanç ( hakka'l-yakîn) seviyesinde de olabilir. İmanda bu çeşit bir farklılığın bulunduğuna ayet ve hadislerde de işaret edilir. Mesela Hz. İbrahim ölüleri nasıl dirilttiğini göstermesini Allah'tan (c.c) istemiş, Yüce Allah'ın **"İnanmadın mı?" sorusuna "…Hayır! İnandım fakat kalbimin mutmain olması için (görmek istedim)…"**[12] cevabını vermiştir. Böylece onun Allah'ın (c.c) ölüleri nasıl dirilttiğini gördükten sonraki imanının önceki imanından daha kuvvetli olduğu belirtilmiştir.

N NOT EDELİM

"Mal biriktirme arzusu sizi ölünceye kadar oyaladı. Hayır! Yakında bileceksiniz! Elbette yakında bileceksiniz! Gerçek öyle değil! Kesin bilgi (ilme'l-yakîn) ile bilmiş olsaydınız, (orada) mutlaka cehennem ateşini görürdünüz. Sonra onu ahirette çıplak gözle kesin olarak (ayne'l-yakîn) görecek (ve bilecek)siniz. Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz."

(Tekasür suresi, 1-8. ayetler.)

Ayette geçen ilme'l-yakin ve ayne'l-yakin ifadelerinden anladıklarınızı defterinize not ediniz.

10. Komisyon, TDV İlmihali, "İman ve İbadetler", C 1, s. 75.
11. Ebû Hanîfe, "Ebû Hanîfe'nin Vasiyyeti", İmâm-ı Azam'ın Beş Eseri içinde, s. 73.
12. bk. Bakara suresi, 260. ayet.

Kur'an-ı Kerim'deki **"...İman edenlere gelince (her inen sure) onların imanlarını arttırır ve onlar sevinirler."**[13]; **"İmanlarını bir kat daha arttırsınlar diye müminlerin kalplerine güven indiren O'dur."**[14] ; **"Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğunda imanlarını arttıran ve yalnız Rableri'ne dayanıp güvenen kimselerdir."**[15] anlamındaki ayetler ile bu konudaki hadisler, imanın kuvvet yönüyle farklı seviyelerde olabileceğini, nitelik yönüyle artma ve eksilme gösterebileceğini ifade etmektedir.



Bilgiyi görerek elde etmek onu daha kalıcı ve inandırıcı hale getirir.

## 2. İman ve Amel Arasındaki İlişki

Amel; iradeye dayalı iş, davranış ve eylem demektir. Esasen tasdik ve ikrar da birer ameldir. Ancak amel deyince daha çok kalp ve dil dışında kalan organların ameli anlaşılmaktadır. Bu durumda iman ile amel birbirinden ayrı şeyler olmasına, amel imanın bir parçası olmamasına rağmen, her ikisi arasında çok sıkı bir bağ ve ilişki bulunmaktadır.

**Amel imanın ayrılmaz parçası değildir:** Ehl-i sünnet âlimlerine göre amel, imanın parçası, rüknü ve olmazsa olmaz rüknü değildir. Bu sebeple bütün dinî esasları kalpten benimsemiş fakat çeşitli sebeplerle buyrukları yerine getirmemiş veya yasakları çiğnemiş olan kimse, işlediği günahı helal saymadığı müddetçe mümin sayılır. Çünkü:

1. Kur'an-ı Kerim'de **"iman edenler ve salih amel işleyenler"** ifadesinin geçtiği pek çok ayet vardır.[16] Bu ayetlerde "iman edenler" ile "salih amel işleyenler" ayrı ayrı zikredilmiştir. Eğer amel imanın bir parçası olsaydı, "iman edenler" denilince ayrıca "salih amel işleyenler" demeye gerek kalmazdı. Çünkü bir şeyin bütünü ifade edildiğinde, bütünle birlikte onun parçalarının da tek tek sayılması gerekmez. Mesela "Ali geldi" dendiğinde, Ali'nin birer parçası olan organları da sayılarak "Ali ve ayakları, elleri ve başı geldi" denilmez.

**T TARTIŞALIM**

"Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır."

(Asr suresi, 1-3. ayetler.)

Yukarıdaki sureyi iman amel ilişkisi açısından tartışınız.

**N NOT EDELİM**

"İşte onlar, Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir ki biz onlar için kıyamet gününde tartıya gerek duymayacağız."

(Kehf suresi, 105. ayet.)

13. Tevbe suresi, 124. ayet.
14. Fetih suresi, 4. ayet.
15. Enfâl suresi, 2. ayet.
16. bk. Bakara suresi, 277. ayet; Yunus Suresi, 9. ayet; Hûd suresi, 23. ayet.

2. Bazı ayetlerde iman, amel için bir ön şart olarak konmuş, iman olmadan amelin geçerli olmayacağı bildirilmiştir. Örneğin **"Rableri'ni inkâr edenlerin durumu şudur: Onların salih amelleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. (Dünyada) kazandıkları hiçbir şeyin (ahirette) yararını görmezler. İşte asıl kayıp, asıl sapıklık budur."**[17] ayetinde verilen örnekle iyi işlerin, iman olmadıkça Allah (c.c) katında değer kazanmayacağı bildirilmiştir. **"Her kim mümin olarak salih amel işlerse, artık o, ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar."**[18] ayetinde de görüldüğü üzere eğer iman ile amel aynı şey olsaydı, o zaman ayrı ayrı zikredilmezdi.

**İman amel ilişkisi bağlamında büyük günah:** Bazı ayetlerde büyük günahın imanla birlikte bulunabileceği ifade edilmiştir. Örneğin **"Eğer müminlerden iki grup bir birleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin ..."**[19] ayetinde adam öldürerek büyük günah işlemiş kişilerden "müminler" diye söz edilmiştir. Eğer amel imanın parçası olsaydı, bu kişiler "mümin" olarak anılmazlardı.

## B BİLGİ KUTUSU

Ayet ve hadislerde büyük günah olduğu belirtilen, işleyenleri hakkında tehdit ifadeleri kullanılan veya dünya ya da ahiretteki ceza hükümleri gösterilen fiiller ile ayet ve hadislerde açıkça belirtilmediği hâlde aynı kötülükleri içeren benzer davranışlara büyük günah (kebîre) denir.

Kur'an-ı Kerim'de büyük günahlara ilişkin farklı ayetlerde beyanlar bulunduğu gibi ayetlerde bunların bazıları bir arada zikredilmiştir Örneğin En'am suresi 151-153. ayetlerde şu şekilde geçmektedir: **"Ey Muhammed!) De ki: Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (Zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşrû bir hak karşılığı olmadıkça, Allah'ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin. İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız. Rüşdüne erişinceye kadar yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın. Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. Biz herkesi ancak gücünün yettiği kadarıyla sorumlu tutarız. (Birisi hakkında) konuştuğunuz zaman yakınınız bile olsa âdil olun. Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte bunları Allah size öğüt alasınız diye emretti. İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır. İşte size bunları Allah sakınasınız diye emretti.".**

Büyük günahların neler olduğu konusunda hadislerde de çeşitli bilgiler vardır. Peygamberimiz (s.a.v) bir hadisinde, "*Size büyük günahların en büyüklerinden haber vereyim mi? Onlar, Allah'a ortak koşmak, ana-babaya itaatsizlik ve yalancı şahitliktir.*" (Buhârî, Edeb, 6; Müslim, İman, 38; Tirmizi, Tefsir, 5.) buyurmuş, bir başka hadislerinde "*Mahveden/helak eden yedi günahtan sakınınız. Onlar, Allah'a ortak koşmak (şirk), sihir yapmak, haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymak, yetim malı yemek, faiz yemek, savaş meydanından kaçmak ve bir şeyden habersiz namuslu mümin kadınlara zina iftirasında bulunmaktır.*" (Buhârî, Vesâyâ, 23; Müslim, İman, 38; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10.) diyerek büyük günahların yedi tanesini zikretmiştir. Bir başka hadiste büyük günahların sayısı dokuz olarak belirtilmiş, ana-babaya itaatsizlik ve Mescid-i Haram'da günah işlemek de bunlara eklenmiştir (Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10).

17. İbrahim suresi, 18. ayet.
18. Tâhâ suresi, 112. ayet.
19. Hucurât suresi, 9. ayet.

Peygamber Efendimiz döneminden itibaren Ehl-i sünnet âlimleri, kalbinde imanı bulunduğu ve bunu diliyle söylediği hâlde dinin emrettiği amelleri işlemeyen veya bazı yasakları çiğneyen kimseleri – yaptıklarını helal ve meşrû görmedikleri sürece – mümin saymışlar, Müslüman'a mahsus haklardan istifade ederek hayat sürmelerine karşı çıkmamışlardır. Bu kimselerin günahkâr "mümin" oldukları konusunda fikir birliği (icmâ) etmişlerdir.

**B BİLGİ KUTUSU**

Kalbinde iman bulunup inancını diliyle söyleyen fakat çeşitli sebeplerle ameli terk eden, şirk dışındaki büyük günahlardan birini işleyen kimse, işlediği günahı helal saymıyorsa mümindir, kâfir değildir. Fakat büyük günah işlediği için ceza görecektir. Ancak bu kimse için tövbe kapısı açıktır. Yüce Allah böyle bir kimseyi ahirette dilerse affeder, dilerse affetmez, cezalandırır.

### Amelin Gerekliliği ve İmanla Olan İlgisi

İman ile amel birbirlerinden farklı olmakla birlikte, âdeta etle tırnak, ruh ile bedenin birbiriyle irtibatı gibi bağlantılıdırlar. Çeşitli sebeplerle ibadet ve ahlâkî davranışlardan birisini yerine getirmeme ya da haram olan bir fiili yapma sebebiyle amelde kusur, mümini dinden çıkarmaz. Ancak imanını olgunlaştırmak imanı üstün bir dereceye yükseltmek ve böyle iman sahiplerine Allah'ın (c.c) vaat ettiği nimetlere kavuşmak için ibadet ve amel gereklidir.




Amelsiz iman, meyvesiz bir ağaca benzer.

İman ile amel arasında iki yönlü bir ilişkiden söz edilebilir. İmanın amele etkisi bakımından düşünüldüğünde, gerçek bir imanın, kişiyi doğru amelde bulunmaya sevk etmemesi mümkün değildir. Kalpte gizli kalmış fakat kişinin davranışları üzerinde etkisi görülmeyen, hayata yansımamış bir imanın ne kadar sağlıklı bir iman olduğu şüphelidir. Böyle bir iman, meyvesiz ağaca benzer.

Amelin imana bakan yönü açısından düşünüldüğünde ise, kalpte bulunan imanın varlığını devam ettirmesi, sağlamlaşması, gücünü arttırması ve çevreye yansıması için de ibadet, amel ve ahlâkın gerekli olduğu âşikardır. İnsan sadece kalpteki inançla yetinir, Allah'ın (c.c) emirlerini yerine getirmez ve yasaklarını çiğnerse dine ve Allah'a (c.c) olan bağlılığı yavaş yavaş zayıflar; en sonunda yok olma noktasına gelir. Bu sebeple ibadet, amel ve ahlâk hem imanı korur ve kuvvetlendirir hem de mümini iki dünyada da mutlu kılar.

Bir kişi, namaz, oruç gibi ibadetlerin farz olduğunu; içki içme, adam öldürme gibi yasaklanan fiillerin haram olduğunu kesinlikle kabul ettiği hâlde farzları yerine getirmez, yasaklardan kaçınmazsa, imandan çıkmaz ama imanının olgunluğunu yitirmiş ve onu tehlikeye düşürmüş olur. Yaprakları, dalları ve budakları yok edilen bir ağaç, yine ağaçtır ama bu hâliyle her an kuruma tehlikesiyle karşı karşıyadır. İşte amelsiz imanın durumu da buna benzer. Bu sebeple "İmanı korumak, kazanmaktan zordur." sözü meşhur olmuştur.

T TARTIŞALIM

"Biz, İsrailoğullarını denizden geçirdik. Ama Firavun ve askerleri zulmetmek ve saldırmak üzere onları takip etti. Nihayet (denizde) boğulma haline gelince, (Firavun) ''Gerçekten, İsrailoğullarının inandığı İlah'tan başka ilah olmadığına ben de iman ettim. Ben de müslümanlardanım!'' dedi."

(Yunus suresi, 90. ayet)

Yukarıdaki ayeti imanın geçerli olması için gerekli şartlar açısından tartışınız.

## 3. İmanın Geçerli Olmasının Şartları

İmanın geçerli olabilmesi ve sahibini ahirette ebedî kurtuluşa erdirebilmesi için şu şartları taşıması gerekir:

1. İmanın dünyada hür iradeye dayalı bir tercih olması, baskı ve tehdit neticesinde veya dünya hayatından ümit kesildiği bir zamanda (ye's ) yapılmaması gerekir. Daha önce mümin olmayan bir kimsenin, hayattan ümidini kestiği son nefesinde uğrayacağı azabı fark edip "iman ettim" demesi hâlinde, onun bu imanı geçerli olmaz. Çünkü imanda esas olan gayba imandır. Son nefes anında kişi azabı gördüğünde, artık gayba imandan söz edilemez. Nitekim bir ayette **"Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman 'Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik' derler. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın kulları hakkında değişmeyen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır."**[20] buyurulmuştur.

2. Mümin, iman esaslarından birini inkâr anlamına gelen tutum ve davranışlardan kaçınmalıdır. Mesela Allah Teâlâ'yı tasdik edip de Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğine inanmayan mümin olamaz. Aynı şekilde farz veya haram olduğu kesin olarak bilinen bir hükmü kendi iradesiyle inkâr eden veya bunları alaya alan; puta, haça vb. şeylere tapan bir kimseye de mümin denemez. Yani aslında zarûrât-ı dîniyyeden birini inkâr ile dinin tamamını inkâr arasında bir fark yoktur. Nitekim Allah Teala **"Şüphesiz, Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah'a inanıp peygamberlerine inanmayarak ayrım yapmak isteyenler, '(Peygamberlerin) kimine inanırız, kimini inkâr ederiz' diyenler ve böylece bu ikisinin (imanla küfrün) arasında bir yol tutmak isteyenler var ya; işte onlar gerçekten kâfirlerdir. Biz de kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır."** [21] buyurmaktadır.

A ARAŞTIRALIM

Kur'an-ı Kerim mealinden müminlerin özelliklerini bularak aşağıya yazınız.

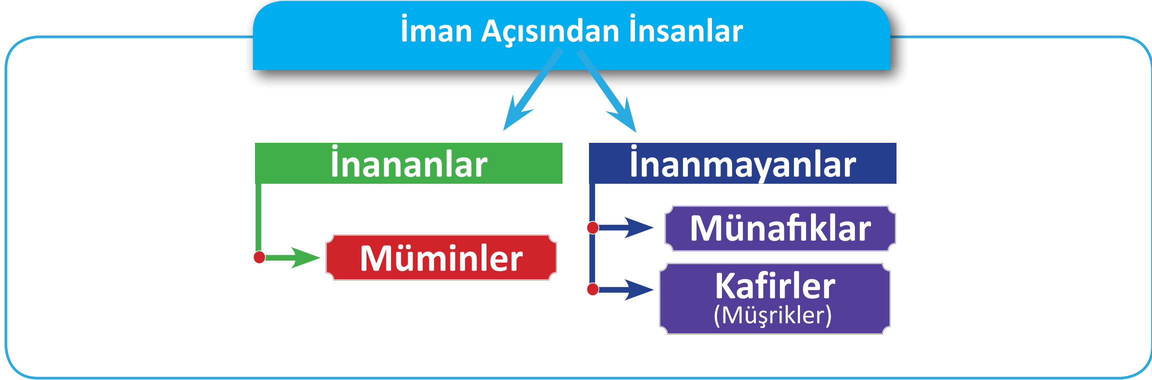
✓ ..........................................................................................
✓ ..........................................................................................
✓ ..........................................................................................
✓ ..........................................................................................

3. Mümin ne Allah'ın (c.c) rahmetinden ümidini kesmeli ne de ondan emin olmalıdır. Korku ile ümit arasında bulunmalıdır. Müminin "Nasıl olsa imanım var, o hâlde muhakkak cennete giderim." düşüncesiyle kendinden emin olması veya "Çok günah işledim, ben muhakkak cehennemliğim." diye Allah'ın (c.c) rahmetinden ümit kesmesi imanını kaybetmesine sebep olabilir. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyurulur: **"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez..."**[22]; **"Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden (azabının olmayacağından) emin olamaz."**[23]

20. Mümin suresi, 84-85. ayetler.
21. Nisâ suresi, 150-151. ayetler.
22. Yusuf suresi, 87. ayet.
23. A'râf suresi, 99. ayet.

## 4. İnanç Bakımından İnsanlar

İman (tasdik) ve inkâr açısından insanlar, inanan ve inanmayan şeklinde iki gruba ayrılmakla birlikte şöyle tasnif edilebilir: mümin, münafık, kâfir.




### *4.1. Mümin*

Allah'a (c.c), Hz. Peygambere ve onun haber verdiği şeylere yürekten inanıp bunları kabul ve tasdik eden kimseye mümin denir. Hakiki mümin, Kur'an'ın ve Hz. Peygamberin emirlerini yerine getiren kimsedir. Müminlerin özelliklerini belirten pek çok ayet ve hadis vardır. Örneğin; **"Mü'minler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki namazlarında derin saygı içindedirler. Onlar ki faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler. Onlar ki zekâtı öderler. Onlar ki ırzlarını korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyeleri bunun dışındadır. Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim bunun ötesine geçmek isterse, işte onlar haddi aşanlardır. Yine onlar ki emanetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler. Namazlarını titizlikle eda ederler. İşte vâris olacaklar bunlardır; Firdevs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedî kalacaklardır."**[24], **"Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, âyetleri okunduğu zaman imanlarını arttırır. Ve bunlar yalnızca Rablerine tevekkül ederler."**[25]

Hz. Peygamber, müminlerin özelliklerini şöyle açıklamıştır: *"Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır."*[26] *"Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi din kardeşi için de sevip arzu etmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olmaz."* [27]

Başkasına iyilik yapmak ve yaptığı işi güzel yapmak şeklinde kısmen farklı iki anlamda kullanılan ihsan Kur'an-ı Kerim'de hem Allah'a[28] hem de insanlara[29] nisbet edilerek yetmişi aşkın ayette masdar, fiil ve isim şeklinde geçmektedir. Bu ayetlerin bir kısmında "başkasına iyilik etmek", bir kısmında "yaptığı işi güzel yapmak" manasında, çoğunda ise herhangi bir belirlemeye gidilmeden mutlak anlamda kullanılmıştır.

Müminler iman üzere ölürlerse ahirette cennete girecekler, orada pek çok nimete kavuşacaklardır. Bazı müminler dünyada günah işlemişlerse Yüce Allah dilerse bu kişilerin günahını bağışlayabilir dilerse de işledikleri günah ölçüsünde cehennemde cezalandırdıktan sonra cennete koyabilir. Hiçbir mümin cehennemde ebedî kalmayacaktır. Müminlerin ebedî cennetlik olacağına dair Kur'an'da pek çok ayet vardır. Bunlardan birisinde şöyle buyurulur: **"İman edip salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükâfatları, zeminden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabb'inden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir."**[30]

---
24. Muminun suresi, 1-11.ayetler.
25. Enfal suresi, 2. ayet; Ayrıca bk. Teğabün suresi, 16. ayet; Mearic suresi, 27. ayet; Bakara suresi, 265. ayet.
26. Ebû Dâvûd, Sünnet, 15.
27. Buhârî, Îmân 7; Ayrıca bk. Buhârî, Edeb, 27.; Buhârî, Salat, 88.
28. bk.Secde suresi, 7. ayet; Teğabün suresi, 3. ayet; Kasas suresi, 77. ayet; Talak suresi, 11. ayet.
29. bk. Yusuf suresi, 90. ayet; Nisa suresi, 128. ayet; Nahl suresi 128. ayet.
30. Beyyine suresi, 7-8. ayetler.

### 4.2. Münafık

Allah'ın (c.c) birliğini, Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğini ve onun Allah'tan (c.c) getirdiklerini kabul ettiğini söyleyerek görünürde Müslümanlar gibi yaşadığı hâlde, kalpten inanmama durumuna **nifak**, böyle kimselere de **münafık** denir. Münafıkların içi başka dışı başkadır. Sözü özüne uygun değildir. Bir ayette şöyle buyurulur: **"İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları hâlde 'Allah'a ve ahiret gününe inandık.' derler."**[31] Münafıkların gerçekte kâfir oldukları bir başka ayette şöyle ifade edilir: **"Onların Allah yolundan sapmalarının sebebi, önce iman edip sonra inkâr etmeleridir. Bu yüzden kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar hiç anlamazlar."**[32] Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette münafıkların özelliklerinden bahsedilmektedir.[33]

Münafıklar İslam toplumu için küfrünü açıkça söyleyen kafirlerden daha tehlikelidirler. Çünkü onlar dıştan Müslüman'mış gibi göründüklerinden tanınmaları mümkün değildir. Münafıklar içten içe Müslüman toplumun huzur ve düzenini bozmak isterler. Onlar gerçekte inanmadıkları için kâfirdirler ve cehennemliktirler. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur: **"Allah erkek münafıklara da kadın münafıklara da kâfirlere de içinde ebedî kalacakları cehennem ateşini vaat etti. O, onlara yeter. Allah onlara lânet etmiştir! Onlar için devamlı bir azap vardır."**[34] Hatta bir ayette açıklandığı üzere cehennemin en alt tabakasında münafıklar bulunacaktır: **"Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın."**[35]

### 4.3. Kâfir

Kâfir, sözlükte "örten" anlamına gelmektedir. Terim olarak ise İslam'ın temel prensiplerine inanmayan, Hz. Peygamberin Yüce Allah'tan getirdiği kesin olan ve tevatür yoluyla bize kadar ulaşmış bulunan esaslardan (*zarûrât-ı dîniyye*) bir veya birkaçını yahut da tamamını inkâr eden kimseye denir. Mesela namaz ve tesettürün farz olduğunu inkar eden; içki, faiz ve rüşveti helal sayan; meleklerin ve cinlerin varlığını kabul etmeyen kimse kâfirdir.

Bir insan kafir olarak ölürse ahiretteki yeri ebedî cehennemdir. Bu konudaki ayetlerde şöyle buyurulmuştur: **"(Ayetlerimizi) inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüşlere gelince, işte Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti onların üzerinedir. Onlar ebediyyen lânet içinde kalırlar. Artık ne azapları hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır."**[36] **"Ayetlerimizi yalanlayanlara ve onlara uymayı kibirlerine yediremeyenlere göklerin kapıları açılmaz. Onlar deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremezler. Biz suçluları işte böyle cezalandırırız."**[37]

B BİLGİ KUTUSU

KÜFÜR ÇEŞİTLERİ

- Küfr-i inkârî: Allah'ı, peygamberleri ve onların Allah'tan alıp getirdikleri esasları kişinin kalbiyle tasdik, diliyle ikrar etmemesidir.
- Küfr-i cühûd: Kişinin bildiği halde iman etmemesi, inkârı tercih etmesidir.
- Küfr-i inâdî: Kişinin kalben Allah'ı bilip bazen diliyle de ikrar ettiği halde haset, şöhret ve makam düşkünlüğü, kavmiyetçilik gibi sebeplerle İslam'ı bir din olarak kabullenmemesidir.
- Küfr-i nifâk: Kişinin inanılması gereken hususları diliyle ikrar ettiği halde kalben tasdik etmemesidir.

(Mustafa Sinanoğlu, "Küfür" TDV İslam Ansiklopedisi, C 26, s. 536.)

31. Bakara suresi, 8. ayet.
32. Münafikûn suresi, 3. ayet.
33. bk. Nisa suresi, 61, 142. ayet; Enfal suresi, 49. ayet; Tevbe suresi, 67. ayet; Bakara suresi, 8-20. ayetler; Maide suresi, 41, 50, 52-53. ayetler.
34. Tevbe suresi, 68. ayet.
35. Nisâ suresi, 145. ayet.
36. Bakara suresi, 161-162. ayetler.
37. A'râf suresi, 40. ayet

Allah Teala'nın ilahlığında, isim, sıfat ve fiillerinde, eşi, dengi ve ortağı bulunduğunu kabul eden; O'na *şirk* koşan kimse yani *müşrik* de kâfirin bir türüdür. Müşrikler Allah'ın (c.c) varlığını inkâr etmezler. O'ndan başka ilah olduğunu kabul ederler. Allah'a (c.c) isimleri, sıfatları, mutlak irade ve otoritesi, yarattığını yönetip idare etmesi gibi hususlarda ortak koşarlar.

**N NOT EDELİM**

Mümin veya Müslüman olan bir kimsenin sonradan inkâra sapması, dinden çıkması, kendi irade ve ifadesiyle İslam'dan ayrılmasına "irtidad" veya "ridde", irtidad eden kimseye de "mürted" denir. Bu kimse İslam dışında herhangi bir dine girebileceği gibi hiçbir dine bağlanmayıp tamamen tanrıtanımaz (ateist) da olabilir. Her hâlükârda kâfir olma durumu değişmez.

Şirk ile küfür birbirine yakın iki kavramdır. Aralarındaki fark, küfrün daha genel, şirkin ise daha özel olmasıdır. Bu anlamda her şirk küfürdür fakat her küfür şirk değildir. Her müşrik kâfirdir fakat her kâfir müşrik değildir. Çünkü şirk sadece Allah'a (c.c), zât, isim ve sıfatlarına ortak tanıma sonucu meydana gelir. Küfür ise, küfür olduğu bilinen birtakım inançların kabulü ile gerçekleşir. Küfür olan inançlardan biri de Allah'a (c.c) ortak tanımadır. Mesela Mecusilik'te olduğu gibi iki ilahın varlığını kabul etmek şirk olduğu gibi aynı zamanda küfürdür. Hâlbuki ahiret gününe inanmamak küfürdür ama şirk değildir.

Kur'an-ı Kerim, şirki sadece Allah'ın (c.c) yanında başka ilahlar tanımakla sınırlı görmemiştir. İlah olarak kabul edilmese de başka bir varlığı Allah'a (c.c) denk görmek ve O'na eşit tutmak şirkin bir türüdür. Nitekim Allah Teala, Allah'ı (c.c) bırakıp da başkasına tapan azgınların ve İblis'in ordularının, cehennemde birbirleriyle tartışıp çekişirken "**Vallahi, biz gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz. Çünkü biz sizi âlemlerin Rabb'i ile eşit tutuyorduk.**"[38] diyeceklerini buyurur.

İman konusu içinde bilinmesi gereken konulardan birisi de tekfir konusudur. Müslüman olduğu bilinen bir kişiyi, inkâr veya şirk özelliği taşıyan inanç, söz veya davranışından ötürü kâfir saymaya tekfir adı verilir. Yani tekfir, başkaları tarafından bir şahsın küfrüne hükmedilmesi anlamına gelir.[39]

Bir Müslümanın kâfir olduğuna hükmedilmesi onu pek ağır dünyevî sonuçlara, müeyyide ve mahrumiyetlere mahkûm etmek anlamına geldiğinden, tekfir konusunda çok titiz davranmak gerektiği açıktır. Müslüman olduğunu söyleyen bir kimsenin, bu dünyada mümin kabul edilerek İslam toplumundan dışlanmaması gerekir. Çünkü dünyada insanlar söz ve davranışlarına göre değerlendirilir. İçten inanıp inanmadığını tespit ise Allah'a (c.c) mahsus olup ahirete ilişkin bir meseledir: "**... Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek 'Sen mümin değilsin' demeyin...**"[40] buyurularak bu duruma işaret edilir.



"Ehl-i kıble tekfir edilemez." ilkesi Ehl-i sünnet'in temel prensipleri arasında zikredilmiştir.

38. Şuarâ suresi, 97-98. ayetler.
39. bk. Komisyon, TDV İlmihali, "İman ve İbadetler", C 1, s. 79-80.
40. Nisâ suresi, 94. ayet.

İslam âlimleri, kişiyi küfre düşürecek tüm sözleri ifade etmek üzere elfâz-ı küfür (küfür ibareleri/lafızları) tabirini kullanmışlardır. Kur'an-ı Kerim'de doğrudan doğruya küfür ifadeleri olarak, "...**Meryem oğlu Mesîh Allah'tır...**",[41] "...**Allah üçün üçüncüsüdür**",[42] "**Bu peygamber yalancı bir sihirbazdır...**",[43] "**Hayat ancak bu dünya hayatıdır, ölürüz ve yaşarız, bizi ancak zaman helak eder...**",[44] "...**Bu çürümüş kemikleri kim diriltir?**",[45] "**Kıyametin kopacağını sanmıyorum...**"[46] gibi sayılı örnekler yer alır. Ancak bunların yanında Allah'a (c.c), meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanmayanlar, Allah'ın (c.c) gönderdiği hükümleri uygulamayanlar, Allah'ın (c.c) ayetlerini yani Kur'an'ı inkâr edenler kâfir olarak adlandırılmıştır.[47] Hz. Peygamber de Allah'tan (c.c) başkasının adına ant içenleri,[48] kâhinlere gidip verdikleri haberleri tasdik edenleri[49] ve küfre rıza gösterenleri[50] kâfir olarak nitelemiştir.

## B BİLGİ KUTUSU

İslam âlimleri insanları küfre götürecek fiilleri ve davranışları ifade etmek üzere "ef'al-i küfür" tabirini kullanmışlardır. Bu türden fiillere örnek olarak puta tapmak, tapınmak amacıyla güneşe, aya, yıldızlara, ateşe veya herhangi bir şahsa secde etmek, haç takınmak, gayri müslimlerin kendilerine mahsus dinî kıyafetlerini giyinmek ve iman esaslarından birinin inkârını gerektirecek tarzda sihir yapmak, kehanette bulunmak fiillerini sıralamışlardır.

(Ahmet Saim Kılavuz, "Elfâz-ı Küfür", TDV İslam Ansiklopedisi, C 11, s. 26-27.)

Dinen mükellef olan yani aklı yerinde ve büluğ çağına ermiş bulunan herhangi bir kişi, uyanık ve zihni duru iken, herhangi bir zorlama ve tehdit altında olmadan, isteyerek ve kasten ve ayrıca söylediği sözün küfre götürdüğünü bilerek bir küfür sözünü söylerse imandan çıkar. Ayrıca dinen kesin biçimde sabit olan yani zarûrât-ı dîniyye kapsamına giren herhangi bir hususla alay etmek, bunlardan birisini hafife almak ve küçümsemek gibi davranışlar da kişinin küfre düşmesine sebep olacaktır. Nitekim Allah Teala, kendisini, Hz. Muhammed'in (s.a.v) yanı sıra geçmiş peygamberleri ve Kur'an'ı alay konusu yapıp küçümseyen münafıkların bu tavırlarına dikkat çekmiş, müminlere, dinî değerlere karşı alaycı tavır sergileyenlerden uzak kalmalarını emretmiş ve böylelikle bu tür davranışların da küfre götürdüğüne işaret etmiştir.[51]

Örneğin "Allah şunu bilmez" demek, Hz. Peygamberin sözlerinin anlamsız ve yalan olduğunu iddia etmek, Kur'an'ın sadece geri kalmış bir topluma indirildiğini öne sürmek, ibadet olduğunu bile bile Kabe'yi tavaf eden Müslümanlar için "Bu taşa ne diye tapıyorlar ki!" demek gibi söz ve davranışlar elfâz-ı küfür kapsamındadır. Çünkü bunların tamamı ya doğrudan doğruya iman esası olan bir hususu inkâr etme ya da şeair-i diniyye kavramıyla ifade edilen ve dinen kutsal olan ilkeler, mekânlar, şahıslar, ibadetler gibi hususları hafife alma veya onlarla istihza etme anlamına gelmektedir.

## A ARAŞTIRALIM

İslam âlimleri, kişiyi küfre düşürecek tüm söz ve ifadeler için elfâz-ı küfür (küfür ibareleri/lafızları) tabirini kullanmışlardır.

**Siz de çevrenizde buna örnek teşkil edecek kullanımlarla ilgili araştırma yapınız.**

41. Mâide suresi, 17. ayet.
42. Mâide suresi, 73. ayet.
43. Sâd suresi, 4. ayet.
44. Câsiye suresi, 24. ayet.
45. Yâsîn suresi, 78. ayet.
46. Kehf suresi, 36. ayet.
47. bk. Nisâ suresi, 136, 150-151. ayetler; Mâide suresi, 44. ayet; Ankebut suresi, 47. ayet.
48. Buhârî, İman, 112.
49. İbn Mâce, Tahâret, 122.
50. Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 161.
51. bk. Mâide suresi, 57. ayet; Tevbe suresi, 65-66. ayetler; En'âm suresi, 10. ayet; Enbiyâ suresi , 41. ayet.

**OKUMA PARÇASI**

## İMAN, İSLAM ve İHSAN

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنِى أَبِى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعَرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ، وَقَالَ: "يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِى عَنِ الإِسْلَامِ"، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِىَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلاً"، قَالَ: "صَدَقْتَ"، قَالَ: فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ، قَالَ: "فَأَخْبِرْنِى عَنِ الإِيمَانِ"، قَالَ: "أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ"، قَالَ: "صَدَقْتَ"، قَالَ: "فَأَخْبِرْنِى عَنِ الإِحْسَانِ"، قَالَ: "أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ"، قَالَ: "فَأَخْبِرْنِى عَنِ السَّاعَةِ"، قَالَ: "مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ"، قَالَ: "فَأَخْبِرْنِى عَنْ أَمَارَتِهَا"، قَالَ: "أَنْ تَلِدَ الأَمَةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِى الْبُنْيَانِ"، قَالَ: ثُمَّ انْطَلَقَ فَلَبِثْتُ مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لِى: "يَا عُمَرُ أَتَدْرِى مَنِ السَّائِلُ؟" قُلْتُ: "اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ"، قَالَ: "فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ

Abdullah b. Ömer anlatıyor:

Bana babam Ömer ibnü'l-Hattâb rivayet etti. Dedi ki:

Bir gün Resulullah'ın yanında bulunduğumuz bir sırada aniden yanımıza, elbisesi bembeyaz, saçı simsiyah bir zât çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri görülmüyor; bizden de kendisini kimse tanımıyordu. Doğruca Hz. Peygamberin yanına oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu ve:

"Yâ Muhammed! Bana İslam'ın ne olduğunu haber ver!" dedi. Resulullah:

"İslam, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Resul'ü olduğuna şehadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman ve yol (külfetini) karşılamaya gücün yeterse Beyt'i haccetmendir." buyurdu. O zât:

"Doğru söyledin." dedi. Babam dedi ki:

"Biz buna hayret ettik. (Zira) hem soruyor hem de tasdik ediyordu."

Sonra "Bana imandan haber ver!" dedi. Resulullah:

"Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanman, bir de kadere, hayrına şerrine inanmandır." buyurdu.

O zât (yine):

"Doğru söyledin." dedi. (Bu sefer):

"Bana ihsandan haber ver!" dedi. Resulullah:

"Allah'a, O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Çünkü her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni muhakkak görür." buyurdu.

O zât:

"Bana kıyametten haber ver!" dedi. Resulullah:

"Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir." buyurdular.

"O hâlde, bari bana onun alametlerinden haber ver!" dedi. Peygamber:

"Cariyenin kendi sahibesini doğurması ve yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının bina yapmakta birbirleriyle yarış ettiklerini görmendir. Kıyametin vakti, Allah'tan başka kimsenin bilmediği şeylerden biridir." buyurdu. Babam dedi ki:

— Bundan sonra o zât gitti. Ben hayli bir müddet (bekledim) durdum. Nihayet Resulullah bana:

"Yâ Ömer! O sual soran zâtın kim olduğunu biliyor musun?" dedi.

"Allah ve Resul'ü bilir." dedim.

"Gerçekten o Cibrîl'di. Size dininizi öğretmeğe gelmiş." buyurdular.

(Hadisin çeşitli rivayetleri için bk. Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 1; Tirmizi, İman, 4; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16.)

# ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

## A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

**1-** Tasdik ve ikrar ne demektir? Yazınız.

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

**2-** İman ile amel arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

**3-** İmanda artma ve eksilme olur mu? Sebepleriyle belirtiniz.

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

**4-** Tekfirin doğuracağı olumsuz sonuçlar neler olabilir? Açıklayınız.

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

## B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

**1- Allah Teâlâ'nın ilahlığında, isim, sıfat, fiil ve hükümlerinde eşi, dengi ve ortağı bulunduğunu kabul etmeye ne ad verilir?**

**A.** Küfür
**B.** İrtidat
**C.** Şirk
**D.** Fasıklık
**E.** Tekfir

''İman etmiş olduğu hâlde tembellikten, birtakım arzularından, sosyal şartlardan dolayı ibadet ve amellerinde eksiklik bulunan kimse dinden çıkmaz. Günahkâr olur.''

**2- Bu paragrafta hangi kelamî konu dile getirilmektedir?**

**A.** Tasdik ve ikrar
**B.** İmanda artma ve eksilme
**C.** İman ve bilim ilişkisi
**D.** İman - amel ve büyük günah ilişkisi
**E.** İman-ahiret ilişkisi

**3- Aşağıdakilerden hangisi iman ile ilgili olarak <u>söylenemez</u>?**

**A.** İmanın lügat manası, sözü onaylamak, güven vermek, güvende olmaktır.
**B.** İman, Peygamberimizin (s.a.v) Allah'tan (c.c) getirdiklerini kalp ile tasdik ve dil ile ikrardan ibarettir.
**C.** İman için kalbin tasdiki olmaksızın sadece dilin ikrarı yeterlidir.
**D.** Taklidî imana sahip mümin, dinî ve akli delillerle imanını güçlendirmekle yükümlüdür.
**E.** İman ile amel arasında sıkı bir ilişki vardır.

**4- Aşağıdakilerden hangisi şirke örnek oluşturmaz?**

**A.** Allah'a inanmakla birlikte, ona yakınlaşmak için insan ya da başka varlıkları aracı kılmak
**B.** Allah dışında, güneş, yıldız, dağ vb. varlıklara tapınmak
**C.** İlahın olmadığını ve evrenin yaratılmadığını savunmak
**D.** Allah'tan başka ilahların da olduğunu kabul etmek
**E.** Putları Allah'la arasında aracı kabul etmek

**5- Kişiyi küfre düşürecek söz ve ifadelere İslam âlimleri tarafından verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?**

**A.** Şirk
**B.** Nifak
**C.** Ef'al-i Küfür
**D.** Fısk
**E.** Elfaz-ı Küfür




**Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.**

**müşrik - iman - kebîre - münafıklar - tafsilî**

**1-** ........................... büyük günah anlamına gelir.

**2-** Peygamberimizin (s.a.v) Allah'tan getirdiği bütün inanç, ibadet, muamelât ve ahlâk ilkelerini tasdik etmeye ............................. iman denir.

**3-** Amel ...........................ın parçası değildir. Ancak onu güçlendiren bir rüknüdür.

**4-** ........................... Allah'ın zât, sıfat, fiil ve isimlerinde ona eş isnat eden kimsedir.

**5-** .................. İslam toplumu için küfrünü açıkça söyleyen kafirlerden daha tehlikelidirler.

## D Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların yanına (D), yanlış olanların yanına (Y) yazınız.

**1-** (....) Münafık, kalbi inkâr ettiği hâlde diliyle Müslüman olduğunu söyleyen kimsedir.

**2-** (....) İmanı diliyle ikrar etmeyen kimse kâfirdir.

**3-** (....) Taklidî iman kişinin nihaî kurtuluşu için yeterlidir.

**4-** (....) İcmalî imanın ikinci derecesi, kelime-i tevhid ve kelime-i şehadette dile getirilen hususlara inanmaktır.

**5-** (....) Allah'a iman etmeyen herkes müşriktir.

# ALLAH'A İMAN

**3. ÜNİTE**



## ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Allah'a (c.c) imanın İslam inanç esasları arasındaki yerini araştırarak defterinize yazınız?
2. Bir toplumun inançsız bir şekilde hayatını sürdürmesi mümkün müdür? Araştırınız.
3. Allah'ın (c.c) varlığı ve birliğine dair sizden bilgi isteyen birine neler söylersiniz? Birkaç madde ile defterinize yazınız.
4. Kur'an-ı Kerim'de ayet sonlarında yer alan Allah'a (c.c) ait sıfatlardan beş tanesini bularak defterinize yazınız.
5. Çevrenizdeki örnek insanların davranışlarını gözlemleyiniz ve bunun inançla ilişkisini arkadaşlarınızla paylaşınız.

## 1. Allah'a İman ve İslam Akaidindeki Yeri

İlk insan Hz. Âdem'den itibaren gönderilen tüm peygamberler insanlara yüce yaratıcımız olan Allah'ı (c.c) anlatmışlar, O'nu gereği gibi doğru bir şekilde tanıyıp iman etmelerini istemişlerdir. İnsanoğlu zaman zaman bu doğru anlayıştan sapmış, kendisine göre farklı yönelişlere girmiştir. Fakat ne olursa olsun bir ilah fikrinden vazgeçememiştir. Bir yüce varlık inancı insan için olmazsa olmazdır. Allah (c.c) inancı insanın hayatını anlamlandırır. Zorluklar karşısında onu diri tutar. Onu manasızlığa ve hiçliğe düşmekten kurtarır.


Allah inancı insanın hayatını anlamlandırır.

Gerek Uzak Doğu dinleri gerek eski Türk inancı ve gerekse Yahudilik, Hristiyanlık gibi dinlerde farklı şekillerde bile olsa yüce yaratıcı inancı hep var olmuştur. İslam'da da dinin temelini kainatın yüce yaratıcısı olan Allah'ın (c.c) varlığı ve birliğine olan inanç oluşturur. Bu sebeple İslam en başından beri yanlış ilah anlayışlarını ortaya koymuş, doğru Allah (c.c) inancını açıklayarak insanları iman etmeye davet etmiştir. Nitekim İslam'ın ilk mesajı da yine bu amaca yöneliktir;

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَۚ ﴿﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ ﴿﴾

**"Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı aşılanmış bir yumurtadan yarattı."**[1]

Yüce Allah bu ayetle insanları kendi yaratılışlarını tefekkür etmeye ve böylece yaratıcının varlığını ve kudretini anlamaya davet etmektedir. Bu manada Peygamberimize ilk inen ayetin ana vurgusunun Allah (c.c) inancı olduğu söylenebilir.

Allah'a (c.c) iman, İslam inancının temelini oluşturur. Öyle ki Peygamber Efendimiz'in risaleti süresince inen ayetlere baktığımızda bunların yaklaşık üçte birinin Allah (c.c) inancıyla ilgili olduğunu görürüz. Nitekim Peygamber Efendimiz, İhlas suresinin faziletiyle ilgili bir hadisinde *"İhlas suresi, Kur'an'ın üçte birine denktir."*[2] buyurmaktadır. Bu surenin konusu Allah (c.c) inancıdır.

**N NOT EDELİM**

**İHLAS SURESİ**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌۚ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُۚ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْۙ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

De ki: O, Allah birdir. Allah samed'dir (Her şey O'na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.). O, doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur.

(İhlas suresi, 1-4. ayetler.)

1. Alak suresi, 1-2. ayetler.
2. Tirmizi, Fedâilü'l-Kur'an, 10.

İhlas suresinde Allah'ın (c.c) oğulları ve kızları olduğunu iddia eden ehl-i kitabın ve O'na ortaklar isnat eden müşriklerin inancının yanlışlığı ortaya konmuş, Allah'ın (c.c) birliği ve O'nun hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı vurgulanarak doğru Allah (c.c) inancı açıklanmıştır. İslam'ın en temel özelliği, ortaya koyduğu doğru ve duru Allah (c.c) inancıdır.

Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de: **(Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, diriltir ve öldürür. O hâlde, Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resûlü-ne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız.**[3] buyurmaktadır**.**

İslam, doğru Allah (c.c) inancı üzerinde çokça durmuştur. Yaklaşık on üç yıllık Mekke Dönemi'nde İslam'ın tebliğinin temel konusu, Allah (c.c) inancını yanlışlardan arındırmak ve O'nun birliğini insanlara anlatmaktır. Çünkü doğru ve sağlam bir Allah (c.c) inancı olmadan kişiye diğer inanç esaslarını benimsetmek, ibadet hayatını gerçekleştirmek ve hepsini kuşatacak ahlakî prensipleri kazandırmak mümkün değildir. Doğru bir Allah (c.c) inancı, tüm dinî hayatı kuşatan, onu meşru hale getiren en temel ilkedir.




Kelime-i Tevhid: Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür.

**N NOT EDELİM**

"Andolsun ki onlara: 'Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?' diye sorsan, mutlaka, 'Allah' derler. O halde nasıl (haktan) çevrilip döndürülüyorlar? "

(Ankebut suresi, 61. ayet.)

İslam inancının temeli ayette vurgulandığı gibi Allah'ın (c.c) varlığını ve birliğini kabul etmek, Hz. Peygamberin O'nun kulu ve resulü olduğuna inanmaktır. Bu İslam literatüründe kelime-i şehadetle dile getirilen hakikattır. Peygamber Efendimiz, İslam'ın ilk şartının bu sözü inanarak söylemek olduğunu bildirmiştir.[4] Müslüman olmak isteyen bir kimse, İslam'a ilk adımını bu söz ile atar.

## 2. Allah İnancının Fıtriliği

İnsanın fıtratı doğduğunda tertemiz bir sayfa gibidir. Üzerinde olumsuz hiçbir leke ve iz yoktur. Ayrıca ona dünyada geçireceği güzel bir hayat için bazı donanımlar, bazı duygular potansiyel olarak yüklenmiştir.

İlah anlayışı ilkel dinlerde ve diğer inanç sistemlerinin hemen hepsinde vardır. Her insan Allah'ın (c.c) varlığını içinde hisseder. İnkârın doruk noktasına ulaşmış kişinin bile büyük bir felâketle karşılaştığı zaman taşa, toprağa veya ağaca sığındığı görülmemiştir.[5] En modern toplumlardan en ilkel kabilelere varıncaya kadar her seviyeden insanın bir yüce varlığa inanma ihtiyacı hissetmesi, bu inancın insanın doğasında var olduğunun en bariz örneklerindendir.

Allah (c.c) inancı, bir yüce varlığa ibadet etme ihtiyacı ve bir dinî inanca eğilim insanda daima var olmuştur. Batılı düşünürlerin birçoğuna göre bu duygunun var oluşu psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve coğrafi vb. çeşitli sebeplere bağlanmış ise de Müslüman âlimlerin genel kabulüne göre Allah (c.c) inancı insanın doğasında vardır.

3. A'râf suresi, 158. ayet.
4. bk. Buhârî, İman, 1; Müslim, İman, 22.
5. Bekir Topaloğlu, "Allah", TDV İslam Ansiklopedisi, C 2, s. 471.



Allah'a inanma duygusu her insanda doğuştan vardır.

Nitekim ilk insan olan Âdem'in (a.s)* yaratılışından önce Allah (c.c) ile melekler arasında geçen konuşmada[6] Âdem'in (insanın) Allah'ın (c.c) halifesi olarak yaratılacağı bildirilmektedir. Böyle ulvî bir görev üstlenen insanın buna uygun donanımla yaratılması tabiîdir.

Hz. Peygamberin *"Her doğan insan, (İslam) fıtratı üzere doğar, onu Mecusi, Hristiyan veya Yahudi yapan ana ve babasıdır."*[7] hadisi ve **"Sizi karada ve denizde yürüten O'dur. Gemide olduğunuz zaman (ı düşünün): Gemiler içinde bulunanları hoş bir rüzgârla alıp götürdüğü ve (onlar) bununla sevindikleri sırada, birden gemiye, şiddetli bir kasırga gelip de her yerden gelen dalgalar onları sardığı ve artık kendilerinin tamamen kuşatıldıklarını, (bir daha kurtulamayacaklarını) sandıkları zaman, dini yalnız Allah'a halis kılarak O'na yalvarmaya başlarlar. And olsun eğer bizi bu (felâket)ten kurtarırsan, şükredenlerden olacağız. (derler)"**[8] ayeti de keza Allah inancının -her ne suretle ortaya çıkarsa çıksın- insan ruhunun derinliklerinde var olduğunu ispat etmektedir.[9]

Çevremizdeki insanları gözlemlediğimizde özellikle küçük yaşlardaki çocukların kendilerine anlatıldığı takdirde Allah inancını doğal olarak kabul ettiklerini görebiliriz. Buna karşı bu inancı benimsemeyenlerin daha ileri yaş insanlar olduğunu da tespit edebiliriz. Onların bu inkârlarının temelinde ya bir ideolojik saplantının veya aldıkları eğitimlerin kısacası dış bir tesirin olduğunu biraz inceleyince fark etmemiz mümkündür. Bunun sebebi Allah inancının fıtrat diye isimlendirilen insanın doğal yaratılış özelliklerine uygun olmasından kaynaklanmaktadır.



Felaket anlarında çaresiz kalan insan Allah'a sığınır.

Kendisini inançsız olarak tanıtan bazı kimselerin kaza, doğal felaket, büyük acı ve travmalar karşısında "Allah Allah" diye yalvardıkları, "Allah korusun" şeklinde dua ederek Allah'a sığındıkları sıkça görülen bir durumdur.

6. bk. Bakara suresi, 30. ayet.
7. Müslim, Kader, 25; Buhârî, Cenâiz, 92; Ebû Dâvûd, Sünnet, 17.
8. Yunus suresi, 22. ayet.
9. Cengiz Yağcı, "Allah", Şamil İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 112.

Özetle diyebiliriz ki Allah'a inanma duygusu her insanda doğuştan vardır. Her insan çevresinde gördüklerinin bir sahibi olduğuna, tüm bunları var eden bir yüce yaratıcı olduğu inancına eğilimli doğar. Ancak insan doğru bir yaratıcı anlayışına ulaşamazsa bu ihtiyacını farklı şekillerde gidermeye çalışmakta ve kendisinden daha düşük varlıklara ilah diye tapabilmektedir. Dinler tarihi bunun sayısız örnekleriyle doludur. Bu yüzden müminler üzerine bir sorumluluk yüklenmiş ve doğru inancın tüm insanlığa ulaştırılması anlamındaki tebliğ tüm inananlara farz kılınmıştır.

**D DÜŞÜNELİM**

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ حَن۪يفاًۜ فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّت۪ي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَاۜ لَا تَبْد۪يلَ لِخَلْقِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُۙ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَۗ ﴿٢٩﴾

(Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.

(Rum suresi; 29. ayet)

İnsanın yaratışındaki temizlik ile inanma ihtiyacı arasında ilişki olup olmadığını yukarıdaki ayet bağlamında düşününüz.

## 3. Allah'ın Varlığı ve Birliği

Allah'ın varlığı hemen her toplumda kabul edilen bir hakikattir. Allah'ı inkâr eden çok az sayıda toplum vardır. Bu sebeple Kur'an, Allah'ın varlığından çok birliği yani *tevhid* inancı üzerinde durur. İslam inancı *"Allah'ın birliği, eşi ve benzeri bulunmadığı"* temel ilkesine dayanır. *Kelime-i tevhid* yani "*Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed (s.a.v) onun kulu ve elçisidir."* cümlesi bu tevhid inancının özet ifadesidir.

Tevhidin zıttı olan *şirk* ise Allah'tan başka ilah veya ilahlar bulunduğuna inanmaktır. Allah'ı kabul etmekle beraber başka ilahların da var olduğunu kabul etmektir. Allah'ın fiil ve sıfatlarından herhangi birine başka varlıkların da sahip olduğunu düşünmek ve buna inanmak insanı müşrik yapar. İslam inancı şirki kesin olarak reddeder. İnsanın Allah'a ait sıfatları başka varlıklara da vermesini Lokman (a.s) diliyle en büyük zulüm olarak ilan eder:

يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظ۪يمٌ

**"Yavrum! Allah'a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür."**[10]

Allah'ın varlığının ve birliğinin delillerini Kur'an birçok kez zikreder. İslam âlimleri de bu konuda birçok akli delil ortaya koymuşlardır. Bu delillerin ortaya konmasının temel amacı ortaya çıkacak şüphelere karşı mümini imanında ispat, münkiri inkârında iskat etmek (yani mümini imanında sabit kılmak, inkâr edeni inkârında susturmak), doğabilecek şüpheleri gidermek, böylece insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamaktır.

10. Lokman suresi, 13. ayet.

**N** NOT EDELİM

Allah'ın varlığı ve birliği konusundaki delillerin amacı:

- ✓ Müminin imanını sağlamlaştırmak (ispat),
- ✓ Münkiri inkârında âciz bırakmak (iskat),
- ✓ Doğabilecek şüpheleri gidermek,
- ✓ İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak.

Allah'ın varlığı ve birliğini ispat için birçok delil ileri sürülmüştür. Bu delilleri akli ve naklî olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

**Akli Deliller:** Aklın prensiplerini ve zorunlu olarak benimsediği esasları kullanarak temellendirilen delillere denir. Bu delilleri başlıca şu şekilde sıralayabiliriz:

**a. Hudûs delili:** *Hudûs*, sonradan meydana gelmek demektir. Önceleri olmayıp sonradan meydana gelen varlıklara da *hâdis* denir. Hudûs delili, âlemin sonradan yaratıldığı gerçeğinden yola çıkılarak elde edilen delile denir.

Evrenin yaratılmışlığı ve her yaratılmışın bir yaratıcısının olacağı esasına dayanan hudûs delili, Kur'an'ın bir çok ayetinde yer almaktadır. **"İnsan düşünmez mi ki daha önce o hiçbir şey olmadığı halde biz kendisini yaratmışızdır?"**[11] ayeti hudûs delilinin Kur'an'daki en önemli dayanaklarındandır. Çünkü ayet, insanın henüz mevcut değilken yani yokken Allah tarafından yaratıldığını, öncesinde bir yokluğun var olduğu, kendisini yokluktan varlığa Allah'ın çıkardığını ifade etmektedir. [12]

**N** NOT EDELİM

- ✓ **1.Öncül:** Âlem hâdistir. (Değişkendir ve sonradan var olmuştur.)
- ✓ **2.Öncül:** Her hâdisin bir muhdisi (var edeni) vardır.
- ✓ **3.Öncül:** O hâlde âlemin de bir muhdisi vardır ki O da Yüce Allah'tır.

Buna göre gözle görülen ve ayrıca varlığı kabul edilen canlı cansız bütün kainatın kendi kendine var olamayacağı ve mevcudiyetini sürdüremeyeceği gerçeğinden yola çıkarak onu varlık âlemine getiren bir Allah'ın mevcut olduğu sonucuna ulaşılabilir.[13]

Örneğin bir kaya parçası durup dururken çatlayıp ufalanmaz. Onun ufalanmasına sebep olan birtakım coğrafi şartlar ve etkiler vardır. Su herhangi bir etken olmadan kaynamaz. Onun kaynamasına sebep olan ve onda bu değişikliği meydana getiren bir sıcaklık etkisi vardır. Peynir kendiliğinden küflenmez. Onda bu değişikliği yapan birtakım bakteriler vardır. Ağaç kendi kendine mobilya olmaz. Onu yapan bir marangoz vardır. Boyalar bir araya gelerek resim oluşturmaz. Onu meydana getiren bir sanatkâr vardır.

Öyle ise bizzat kâinatın kendisi yokken var olduğuna göre onu da meydana getiren bir kuvvet elbette vardır ki bu da ilmi ve kudreti sonsuz olan Cenab-ı Allah'tır. Akıl bunu kabul etmeye mecburdur. Her şeyin bir ustası varken kâinatın bir ustasının olmaması; ilme, akla ve hakikate aykırı bir durumdur. Hiçbir şekilde mantıklı bir izahı da yoktur.

11. Meryem suresi, 67. ayet.
12. bk. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 86.
13. bk. Bekir Topaloğlu, "Allah" TDV İslam Ansiklopedisi, C 2, s. 475.

**b. İmkân delili:** Âlemin varlığının zorunlu değil mümkün olduğu fikrinden yola çıkılarak ortaya konan delile denir.

Alem mümkün varlıktır yani onun varlığı ile yokluğu eşittir, o hâlde onun varlığını yokluğuna tercih eden bir kuvvet ve irade olmalıdır. O da Yüce Allah'tır.

Bu, iki kefesi de eşit bir teraziye benzer. Herhangi bir kefesine bir ağırlık konmadığı müddetçe eşitlik bozulmaz. Eşitlik bozulup bir tarafı ağır bastıysa o kefesine bir kuvvet uygulandı demektir. Bu kefelerden biri varlık öbürü yokluk olsun. Eşitlik bozulup da bir şey varlık âlemine geldiyse onun varlığını yokluğuna tercih eden bir iradenin var olduğu ortaya çıkmış olur.

**N NOT EDELİM**

- ✓ **1. Öncül:** Âlem mümkündür.
- ✓ **2. Öncül:** Her mümkün için bir müreccih (varlığını yokluğuna tercih eden irade) vardır.
- ✓ **3. Öncül:** O hâlde âlemin de bir müreccihi vardır ki o da Yüce Allah'tır.

Kısacası, Allah'ın varlığının en büyük delili bizzat varlığın kendisidir. Allah'ın varlığına delil arayan kimsenin kendi varlığı da en büyük delillerdendir.

**c. Gaye ve nizam delili:** Âlemde var olan gaye ve düzenden yola çıkarak Allah'ın varlığını ispat eden delildir. Âlemde bir düzenin var olduğu aşikârdır. Kâinat belli kurallara göre hareket etmektedir. Dikkatle bakıldığında her bir varlığın bir amaç için var olduğu görülür. Hiçbir varlık anlamsız ve amaçsız değildir. O hâlde bu harika düzen kendiliğinden olmayacağına göre bu düzeni kim kurmuştur? Her bir canlının varlığının amacını kim belirlemiştir?

Konuyu daha iyi anlamak için kalabalık şehirlerde trafik ışıkları ve kuralları olmadan binlerce aracın seyrettiğini düşünelim. O şehirdeki trafikte kargaşa olmaz mı? Orada düzenli bir trafikten bahsedilebilir mi? Elbette hayır! O hâlde milyonlarca yıldızın kendi yörüngesinde seyrettiği uzay boşluğunda herhangi bir kural olmadan ve düzen koyucu bulunmadan başta Güneş ve Güneş sistemi olmak üzere bunca gök cismi nasıl hareket etmektedir?



Kâinatta var olan her şey var olmak için bir sebebe muhtaçtır.

İnsan vücudundaki organlar ve milyonlarca hücre nasıl da birbiriyle bağlantılı, ahenkli ve bir düzen içinde, kendilerine verilen görevi aksatmadan çalışmaktadırlar. Onların bu şekilde çalışmasını organize eden bir kudret olmasaydı bu organlarımız kendiliğinden bunu sağlayabilirler miydi?

Bir kitaba baktığımızda, harflerin anlamlı kelimeleri, kelimelerin anlamlı cümleleri, cümlelerin kitabı meydana getirdiğine şahit oluruz. Bütün bunları yapanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğunu hemen anlarız. Kitabın kendiliğinden ve tesadüfen olduğunu söylemek akla aykırı bir iddia olur. O hâlde tüm âlemdeki gaye ve düzenin kendiliğinden olduğu nasıl söylenebilir?



Vucudumuzdaki milyonlarca hücre ve sayısız organımız bir düzen içerisinde çalışmaktadır.

Aksine kâinatta var olan tüm bu düzen ve nizam, o düzeni koyan bir yüce kudretin varlığını ispat eden en kuvvetli delillerdendir.

Gaye ve nizam delili, Allah'ın varlığının yanında O'nun birliğini de ispat eder. Çünkü âlemdeki düzen aynı zamanda o düzeni koyan ve devam ettiren iradenin bir olduğunu gösterir. Eğer birden fazla ilah olsaydı kâinatta düzen ve intizam olmazdı. Aksine kaos ve anarşi meydana gelirdi.

Bir okulun eşit yetkilere sahip iki müdürü olsa orada düzensizlik meydana gelir. Bir şehrin iki valisi olsa o memlekette huzur ve düzen ortadan kalkar. Bir askerî birliğin aynı rütbede iki komutanı, bir spor karşılaşmasının eşit yetkide iki hakemi olsa orada sürekli ve düzenli bir yönetim sergilenemez. Yetki karmaşası ortaya çıkar.

Aynı şekilde kâinatta var olan düzen ve ahenk, hiç şaşmadan işleyen evrensel sistem, bu âlemi var eden ve yöneten kudretin bir ve tek olduğunu ispat eder. Bunun dışında da Allah'ın var ve bir olduğunu ispat eden birçok delil vardır. Hiç kimsenin olumsuz tesiri altında kalmadan akl-ı selim ile düşünen herkes bu delillerden yola çıkarak Allah'ın varlığını ve birliğini kavrayabilir.

**N NOT EDELİM**

- ✓ **1.Öncül:** Âlemin içindeki her bir varlığın bir amacı ve düzeni vardır.
- ✓ **2.Öncül:** Her düzen, bir düzenleyiciye ihtiyaç duyar.
- ✓ **3.Öncül:** o hâlde âlemin de bir düzenleyicisi vardır ki O da bir olan Yüce Allah'tır.



Kâinattaki düzen yüce bir varlığın eseridir.

**Naklî deliller:** Naklî deliller, Allah'ın varlığını dile getiren ve üzerinde düşünmemiz istenen Kur'an ayetleridir. Sayıca hayli çok olan bu ayetlerden birkaç tanesini zikredeceğiz:

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ...

**"Peygamberleri dedi ki; yer ve gökleri yaratan Allah Teala'nın varlığında şüphe edilir mi...?"**[14]

14. İbrahim suresi, 10. ayet.

## Y YORUMLAYALIM

"Biz yeryüzünü bir beşik, dağları da onun için birer kazık kılmadık mı? Sizi çift çift yarattık, uykunuzu dinlenme vakti kıldık, geceyi bir örtü yaptık, gündüzü geçimi sağlama vakti kıldık, üstünüze yedi kat sağlam gök bina ettik, parlak ışık veren güneşi var ettik, taneler, bitkiler ve ağaçları sarmaş-dolaş bahçeler yetiştirmek için yoğunlaşmış bulutlardan bol yağmur indirdik."

(Nebe suresi, 6-16. ayetler.)

"Görmedin mi ki Allah, geceyi gündüzün içine ve gündüzü de gecenin içine sokuyor. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Her biri (kendi yörüngesinde) belli bir zamana kadar akar gider. Şüphesiz Allah, işlediklerinizden hakkıyla haberdardır."

(Lokman suresi, 29. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri Allah'ın varlığı ve birliğinin delilleri bağlamında yorumlayınız.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

**"Andolsun ki onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, mutlaka 'Allah' derler. De ki: (Öyleyse) övgü de yalnız Allah'a mahsustur ama onların çoğu bilmezler."[15]**

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ

**'De ki: "Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da işitme ve görme yetisi üzerinde kim mutlak hâkimdir? Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşleri kim yürütüyor?" "Allah" diyecekler. De ki: "O hâlde, Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?'[16]**

وَالشَّمْسُ تَجْرى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

**"Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiri (düzenlemesi) dir."[17]**

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

**"Gece, gündüz, Güneş ve Ay, Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin."[18]**

15. Lokman suresi, 25. ayet.
16. Yunus suresi, 31. ayet.
17. Yâsîn suresi, 38. ayet.
18. Fussilet suresi, 37. ayet. (secde ayetidir.)

Yağmur, rahmettir ve bereketin kaynağıdır.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاء اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

**"Allah'ın varlığının delillerinden biri de şudur: Sen yeryüzünü boynu bükük (kupkuru) görürsün. Onun üzerine yağmuru indirdiğimiz zaman kıpırdar kabarır. Şüphesiz ki onu dirilten, elbette ölüleri de diriltir. Şüphesiz O, her şeye gücü yetendir."**[19]

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ

**"Gökleri, yeri ve bu ikisi içinde yaydığı canlıları yaratması, O'nun varlığının delillerindendir. O, dilediği zaman, onları bir araya getirmeye de gücü yetendir."**[20]

اَفَلَا يَنْظُرُونَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ۞ وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ۞ وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ۞
وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ۞ فَذَكِّرْ اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ ۞ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ۞

**"Deveye bakmıyorlar mı, nasıl yaratılmıştır! Göğe bakmıyorlar mı, nasıl yükseltilmiştir! Dağlara bakmıyorlar mı, nasıl dikilmişlerdir! Yeryüzüne bakmıyorlar mı, nasıl yayılmıştır! Artık sen öğüt ver! Sen ancak bir öğüt vericisin. Sen, onlar üzerinde bir zorba değilsin."**[21]

Bütün bu ayetlerde Allah Teala, kâinatta var olan, bizim de çevremizde görüp durduğumuz birtakım olağanüstü hadiselere dikkat kesilmemizi istemektedir. Âlemde mevcut olaylar ve yaratılmış her şey Allah'ın (c.c) varlığına, birliğine ve kudretine açık birer delildir. Burada eserden müessire (eserin yaratıcısına) gidiş metodu ile hüküm verilmektedir. Her ne kadar ayetleri biz naklî delil olarak sınıflandırsak da aslında ayetlerin bize, akıl yoluyla Allah'ı (c.c) nasıl idrak edebileceğimizi gösterdiğini, akli metotları kullanmamızı önerdiğini görmekteyiz.

19. Fussilet suresi, 39. ayet.
20. Şûra suresi, 29. ayet.
21. Gaşiye suresi, 17-22. ayetler.

Çevresine dikkatli bir nazarla bakan kimseler ilahi kudretin tezahürünü her yerde görebilir.

Yukarıda zikredilen akli ve naklî deliller göstermektedir ki Yüce Allah, vardır ve birdir. O'nun varlığında ve birliğinde şüphe yoktur. İslam inancının temelini oluşturan tevhid akidesinde Allah'ın (c.c) varlığı ve birliği bazı özel kavramlarla ifade edilir. Allah'ın (c.c) birlenmesi sadece yaratıcı varlık olarak değil O'nun isimlerinde, sıfatlarında, fiillerinde, uluhiyyet ve rububiyyetinde, emretmesinde, hüküm koymasında, tek ve mutlak otorite olmasında da eşi ve benzeri olmaması demektir.

Yüce Allah, kâinatı yaratmasının yanında aynı zamanda bütün varlıkları sevk ve idare edendir. Muhyi ismiyle hayat veren, Mümit ismiyle öldürendir. Bütün varlıkların rızıklarını O verir. Âlemlerin Rabb'i olarak tüm canlıları besleyip büyüten; kâinata koyduğu gaye ve düzenle evreni yöneten O'dur. Allah (c.c); gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri yarattıktan sonra onları kendi haline bırakmamış, gönderdiği kitaplarla ve görevlendirdiği peygamberlerle insanlara yol göstermiştir.

İslam âlimleri tevhid inancını tevhid-i rububiyet, tevhid-i uluhiyet, tevhid-i ef'al, tevhid-i esma ve sıfat gibi başlıklar altında değerlendirmişlerdir. Bu ifadelerde vurguladıkları husus; tam ve mükemmel bir tevhid için Allah'ı (c.c) bütün isim, sıfat ve fiillerinde şanına yakışır bir şekilde bilmek, tanımak ve yüceltmektir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'in yüzlerce ayeti bizlere Allah'ı (c.c) tanıtmakta, Allah'ı (c.c) hakkıyla takdir etmenin gerektiğini belirtmekte ve Allah'ın (c.c) rızasını kazandıracak kulluğun ancak bu şekilde bir tevhid inancıyla mümkün olacağını bildirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın (c.c) yaratma, yaşatma, yönetme, rızık verme, emretme, hükmetme gibi konularda tek ve benzersiz olduğunu, haber veren ayetlerden bazıları şunlardır:

**"O, gökte de ilah olandır; yerde de ilah olandır. O, hüküm ve hikmet sahibidir; hakkıyla bilendir."** [22]

**"Rabb'iniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra arşa hükmeden, gündüzü durmadan kovalayan gece ile bürüyen; Güneş'i, Ay'ı, yıldızları, hepsini buyruğuna baş eğdirerek var eden Allah'tır. Bilin ki yaratma da emir de O'nun hakkıdır. Alemlerin Rabb'i olan Allah Yüce'dir."** [23]

**"Şüphesiz Allah; rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir."** [24]

**"Hamd; göklerin Rabb'i ve yerin Rabb'i, âlemlerin Rabb'i olan Allah'a mahsustur."**[25]

## 4. Allah'ın İsimleri

Yüce yaratıcının bir çok ismi vardır. En güzel isimler onundur, zira tüm güzellikleri yaratan da O'dur. Mümin kimse alemdeki güzelliklere bakıp orada Allah'ın (c.c) kudretini tefekkür edebilir.

22. Zuhruf suresi, 84. ayet.
23. A'râf suresi, 54. ayet.
24. Zariyat suresi, 58. ayet.
25. Casiye suresi, 36. ayet.

هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى يُسَبِّحُ لَهُ
مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ


Kâinattaki her bir varlık ve her bir güzellik Allah'ı anlatmaktadır.

Nitekim bir ayet-i kerimede; **"O Allah ki her şeyin yaratıcısıdır; Hâlık'tır, yoktan var edendir; Bâri'dir ve her varlığa en uygun şekil ve özellikleri verendir; Musavvir'dir. En güzel isimler hep O'nundur. Göklerde ve yerde bulunan bütün varlıklar, daima Allah'ın sınırsız kudret ve azametini övgüyle anarak yüceltmektedir. O, sonsuz kudret ve hikmet sahibidir."**[26] buyurulmaktadır.

Allah'ın (c.c) isimlerine ayette geçen ifadesiyle ***el-esmâü'l-hüsnâ*** (en güzel isimler) denilmektedir. Bu isimleri Kur'an-ı Kerim'den ve Peygamber Efendimiz'in hadislerinden öğrenmekteyiz. Allah'ın isimlerinden bazıları ayetlerde şöyle yer almaktadır:

**"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."**[27]

**"Kim (bu) haksız davranışından sonra tevbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Allah ğafûr (çok bağışlayıcı) ve rahîmdir (esirgeyici)."**[28]

**"Ey Rabb'imiz! Bizi, inkâr edenlerin zulmüne uğratma. Bizi bağışla. Ey Rabb'imiz! Şüphesiz sen azizsin (mutlak güç sahibi), hakimsin (hüküm ve hikmet sahibi)."**[29]

**"Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse şüphesiz ki Allah; ğanî (zengin)dir, hamîd (hamde lâyık)tır."**[30]

## B BULALIM

Aşağıdaki ayetlerden Allah'ın isimlerini bularak bu isimlerin altını çizelim.

هُوَ اللّٰهُ الَّذِى لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ، هُوَ اللّٰهُ
الَّذِى لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ
سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ، هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَآءُ الْحُسْنٰى يُسَبِّحُ
لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

O, öyle Allah'tır ki O'ndan başka ilah yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, Rahman'dır, Rahim'dir.

O, öyle Allah'tır ki kendisinden başka hiçbir ilah yoktur. O; mülkün sahibidir, eksiklikten münezzehtir, selâmet verendir, emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

O; yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey O'nu tesbih eder. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Haşr suresi; 22-24. ayetler.)

26. Haşr suresi, 24. ayet. Ayrıca bk. İsrâ suresi, 110. ayet, Tâhâ suresi, 8. ayet.
27. Fatiha suresi, 1. ayet.
28. Mâide suresi, 39. ayet.
29. Mümtehine suresi, 5. ayet.
30. Hadid suresi, 24. ayet.

A ARAŞTIRALIM

Siz de Kur'an mealinden Allah'ın isimlerini bulmaya çalışınız. Bulduğunuz isimleri aşağıya yazınız ve bunları arkadaşlarınızla paylaşınız.

- ✓ ...................................................................................
- ✓ ...................................................................................
- ✓ ...................................................................................
- ✓ ...................................................................................

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Her bir isim, bizi ve kâinatı yoktan var eden ve kendisine inanıp ibadet ettiğimiz Allah'ı (c.c) bir yönüyle bize tanıtmaktadır. Allah'ı (c.c) bilmek ve onu tanımak yani *marifetullah;* her kul için çok önemlidir. Çünkü bilen tanır, tanıyan sever, seven ise ona yaklaşır. Zaten kulluk da bu değil midir? Kuran-ı Kerim, Allah'ı (c.c) hakkıyla tanıyamamanın bir insan için en büyük felaket olduğunu haber vermekte ve bizi Rabb'imizi tanımaya davet etmektedir.

مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَز۪يزٌ

**"Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir. "**[31]

Yüce Mevlamızın tüm bu isimlerinin yanında başka hiçbir varlıkta bulunmayan, başka hiçbir varlık için kullanılmayan, sadece O'na has bir ismi vardır ki o da ***Allah (c.c)*** lafzıdır. Bu isim diğer tüm isimleri kendi içinde barındırır ve onların ifade ettikleri tüm anlamları kapsar. Bu sebeple bazı İslam âlimlerince Allah (c.c) ismi *ism-i âzam* kabul edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de **"Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabb'i Allah'a mahsustur"**[32] buyurulmaktadır. Allah (c.c), hak olarak ibadet edilen yegâne varlıktır. Başka dillerde Allah (c.c) ismini anlam yönünden karşılayacak bir kelime olmadığından diğer dillere tercümesi yapılamaz. Bu ismin çoğulu ve farklı yapılarda türetilmiş şekli de bulunmamaktadır. İslam âlimlerine göre Allah'ın (c.c) zatı kavranamaz. O ancak isimleri,sıfatları, fiilleri ve eserleriyle bilinebilir.

N NOT EDELİM

İsm-i Âzam

Allah'ın bütün isimlerinin anlamlarını içinde bulunduran en önemli ve en büyük ismidir.

İsm-i âzamla ilgili bilgiler, Hz. Peygamberin hadisleri ve kelam kaynakları aracılığıyla gelmiştir.

İsm-i âzamın ne olduğuna dair onlarca görüş ileri sürülmüştür. En meşhur olanları şunlardır: "Allah lafzı, el-Hayyü'l-Kayyûm, Zü'l-celâli ve'l-ikrâm".

Âlimler ism-i âzamla yapılan duaların kabul edileceğini söylemişlerdir. Bir hadiste, "Her kim ism-i âzamla dua ederse Allah onun duasını kabul eder ve dilediğini yerine getirir." buyurulmuştur.

(Dini Terimler Sözlüğü, s.177.)

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ...

**"Allah ile birlikte başka bir ilaha tapıp yalvarma! O'ndan başka ilah yoktur..."**[33] buyrulmaktadır. Peygamber Efendimiz de Rabb'imizin isimlerinden bahsetmiş, dualarında o isimlerle münacatta bulunmuştur. O, bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur:

إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اِسْمًا مِائَةً إِلا وَاحِدًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ

*"Allah Teala'nın doksan dokuz ismi vardır. Kim bu isimleri sayarsa (öğrenip gereğiyle amel ederek) cennete girer."*[34]

31. Hac suresi, 74. ayet.
32. Fatiha suresi, 1. ayet.
33. Kasas suresi, 88. ayet.
34. Buhârî, Şürût, 18.

## N NOT EDELİM

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا

De ki: "(Rabb'inizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur." Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut.

(İsrâ suresi, 110. ayet.)

Allah Teala'nın isimleri elbette sadece doksan dokuz tane değildir. Ayet ve hadislerde bu sayılanlardan ayrı olarak geçen daha başka isimler de vardır. Ancak bu doksan dokuzun özelliği, hepsinin bir arada sayılmasının, insanı cennete sevk eden bir amel olmasıdır.[35] Ancak unutulmamalıdır ki Allah'ın isimleri tevkifî'dir yani nassların bildirmesine bağlıdır ve değiştirilmesi câiz değildir. Bu yüzden Allah hakkında sadece Kuran ve hadiste geçen isimler kullanılabilir.

Allah'ın (c.c) isimlerinin sadece ezberden sayılması yerine asıl olan O'nun isimlerinin anlamlarının tefekkür edilmesi, o isimlerin kâinattaki tecellilerinin üzerinde düşünülmesidir. Bu amel kişiyi Rabb'ine daha çok yaklaştıracak, O'nunla ilişkisini daha fazla kuvvetlendirecektir. Allah (c.c) kendisini kullarına bu isimlerle tanıtmaktadır. İnsan Rabb'ini tanımalı ve neye inandığını bilmelidir. Çünkü Allah'ı (c.c) hakkıyla idrak edemeyen insanın O'na karşı kulluğunu da hakkıyla yapması düşünülemez.

Dua yaparken Allah'ın (c.c) isimlerinin zikredilmesini Kur'an-ı Kerim'de bizzat Rabb'imiz bizden istemektedir: **"Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir."**[36]

Hastalıktan kurtulmak isteyenin **Şâfî** ismiyle rızık endişesi taşıyanın **Rezzâk** ismiyle, günahlarına tevbe etmek isteyenin **Ğaffâr, Settâr, Tevvâb** ism-i şerifleriyle, Allah'tan (c.c) nimet isteyenin **Vehhâb, Kerîm** gibi ism-i şerifleriyle dua etmesi buna örnek olarak verilebilir.

## B BULALIM

Farklı dillerde "ilah" anlamına gelen kelimeleri araştırarak aşağıya yazınız.

...................................................................

...................................................................

...................................................................

...................................................................




Zü'l-Celâli ve'l-İkram: Celal ve ikram sahibi, anlamındaki Allah'ın ismidir.

35. Ahmet Lütfi Kazancı, İslam Akaidi, s. 80.
36. Araf suresi, 180. ayet

Allah'ın (c.c) isimlerini bilen bir kul, onları hayatına aktarmaya da gayret etmeli, bu manada Allah'ın (c.c) ahlakıyla ahlaklanmaya özen göstermelidir.

Örneğin **Hâfız** isminin bizim hayatımızdaki karşılığı olarak elimizdeki maddi ve manevi emanetleri muhafaza etmeli, onlara ihanet etmemeliyiz. **Afüvv** isminin tecellisi olarak insanların kusurlarını affedebilmeli; **Settâr** ismine mazhar olmanın bir yansıması olarak insanların gizli hallerine ve mahremiyet sınırlarına dikkat etmeliyiz, onları ifşa etmemeliyiz. Başımıza gelen bela ve musibetleri **Sabûr** ve **Metîn** isimleri kapsamında sabırla ve metanetle karşılamalıyız. **Rahîm** ismine mazhar olabilmek için bütün varlıklara merhametle ve şefkatle yaklaşmalıyız. Allah'ın (c.c) **Kerîm** ismini de kendi hayatımıza cömertlik ve ikramla taşımalıyız. Bu şekilde Allah'ın (c.c) isimlerini kendisine örnek alan ve bu isimlerin tecellileriyle hayatına yön veren insanlar olmaya çalışmalıyız.

## 5. Allah'ın Sıfatları

İslam'da iman esaslarının birincisi ve en önemlisi Allah'a (c.c) imandır. Allah'a (c.c) iman demek, yalnız Allah'ın (c.c) varlığına inanmakla kalmayıp, aynı zamanda O yüce varlıkta bulunması zorunlu sıfatların varlığına ve O'nun zâtına yakışmayan noksan sıfatlardan münezzeh (uzak, yüce) olduğuna da inanmaktır. Zâtî ve subûtî sıfatlar olarak iki bölümde ele alınan bu sıfatlar sırasıyla şunlardır:

### *5.1. Zâtî Sıfatlar*

Allah'ın (c.c) zâtına mahsus olup O'ndan başkasına verilemeyen sıfatlara *zâtî sıfatlar* denir. Bu sıfatlara, Allah Teala'yı noksan sıfatlardan münezzeh kıldıkları için *tenzihî sıfatlar*, Allah Teala'nın ne olmadığını bildirdiklerinden dolayı da *selbî sıfatlar* adı da verilir. Örneğin Allah (c.c) cisim değildir, sınırlı değildir, onun için mekân söz konusu değildir. Selbî sıfatlar için bir sayı sınırlaması olmasa da bunları şu başlıklar altında inceleyebiliriz:[37]

**Vücûd:** Allah'ın (c.c) var olması demektir. Allah (c.c) vardır. O'nun yokluğu (*adem*) düşünülemez. Bu manada O'na ***Vâcibü'l-vücûd*** (varlığı zorunlu) denir. O sonradan olmamıştır. Allah Teala var olmak için başka bir kuvvete muhtaç değildir. Kur'an-ı Kerim'de bir ayette şöyle buyurulmaktadır:

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌؕ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِؕ... ﴿٢٥٥﴾

**"Allâh ki O'ndan başka ilâh yoktur; O, diridir, kayyûmdur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur..."**[38]

**Kıdem:** Ezelî olmak, başlangıcı bulunmamak demektir. Allah Teala'nın varlığının bir başlangıcı yoktur. Ne kadar geriye gidersek gidelim, O'nun var olmadığı bir zamanı düşünemeyiz. Allah (c.c) sonradan meydana gelmiş (hâdis) bir varlık değil, kadîm (ezeli) bir varlıktır. Eğer hâdis bir varlık olsaydı bir muhdise (yaratıcıya) muhtaç olurdu. Var olmak için bir muhdise muhtaç olan da vâcibü'l-vücûd olamaz.



Tüm âlem fânîdir, bir gün son bulacaktır.

37. bk. Şerafettin Gölcük, Süleyman Toprak, Kelam, s. 182-197.
38. Bakara suresi, 255. ayet.

Kıdem sıfatının zıddı olan hudûs (sonradan meydana gelmiş olmak) Allah Teala hakkında imkansız (muhal) olan bir sıfattır.[39]

**Bekâ:** Varlığının sonu olmamak, ebedî olmak demektir. Allah'ın (c.c) varlığının başlangıcı olmadığı gibi sonu da yoktur. Nitekim bir ayet-i kerimede Allah Teala:

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَليمٌ

**"O ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir."**[40] buyurmaktadır.[41] Allah (c.c) daima vardır. Başka ayetlerde de bu konuda şöyle buyurulmaktadır:

...كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

**"...O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz."**[42]



"el-Bâkî ; Bâki olan yalnız Allah'tır."

**"Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabb'inin zâtı bâkî kalacak.**[43] Varlığı sonsuz olan Allah (c.c) Bâkîdir. O'nun dışındaki tüm âlem ise fânîdir, bir gün son bulacaktır.

**Vahdaniyet:** Allah'ın (c.c) bir olması demektir. Allah Teala zâtı, sıfatları ve fiilleri açısından tektir, eşsizdir. Aynı sıfatlara sahip ikinci bir varlık yoktur. Kur'an-ı Kerim'de hepimizin bildiği İhlas Suresi'nde bu hususta Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ اللّٰهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُن لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

**"De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur."** [44] Başka bir ayette ise **"Allah evlât edinmemiştir; O'nunla beraber hiçbir ilah da yoktur. Aksi takdirde her ilah kendi yarattığını sevk ve idare eder ve mutlaka onlardan biri diğerine galebe çalardı. Allah, onların (müşriklerin) yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir."**[45]

Âlemde birden fazla ilah olması düşünülemez. Allah'tan başka ilahlar olmadığının delili Kur'an'daki şu ayet-i kerimedir:

لَوْ كَانَ فيهِمَا اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

**Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş'ın Rabb'i olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir."**[46] Bu ayette, âlemde var olan düzen ve intizamın bu âlemi yaratan ve onu yöneten varlığın bir ve tek olduğuna en büyük delil olduğu vurgulanmaktadır.

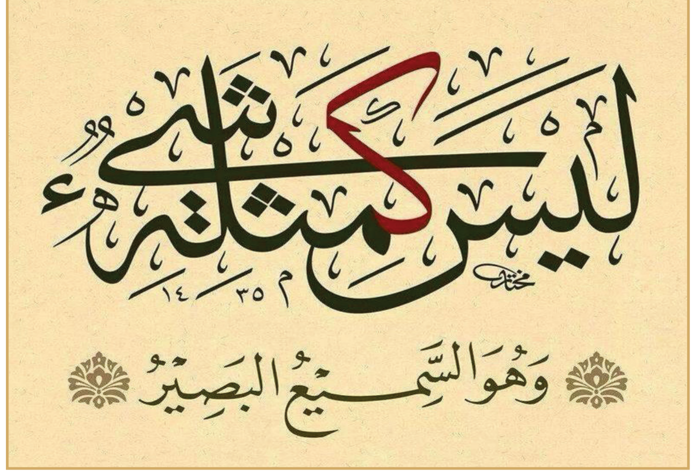
**Muhalefetün li'l-havâdis:** Sonradan yaratılmışlara benzememek demektir. Allah (c.c), kendi yarattığı varlıklara hiçbir surette benzemez. Kâinattaki varlıkların hiçbirisi de O'na hiçbir yönden benzemez. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de bir ayette şöyle ifade edilmektedir:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّميعُ الْبَصيرُ

39. bk. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 119.
40. Hadid suresi, 3. ayet.
41. Ahmet Lütfi Kazancı, İslam Akaidi, s. 71.
42. Kasas suresi, 88. ayet.
43. Rahman suresi, 26-27. ayetler.
44. İhlas suresi, 1-4. ayetler.
45. Müminûn suresi, 91. ayet.
46. Enbiyâ suresi, 22. ayet.

**"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O; işitendir, görendir."**[47]

Allah (c.c), kendisi hakkında hatıra getirdiklerimizin de ötesinde bir varlıktır. Sonradan olanlara benzemek Allah (c.c) hakkında imkânsızdır.[48] İnsanoğlu soyutu kavramakta çoğu kere güçlük çeker. Bu yüzden her duyduğu yeni şeyi zihninde somutlaştırmak ister. Onun mahiyetini kavramak için daha önce gördüğü, bildiği, yaratılmış ve kâinatta mevcut olan bir varlıkla onu kıyas eder, ona benzetmeye çalışır. Allah'ın (c.c) zâtını düşünen insan da onu bir şeylere benzetmeye çalışmıştır. İnsanoğlunun ilah zannedip somutlaştırdığı her sahte ilahın insanın bildiği bir nesneye benzetilmesi bu yüzdendir. Oysa Allah'ın (c.c) eşi benzeri olmadığından Allah (c.c) hakkında hatırımıza ne gelirse gelsin o yanlıştır, hatadır. Bu sebeple Allah'ın (c.c) zâtının düşünülmesi yasaklanmış, O'nun eserleri üzerinde tefekkür edilmesi ise tavsiye ve teşvik edilmiştir.



"Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir."
(Şura suresi, 11. ayet.)

**Kıyam bi-nefsihî:** Var olmak için hiçbir şeye ihtiyaç duymamak demektir. Allah (c.c) var olmak ve varlığını devam ettirmek için hiçbir varlığa, yere, zamana, sebebe muhtaç değildir. Aksine her şey O'na muhtaçtır. Bu mevzuda Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: **"Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.)"**[49]

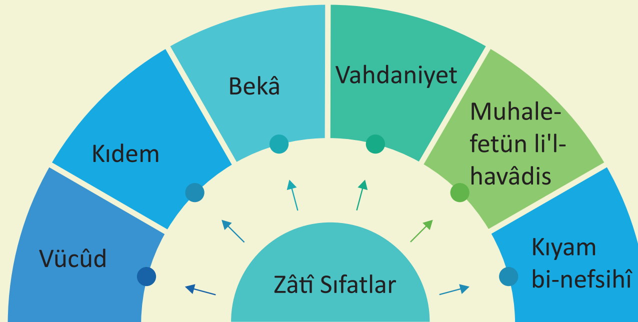
يَا اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ

**"Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye lâyık olan ancak O'dur."**[50]

## *5.2. Subûtî Sıfatlar*

Varlığı zorunlu olan Allah Teala'nın vacip olan sıfatlarına **subûtî sıfatlar** denir. Subûtî sıfatla-

**N NOT EDELİM**




47. Şûra suresi, 11. ayet.
48. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş, s. 120.
49. İhlas suresi, 2. ayet.
50. Fâtır suresi, 15. ayet.

rın bir diğer özelliği de Yüce Allah'ın bunlarla kâinatta tasarruf etmesi, evren ve oradaki varlıklarla iletişim kurması, sahip olduğu vasıfların etki ve sonuçlarının kâinata yansımasıdır. Dolayısıyla Allah (c.c) bu sıfatlarıyla kâinata tecelli eder, tasarrufunun eserleri kâinatta gözlemlenebilir. Subûtî sıfatlar şunlardır:

**Hayat:** Diri olmak demektir. Allah (c.c) diridir, hayydır. Hayatın sebebi ve kaynağı odur. Kur'an-ı Kerim'de,

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ

**"Allah, O'ndan başka ilah yoktur; O, hayydir, kayyûmdur."**[51]

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذٖى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبٖيرًا

**"Sen, o ölümsüz ve daima diri olana (Allah'a) tevekkül et. O'nu her türlü övgüyle yücelterek tesbih et. Kullarının günahlarından hakkıyla haberdar olarak O yeter!"**[52] buyurulmaktadır.

Mevsimleri insanın hayatına benzetirsek, ilkbahar insanın doğumunu, yaz mevsimi gençliğini, sonbahar yaşlılığını, kış ise ölümünü sembolize eder. Her kış, kâinat ölür ve her bahar, yeniden diriltilir. Böylece Allah (c.c), ölülere nasıl hayat verdiğini ve ölümden sonra yeniden dirilişin nasıl olacağını kâinat örneği üzerinden bizlere göstermektedir.

Tohumlar toprağa konduğunda o tohumda hayat belirtisi gözükmez, adeta ölü gibidir. Ama zamanı gelince tohum yarılır ve filiz verir. Tohum can bulur. Allah'ın (c.c) hayat sıfatı kâinatta her daim tecelli eder.

Allah (c.c) hem hayatın sahibidir hem de hayatın devam edebilmesinin sebebidir. O'nun izni olmadan başta insan olmak üzere hiçbir canlı hayatiyetini sürdüremez. Her nefeste biz O'na muhtacız. Çünkü hayatın devamını sağlayan her şeyi biz ona borçluyuz.

**İlim:** Allah (c.c) ilim sahibidir. Olmuş olanları da olacak olanları da bilir. Allah'ın (c.c) ilmi her bir varlığı kuşatmıştır. O'nun bilmediği herhangi bir şeyin olması asla düşünülemez. Allah'ın (c.c) bilmesi bizim bilmemiz gibi değildir. Biz bir şeyi öğrenerek, görerek, okuyarak bir vasıta ile biliriz.



Dört mevsim, insanın dört evresi; ilkbahar insanın doğumu, yaz insanın gençliği, sonbahar insanın yaşlılığı ve kış insanın ölümü.

51. Bakara suresi, 255. ayet.
52. Furkân suresi, 58. ayet.

Oysa Allah Teala bir şeyi bilmek için herhangi bir şeye muhtaç değildir. Kur'an-ı Kerim'de, Allah Teala'nın ilim sıfatıyla ilgili pek çok ayet vardır. Örneğin:

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

**"Yaratan bilmez mi? O, en gizli şeyleri bilir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır."[53]**

إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

**"Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilendir."[54]**

**"Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah, her şeyi bilendir."[55]**

**"...Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey, O'nun bilgisi dışında kalamaz. Bundan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta kayıtlı olmasın."[56]**

**Y YORUMLAYALIM**

"Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, denizler de arkasından yedi deniz katılarak (mürekkep olsa) yine Allah'ın sözleri (yazmakla) tükenmez. Şüphe yok ki Allah, mutlak galip ve hikmet sahibidir."

(Lokman suresi, 27. ayet.)

Yukarıdaki ayeti Allah'ın ilmi açısından yorumlayınız.

**"O, görüleni de görülmeyeni de bilir; çok büyüktür, yücedir. Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (O'nun ilminde) eşittir."[57]**

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّى لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّى وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

**"De ki: Rabb'imin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabb'imin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir."[58]**

**Semi:** İşitmek demektir. Allah (c.c) her şeyi işitir. O'nun işitmesi diğer varlıklarınkine benzemez. O'nun işitmek için bir organa veya herhangi bir vasıtaya ihtiyacı yoktur. Herhangi bir kuvvet veya sebep onun işitmesine engel olamaz.

... فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّٰهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

**"... Onlara karşı Allah sana yeter. O işitendir, bilendir."[59]**

**N NOT EDELİM**

"(Lokman, öğütlerine devamla şöyle demişti:) Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah, onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır."

(Lokman suresi, 16. ayet.)

53. Mülk suresi, 14. ayet.
54. Enfâl suresi, 75. ayet.
55. Mücâdile suresi, 7. ayet.
56. Sebe suresi, 3. ayet.
57. Ra'd suresi, 9-10. ayetler.
58. Kehf suresi, 109. ayet.
59. Bakara suresi, 137. ayet.

قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

**"Peygamber, onlara dedi ki: Rabb'im yerdeki ve gökteki her sözü bilir. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."**[60]

**Basar:** Görmek demektir. Allah Teala her varlığı görür. O'nun bir varlığı görmemesi muhaldir, imkânsızdır. O'nun görmesi diğer varlıklara benzemez. Görmek için göze veya herhangi bir vasıtaya ihtiyacı yoktur. O, gizli açık, uzak yakın, aydınlık karanlık, büyük küçük her şeyi aynı derecede görür. O'nun görmesinin bir sınırı yoktur. Hiçbir şey onun görmesine engel değildir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

إِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

**"Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür."**[61]

## Y YORUMLAYALIM

"Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir."

(İsrâ suresi, 1. ayet.)

Yukarıdaki ayeti Allah'ın basar sıfatı ile birlikte değerlendiriniz.

**İrade:** Dilemek demektir. Mümkün olan her şeyin olması veya olmaması yönünde tercihte bulunmak, karar vermek demektir. Allah Teala mürîddir. İradesi vardır. Bir şeyin var olmasını dilerse var eder, dilemediğini de var etmez. O'nun iradesi önünde hiçbir engel yoktur. Nitekim Allah (c.c), Kur'an-ı Kerim'de;

كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضٰى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

**"...İşte böyledir, Allah dilediğini yaratır. Bir işe hükmedince ona sadece 'Ol!' der; o da oluverir."**[62] *buyrulmaktadır.*

## A ARAŞTIRALIM

"Âlemlerin Rabb'i Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz."

(Tekvir suresi, 29. ayet)

Yukarıdaki ayeti bir tefsir eserinden araştırınız.

Allah'ın (c.c) iradesi var olan ve henüz varlık alemine çıkmamış tüm varlıklarda gerçekleşir. Allah'ın (c.c) iradesi sınırsızdır. Nitekim yaşlı ve çocuğu olması mümkün görülmeyen Hz. Zekeriya'nın (a.s) ilerleyen yaşına rağmen çocuğu olmuş[63]; Hz. İsa (a.s) da babasız olarak dünyaya gelmiştir.[64] Burada iki türlü iradeden bahsetmek mümkündür. Allah'ın (c.c) iradesine külli irade, insanın iradesine cüz'i irade denir. Allah'ın (c.c) takdiri ve külli iradesi, insanın cüz'i iradesiyle birlikte değerlendirilmelidir. Allahın mutlak iradesi, insanın iradesini ve sorumluluğunu ortadan kaldıran bir etken olarak anlaşılmamalıdır.

**Kudret:** Güç ve takdir sahibi olmaktır. Allah'ın (c.c) dileği şeyi bizzat yerine getirebilecek güce sahip olmasıdır. Allahu Teala neyin var olmasını dilerse onu bizzat kudret sıfatıyla yaratır. Bu, iradesiyle veya irade sıfatıyla gerçekleşir. Allah'ın (c.c) kudretinin önünde hiçbir engel yoktur. Allah Teala acizlikten ve güçsüzlükten uzaktır. Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

60. Enbiyâ suresi, 4. ayet.
61. Bakara suresi, 110. ayet.
62. Al-i İmran suresi, 47. ayet.
63. bk. Al-i İmran suresi 39. ayet; Meryem suresi 7. ayet.
64. Al-i İmran suresi 45-48. ayetler.

إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

**"Şüphesiz Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir."[65]**

**Kelam:** Konuşmak demektir. Allah (c.c) konuşan bir varlıktır. Allah (c.c) bu sıfatı ile peygamberlerine kitaplar indirmiş, bazı peygamberleri ile de konuşmuştur. Kelam sıfatı Allah'ın (c.c) zatı ile kaim ve ezelidir. Bu sıfat bir kemal sıfatı olduğu için Allah Teala'nın onunla nitelenmesi vacip ve zorunludur. Kelamın zıddı olan konuşmama özelliği O'nun için söz konusu değildir. Cenab-ı Hakk'ın kelam sıfatının mahiyeti bizce bilinemez. Ses ve harflerden meydana gelmemiştir.



Kelam sıfatının bir tecellisi olarak Allah, kitaplar göndermiş ve bu şekilde kullarına mesajını iletmiştir.

Allah Teala ezelden ebede bu kelam sıfatı ile emreder, yasaklar ve haber verir. Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an ve sahifeler bu bir tek kelamın alameti ve göstergesidir.[66]

Allah Teala'nın peygamberlerine vahiy göndermesi, onlara kitaplar indirmesi kelam sıfatının sonucudur.

وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسَى تَكْلِيمًا

**"Allah, Mûsa ile de doğrudan konuştu."[67]**

Allah'ın (c.c) kelamı kendi zâtına hastır. Ancak göndereceği peygamber ve vahye muhatap olan halk hangi dili konuşuyorsa indirdiği kitap da o dil ile olur. Nitekim Kur'an'ın ilk muhatapları Araplar olduğundan Kur'an da Arapça indirilmiştir:

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

**"Apaçık Kitab'a andolsun ki iyice anlayasınız diye biz, onu Arapça bir Kur'an yaptık."[68]**

**Tekvin:** Yaratmak demektir. Allah Teala var etmek istediğini kudret ve tekvin sıfatıyla yaratır. Var etmek, var ettiğini beslemek, büyütmek ve varlığını devam ettirmek hep bu tekvin sıfatının neticesidir. Allah Teala bir ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır:

يَسْأَلُهُ مَن فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

**"Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma hâlindedir."[69]**

Allah'ın (c.c) zati ve subûtî sıfatları yanında fiili sıfatları da vardır. Bu sıfatlardan bazıları şunlardır:

65. Nahl suresi, 77. ayet.
66. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 135.
67. Nisâ suresi, 164. ayet.
68. Zuhruf suresi, 2-3. ayetler.
69. Rahmân suresi, 29. ayet.

Halk: Hâlik ismi, halketme (yaratma) fiiline işaret eder.

İbda': Mübdi' ismi Allah'ın (c.c) benzersiz bir şekilde yaratmasını ifade eder.

İhya: Muhyî ismi ihya etme (can verme) fiilini gösterir.

İmate: Mumît ismi hayata ve canlılığa son verenin de Allah(c.c) olduğunu gösteren fiildir.

Terzik: Rezzak ismi Allah'ın (c.c) rızık vericiliğini bildirir.




Allah'a iman, insanı maddeye ve kula kulluktan kurtarır.

## 6. Allah'a İmanın İnsana Kazandırdıkları

Allah'a (c.c) inanmanın insanın pratik hayatında büyük bir değeri, kişiliğine ve mutluluğuna çok önemli ve olumlu katkıları vardır. Bunların bir kısmını şöyle sıralamak mümkündür:

1. Allah'a (c.c) inanma, insanı güzel ameller işlemeye ve doğru yola yöneltir. Nitekim bir ayet-i kerimede Rabb'imiz şöyle buyurur:

... وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ...

**"... Kim Allah'a inanırsa Allah onun kalbini doğruya götürür ..."**[70]

Allah'a (c.c) inanan kimse O'nun razı olacağı işler ve davranışlar yapmaya gayret eder. Çünkü iyi bir kul olmak, aynı zamanda hem Rabb'ine hem çevresine hem de kendisine karşı sorumluluklarını yerine getirmeye bağlıdır. Din, "insanı kendi iradesiyle iyi ve doğru davranışlara sevk eden ilahi kanun" diye tarif edilmiştir. Nitekim bir çok ayet ve hadis, ayrıca peygamberlerin örnek hayatı insanı bu hedefe yönlendirmek için kaynaklık teşkil eder. Bunun bir sonucu olarak Allah'a (c.c) samimiyetle inanan ve inandığı dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan insanların, toplumda genel olarak *"iyi insan"* olduklarını görürüz.

2. Allah'a (c.c) inanan bir kimse, her şeyi bilen, her şeyi gören ve gözeten bir varlığın bulunduğunu ve yaptıklarının her birinden bir gün hesap vereceğini düşünerek kötülüklerden uzaklaşır. Allah'ın (c.c) buyruklarına ve hükmüne boyun eğer.

وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

**"Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir."**[71]

Her yerde ve her zaman kontrol altında bulunduğuna inanan insan kolay kolay suç işleyemez. Yaptığı kabahatin mutlaka hesabı sorulacağını bilen insan kurallara uyar, doğru ve istenen davranışları sergilemeye gayret eder. Nitekim trafikte Elektronik Denetleme Sistemi (otomatik kamera) olan yollarda sürücülerin trafik kurallarına daha fazla uyduğu, güvenlik kamerası olan iş yerlerinde hırsızlık olaylarının daha az olduğu bir vakıadır. İslam, o kamerayı Allah (c.c) inancı sayesinde kişinin kalbine koyar. Bu ilahi denetim ile kul; "Rabb'im beni her an görüyor, yaptıklarımı biliyor." düşüncesiyle günah işlemekten azami derecede uzak durur.

70. Teğâbün suresi, 11. ayet.
71. Hadid suresi, 4. ayet.

3. Allah'a (c.c) inanan kişi; başkalarını putlaştırmaktan, mal, mevki ve şöhrete tapmaktan, Allah (c.c) ile insan arasına bir aracı koymaktan kaçınır. Kuran-ı Kerim insanı Allah (c.c) dışında başka varlıklara kulluk yapmaması için uyarır, bu konudaki yanlış inanışlara dikkatimizi çeker:

اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اِلٰهًا وَاحِدًا لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

**"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp hahamlarını; (Hristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler. Oysa bunlar da ancak, bir olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardır. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır."**[72]

İnsanlık tarihinde pek çok inanış biçimi görülmüştür. İnsanoğlu zaman zaman ay, güneş, yıldızlar gibi gök cisimlerine, inek, tavus kuşu gibi kutsal kabul ettiği hayvanlara,[73] kendi elleriyle yonttuğu heykellere, nehir, dağ, ateş gibi doğa olaylarına tapınmıştır. Bazen de bir takım dinî, siyasi önderleri kendisine ilah edinmiştir. Allah'a (c.c) tevhidi bir iman yalnız ona kulluk etmek insanı bu gibi yanlışlardan, basitliklerden, sapkınlıklardan uzaklaştırır. Kainatın en şerefli varlığı olan insanı kula kulluktan, maddenin esiri ve kölesi olmaktan kurtarır. Layık olduğu şerefini ona iade eder. Onu özgürleştirir.

4. Allah'a (c.c) inanan, yegâne rızık verenin Allah (c.c) olduğunu bilir. O sebeple cimrilik, hırs, aç gözlülük ve tamah gibi çirkin davranışlardan uzaklaşır. Cömertlik, bağışlama, eli açık olma gibi güzel davranışlara yönelir. Çünkü onun ahlakını Kuran inşa eder.



"Size gelen her nimet Allah'tandır." (Nahl suresi, 53. ayet.)

اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

**"Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar."**[74]

Allah'a (c.c) iman eden kimse, sahip olduğu dünya nimetlerinin gerçek sahibinin Allah (c.c) olduğunun farkındadır. Bu yüzden maddi zenginliği ile şımarmaz. Onun kendisini esir almasına müsaade etmez. Sahip olduğu şeylerin bir kısmını ihtiyaç sahipleriyle paylaşarak mutlu olacağını bilir. Böylece ait olduğu topluma karşı sorumluluklarını gözetir.

5. Allah (c.c) inancı kişide yiğitlik, cesurluk, ölümden korkmama, hak ve doğruluk için şehit olma arzusunu uyandırır.

Allah'a (c.c) iman eden kimseler yüce değerler için göz kırpmadan canlarını bile feda edebilecek yüksek bir karaktere sahiptirler. Şehitlik ve gaziliğin Allah (c.c) katındaki derecesini bilirler ve onu arzularlar.

اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

**"Şüphesiz Allah, müminlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır..."**[75]

72. Tevbe suresi, 31. ayet.
73. İslam Ansiklopedisi, "Hayvan", C 17, s. 85.
74. Bakara suresi, 3. ayet.
75. Tevbe Suresi, 111. ayet.



Allah'a iman eden kimseler yüce değerler için canlarını feda ederek şehitlik mertebesine ulaşmışlardır.

6. Allah'a (c.c) iman, kişide yaratılıştan var olan din duygusunu, mutlak ve üstün kudrete inanma hissini tatmin eder, kalp ve gönül huzuru sağlar. Huzura kavuşan kişi de zorlaşan problemlere kolayca çözümler bulur. Bulamazsa sabretmesini bilir, ümitsizliğe ve ruh çöküntüsüne düşmez.**"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir."**[76]

Allah'a (c.c) iman eden kimse hayatın bir imtihan olduğuna da inanır. Nimete kavuşunca şükreder, bir musibetle karşı karşıya geldiğinde ise sabreder. Kul olarak sıkıntılara göğüs germesi gerektiğinin farkındadır. Ne tür bir sorunla karşılaşırsa karşılaşsın bunalıma sürüklenmez. Üzerine düşen sorumluluğu yerine getirip neticesinde Rabb'ine iltica eder. Gönlü rahatlar. Huzur bulur.

7. Allah'a (c.c) inanan insan ihlas, ihsan ve takva gibi Kur'an-ı Kerim'in temel kavramları ve üstün ahlaki özellikler olarak bildirilen ilkeler doğrultusunda yaşamaya özen gösterir. Öncelikle sırf Allah (c.c) rızasını gözeterek ve dini Allah'a (c.c) has kılarak ihlaslı ve samimi bir kul olmaya çalışır. Allah'ın (c.c) Kur'an-ı Kerim'de övdüğü muhsin kullardan olmak için çaba sarf eder. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) açıkladığı şekliyle Allah'ı (c.c) görüyormuşçasına ibadet ederek kulluk sorumluluğunu yerine getirir. İslam'ı tam bir sorumluluk bilinci içinde yaşamaya, takva sahibi bir kul olarak günahlardan sakınmaya özen gösterir.

Allah'ı (c.c) bilmek, O'na güvenmek ve teslim olmak kişiyi huzurlu kılar. Bu insan sorumluluk bilincine ve güven duygusuna sahip, dürüst, cesur, dirayetli, başkalarına zarar vermeyen ve insani ilişkileri kuvvetli bir kimsedir. Allah'a (c.c) inanan insan kendisi için istediğini başkaları için de ister.[77]

## B BULALIM

**Çevrenizi gözlemleyerek Allah'a inanmış insanlardaki olumlu özelliklerden birkaç tanesini aşağıya yazınız.**

1. ..........................................................................................................
2. ..........................................................................................................
3. ..........................................................................................................
4. ..........................................................................................................

76. Talâk suresi, 4. ayet.
77. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 149.

# ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

## A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

**1-** İslam inanç sisteminin temeli nedir? Açıklayınız.

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

**2-** Allah'ın (c.c) varlığına dair akli delliler hakkında bilgi veriniz.

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

**3-** Âlemdeki düzenin Allah'ın (c.c) varlığı ve birliği ile irtibatını açıklayınız.

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

**4-** Allah'ın (c.c) sıfatları kaça ayrılır? Kısaca açıklayınız.

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

**5-** Allah'a (c.c) inanmanın insana kazandırdığı özellikler hakkında bilgi veriniz.

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

.................................................................................................................................

## B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız..

**1- Allah Teala'nın zatında, fiil ve sıfatlarında bir ve benzersiz olmasına ne ad verilir?**

**A.** İhlâs **B.** Tevhid **C.** Teslimiyet **D.** İman **E.** İslam

**2- Aşağıdakilerden hangisi Allah'ın varlığı ve birliği konusundaki delillerin amaçlarından biri değildir?**

**A.** Müminin imanını sağlamlaştırmak
**B.** Münkiri inkârında âciz bırakmak
**C.** Doğabilecek şüpheleri gidermek
**D.** İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak
**E.** Toplumda alimlerin sayısını çoğaltmak

**3- Subûtî sıfatlar Allah'ın (c.c) ne olduğu ve nasıl bir zatı olduğunu bildirir. Aşağıdakilerden hangisi subûtî sıfatlardan değildir?**

**A.** İlim **B.** Bekâ **C.** İrade **D.** Semi **E.** Kudret

I. Allah'ın (c.c) yeryüzündeki her şeyi gördüğü anlamına gelir.
II. Yok olan bir şeyi yokluktan varlığa çıkarmak ve var etmek demektir.
III. Allah'ın (c.c) her şeyi bilmesi demektir.

**4- Yukarıda numaralanmış subûtî sıfatlar aşağıdakilerden hangisinde doğru sıralanmıştır?**

| | I | II | III |
|---|---|---|---|
| **A.** | Tekvin | Basar | Kudret |
| **B.** | İrade | Tekvin | Semi |
| **C.** | Basar | Semi | Kudret |
| **D.** | Basar | Tekvin | İlim |
| **E.** | Hayat | Basar | Tekvin |

**5- Selbî sıfatlar, Allah'ın (c.c) yaratılmış diğer varlıklar gibi olmadığını ifade eden sıfatlardır. Aşağıdakilerden hangisi selbî sıfatlardan değildir.**

**A.** Kıdem
**B.** Vahdaniyet
**C.** Kudret
**D.** Kıyam bi nefsihi
**E.** Vucüt

## C Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

**Allah - el Esmâ'ül Hüsnâ - Akli Deliller - kıdem - vacip**

**1-** Aklın prensiplerini ve zorunlu olarak benimsediği esasları kullanarak temellendirilen delillere ............ ............ denir.

**2-** Varlığı zorunlu olan, yokluğu aklen imkânsız varlığa ............. denir.

**3-** "Andolsun onlara: Gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan, mutlaka ............' derler.'' (Ankebut suresi, 61.ayet)

**4-** Allah'ın (c.c) isimlerine ayette geçen ifadeyle en güzel isimler anlamında .................. denir.

**5-** ............. ezelî olmak, başlangıcı bulunmamak demektir.

## D Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların yanına (D), yanlış olanların yanına (Y) yazınız.

**1-** (....) Tekvin: Söylemek, konuşmak demektir.

**2-** (....) Ehl-i kitap, genel olarak Yahudi ve Hristiyanlara verilen isimdir.

**3-** (....) İnanma duygusu fıtridir.

**4-** (....) Semi' sıfatı, zâti sıfatlardandır.

**5-** (....) İlah anlayışı tüm dinlerin en belirgin özelliğidir.

# MELEKLERE İMAN

4. ÜNİTE



## ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Görmediğimiz hâlde varlıklarını kabullendiğimiz veya etkilerini hissettiğimiz varlıklar var mıdır? Araştırınız.
2. Kur’an-ı Kerim'de meleklerden bahseden ayetleri bularak okuyunuz.
3. Çevrenizde görünmeyen varlıklarla ilgili yaygın batıl inanışlar nelerdir? Araştırınız.
4. Kur’an’daki Cin suresinin mealini okuyarak cinler hakkında bilgi edininiz.
5. Şeytan ve insan arasındaki ilişkiden bahseden iki ayet bularak sınıfta okuyunuz.
6. Meleklere imanın, hayatımıza etkisi neler olabilir?

## 1. Meleklerin Varlığı ve Mahiyeti

Sözlükte “elçi, haberci, kuvvet” anlamlarına gelen melek, duyularla algılanamayan, nuranî ve ruhanî varlıktır. Çoğulu “melâike”dir. Dinî hükümler, peygamberlere melek aracılığıyla gönderilmiştir. Bu sebeple meleklere iman, Allâh’a (c.c) imandan sonra ikinci sırada gelir. Melekleri inkâr eden kimse, dolaylı olarak vahyi, peygamberi, peygambere indirilen kitabı ve tebliğ ettiği dini de inkâr etmiş olur. Kur’an’da birçok yerde meleklere iman, iman esasları arasında yer alır.

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ...

**“Peygamber, Rabb’i tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler …”**[1]

**“… Asıl erdemli kişi Allah’a, âhiret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere iman edendir …”**[2]

Allah (c.c), **“Kim; Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil’e ve Mikâil’e düşman olursa bilsin ki Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır.”**[3] buyurarak meleklere düşman olanları kâfir diye nitelendirmiş ve böyle kimselerin Allah (c.c) düşmanı olduğunu belirtmiştir. Meleklerin varlığını Kur’an haber verdiğine göre bizler de meleklere inanır ve onların varlıklarını kabul ederiz ki mümin olmanın gereği de budur.

**D DÜŞÜNELİM**

Meleklere iman ile peygamberlere iman arasında ne tür bir ilişki olabileceğini düşününüz.

اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

**“Onlar ki gayba inanırlar; namazı dosdoğru kılar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de infak ederler.”**[4]

Meleklerin gözle görülmez, duyu organlarıyla algılanamaz varlıklar oluşu, inkâr edilmeleri için bir gerekçe olamaz. Gerek akla gerekse pozitif bilimlere dayanılarak meleklerin yok olduklarına dair kesin deliller ileri sürülemez. Hiçbir etki altında kalmadan düşünebilen insan aklı (akl-ı selim) da meleklerin varlığını kabullenir, caiz görür, imkânsız görmez.[5]



Mümin gayba iman eder.

Melekler, Allah’ın (c.c) emriyle kendilerine verilen görevleri yerine getiren, günah işlemeyen, son derece güçlü, hızlı ve gözle görülemeyen, ruhanî varlıklardır. Meleklerin gerçek nitelikleri ve yaratılışları ancak Allah (c.c) tarafından bilinir. Meleklerin görünmeyen varlıklar olması sebebiyle onlar hakkındaki bilgimiz Kur’an ve sahih hadislerle sınırlıdır.

1. Bakara suresi, 285. ayet.
2. Bakara suresi, 177. ayet.
3. Bakara suresi, 98. ayet.
4. Bakara suresi, 3. ayet.
5. A.Saim Kılavuz, İslam Akaidi ve Kelama Giriş, s. 300-301.

## L LİSTELEYELİM

**Toplumda melekler hakkında yaygın olan görüşler nelerdir? Listeleyiniz.**

✓ ..............................................................................................................................................

✓ ..............................................................................................................................................

✓ ..............................................................................................................................................

✓ ..............................................................................................................................................

✓ ..............................................................................................................................................

Kur'an-ı Kerim Cahiliye Dönemi müşriklerinin yanlış melek anlayışını, tevhid akidesi çerçevesinde tashih etmiştir. Bu anlamda, müşriklerin melekleri dişi varlıklar olarak niteleyip isimler vermeleri,[6] onları Allah'ın (c.c) kızları olarak vasıflandırıp onlara ibadet etmeleri[7] gibi bâtıl ve sapkın inançlarını reddederek onların da Allah'ın (c.c) kulları olduklarını belirtmiştir:

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ إِنَاثًا أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ

**"Onlar, Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışını gördüler mi? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir."[8]**

**"O gün Allah, onların hepsini mahşere toplayacak, sonra meleklere: 'Bunlar size mi tapıyorlardı?' diyecek. (Melekler de) 'Sen yücesin, bizim velimiz (koruyucumuz) onlar değil, sensin. Belki onlar cinlere (şeytanlara) tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı.' diyecekler."[9]**

## N NOT EDELİM

Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur:

*"Melekler nurdan yaratılmıştır. Cinler, alevli bir ateşten yaratılmıştır. Âdem ise size anlatılan şeyden (topraktan) yaratılmıştır."*

(Müslim, Zühd, 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 4, s. 153, 168.)

Kur'an-ı Kerim ve hadislerde meleklerin özellikleri hakkında verilen bazı bilgileri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Melekler insanlardan önce yaratılmışlardır.[10]
- Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır.[11]
- Melekler iradesiz varlıklardır. Allah'ın (c.c) kendilerine emrettiği işleri eksiksiz yaparlar. Asla günah işlemez ve Allah'a (c.c) isyan etmezler. Allah'a (c.c) itaat ve ibadetle meşgul olurlar.[12]
- Gözle görülmezler, erkeklik ve dişilikleri yoktur. Yemek yeme, uyuma, yorulma, gençlik, ihtiyarlık, evlenme ve çoğalma gibi insanî hâllerden uzaktırlar.[13]

---

6. bk.Zuhrûf suresi, 19. ayet; Necm suresi, 27-28. ayetler.
7. bk.Sebe suresi, 40-41. ayetler.
8. Zuhrûf suresi, 19. ayet.
9. Sebe suresi, 40-41. ayetler.
10. bk.Hicr suresi, 28-29. ayetler; Bakara suresi, 30-34. ayetler.
11. bk.Müslim, Zühd, 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 4, 153, 168.
12. bk.Zümer suresi, 75. ayet; Enbiyâ suresi, 19-20. ayetler; Nahl suresi, 49- 50. ayetler.
13. bk.Fâtır suresi, 1. ayet; Sâffât suresi, 149. ayet.

- Melekler gaybı bilemezler. **"Melekler: Yâ Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur..."**[14] ayetinde belirtildiği gibi sadece Allah'ın (c.c) kendilerine bildirdiği kadarını bilebilirler.
- Melekler farklı suretlere bürünebilirler. Cebrâil'in, Hz. Peygambere iki defa melek suretinde çoğunlukla da insan kılığında geldiği bilinmektedir.[15] Yine aynı şekilde Hz. İbrahim'e meleklerin,[16] Hz. Meryem'e ise Cebrail'in[17] insan şeklinde geldiğini Kur'an'dan öğrenmekteyiz.
- Birden çok kanatları olan melekler,[18] çok kısa zamanda uzak mesafelere gidebilirler.[19] Meleklerin kanatlarının, vazifelerini yaparken süratlerini, derecelerini, güç ve kuvvetlerini temsil ettiği de düşünülmüştür, ancak onların kanatlarının gerçek mahiyetini sadece Allah (c.c) bilir.

Y YORUMLAYALIM

Meleklerin varlığı, âlemin sadece görünenden ibaret olmadığının ve Allah'ın yaratıcı olarak sonsuz kudret sahibi olduğunun bir delilidir.

Türlerini ve sayılarını Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği belirtilen meleklerin yaratılışında Allah-tabiat ve Allah-insan münasebetleri açısından çeşitli hikmetlerin olduğu anlaşılmaktadır.

Allah'a teslimiyetin sembolü olan melekler fizikî âlemle, zaman ve mekân sınırları içerisinde yer almayan ilahlık makamı arasında köprü vazifesi görür. Kur'an'da yerde ve gökte Allah'ın ordularının bulunduğu ve melekler vasıtasıyla tabiatın yönetiminin Cenab-ı Hakk'ın kontrolü altında olduğuna işaret edilmektedir. Bu sebeple melekler Allah'ın birliğinin şahitleri sayıldığı gibi O'nun mesajlarının peygamberlere ve dolayısıyla insanlara iletilmesinin de ilk elden gözlemcileridir.

(M. Sait Özervarlı, "Melek", TDV İslam Ansiklopedisi, C 29, s. 40.)

**Yukardaki metni okuyarak meleklerin yaratılışındaki hikmet ve gayeleri arkadaşlarınızla tartışınız.**

## 2. Meleklerin Görevleri

Allah'ın (c.c) hiçbir şeyi sebepsiz ve gayesiz yaratmadığı Kur'an'da ifade edilmiştir.[20] Meleklerin yaratılışındaki hikmeti gerçek manada ancak Allah (c.c) bilir. Bununla birlikte ayet ve sahih hadislerden elde ettiğimiz bilgilere göre meleklerin asıl vazifeleri Allah'a (c.c) kulluk edip O'nun emirlerini eksiksiz yerine getirmektir. Bu hususta Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır:

وَلَهُ مَن فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ
يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ

**"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun katındakiler O'na ibadet etmekte kibir göstermezler ve yorulmazlar. Gece ve gündüz durmadan O'nu tesbih ederler."**[21]

14. Bakara suresi, 32. ayet.
15. bk.Müslim, İman, 1; Buharî, İman, 37.
16. bk.Hûd suresi, 69-70. ayetler.
17. bk.Meryem suresi, 16-17. ayetler.
18. bk.Meâric suresi, 4. ayet.
19. bk.Fâtır suresi, 1. ayet.
20. bk.Al-i İmrân suresi, 191. ayet.
21. Enbiyâ suresi, 19-20. ayetler.

## NOT EDELİM

“Hatırlayın ki siz Rabb'inizden yardım istiyordunuz. O da ben peşpeşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diyerek duanızı kabul buyurdu.”

( Enfal suresi, 9. ayet.)

Yukarıdaki ayette bahsedilen meleklerin yardımının nasıl olduğunu yorumlayınız.

Meleklerin Allah’ın (c.c) izniyle müminlerden zor durumda kalanlara görünmeden destek verdikleri, müminler için dua ve istiğfarda bulundukları da Kur’an’da haber verilmektedir:

...وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِى الْأَرْضِ...

**“... Melekler de Rab’lerini hamd ile tesbih ediyorlar ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar...”**[22]

Kur’an-ı Kerim’de bir kısım melekler isimleriyle bir kısmı da vazifeleriyle geçmektedir. Bu bilgilere göre “büyük melekler” olarak tanınan dört melek vardır ki bunlar; Cebrâil, Azrâil, İsrâfil ve Mikâil’dir.

**Cebrail:** Allah (c.c) ile peygamberler arasında elçilik yapmakla görevli olan vahiy meleğidir. Kur’an’da kendisinden **Cibrîl, Rûhu’l-Kudüs, er-Rûhu’l-Emîn, Rûh** ve **Resul** (elçi) gibi isimlerle birçok yerde bahsedilir.[23] Kur’an’a göre Cebrail; değerli, güçlü ve Arş’ın sahibi katında itibarlı, meleklerin kendisine itaat ettikleri güvenilir bir elçidir.[24] Ayrıca Kur’an’da peygamberlerin[25] ve müminlerin destekleyicisi olarak ifade edilen Cebrail,[26] **“Andolsun onu, Sidretü’l-müntehâ’nın yanında önceden bir defa daha görmüştü.”**[27] ayetinde haber verildiği gibi Peygamberimize (s.a.v) iki defa kendi aslî suretinde yani melek şekliyle görünmüştür. Bunun dışında çeşitli şekil ve suretlerde bazen de insan kılığında görünmüştür.[28]



Cebrail, ilahi vahyi taşımakla görevli melektir.

**Mikâil**: Tabiat olaylarını idare eden ve canlıların rızıklarını dağıtmakla görevli melektir.[29] Kur’an’da hakkında şöyle bahsedilmektedir: **“Kim; Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil’e ve Mîkâl’e (Mikâil) düşman olursa bilsin ki Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır.”**[30]



Tabiat işlerinden sorumlu meleğin adı Mikail'dir.

22. Şûra suresi, 5. ayet.
23. bk.Şuarâ suresi, 193. ayet; Nahl suresi, 102. ayet; Tahrîm suresi, 4. ayet.
24. bk.Tekvir suresi, 19-21. ayetler.
25. bk.Bakara suresi, 87. ayet.
26. bk.Tahrim suresi, 4. ayet.
27. Necm suresi, 13-14. ayetler; bk.Tekvîr suresi, 23. ayet.
28. bk.Müslim, İman, 1, 5; Buharî, İman, 37; Tirmizi, İman, 4; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16.
29. Müslim, Fedail, 157; İbn Ebi Şeybe, Musannef, Züht, 47.
30. Bakara suresi, 98. ayet.

**İsrafil:** Sûr'a üflemekle vazifeli melektir. İsrafil ismi Kur'an'da geçmemektedir. Hadislerde Sûr'a üflemekle vazifeli bu meleğin adı İsrâfil olarak geçmektedir. Ancak Kur'an'da ismi zikredilmese de birçok ayette kıyametin kopması ve yeniden dirilişi haber veren bir "çağırıcıdan" bahsedilmiştir.[31] **"Sûr'a üflenince Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış, bakıyorlar!"**[32] ayetinde yer alan "üfleme" görevini ifa edecek olan meleğin İsrafil olduğu hususunda İslam âlimleri görüş birliği içindedir.[33]

**Azrail:** Allah'ın (c.c) emriyle eceli gelenlerin ruhlarını almakla görevli olan ölüm meleğidir. Azrâil diye bilinen meleğin adı Kur'an ve sahih hadislerde *melekü'l-mevt* yani ölüm meleği olarak geçer.Kur'an-ı Kerimde, **"De ki: Sizin için görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabb'inize döndürüleceksiniz."**[34] buyrularak can almakla görevli melekten **"ölüm meleği"** şeklinde tekil olarak bahsedildiği halde diğer ayetlerde[35] "elçiler" ve "melekler" şeklinde çoğul olarak bahsedilir. Bu sebeple Azrail'in ruhları almakla görevli melekler topluluğunun reisi olduğunu veya meleklerden yardımcıları bulunduğunu söylemek mümkündür.[36]

## B BULALIM

Aşağıdaki etkinlikte dört büyük meleğin isimlerini ilgili boşluklara yazınız.

| | |
|---|---|
| | Kâinattaki doğa olaylarını idare etmekle ve rızıkları dağıtmakla görevlidir. |
| | Eceli gelenlerin ruhlarını almakla görevli olan ölüm meleğidir. |
| | Sûr'a üflemekle vazifeli melektir. |
| | Allah ile peygamberler arasında elçilik görevi olan melektir. |

### *Diğer Melekler*

**Kirâmen Kâtibîn:** "Değerli yazıcılar" anlamına gelen **Kirâmen Kâtibîn** tabiri Kur'an'da bir yerde geçer:

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ

**"Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır; onlar, yapmakta olduklarınızı bilir."**[37]

İnsanın sağında ve solunda bulunan bu meleklerin, onun bütün söz ve davranışlarını kaydettikleri Kur'an'da şöyle ifade edilir:

**"İki melek (insanın) sağında ve solunda oturarak yaptıklarınızı yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın."**[38]

31. bk.Kâf suresi, 41. ayet; Kamer suresi, 6-8. ayetler.
32. Zümer suresi, 68. ayet.
33. Lütfullah Cebeci, "İsrafil", TDV İslam Ansiklopedisi,C 23, s. 181.
34. Secde suresi, 11. ayet.
35. bk.En'âm suresi, 61. ayet; Enfâl suresi, 50. ayet; Muhammed suresi, 27. ayet; Nahl suresi, 32-33. ayetler.
36. A. Saim Kılavuz, "Azrâil", TDV İslam Ansiklopedisi, C 4, s. 351.
37. İnfitâr suresi, 10-12. ayetler.
38. Kâf suresi, 17-18. ayetler.

## L LİSTELEYELİM

Yazıcı meleklerin varlığının insan davranışlarını nasıl etkiler? Listeleyiniz.

- ✓ ..........
- ✓ ..........
- ✓ ..........
- ✓ ..........
- ✓ ..........

Hafaza melekleri olarak da adlandırılan bu melekler, Allah'ın (c.c) emriyle insanı önünden ve ardından takip ederek korurlar.[39]

**Münker ve Nekir:** Ölen her insana kabirde sual sormakla görevli iki melektir. Hadislerde bu meleklerden şöyle bahsedilmektedir:

*"Ölü defnedildiğinde, iki melek gelir. Bunlardan birine Münker, diğerine de Nekir denir. Ölüye 'Bu adam (Resulullah) hakkında ne diyorsun?' diye sorarlar. O da hayatta iken söylemekte olduğu 'O, Allah'ın kulu ve Resul'üdür. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in (s.a.v) O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim' sözlerini söyler. Melekler 'Biz de bunu söylediğini biliyorduk zaten' derler. Sonra kabri yetmiş çarpı yetmiş zira' (arşın)[40] kadar genişletilir ve aydınlatılır. Sonra ona 'Yat!' denir. 'Aileme dönüp onlara haber versem mi?' diye sorar. Onlar da akrabalarından en çok sevdiği kimseden başkası kendisini uyandırmayan damat uyuması gibi uyu!' derler. Böylece, yattığı yerden, Cenab-ı Allah onu tekrar diriltinceye kadar uyur.*


Münker ve Nekir kabirde sorgu sual melekleridir.

*Eğer münafık ise 'İnsanların söylediklerini duyup aynısını söylerdim, bilmiyorum' der. Melekler de 'Böyle söylediğini zaten biliyorduk.' derler. Sonra yere 'Onu sıkıştır' denir. Yer onu sıkıştırır da kaburga kemikleri birbirine geçer. Allah onu yattığı bu yerden tekrar diriltinceye kadar kendisine azap edilir."*[41]

**Hazene-i Cennet ve Cehennem**: Cennet ve cehennemdeki işleri yürütmekle görevli meleklerdir. Cennet melekleri müminleri selâmla karşılayarak onlara hizmet edip arkadaşlık yaparlar:

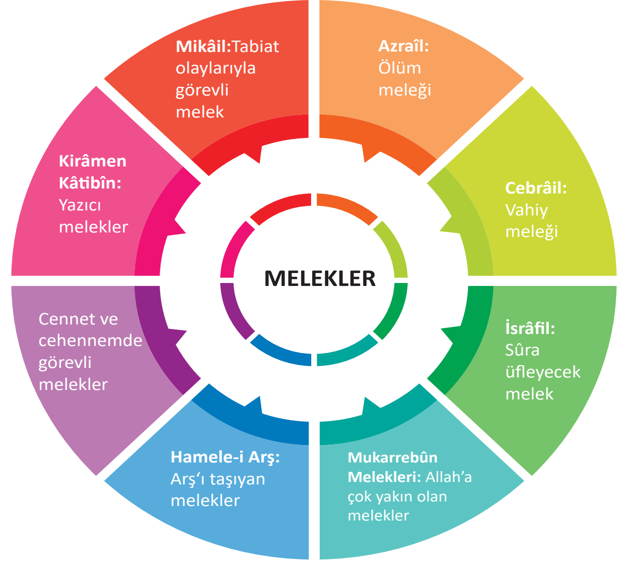
**"En büyük korku bile onları tasalandırmaz ve melekler onları, 'İşte bu, size vaadedilmiş olan (mutlu) gününüzdür' diyerek karşılarlar..."**[42] Bir başka ayette de cehennemde görevli meleklerden şöyle bahsedilir: **"Üzerinde on dokuz (görevli melek) vardır. Biz, cehennemin görevlilerini ancak meleklerden kıldık. Onların sayısını, inkâr edenler için bir imtihan vesilesi yaptık."**[43]

---

39. bk.Ra'd suresi,10-11. ayetler.
40. Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan ve 75-90 cm arasında değişen bir uzunluk ölçüsü.
41. Tirmizi, Cenâiz, 70.
42. Enbiyâ suresi, 103. ayet; Zümer suresi, 73. ayet.
43. Müddessir suresi, 30-31. ayetler.

**Hamele-i Arş (Arş'ı taşıyan melekler):** Bunlar gök meleklerinin üstünde, Arş'ı taşımakla görevlendirilmiş meleklerdir: **"Melekler onun (göğün) etrafındadır. O gün Rabb'inin arşını, bunların da üstünde sekiz (melek) yüklenir."**[44]

**Mukarrebûn melekler:** Allah'a (c.c) çok yakın ve şerefli bir makamda bulunup sürekli Allah'ı (c.c) tesbih etmekle (O'nu anıp yüceltmekle) görevlidirler.[45] Bunların dışında kendilerine farklı görevler verilmiş birçok melek hadis kaynaklarında geçmektedir.




## 3. Meleklere İmanın İnsana Kazandırdıkları

Mümine düşen öncelikli görev, meleklerin varlığına inanmak ve bu imanın gereğini davranışlarına yansıtmaktır. Şüphe yok ki iman amelle değer kazanır. İman esasları, aynı zamanda insanın hayatında kendisine rehber edineceği ve daima hareketlerini ona uyduracağı prensipler bütünüdür. Bu anlamda iman edilen her inanç esası gibi meleklere iman da müminin duygu, düşünce ve davranış dünyasına etki edip onu ahlakî olgunluğa eriştirir. Buradan hareketle meleklere imanın insan hayatındaki önemini şöylece özetleyebiliriz:

- Meleklere inanan kimse öncelikle alemin görünen ve yaşadığımız dünyadan ibaret olmadığını bilir. Böylece Yüce Allah'ın (c.c) yaratmadaki sonsuz kudretinin bilincine varır.

- Meleklere inanan bir Müslüman; meleklerin kendisini takip ettiğini, gözetlediğini bilir. İyilik ve kötülüklerinin her an kayıt altına alındığı bilinciyle devamlı dengeli hareket eder.

- Mümin kişinin her an Allah'ın (c.c) denetim ve gözetimi altında olduğunu bilerek iyiye ve güzele yönelmesi kullukta sorumluluk bilincinin yerleşmesine vesile olur.

- İnsan zayıf olarak yaratılmış bir varlıktır. Bu nedenle iki ezelî düşmanı şeytan ve nefisle olan mücadelesinde onlardan gelebilecek telkin ve yönlendirmelere karşı Allah'ın (c.c) görünmez güçleri tarafından desteklenip hayır işlemeye yönlendirildiğine inanır. Peygamberimiz (s.a.v) bir hadislerinde: *"Şeytan da melek de insanoğluna sokularak onun kalbine birtakım şeyler atarlar. Şeytanın işi kötülüğe çağırmak, sonu fena ve zararlı olan şeylere teşvik etmek ve hakkı yalanlamak, haktan uzaklaştırmaktır. Meleğin işi hayra, iyiliğe çağırmak ve kötülükten uzaklaştırmaktır."*[46] buyurmuştur.

- Allah'ın (c.c) mümin kullarını melekleri vasıtasıyla her zaman ve her yerde koruyup kolladığının bilincinde olan mümin, en olumsuz koşullarda bile ümidini kaybetmez.

- Devamlı bizimle beraber olan ve bizi koruyan meleklerin olduğuna inanmak, insana tek başına kaldığı zaman bile yalnız olmadığı duygusunu verir.

44. Hâkka suresi, 17. ayet; Mümin suresi, 7. ayet.
45. bk.Nisâ suresi, 172. ayet.
46. Tirmizi, Tefsir, 3.

B BULALIM

**Meleklerin görevleri nelerdir ?**

- ✓ Allah'ı tesbih ederek O'na daima itaat etmek
- ✓ Peygamberlere vahiy getirmek
- ✓ ........................................
- ✓ ........................................
- ✓ ........................................
- ✓ ........................................

## 4. Kur'an-ı Kerim'e Göre Cinler

Cin kelimesi sözlükte, "gizli ve örtülü varlık, görülmeyen şey" anlamına gelir. Terim olarak duyu organlarıyla idrak edilemeyen, irade sahibi, ateşten yaratılmış, ruhanî varlıklara verilen bir addır.

Cinlerin varlığı Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerle sabit olup onlar hakkında tek bilgi kaynağımız vahiydir. Akıl da diğer görünmeyen varlıklar gibi cinlerin varlığını imkânsız görmeyip caiz ve mümkün görür. İnsanların cinleri göremeyişi, gözlerinin cinleri görecek yetenekte yaratılmamış olmasındandır.[47]

İrade ve sorumluluk açısından varlıklar; insan, cin ve melekler olmak üzere üç grupta incelenir. İnsanlar ve cinler akıllı ve iradeli varlıklar olup bundan dolayı sorumluluk sahibidirler.

Melekler iradesiz varlıklardır. Bu sebeple kötülüğü işleme imkânları bulunmadığı için de yaptıklarından sorumlu değildirler.

Melekler ve cinler hem özellik hem de yaratılış bakımından farklı varlıklardır. İslam âlimleri meleklerin cinlerden ayrı bir varlık türü olduğunu belirterek cin kelimesinin insan ve melek dışındaki üçüncü bir varlık türünün adı olarak kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Kur'an'da buyurulduğuna göre Allah Teala, insanı topraktan cinleri ise yalın ateşten ve insan türünden önce yaratmıştır.

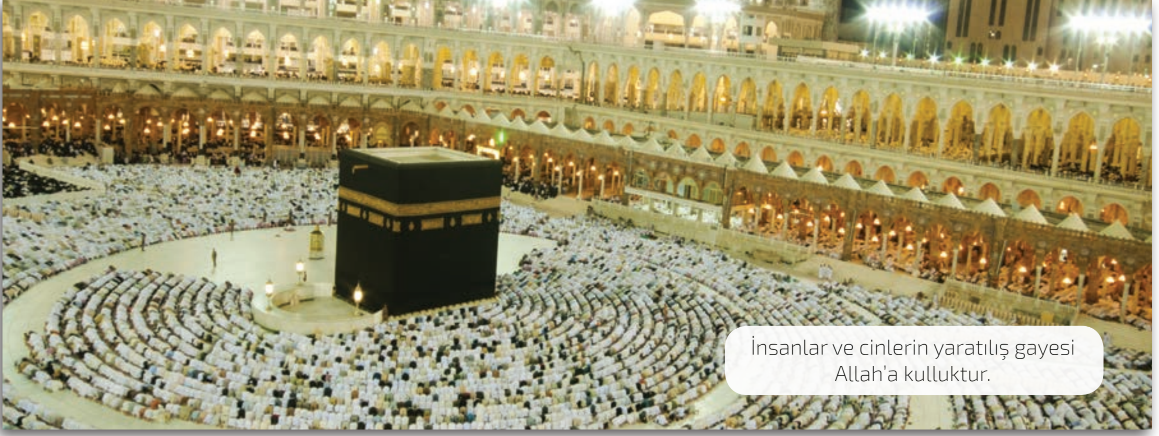
وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ

**"Cinleri öz ateşten yarattı."** [48]

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍۚ ﴿٢٦﴾
وَالْجَٓانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

**"Andolsun biz insanı, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık. Cinleri de daha önce kavurucu ateşten yarattık."**[49]

47. A. Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 316-317.
48. Rahmân suresi, 15. ayet.
49. Hicr suresi, 26-27. ayet.


İnsanlar ve cinlerin yaratılış gayesi Allah'a kulluktur.

Cinler de insanlar gibi irade sahibi varlıklar olup Allah'a (c.c) kulluk için yaratılmışlardır. Bunun için de hesaba çekileceklerdir. Kur'an-ı Kerimde:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ

**"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."**[50] buyrularak cinlerin kullukla yükümlü oldukları belirtilmektedir. Diğer bir ayette ise onlara da peygamberler gönderildiği Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: **"Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size ayetlerimi anlatan ve bu gününüzün gelip çatacağı hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?..."**[51]

Peygamberimiz (s.a.v) İslam'ı cinlere de tebliğ etmiştir. Cinlerden bir grubun, Peygamberimizi (s.a.v) Kur'an okurken dinledikleri, sonra da kendi topluluklarına dönerek bu olayı anlatıp onları Hz. Peygamberin davetine uymaya çağırdıkları ve bir kısmının iman edip Müslüman olduğu bir kısmının ise inkâr edip kâfir olduğu Kur'an'da haber verilmiştir. Bu sebeple tıpkı insanlar gibi içlerinden Müslüman olanları cennetle ödüllendirilecek, inanmayanları ise cehennemde cezaya çarptırılacaktır.[52]

Cinler kısa sürede uzun mesafeleri kat edebilir ve çeşitli şekillere girebilirler. Hz. Süleyman Belkıs'ın tahtını Yemen'den getirmek isteyince **"Cinlerden bir ifrit, sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim."**[53] demiştir.

## A ARAŞTIRALIM

Kur'an'da cinlerden bahseden müstakil bir sure vardır. Mekke'de inmiş olan Cin suresi 28 ayetten oluşmaktadır.

Siz de bu sureyi mealden okuyarak edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

## D DÜŞÜNELİM

Rabb'imiz izin vermediği müddetçe hiç kimsenin ne kendisine ne de başkasına fayda veya zarar vermeye gücü yeter. Nitekim Yüce Allah buyurur ki:

"De ki: Allah'ın dilediğinin dışında kendi nefsim için bir fayda ya da zarara gücüm yetmez."

(A'râf suresi, 188. ayet.)

"Allah'ın izni olmadan, onlar bir kimseye zarar verecek değillerdir."

(Bakara suresi, 102. ayet.)

50. Zâriyât suresi, 56. ayet.
51. En'âm suresi, 130. ayet.
52. bk.Cin suresi, 11-15. ayetler.
53. Neml suresi, 39. ayet.

Cinler gaybı asla bilemezler. Zira Kur'an'da cinlerden bahseden ayetlerde en fazla öne çıkan husus, onların gaybı bilemeyecekleridir: **"... Eğer gaybı bilmiş olsalardı aşağılayıcı azap içinde kalmamış olacaklardı."**[54]

| Cin | Melek | İnsan |
|---|---|---|
| • Ateşten yaratılmış<br>• İrade sahibi<br>• Sorumlu<br>• Görünmez | • Nurdan yaratılmış<br>• İrade sahibi değil<br>• Sorumlu değil<br>• Görünmez | • Topraktan yaratılmış<br>• İrade sahibi<br>• Sorumlu<br>• Görünür |

İnsan, yaratılışının gereği olarak bilinmeyen ve görünmeyene, esrarengiz olana karşı daima ilgi duymuş ve bu durum çeşitli çevrelerin istismarına konu olmuştur. İlk devirlerden itibaren cinlerle ya da ölmüş insanların ruhlarıyla irtibat halinde olduğunu iddia eden hatta ruh çağırma seansları düzenleyerek ölmüş kişilerin ruhlarıyla görüşüp onlardan bilgi aldıklarını söyleyerek insanların ilgisini çeken ve bu yolla itibar ve servet kazanan kâhin, büyücü, falcı, medyum gibi şahıslar her daim var olmuştur. Ancak Kur'an ve hadislere göre mutlak gaybın bilgisi sadece Allah'a (c.c) aittir. Bu sebeple gaybı bilme iddiası dinen doğru olmadığı gibi buna inanılması ve bu tür kişilerden yardım umulması da dinen caiz değildir. Bu sebeple insanların zaaflarından faydalanıp onların saf ve temiz dini duygularını kullanarak buradan menfaat elde etmeye çalışan sapkın kişilere asla itibar edilmemeli ve onlara fırsat verilmemelidir.

Müslüman bir kimsenin cinlerden korkmaması ve Allah'ın (c.c) izni olmadan bir varlığın başka bir varlığa zarar veremeyeceğine gönülden inanması gerekir. Diğer varlıklardan gelebilecek zararlara karşı Allah'a (c.c) sığınmak gerektiği gibi cinlerden gelebilecek zararlar hususunda da aynı tutum sergilenmelidir. Nitekim Hz. Peygamberin de cinlerin insanları etkilemesine karşı Ayetü'l-kürsî'yi, Felak ve Nas surelerini okuduğu bilinmektedir.[55] Müslümanlar, cinlerden zarar gördüklerini sandıkları durumlarda Hz. Peygamberden öğrendiği tedbirlerle yetinmeli, cahil cinci ve üfürükçülerin tuzağına düşmekten sakınmalıdır.[56]

## B BİLGİ KUTUSU

### Cinler Hakkında Neler Öğrendik?

- Cinler, melekler gibi gözle görülmeyen varlıklardır.
- Cinler, ateşten yaratılmışlardır.
- Cinler, insanlar gibi iradeli varlıklardır.
- Cinlere de peygamberler gönderilmiştir.
- Cinler, Peygamberimizden (s.a.v) Kur'an dinlemişlerdir.
- Cinlerin de inanan ve inanmayanları vardır.
- Cinlerin Müslüman olanları cennetlik, kâfir olanları cehennemliktir.
- Cinler, gaybı bilemezler.
- Cinler çeşitli şekillere girip zor işleri yapabilirler

54. Sebe suresi, 14. ayet.
55. bk.Buharî, Vekâle, 10; Fezâilü'l-Kur'an, 10; Tirmizi, Tıb, 16.
56. bk.Komisyon, TDV İlmihali, "İman ve İbadetler" C 1, s. 97.

N NOT EDELİM

"De ki: İnsanların kalplerine vesvese sokan, (insan Allah'ı andığında) pusuya çekilen cin ve insan şeytanının şerrinden insanların Rabb'ine, insanların melikine (mutlak sahip ve hakimine) insanların ilahına sığınırım!"

(Nas suresi, 1-6. ayetler.)

## 5. Kur'an-ı Kerim'e Göre Şeytanlar

Sözlükte "uzaklaşmak, haktan ve hayırdan ayrılmak," anlamındaki " ش ط ن " veya "öfkesinden yanıp tutuşmak" manasındaki " ش ي ن " kökünden türediği ileri sürülen şeytan kelimesi "hayırdan ve rahmetten uzaklaşmış yaratık; yanıp helâke mâruz kalmış varlık" demektir.[57] Şeytanı ifade etmek için kullanılan iblîs ise " أَبْلَسَ " kökünden türemiş bir kelime olup sözlükte "hayırsız olmak, hüsrana uğramak, şaşkınlığa düşmek, ümitsiz olmak" anlamlarına gelmektedir. Kelimenin türediği fiil kökünün şeytanın özelliklerini nitelemesinden dolayı İblis şeytanın özel ismi olmuştur. **"...İblis ise cinlerdendi de Rabb'inin emri dışına çıktı..."**[58] ayetinde işaret edildiği gibi cin taifesinden olan iblis, onlar gibi ateşten yaratılmıştır.[59]

Hz. Âdem'in yaratılmasından sonra Allah (c.c), melekleri ve cinleri ona saygıya ve üstünlüğünü kabule çağırmıştır. Fakat İblis, Âdem'e secde etmeyi reddederek Allah'a (c.c) ilk isyan eden varlık olmuştur. İblis, bu anlamda şeytanların öncüsü ve atasıdır.

Şeytan kelimesiyle özel anlamda İblis, genel anlamda ise onun temsil ettiği kibir, isyan, azgınlık gibi birtakım kötü nitelikleri kendinde taşıyan insan ve cin türünden birçok varlık ya da vasıf kastedilir ki bunlar da şeytan olarak sembolize edilir. Bu açıdan İblis tek olduğu halde Kur'an'da birçok yerde şeytanlar şeklinde ifade edilmektedir.[60] Şeytanın varlığı Kur'an ve hadislerle kesin olarak sabittir.

T TARTIŞALIM

"Şeytanın hakimiyeti, ancak onu dost edinenlere ve onu Allah'a ortak koşanlar üzerindedir."

(Nahl suresi, 100. ayet)

Yukarıdaki ayet dikkate alındığında şeytanın insan üzerindeki etkisinin neler olabileceğini tartışınız.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا اِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

**"Hani biz meleklere (ve cinlere) 'Âdem'e secde edin' demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O, yüz çevirdi ve büyüklük tasladı; böylece kâfirlerden oldu."**[61]

Ayetten de anlaşıldığı gibi Allah'a (c.c) itaat ve ibadet edip melekler arasına katılan İblis, asabiyet duygusuyla hareket edip, kendisinin ateşten Âdem'in ise topraktan yaratıldığını ileri sürerek Allah'ın (c.c) emrine karşı gelmiştir. Gurur ve kibre kapılıp kâfirlerden olmuştur. Hatasını anlayıp tevbe ederek suçunu affettirme yoluna da gitmeyince, itaatsizliği ve kibri yüzünden Allah'ın (c.c) lânetine uğrayarak katından kovulmuştur.

B BULALIM

A'râf suresi, 11-18. ayetlerini ve kısa açıklamalarını seçtiğiniz bir tefsirden okuyarak İblis'in hangi gerekçelerle şeytanlaşma sürecine girdiğini ve buradan çıkaracağınız sonuçları arkadaşlarınızla sınıfta paylaşınız.

57. İlyas Çelebi, "Şeytan", TDV İslam Ansiklopedisi, C 9, s. 99-101.
58. Kehf suresi, 50. ayet
59. bk.Rahmân suresi,15. ayet.
60. bk.En'âm suresi, 112. ayet.
61. Bakara suresi, 34. ayet.

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُومًا مَدْحُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ

**“Allah buyurdu ki: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Andolsun ki onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!”**[62]

## D DEĞERLENDİRELİM

Şeytan kelimesi, sadece İblis'e özel bir isim değildir. Azgınlık, kibir ve Allah'ın rahmetinden kovulmak şeytanın temel vasfıdır. Bu vasıflar İblis'te karakter hâline gelmiştir. İnsanlardan ve cinlerden aynı vasıfları taşıyanlar da Kur'an'da şeytan olarak adlandırılmıştır.

**Siz de aşağıdaki ayeti okuyarak arkadaşlarınızla değerlendiriniz.**

“Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar), aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabb'in dileseydi onu da yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle baş başa bırak.”

(En'âm suresi,112. ayet)

Allah'ın (c.c) huzurundan kovulan İblis, kıskançlık ve bencilliğin verdiği düşmanlıkla insanoğluna karşı kıyamete kadar sürecek mücadelesi için Allah'tan (c.c) süre istemiş ve cezası kıyamete kadar ertelenmiştir. Öyle ki **“Yemin ederim ki eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini kendime bağlayacağım!”**[63] ayetinde de belirtildiği gibi insanları doğru yoldan saptırıp kendi yoluna döndüreceğine dair yemin etmiştir. Bu mücadelesinde ilk olarak Hz. Âdem ve eşi Havva'yı yanıltarak hata işlemelerine sebep olmuştur.




**Yukarıdaki kavram haritasında bulunan boşluklara, şeytanın özellikleriyle ilgili uygun kelimeleri yazınız.**

62. A'râf suresi, 18. ayet.
63. İsrâ suresi, 62. ayet.

Şeytanın, insanın baş düşmanı olduğu Kur'an'da birçok ayette belirtilmiştir:

**"Allah'ın size rızık olarak verdiğinden yiyin de şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır."**[64] Onun için de insanları aldatmak, şüpheye düşürmek, kötü işleri güzel göstermek, içki, kumar ve fuhuş gibi eylemleri sevdirmek gibi birtakım hile ve tuzaklara başvurur.[65] Allah (c.c), Kur'an'da birçok yerde şeytanın bu hile, tuzak ve vesveselerine karşı müminleri uyarmıştır. Yüce Allah **"Şeytanın hâkimiyeti, sadece onu dost edinenler ve Allah'a ortak koşanlar üzerindedir."**[66] buyurarak iman edip Allah'a (c.c) sığınan ve ona tevekkül eden müminler üzerinde onun bir etkisinin olamayacağını şu şekilde haber vermiştir:**"Gerçek şu ki şeytanın, inanan ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimseler üzerinde bir hâkimiyeti yoktur."**[67]

N NOT EDELİM

"Ey Âdemoğulları! Ben, size, şeytana kulluk etmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır. Bana kulluk edin. İşte bu dosdoğru yoldur, diye emretmedim mi?"

(Yâsîn suresi, 60. ayet.)

Y YORUMLAYALIM

"İş bitirilince şeytan da diyecek ki: Şüphesiz Allah, size gerçek olanı söz verdi. Ben de size söz verdim ama yalancı çıktım. Zaten benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu. Ben sadece sizi çağırdım, siz de hemen bana geliverdiniz. O hâlde beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Şüphesiz ben, daha önce sizin, beni Allah'a ortak koşmanızı kabul etmemiştim. Şüphesiz, zalimlere elem dolu bir azap vardır."

(İbrahim suresi, 22. ayet.)

Siz de yukarıdaki ayetten hareketle insanların şeytanla imtihanını ve şeytanın insanlar üzerindeki etkisini irade ve sorumluluk kavramları çerçevesinde arkadaşlarınızla birlikte yorumlayınız.

**"Şüphe yok ki Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, kendilerine şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman iyice düşünürler (derhal Allah'ı hatırlarlar da) sonra hemen gözlerini açarlar."**[68]

Kur'an onun soyundan olsun, insan cinsinden olsun onunla aynı rolü üstlenenleri de "şeytan" olarak nitelemektedir: **"De ki: İnsanların kalplerine vesvese sokan, (insan Allah'ı andığında) pusuya çekilen cin ve insan şeytanının şerrinden insanların Rabb'ine, insanların Meliki'ne (mutlak sahip ve hâkimine) insanların ilahına sığınırım!"**[69]

Şeytanın gücü insanın irade ve ahlakî zayıflığıyla doğru orantılıdır. Şeytan, insanın zaaflarından ve nefsanî arzularından faydalanıp onu etkisi altına almaya çalışır. Bunun için de önce ona Allah'ı (c.c) unutturur. Allah'ı (c.c) unutan kişinin, şeytanın hâkimiyeti altına gireceği Kur'an'da açıkça beyan edilmektedir.[70] Allah Teala eşyayı zıtlarıyla birlikte yaratmıştır ki biri diğerinden ayırt edilebilsin ve aralarındaki fark insanlar tarafından anlaşılabilsin. Şeytan da yaratıkların en temiz ve en şereflilerinden biri olan hak ve hayrı tavsiye eden meleklerin varlığına zıt yaratılmıştır.[71]

Netice olarak kâinat var oldukça hak ile bâtılın, iyi ile kötünün mücadelesi devam edecektir. Bu mücadelede iyiliğin ve itaatin destekçisi melek, kötülüğün ve isyanın destekçisi şeytan olacak, insanın imtihanı ise, iyi ve kötüden oluşan bu mücadelede kendisine verilen irade gücünü kullanarak hayra yönelip meleğin tarafında mı, yoksa şerre yönelip şeytanın tarafında mı olacağına karar vermek olacaktır.

64. En'âm suresi, 142. ayet; Yusuf suresi, 5. ayet; Yâsîn suresi, 60. ayet.
65. bk. Lokmân suresi, 33. ayet; Sebe suresi, 20. ayet; Ankebut suresi, 38. ayet; Mâide suresi, 91-92. ayetler.
66. Nahl suresi, 100. ayet; Hicr suresi, 41. ayet.
67. Nahl suresi, 99. ayet.
68. Araf suresi, 201. ayet.
69. bk. Nâs suresi, 1-6. ayetler; En'âm suresi, 112. ayet.
70. bk. Mücâdile suresi, 19. ayet.
71. A.Saim Kılavuz, İslam Akaidi ve Kelama Giriş, s. 329.

## D DÜŞÜNELİM

فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
اِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın! Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hakimiyeti yoktur."

(Nahl suresi, 98-99. ayetler.)

**Kuran okurken neden şeytandan Allah'a (c.c) sığınmamız gerektiğini düşününüz.**

## B BİLGİ KUTUSU

### SATANİZM

19. asrın sonlarında Amerika ve çeşitli Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan ve günümüze kadar düzensiz olarak da olsa devam ettirilmiş olan satanizm; "şeytana tanrı diye tapınmak" şeklinde de tanımlanabilir. Bu hareket, bütün dinlere ve dinlerin ortaya koymuş olduğu kutsal değerlere karşı bir başkaldırıyı temsil etmektedir. Dolayısıyla satanizm, şeytanın en önemli özelliği olan isyan, başkaldırı ve kötülüğü esas alarak dinin ve dinî olan her şeyin karşısında yani Allah'ın (c.c) karşısında; şeytanın ve onun temsil ettiği şeyin yanında yer alma hareketidir.

(bk. Ahmet GÜÇ, Satanizm Şeytana Tapınmanın Yeni Adı, s. 253-254.)

## B BİLGİ KUTUSU

### Şeytan Hakkında Neler Öğrendik?

- Şeytan; cinlerdendir ve ateşten yaratılmıştır.
- İblîs; şeytanların atasıdır. Allah'a ilk isyan eden varlıktır.
- Âdem'e secde etmemekle Allah'ın hükmüne karşı gelerek lânetlenmiştir.
- Şeytan; kötülük, inkâr, kibir ve gururun sembolü ve temsilcisidir.
- Şeytan, insanoğlunun baş düşmanıdır.
- Şeytana kıyamete kadar süre verilmiştir.
- Şeytan, insanın zaaflarından faydalanarak onu etkisi altına almaya çalışır.
- Allah'ın salih kulları üzerinde onun bir etkisi yoktur.
- Şeytanla aynı özellikleri taşıyan insanlar da insan türünün şeytanlarıdır.

OKUMA PARÇASI

## HZ. PEYGAMBERİMİZE (S.A.V) İLK VAHY'İN GELİŞİ

Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor:
"Resulullah aleyhissalâtu vesselâm'a vahiy olarak ilk başlayan şey uykuda gördüğü salih rüyalar idi. Rüyada her ne görürse sabah aydınlığı gibi aynen vukua geliyordu. (Bu esnada) ona yalnızlık sevdirilmişti. Hira mağarasına çekilip orada, ailesine dönmeksizin birkaç gece tek başına kalıp tahannüs'de bulunuyordu. -Tahannüs dünyadan uzaklaşıp tefekkür etmek ve inzivaya çekilmek demektir.- Bu maksadla yanına azık alıyor, azığı tükenince Hz. Hatice radıyallahu anha'ya dönüyor, yine aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hal, kendisine Hira mağarasında ilk vahiy gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona melek gelip:

- Oku!, dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
- Ben okuma bilmiyorum! cevabını verdi. (Aleyhissalâtu vesselâm hâdisenin gerisini şöyle anlatır: Ben okuma bilmiyorum deyince) melek beni tutup kucakladı, takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar:
- Oku!, dedi. Ben tekrar:
- Okuma bilmiyorum!, dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve: "Oku!" dedi. Ben yine: "Okuma bilmiyorum! " dedim. Beni tekrar alıp üçüncü sefer takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve:
- Ey insan! Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı basit bir yumurta hücresinden (alak) yarattı. Oku! Unutma ki Rabb'in sonsuz lütuf ve kerem sahibidir. O Allah ki kalem ile yazmayı öğretendir. insana, Peygamber ve Kitap göndererek ona bilmediği her şeyi öğreten O'dur." (Alâk 1-5.) dedi.

Resulullah aleyhissalâtu vesselâm bu vahiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve:

- Beni örtün, beni örtün!, buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı. (Sükûnete erince) Hz. Hatice radıyallahu anhâ'ya, başından geçenleri anlattı ve:
- Nefsim hususunda korktum!, dedi. Hz. Hatice de:
- Asla korkma! Vallahi Allah (c.c) seni ebediyen rüsvay etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahimde bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın. Fakire yardım edersin. Misafire ikram edersin. Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin, dedi.

Sonra Hz. Hatice, Aleyhissalâtu vesselâm'ı alıp Varaka İbnu Nevfel İbni esed İbni Abdi'l-Uzzâ İbni Kusay'a götürdü. Bu zat, Hz. Hatice'nin amcasının oğlu idi. Cahiliye devrinde Hristiyan olmuş bir kimseydi. İbranice (okuma) yazma bilirdi. İncil'den, Allah'ın dilediği kadarını İbranice olarak yazmıştı. Gözleri âmâ olmuş bir ihtiyardı. Hz. Hatice kendisine:

- Ey amcamoğlu! Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor! , dedi. Varaka Aleyhissalâtu vesselâm'a:
- Ey kardeşimin oğlu! Neler görüyorsun? diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm gördüklerini anlattı. Varaka da ona:
- Bu gördüğün melektir. O, Hz. Musa'ya da inmiştir. Keşke ben genç olsaydım (da sana yardım etseydim); keşke, kavmin seni sürüp çıkardıkları vakit hayatta olsaydım!, dedi. Resulullah aleyhissalâtu vesselâm:
- Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı?, diye sordu. Varaka:
- Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki ona husumet edilmemiş olsun! O güne yetişirsem, sana elimden gelen yardımı yaparım! dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti."

(Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1; Müslim, İman 252; Tirmizi, Menakıb, 13.)

# ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

## A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

**1-** Meleklerin özellikleri nelerdir?

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

**2-** Dört büyük meleği görevleri ile beraber açıklayınız.

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

**3-** Meleklerin varlığına iman davranışlarımızı nasıl etkiler? Açıklayınız

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

**4-** İnsan, cin ve meleklerin ortak ve farklı özelliklerini açıklayınız?

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

**5-** Allah'a (c.c) inanmanın insana kazandırdığı özellikler hakkında bilgi veriniz.

.....................................................................................................................................................

.....................................................................................................................................................

## B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

**1- İnsanların iyilik ve kötülüklerini yazmakla görevli melekler aşağıdakilerden hangisidir?**

**A.** Münker-Nekir
**B.** Kiramen Kâtibin
**C.** Hamele-i Arş
**D.** Cebrail-İsrafil
**E.** Mukarrebûn melekler

**2- Aşağıdakilerden hangisi melekler için doğru değildir?**

**A.** Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır.
**B.** Melekler insanları hesaba çekeceklerdir.
**C.** Melekler Allah'a itaat eden varlıklardır.
**D.** Meleklerin erkeklik ve dişilikleri yoktur.
**E.** Melekler farklı suretlere bürünebilirler.

**3- Hangisi İsrafil adlı meleğin görevidir?**

**A.** Sûra üflemek
**B.** Tabiat olaylarını düzenlemek
**C.** Allah'ın emir ve yasaklarını peygamberlere ulaştırmak
**D.** Eceli gelenlerin ruhlarını bedenlerinden ayırmak
**E.** Cennet ve cehennemdeki işleri yürütmek

**4- Tabiat olaylarını düzenlemek aşağıdakilerden hangi meleğin görevidir?**

**A.** Mikail
**B.** İsrafil
**C.** Azrail
**D.** Cebrail
**E.** Hafaza melekleri

**5- Aşağıdakilerden hangisi cinlerin özelliklerinden biri değildir?**

**A.** Ateşten yaratılmışlardır.
**B.** Mümin ve kafir olanları vardır.
**C.** Görülmezler.
**D.** Sorumlu varlıklardır.
**E.** İradesiz varlıklardır.



## C Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

**Cibril - Münker ve Nekir - Mukarrebûn - Şeytan - Ateşten**

**1-** Kur'an'a göre cin taifesinden olan şeytan da .......................... yaratılmıştır.

**2-** ............................ adıyla anılan ve sürekli Allah'ı tesbih etmekle görevli olup, Allah'a çok yakın ve O'nun katında şerefli mevkii bulunan melekler de vardır.

**3-** ............................................. melekleri, ölen her insana kabirde sual sormakla görevlidir.

**4-** Kur'an'ın sözünü ettiği cin ve ........................... aynı cinsten varlıklardır.

**5-** Peygamberlere Vahiy getirmekle görevli olan meleğin adı Kuran'da ............................. olarak geçmektedir.



## D Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların yanına (D), yanlış olanların yanına (Y) yazınız.

**1-** (....) Şeytan Âdem'e secde etmeyi reddederek Allah'a isyan eden ilk cinin ismidir.

**2-** (....) Kur'an'a göre melekler insanlardan sonra yaratılmışlardır.

**3-** (....) Peygamberimiz (s.a.v) İslam'ı cinlere de tebliğ etmiştir.

**4-** (....) Cinler iyi kötü, Müslüman, kâfir şeklinde çeşitli guruplara ayrılmışlardır.

**5-** (....) Melekler de insanlar gibi iradeli varlıklardır.

# PEYGAMBERLERE VE KİTAPLARA İMAN

5. ÜNİTE





## ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Kur'an'da isimleri ve kıssaları geçen peygamberler ve gönderildikleri kavimler hakkında bilgi toplayınız.
2. Kitaplara ve peygamberlere imanın müminin hayatındaki etkileri nelerdir? Araştırınız.
3. Kur'an'dan önce indirilmiş ilahi kitaplar hakkında bilgi toplayınız.
4. Peygamberlerin ve ilahi kitapların gönderilmesine niçin ihtiyaç duyulduğu konusunu araştırınız.
5. Kur'an'ın indiriliş süreci hakkında bilgi toplayınız.

## 1.Nübüvvet, Risalet ve Vahiy

**Resul,** sözlükte "elçi, gönderilen" anlamlarına gelen bir isim olup çoğulu rusûldür. Terim olarak Allah'ın (c.c) yeni bir kitap ve şeriatla insanlara emir ve yasaklarını bildirmek üzere gönderdiği peygambere resul denir. Mürsel kavramı da resul ile aynı anlamda kullanılır. Peygamberin yaptığı bu göreve ise **risalet** olarak adlandırılır.

**Nebi** sözlükte "haberci" anlamına gelir. Dinî literatürde ise nebi, Allah'ın (c.c) kendisine vahyettiği hükümleri insanlara haber veren peygamber demektir. Bunun da çoğulu enbiyâdır. Nebinin yaptığı göreve **nübüvvet** denir.

Toplumumuzda çok kullanılan peygamber kelimesi ise "haber veren" anlamına gelmekte olup dilimize Farsça'dan geçmiştir. Kur'an-ı Kerim'de nebi veya resul kelimeleri kullanılır.

**Y YORUMLAYALIM**

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ اِنَّهُ كَانَ
صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

"(Resul'üm!) Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sâdıktı, resul ve nebi idi. "

(Meryem suresi, 54. ayet)

**Yukarıdaki ayeti risalet ve nübüvvet kavramları açısından yorumlayınız.**

يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

**"Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun ..."**[1]

Bir kısım İslam âlimine göre Peygamberlere, Allah'tan (c.c) vahiy aldıkları için nebi; aldıkları vahyi gönderildikleri topluma ulaştırdıkları için de resul denir. Ancak resul olsun nebi olsun tüm peygamberlerin en önemli görevi, kendilerine indirilen ilahi vahyi insanlara ulaştırmak, tebliğ etmektir. Buna göre Peygamberlik görevi açısından nebi ve resul arasında bir fark yoktur.

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ile başlayan risalet ve nübüvvet faaliyeti peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v) kadar devam etmiş ve onunla son bulmuştur.[2] Allah (c.c) her topluma, değişik zaman ve mekânlarda peygamberler göndermiştir. Kendilerine peygamber gelmemiş hiçbir topluluk ve ümmet bulunmadığı Kur'an'da birçok yerde haber verilmektedir:

**N NOT EDELİM**

Kur'an'da bazen meleklerden peygamberlere ilahi mesajları taşıdıkları için resul olarak bahsedilir. Bu bakımdan resul kelimesi, "nebi" kelimesinden daha geniş bir anlam ifade eder.

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى
قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ

"Andolsun, elçilerimiz (melekler) İbrahim'e müjde getirip 'Selâm sana!' dediler. O, 'Size de selâm' dedi..."

(Hûd suresi, 69. ayet.)

**"Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez."**[3]

1. Mâide suresi, 67. ayet.
2. bk. Ahzap suresi, 40. ayet.
3. Yunus suresi, 47. ayet.

Risalet ve nübüvvet kavramlarıyla birebir ilişkili bir diğer kavram da **vahiydir.** “Gizli konuşmak, ilham etmek, seslenmek ve işaret etmek” gibi anlamlara gelen vahiy, Allah’ın (c.c) kullarından seçtiği peygamberlerine iletmek istediği mesajlarını, doğrudan veya melek vasıtasıyla bildirmesi şeklinde tarif edilebilir.

ومَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلاَّ وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاء
حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِىَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاء

**“Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir...”**[4]

## B BİLGİ KUTUSU

Kur’an’da nebî kelimesi, resul kelimesi gibi pek çok yerde kullanılır. Aynı peygambere bazen nebî bazen resul denir bazen de her ikisi birlikte kullanılır. Bunun sebebi peygamberlerin her iki vasfa da sahip olmasıdır. Peygamber hem Allah Teala’dan haber alır hem de aldığı haberi insanlara bildirir.

(Afzalu'r Rahman, Siret Ansiklopedisi, C 6, s. 18.)

Yukarıdaki ayette de işaret edildiği gibi Yüce Allah, insanlardan seçtiği peygamberleriyle şu üç şekilde iletişim kurmaktadır:

- Allah (c.c), sözünü kulunun kalbine doğrudan ilham eder.
- Mahiyetini bilemeyeceğimiz bir şekilde perde arkasından vasıtasız konuşur.
- Bir melek vasıtasıyla konuşur.

Allah’ın (c.c) seçkin kulları olan peygamberler, kendilerine gönderilen bu ilahi mesajları hiçbir değişikliğe uğratmadan insanlara tebliğ edip açıklamışlardır. Kur’an’da, peygamberlerin kendilerine iletilen vahiy üzerinde hiçbir tasarruflarının bulunmadığı şu şekilde ifade edilir;

**“Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı, mutlaka onu kudretimizle yakalardık. Sonra da onun şah damarını mutlaka keserdik. Hiçbiriniz de bu cezayı engelleyip ondan savamazdı.”**[5]

## D DÜŞÜNELİM BULALIM

“Şüphesiz biz, seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Hiçbir ümmet yoktur ki aralarında bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın.”

(Fâtır suresi, 24. ayet.)

“Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah’ın izniyle bir davetçi ve nur saçan bir kandil olarak (gönderdik).”

(Ahzâb suresi, 44-45. ayetler.)

Yukarıdaki ayetleri okuyarak Allah’ın peygamber gönderme sebeplerini, sorumluluk ve yükümlülük kavramları çerçevesinde değerlendirip birer cümleyle maddeleştiriniz.

1. ......................................................................................................................................
2. ......................................................................................................................................
3. ......................................................................................................................................
4. ......................................................................................................................................

4. Şûra suresi, 51. ayet.
5. Hâkka suresi, 44-47. ayetler.

## 1.1. Peygamberlere Olan İhtiyaç

Dinî hükümler Allah (c.c) ile insanlar arasında elçilik vazifesi yapan peygamberler sayesinde bilinir ve öğrenilir. Bu sebeple peygamberlere inanmak demek, aynı zamanda peygambere gönderilen dine ve o dini gönderene (Allah'a) inanmak demektir. İnkâr etmek ise aynı şekilde gönderilen dini ve dinin sahibini de inkâr etmek anlamına gelir.



Peygamberler insanlara doğru yolu göstererek onlara rehberlik yaparlar.

Peygamberlik insanlar için hem bir örneklik kurumu hem de ilahi vahyin insanlara ulaşma aracıdır. Yarattığı varlıkları ve onların ihtiyaçlarını en iyi şekilde bilen Allah (c.c), insanın irade zayıflığını, dünyaya karşı aşırı istek ve arzularını da bildiğinden peygamberler göndererek Hak ve hakikate ulaşma yolunda onlara destek olup doğru yolu göstermiştir. Bu anlamda peygamberlere olan ihtiyaçları şöylece özetleyebiliriz;

1. Allah'ın (c.c) varlığını aklıyla kavrayabilen insan, O'nun zât ve sıfatlarını anlamada tek başına yetersiz kalır. Bu sebeple Allah (c.c) hakkında bilgi sahibi olmak için peygamberlere ihtiyaç duyar.
2. Yaratılış amacını bilmede kendi kendine yetersiz kalan insan, varoluş nedenini; nerden gelip nereye varacağını anlamak ve bilmek için de peygamberlere muhtaçtır.
3. Bireysel ve toplumsal mutluluğu temin edecek ilke ve prensiplerin insanlara öğretilmesi için peygamberlere ihtiyaç vardır.
4. Dünyaya imtihan için gönderilen insanın, kullukla sorumlu tutulması için Allah'ın (c.c) emir ve yasakları konusunda bilgilendirilmesi gerekir. Bunun için de peygamberlere muhtaçtır.
5. İnsanların dinî hükümleri öğrenme ihtiyaçları olduğu gibi, dünyaya ait sanat, ziraat, ticaret ve çeşitli meslekleri öğrenmek için de peygamberlere ihtiyaçları vardır.

**"Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın!"**[6] ayetinde de belirtildiği gibi yaratılış amacı Allah'a (c.c) kulluk olan insana doğru yol gösterilmelidir. İyi ve kötü şeyler anlatılmalı, insanlar iyiliğe teşvik edilmeli ve kötülüklerden sakındırılmalı ki Allah'a (c.c) karşı bir bahaneleri olmasın.

## 1.2. Peygamberlerin Özellikleri

Peygamberler, insanları iyiye ve doğruya sevk etmek, yeryüzünde adaleti yerleştirmek ve insanları bir olan Allah'a (c.c) kulluk etmeye davet etmek için gönderilmişlerdir. Kur'an-ı Kerim, peygamberlerin örnek olma vasıflarından dolayı insanlardan seçildiğine birçok ayette işaret eder:

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ

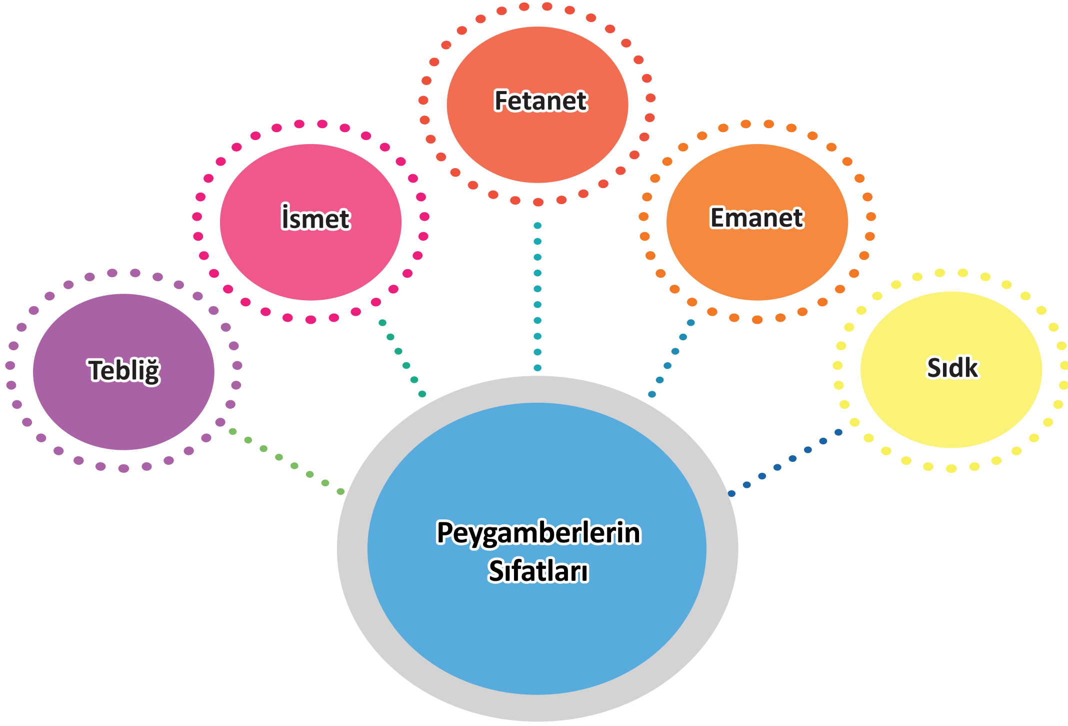
**"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor..."**[7]

Peygamberler insan olmaları sebebiyle tıpkı diğer insanlar gibi yer, içer, evlenir, çoluk çocuk sahibi olur, çalışır, hastalanır ve ölürler. Üzülme, sevinme, ağlama gibi insanî özellikler onlar için de geçerlidir. Ancak onlar, Allah'ın (c.c) insanlar içinden seçip vahiyle muhatap kıldığı kutlu elçi-

6. Nisâ suresi, 165. ayet.
7. Kehf suresi, 110. ayet.

ler oldukları için  diğer insanlardan farklı birtakım üstün özelliklere sahip olmaları da peygamber olmalarının bir gereğidir. Zira peygamberler örnek ve önder insanlardır. İnsanlara doğru yolu göstermek için gönderilen her peygamberin, belli niteliklerle donatılmış olması peygamberliğinin bir gereğidir. Bu sayede kendilerine verilen ilahi vazifeyi en iyi şekilde yapabilmişlerdir.

Bütün peygamberlere sahip oldukları bu sıfatlarla birlikte inanmak, peygamberlere imanın bir gereğidir. Peygamberlerde bulunması zorunlu olan sıfatlar; sıdk, emanet, fetanet, ismet ve tebliğ olmak üzere beş tanedir.




**Sıdk:** Doğruluk demektir. Peygamberlerin söz ve davranışlarında doğru ve dürüst olmalarını ifade eden bu sıfat, peygamberlerin en önemli özelliklerinden biridir. Kur'an'da Hz. İbrahim'le ilgili şöyle buyrulur:

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ اِنَّهُ كَانَ صِدّيقًا نَبِيًّا

**"Kitap'ta İbrahim'i an. Zira o, sıdkı bütün (son derece dürüst) bir peygamberdi."**[8]

Sıdk, peygamberlerin hem toplumsal ilişkilerinde hem de ilahi emir ve yasakları tebliğ ederken doğru sözlü, sâdık olmalarıdır. Peygamberlerin yalan söylemeleri asla caiz değildir. Aksi halde, insanların kendilerine inanmaları ve bildirdiklerini tasdik etmeleri mümkün olmazdı. Ayrıca sıdkın zıddı olan yalan, peygamberlerin ismet ve emanet sıfatlarıyla da bağdaşmaz.

**Emanet:** Emin ve güvenilir olmak demektir. "**Bir peygambere, emanete hıyanet yaraşmaz...**"[9] ayetinde işaret edildiği gibi bütün peygamberler son derece güvenilir şahsiyetlerdir. Hem Allah Teala'nın insanlara açıklanmak üzere onlara vahyettiği ilahi mesajları iletme ve korumada hem de insanlarla olan sosyal ilişkilerinde en önemli vasıfları emin ve güvenilir olmalarıdır.

8. Meryem suresi, 41. ayet.
9. Âl-i İmrân suresi, 161. ayet.

Kur'an-ı Kerim'de, geçmiş peygamberlerin güvenilir ve emin olma özelliklerinden bahseden pek çok ayet vardır. Örneğin Şuarâ suresi'nde, Şuayb, Hûd, Nuh, Salih ve Lut peygamberlerin kavimlerine şöyle dedikleri haber verilir:

اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌ

**"Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."**[10]

N NOT EDELİM

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) de hem peygamberliğinden önce hem de peygamberliği sırasında yalan söylememesi, dürüst ve güvenilir kişiliği ile çevresinde saygın bir yer edinmişti. Öyle ki Hz. Peygamberin sahip olduğu bu ahlâkî olgunluk, Kureyş toplumunun tüm bireyleri tarafından büyük kabul görmüş ve kendisine Muhammedü'l El-emîn lakabının verilmesine vesile olmuştu.

**İsmet:** Günah işlememek, günahtan uzak durmak demektir. Peygamberler Allah'ın (c.c) kendilerine verdiği iradelerini asla günah yönünde kullanmazlar. Bu açıdan onlar korunmuş ve günahsızdırlar. Böyle olmaları da onların aslî özelliklerindendir. Bu nitelik, davetlerinin gerçekliği ve doğruluğu konusunda muhataplarını ikna etmelerini sağlayan en temel özelliktir. Peygamberler, Allah'ın (c.c) kendilerine lütfettiği bu özellik sebebiyle peygamberlik görevlerinden önce ya da sonra her türlü şirk, küfür ve büyük günahtan uzak durmuşlardır.

Peygamberler iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışırken kendileri günah işlemiş olsalardı bu onların örnekliğini ve inandırıcılığını kaybetmelerine sebep olurdu. Çünkü bir insanın hem peygamber olması hem de günah işlemesi düşünülemez.

Peygamberler günah işlememiş olmakla birlikte onlar da insan olarak irade ve sorumluluk sahibidirler. Bu sebeple zaman zaman günah derecesinde olmasa da "zelle" denilen küçük hatalar yapabilirler.[11] Ancak yaptıkları hatada ısrar etmezler. Vahiyle hemen uyarılırlar ve bir daha aynı hataya düşmezler.

D DEĞERLENDİRELİM

"Kendisine o âmâ geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü."

(Abese suresi, 1-2. ayetler.)

Peygamberimizin (s.a.v) âmâ bir sahabiyle ilgili davranışından dolayı Allah (c.c) tarafından uyarılması konusunusundaki yukarıdaki ayetleri arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

**Fetanet:** Peygamberlerin akıllı, zeki ve anlayışlı olmaları demektir. Peygamberlerin, büyük bir sorumluluk gerektiren bu görevlerini eksiksiz ve mükemmel bir şekilde yerine getirebilmesi için üstün bir akıl, yüksek bir zekaya sahip olmaları gerekir. Aksi halde muhataplarını ikna edemez, toplumsal dönüşümü sağlayamazlardı. Onun için peygamberler, Allah'ın (c.c) kendilerine ihsan ettiği bu vasıflarıyla toplumlarında temayüz etmiş seçkin insanlardır. Peygamberlerin fetanet sıfatıyla ilgili olarak Kur'an'da haber verilen ve Hz. Hûd'un kavmine söylediği şu sözü burada örnek verebiliriz:

Y YORUMLAYALIM

Hz. Peygamberin Kâbe Hakemliği

Kâbe'nin onarılması sırasında vuku bulmuş ve Peygamber Efendimiz'in Kâbe Hakemliği olarak bilinen Hacerü'l-esved'in yerine konulması olayını, siyer kitaplarından araştırarak ortaya çıkan anlaşmazlığı Peygamberimizin (s.a.v) nasıl çözdüğünü öğreniniz. Bu olayı fetanet sıfatından hareketle arkadaşlarınızla yorumlayınız.

10. Şuarâ suresi, 107, 125, 143, 162, 178. ayetler.
11. bk. Yusuf suresi, 23-24. ayetler; Abese suresi, 1-10. ayetler; Bakara suresi, 35-37. ayetler.

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِى سَفَاهَةٌ وَلٰكِنّى رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

**“Ey kavmim! dedi, bende akıl kıtlığı yok; Aksine ben âlemlerin Rabb’inin gönderdiği bir elçiyim.”**[12]

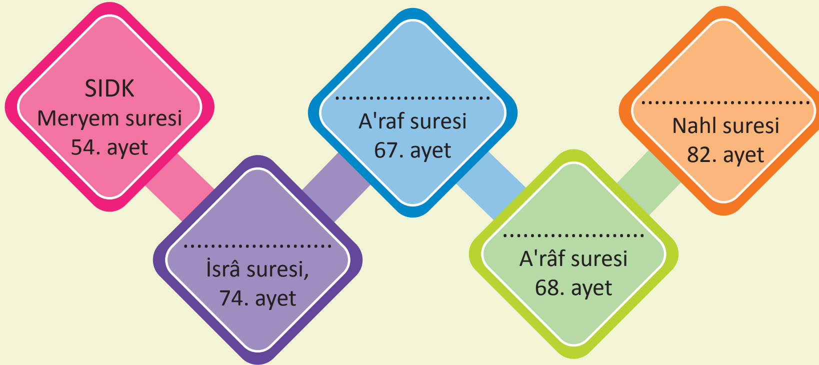
**Tebliğ:** Bildirmek, açıklamak demektir. Peygamberlerin, Allah’tan (c.c) aldıkları vahyi eksiksiz bir şekilde insanlara ulaştırması demektir. Bunun tersi onlar için söz konusu olamaz. Çünkü peygamberin ilahi vahyi gizleme, nakletmeme haklarının olmadığı Kur’an’da şöyle ifade edilir :

يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

**“Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O’nun mesajını iletmemiş olursun ...”**[13]

Tebliğ sıfatı ayrıca peygamberlerin diğer sıfatları olan sıdk ve emanet sıfatıyla da yakından ilgilidir. Zira peygamberlerin emin ve doğru olmaları, onların aldıkları vahyi sorumlulukları gereği muhataplarına eksiksiz bir şekilde ulaştırmalarını gerektirir. Tebliğ aynı zamanda peygamberlerin görevidir. Onlar, hiçbir şeyden korkmadan her türlü sıkıntı ve zorluğa rağmen, bu görevi yerine getirmişlerdir. Nitekim bir ayette **“O peygamberler ki Allah’ın gönderdiği emirleri duyururlar, Allah’tan korkarlar ve O’ndan başka kimseden korkmazlar...”**[14] buyurulur.[15]

## B BULALIM




Yukarıda verilen ayetleri meallerden araştırarak peygamberlerin hangi özelliğinden bahsettiğini ilgili boşluklara yazınız.

Yüce Allah, emir ve yasaklarını tebliğ etmekle görevlendirdiği peygamberlerini yaşadığı zamanın koşullarına göre zaman zaman farklı mucizelerle desteklemiştir. Mucize sözlükte, “âciz ve güçsüz bırakan, benzeri yapılamayan, harika olay” anlamlarına gelir. Terim olarak ise “Allah’ın (c.c), peygamberin peygamberliğini desteklemek için onun eliyle gösterdiği ve insanların benzerini getirmekten âciz kaldığı olağanüstü olay” diye tarif edilebilir.

12. A'râf suresi, 67. ayet.
13. Mâide suresi, 67. ayet.
14. Ahzab suresi, 39. ayet.
15. Peygamberlerin Sıfatları için bk. Ahmet Lutfi Kazancı, İslam Akaidi s. 164-138.

Mucizenin asıl maksadı peygamberin nübüvvet davasını ispat edip doğrulamanın yanı sıra kâfirin hidayetine de vesile olmaktır. Dolayısıyla bir olayın mucize olabilmesi için onun peygamberler tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekir.

Mucizeyi peygamberin elinde yaratan Allah Teala'dır. Peygamberin mucizesi denilmesi mecazdır.

**"...Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkânı yoktur..."**[16] ayetinde işaret edildiği gibi Allah'ın (c.c) izni ve desteği olmadan hiçbir peygamber kendiliğinden mucize gösteremez. Kur'an'da adı geçen peygamberlerin birçoğunun farklı mucizeleri vardır. Örnek olarak birkaç tanesini aşağıda sıralayabiliriz;

T TARTIŞALIM

"Mucize" kavramıyla ilgili yanlış kullanımlar nelerdir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

N NOT EDELİM

Kur'an-ı Kerim'de, mucize kavramı geçmeyip onun yerine daha çok, "ayet, beyyine, delil" gibi kelimeleri kullanılmıştır.

- Hz. İbrahim'in Nemrud tarafından ateşe atılması, ateşin onu yakmaması,[17]
- Hz. Musa'nın elindeki asasını denize vurunca denizin yarılması,[18]
- Hz. İsa'nın Allah'ın (c.c) izniyle ölüleri diriltmesi ve çamurdan kuş yapıp uçurması,[19]
- Hz. Süleyman'nın bir kuşla konuşması,[20]
- Hz.Yakûb'un, oğlu Hz. Yusuf'un gömleğini kör olan gözüne sürmesi sonucu gözlerinin açılması.[21]

Görüldüğü gibi önceki peygamberlerin her birine kendi döneminin şartlarına uygun ve o zamanla sınırlı mucizeler verilmiştir. Alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimize (s.a.v) diğer mucizeleri ile birlikte verilen en büyük mucize ise hayat kitabı Kur'an-ı Kerim'dir. Arap edebiyatının zirvede olduğu bir dönemde indirilmiş eşsiz bir mucize olan Kur'an-ı Kerim gerek üslubu gerekse içerdiği hikmet dolu evrensel mesajlarla zaman ve mekan kaydı olmadan kıyamete kadar geçerliliğini koruyacak eşsiz bir kitaptır.

A ARAŞTIRALIM

Peygamberimizin (s.a.v) en önemli mucizelerinden biri de isrâ ve mirac olayıdır. Kur'an-ı Kerim'de İsrâ suresi'nin ilk ayetinde haber verilen bu olayla ilgili bilgi toplayarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

**"Ona Rabb'inden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi? derler. De ki: Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım. Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır."**[22]

B BULALIM

Enbiyâ suresi, Kur'an'ın 21. suresidir. Bu surede, peygamberlerden pek çoğunun adı zikredildiği ve 14 tanesinin de kıssasının anlatıldığı için enbiya adını almıştır.

Siz de bu sureyi inceleyerek kıssaları anlatılan peygamberler hakkında bilgi edininiz.

16. Ra'd suresi, 38. ayet.
17. bk.Enbiyâ suresi, 58-69. ayetler.
18. bk.Şuarâ suresi, 61-66. ayetler.
19. bk. Mâide suresi, 110. ayet.
20. bk. Neml suresi, 20-28. ayetler.
21. bk. Yusuf suresi, 92-96. ayetler.
22. Ankebut suresi, 50-51. ayetler.

### *1.3. Kur'an'da Adı Geçen Peygamberler*

Peygamberlik yeryüzünde insanın tarihiyle başlamıştır. Her biri nübüvvet ve risalet kurumunun birer halkası olan peygamberlerin ilk temsilcisi Hz. Âdem, son temsilcisi ise sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed'dir (s.a.v). Bu ikisi arasında sayısını ancak Allah'ın (c.c) bileceği pek çok peygamber gelip geçmiştir. Kur'an bunlardan bir kısmını isim ve kıssalarıyla haber vermiş, birçoğundan ise hiç bahsetmemiştir:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ...

**"Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var..."** [23]

Gönderilen peygamberlerin sayısı konusunda Kur'an'da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bazı hadislerde peygamberlerin sayıları hakkında verilen bilgiler[24] ise ihtiyatla karşılanmış ve sıhhatleri bakımından bu konuda kesin delil sayılmamıştır. Bu sebeple peygamberleri bir sayı ile sınırlandırmak doğru değildir. Gerçek olan şu ki en son peygamber olan Hz. Muhammed'den (s.a.v) önce peygamber gönderilmeyen hiçbir topluluk olmamıştır. Aralarında ayrım yapmadan bütün peygamberlere inanmak peygamberlere imanın gereğidir.[25] Bu konuda bilinmesi gerekenler Kur'an'da verilenlerle sınırlıdır.

N NOT EDELİM

"İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki senin Rabb'in hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir. Biz O'na İshak ve (İshak'ın oğlu) Yakub'u da armağan ettik; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nuh'u ve onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmiştik; Biz iyi davrananları işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da (doğru yola iletmiştik). Hepsi de iyilerden idi. İsmail, Elyesa, Yunus ve Lût'u da (hidayete erdirdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık"

(En'am suresi, 83-86. ayetler.)

Kur'an'da yalnız yirmi beş peygamberin isimleri zikredilmiştir. Bunlardan on sekiz peygamberin ismi En'âm suresi'nde, diğerlerinin isimleri de muhtelif surelerde geçmektedir. Kur'an'da ismi zikredilen peygamberler şunlardır:

Âdem, İdris, Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Şuayb, Musa, Harun, Davut, Süleyman, Eyyüp, Zülkifl, Yunus, İlyas, Elyesa', Zekeriyya, Yahya, İsâ ve Muhammed'dir (s.a.v). Kur'an-ı Kerim'de ismi geçtiği halde peygamber olup olmadıkları hakkında ihtilaf edilen üç isim daha vardır. Onlar da Uzeyr, Lokman ve Zülkarneyn'dir. Ayrıca Hz. Âdem'in oğlu Şit (a.s) gibi, Kur'an-ı Kerim'de ismi geçmediği halde bazı hadislerde ve İslam kaynaklarında isimleri geçen peygamberler de vardır.

N NOT EDELİM

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ

"Bütün peygamberlere selam olsun!"

(Saffat suresi, 181. ayet.)

23. Mümin suresi, 78. ayet.
24. bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, 226.
25. bk. Bakara suresi, 285. ayet.

## 1.4. Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi

Peygamberlik, İslam itikadının en temel esaslarından biridir. Peygamberlere iman, Allah'ın (c.c) insanlar arasından peygamber olarak seçtiği kimseleri tasdik edip onların Allah'tan (c.c) aldığı ve aktardığı bütün bilgilerin doğru olduğunu kabul etmeyi ifade eder. Allah (c.c), her Müslüman'a aralarında herhangi bir ayrım yapmadan, gönderilen bütün peygamberlere iman etmeyi farz kılmıştır.

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ ...

**"Peygamber, Rabb'i tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. 'Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayrım yapmayız' ... dediler."**[34]

Peygamberlerden yalnız birine iman etmemek, tümünü inkâr etmek gibidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, peygamberlerden bir kısmına inanıp diğerlerine inanmayanların kâfir olacaklarını şu şekilde haber vermektedir:

**"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip 'Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız' diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu, işte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır."**[35]

N NOT EDELİM

Kur'an'a göre:
- ✓ Peygamberlik Allah vergisidir.[25]
- ✓ Peygamberler de insandır.[26]
- ✓ Peygamberler kendi milletlerinin dilleriyle gönderilmişlerdir.[27]
- ✓ Peygamberler de diğer insanlar gibi ölümlüdürler.[28]
- ✓ Peygamberler de sorumlu ve mükelleftirler.[29]
- ✓ Peygamber gönderilmeyen bir topluluk veya millet yoktur.[30]
- ✓ Dinî hükümlerden sorumlu olmak için peygamber gelmesi şarttır.[31]
- ✓ Peygamberler arasında derece farklılıkları vardır.[32]

Peygamberliğin temel şartı Allah (c.c) tarafından seçilmiş olmaktır. Onun için peygamberlik, Allah'ın (c.c) dilediği kullarına lütfettiği özel bir görevdir. Bir insan çok çalışıp ibadet etmekle peygamberlik makamına erişemez. Yarattığı kullarını en iyi şekilde bilen Allah (c.c), bu özel görevi kullarından dilediğine ve lâyık olanına verir;

ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

**"Bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."**[36]

---
26. bk. Cuma suresi, 4. ayet.
27. bk. Kehf suresi, 110. ayet.
28. bk. İbrahim suresi, 4. ayet.
29. bk. Enbiyâ suresi, 8. ayet.
30. bk. A'râf suresi, 6. ayet.
31. bk. Yunus suresi, 47. ayet.
32. bk. İsrâ suresi, 15. ayet.
33. Bakara suresi, 253. ayet.
34. Bakara suresi, 285. ayet.
35. Nisâ suresi, 150-151. ayetler.
36. Cuma suresi, 4. ayet.

## YORUMLAYALIM

"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz."

(Mü'min suresi, 51. ayet.)

**Yukardaki ayeti peygamberlerin tevhid mücadelesi açısından yorumlayınız.**

## YORUMLAYALIM

"İbrahim
içimdeki putları devir
elindeki baltayla
kırılan putların yerine
yenilerini koyan kim

güneş buzdan evimi yıktı
koca buzlar düştü
putların boyunları kırıldı
İbrahim
güneşi evime sokan kim

asma bahçelerinde dolaşan güzelleri
buhtunnasır put yaptı
ben ki zamansız bahçeleri kucakladım
güzeller bende kaldı
İbrahim
gönlümü put sanıp kıran kim"

Asaf Halet Çelebi

**Şiirde geçen "içimdeki putlar" dan size göre ne kastedilmektedir? Arkadaşlarınızla yorumlayınız.**

Peygamber Efendimiz'e kadar gönderilen bütün elçiler, Rabb'lerinden aldıkları vahyi, insanlara taşırken taşıdıkları vahyin ilk mümini olmuş seçkin insanlardır. Onların hepsi getirdikleri ortak mesajlarla kendi halklarını tevhid inancı altında birleşmeye davet etmişlerdir. Allah'tan (c.c) başka hiçbir varlığı ilah olarak kabul etmeyip yalnızca Allah'a (c.c) kul olmak anlamına gelen tevhid ilkesi, peygamberlerin davetlerinde temel hedef olmuştur:

**"Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona: 'Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."[37]**

Yer yüzünde barış ve adaleti hakim kılmak için Allah (c.c) tüm insanlığa tek evrensel din olarak İslam'ı göndermiştir. Onu insanlığa duyurmak için gönderilen peygamberler getirdikleri mesajlarla tevhid ilkesi etrafında birleşirken, kavimleri de sözleşmişler gibi benzer tepkileri göstererek vahyin karşısında durmuşlardır. Farklı coğrafya ve zamanda yaşamalarına rağmen birçoğu Allah'a (c.c) isyandan vazgeçmemişler ve hakikatten yüz çevirmişlerdir. Neticede peygamberlerini yalanlayıp şirk ve inkârlarında ısrar eden toplumların büyük çoğunluğu, birtakım imtihanlardan geçirilerek ilahi afet ve belalar ile helak edilmişlerdir.

İnsanlığın kurtuluşu için gönderilen peygamberler, sürdürdükleri tevhid mücadelesinde, çoğu zaman muhatapları tarafından ağır hakaret ve işkencelere maruz kalmışlardır. Hatta bazıları en yakın akrabalarını bile karşılarında bulmuşlar[38] ve doğup büyüdükleri yurtlarını terk etmek ve başka bir yere hicret etmek zorunda bırakılmışlardır. Ancak onlar, maruz kaldıkları onca baskı ve hakaretlere rağmen yüklendikleri ilahi vazifenin sorumluluğuyla davalarından vazgeçmemiş, sabır ve kararlılıkla mücadelelerine devam etmişlerdir.

Tüm peygamberler aynı sorumlulukla vazifelerini yerine getirmiş olmakla birlikte bazı peygamberler, kaynaklarımızda ulu'l azm (yüce) peygamberler olarak geçer. Şura suresi 13. ayetinde isimleri sayılan bu peygamberler şunlardır; Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa (a.s) ve son peygamber Hz. Muhammed'dir.[39]

Hz. Nuh, gönderildiği toplumu uzun yıllar boyunca putlara tapmaktan vazgeçirmek için uğraşmıştır. Onları Allah'ın (c.c) varlığına ve birliğine inanmaya ısrarla davet etmiş ancak başta kendi oğlu olmak üzere kavminin çoğu ona inanmamıştır.

37. Enbiya suresi, 25. ayet.
38. bk. Meryem suresi, 46. ayet; Tahrîm suresi, 10. Ayet; Hûd suresi, 42-43. ayet.
39. bk.Ahkaf sures 35. ayet.

## Y YORUMLAYALIM

مَا كَانَ اِبْرٰهٖيمُ يَهُودِياًّ وَلَا نَصْرَانِياًّ وَلٰكِنْ كَانَ حَنٖيفاً مُسْلِماًۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ

"İbrahim, ne Yahudi ne de Hristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi; müşriklerden de değildi."

(Âl-i İmran suresi, 67. ayet.)

Peygamberimizden önce yaşadığı halde ayette neden Hz. İbrahim'e Müslüman dendiğini yorumlayınız.

O da kavminin artık kesinlikle yola gelmeyeceği kendisine vahyedildikten sonra, kendisiyle alay edenler hakkında **"....(Rabb'im!) Sen de bu zalimlerin ancak şaşkınlıklarını arttır!"**[40] diyerek onlara beddua etmiştir. Bunun üzerine Allah (c.c) ondan bir gemi yapmasını ve kendisine inanlarla birlikte ona binmesini vahyetti. Allah'ın (c.c) emrettiği gibi bir gemi yapan Hz. Nuh, inanları yanına alarak oradan ayrıldı. Kendi oğluyla birlikte ona inanmayanlar suların yükselmesiyle birlikte helak olup gittiler.[41]

Kur'an-ı Kerim'de kendisinden en çok söz edilen ulu'l-azm peygamberlerden biri tevhid mücadelesinin en büyük örnekliğini gösteren İbrahim'dir (a.s). Doğru yoldan sapmış putperest bir toplumu tevhid inancına davet etmekle görevlendirilen Hz. İbrahim, davetine ilk önce babasından başlamıştır. Ancak babası **"Ey İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen andolsun seni taşlarım. Uzun zaman benden uzak dur."**[42] diyerek ondan yüz çevirmiş ve onu tehdit etmiştir. Daha sonra kavmini davete başlayan Hz. İbrahim onları da ikna edememiştir.

Tevhid mücadelesinde Hz. İbrahim'in en yakınlarını bile karşısında bulup tek başına kalmış olması, akli ve mantıki yöntemlerle kavmini iknaya çalışması, canlı canlı ateşe atılmasına[43] rağmen davetinden vazgeçmemesi onun mücadelesinin ne denli zor ve büyük olduğunu gösterir.



Mekke, Hz. İbrahim'den beri tevhid mücadelesinin merkezi olmuştur.

Hz. Musa da cehalet ve sapıklık içinde olan İsrailoğullarını Allah'a (c.c) iman etmeye davet için gönderilmiştir.[44] Kur'an'da ismi en çok geçen peygamber olan Hz. Musa, kavmine zulmeden ve ilahlık iddiasında bulunan Firavun'a karşı tevhid yolunda büyük mücadele vermiştir. Gösterdiği mucizeler de Firavun ve ahalisinin iman etmesine yeterli olmamıştır.

---

40. Nuh suresi, 224. ayet.
41. bk.Hûd suresi, 37-48. ayetler.
42. bk.Meryem suresi, 46. ayet.
43. bk.Enbiyâ suresi, 57-67. ayetler.
44. Meryem suresi, 51. ayet.

Sonunda Firavun ve taraftarlarının baskı ve zulümlerinden dolayı kendisine inananlarla birlikte **"Andolsun ki biz Musa'ya 'Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da size yetişilmesinden korkmadan ve endişe etmeksizin denizden kuru bir yol aç.' diye vahyettik."**[45] ayetinde ifade edildiği gibi Kızıldeniz'in mucizevî bir şekilde yarılmasıyla Mısır'dan ayrılmıştır.

Hz. Musa'dan sonra onun getirdiği Tevrat'ı tahrif edip doğru yoldan sapan İsrailoğulları'na Allah (c.c) bu seferde Hz. İsa'yı peygamber olarak göndermiştir. Kur'an'daki ifadesiyle **"Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri de helal kılmam için gönderildim. Size Rabb'inizden bir mucize getirdim. O halde Allah'tan korkun, bana da itaat edin. Allah; benim de Rabb'im, sizin de Rabb'inizdir. Öyle ise O'na kulluk edin. İşte bu doğru yoldur."**[46] diyen ve pek çok mucize ile desteklenen[47] Hz. İsa'yı da İsrailoğulları yalanladılar ve onu öldürmeye karar verdiler. Ancak Allah (c.c), onların bu planlarını gerçekleştirmelerine fırsat vermemiş ve onların elinden elçisini kurtarmıştır: **"Ve 'Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük' demeleri yüzünden (onları lânetledik). Halbuki onu ne öldürdüler ne de astılar fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir şüphe içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler."**[48]

Tarih boyunca tevhid mücadelesinin en zorlu yaşandığı dönem, hiç şüphesiz insanlığın cahiliyye dönemini yaşadığı bir zamanda gönderilen son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v) dönemidir. İnsanların kendi elleriyle yaptıkları putlara tapacak kadar hakikatten uzaklaştığı bir dönemde gönderilen Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), hayatını ümmetinin kurtuluşuna adayarak, kendisine ve inananlara yapılan onca tehdit, baskı ve işkencelere rağmen inandığı davasından asla geri dönmemiştir. Hz. Muhammed (s.a.v) tüm inananları kardeş ilan ederek tarihte "ümmet" olma bilincini yerleştirmiş örnek bir peygamberdir.

## D DEĞERLENDİRELİM

Peygamber Efendimiz, hicretin 10. yılında okuduğu Veda Hutbesi'nde, toplum hayatının her alanını kapsayan birçok evrensel prensip ortaya koymuştur. Onlardan bazıları şunlardır:

- ✓ İnsanların can, mal ve namusları kutsaldır, onlara dokunulamaz.
- ✓ Cahiliye gelenekleri kaldırılmıştır.
- ✓ Faiz haramdır.
- ✓ Kan davası gütmek haramdır.
- ✓ Emanetler yerlerine verilmelidir. Emanete hıyanet edilmemelidir.
- ✓ Kadınların erkekler üzerinde, erkeklerin de kadınlar üzerinde karşılıklı hak ve sorumlulukları vardır.
- ✓ Kadınlar Allah'ın emanetidirler, onlara iyi muamele edilmelidir.
- ✓ Zina haramdır, kesinlikle bu günahtan kaçınılmalıdır.
- ✓ Bütün Müslümanlar kardeştir.
- ✓ Her türlü sınıf farkları ve ayrıcalıklar kaldırılmıştır. Allah'a karşı iyi bir kul olmak dışında hiçbir üstünlük ölçüsü yoktur.
- ✓ Hiçbir kimseye zulmedilemez, kimsenin malı haksız yere yenemez.

**Yukarıdaki ifadeleri evrensel insan hakları açısından değerlendiriniz.**

45. Tâhâ suresi, 51. ayet.
46. Âl-i İmrân suresi, 50-51. ayetler.
47. bk Mâide suresi, 110-115. ayetler.
48. Nisâ suresi, 157. ayet.

**“Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik fakat insanların çoğu bunu bilmezler.”**[49] ayetinde de ifade edildiği gibi ondan önce gönderilen tüm peygamberler ve tebliğ ettikleri mesajlar, belirli bir zaman ve mekanla sınırlı kalmışken, Peygamberimiz (s.a.v) tüm insanlığa gönderilmiş bir rahmet elçisidir.[50]

قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَم۪يعًا الَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْي۪ي وَيُم۪يتُ ...

**“De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah’ın elçisiyim. O’ndan başka ilah yoktur; O diriltir ve öldürür ...”**[51]

Bu ve benzeri ayetler, İslam’ın cihanşümul bir din olduğunu ilan ederken aynı zamanda Hz. Peygamber’in davetinin de evrenselliğini ortaya koymaktadır. Kur’anî ilke ve prensipler ışığında bir hayat süren Peygamber Efendimiz, biz Müslümanlar için de en güzel örnek olmuştur. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurulmaktadır:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ ف۪ي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَث۪يرًا

“**Andolsun ki Resulullah, sizin için Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.”**[52]



Hat sanatıyla “Muhammed” (s.a.v) yazımı.

Onun için de Kur’an, inananlara başta Peygamberimiz (s.a.v) olmak üzere bütün peygamberleri, İslam’ın öngördüğü kâmil insan modeli olarak örnek almayı emretmektedir.

Peygamberlik müessesi Hz. Muhammed’in (s.a.v) şahsiyetinde kemale ermiştir. Peygamberimiz (s.a.v), tüm insanlığa gönderilmiş nübüvvet halkasının son temsilcisi olup ondan sonra artık bir peygamber gelmeyeceği hem Kur’an’da hem de hadislerde haber verilmektedir. Bu özelliğinden dolayı Kur’an’da, Hz. Peygamberden peygamberlerin sonuncusu anlamında “Hâtemü’n-nebiyyîn” diye bahsedilerek şöyle buyurulur:

## D DEĞERLENDİRELİM

“Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin.”

(Kalem suresi, 4. ayet.)

“Siz hiç Kur’an okumuyor musunuz? Onun ahlakı Kur’an ahlakıdır.”

(Müslim, Müsafirin 139.)

Yukardaki ayet ve hadisten hareketle Peygamberimizin (s.a.v) örnek ahlakını kaynağı açısından değerlendiriniz.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَٓا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّ۪نَ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمًا

**“Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resul’ü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”**[53] Böylece Allah (c.c), insanlık için seçip kemale erdirdiği tek din olan İslam’ı, yine yüce bir ahlakla donattığı Hz. Peygamberle nihayete erdirmiştir:

49. Sebe suresi, 28. ayet
50. bk. Enbiya suresi, 107. ayet
51. A'râf suresi, 158. ayet.
52. Ahzâb suresi, 21. ayet.
53. Ahzâb suresi, 40. ayet.

... اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دٖينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتٖى وَرَضٖيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دٖينًا ...

**“... Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim...”**[54]

### 1.5. Peygamberlere İmanın İnsana Kazandırdıkları

- Allah’ın (c.c) emir ve yasaklarını O’nun kullarına ulaştırmak ve onlara doğru yolu göstermekle görevlendirilmiş hidayet elçileridir.
- Nübüvvet insanlar için bir “örneklik” müessesidir. Peygamberler de Allah’a (c.c) kul olma yollarını yaşayarak göstermiş model insanlardır. Kişi, bu örneklik müessesinin model insanlarına tabi olarak yeniden inşa eder.
- Peygamberler insanın yeryüzündeki konumunu, sorumluluklarını, nereden gelip sonunda nereye varacağını, sahip olduğu güç ve kapasiteyi öğretir ve gösterirler.
- İnsanları tevhid inancına davet etmekle beraber yeni bir kültür ve medeniyetin de inşasını sağlarlar.
- Tebliğ ettikleri ilahi kitaplarla; insanlar arasında sevgi, kardeşlik, barış ve adalete dayalı bir düzenin kurulmasını sağlamışlardır.
- Peygamberlere tabi olan toplumlar adalet ve hakkaniyet ilkelerini koruyarak her türlü sınıfsal farklılıkları ortadan kaldırmışlar ve sosyal barışın önderliğini yapmışlardır.
- Sadece dinî ve ahlakî alandaki öğretilerle değil, aynı zamanda ticaret, ziraat, sanat ve teknik gibi bir çok alanda da toplumlara yol göstermiş ve onların gelişmelerine öncülük etmişlerdir.



Peygamberlere inanan kimse, doğru davranışlara yönelir.

## 2. Peygamberlere Gönderilen Kitaplar

Yüce Allah’ın, insanlara hak yolu gösterip onlara emir ve yasaklarını bildirmek üzere peygamberlerine vahyettiği mesajları içeren yazılı belgeye “ilahi kitap” adı verilir. İlahi kitaplara Allah (c.c) tarafından indirilmiş kitaplar anlamında “kütüb-ü münzele” veya “semavî kitaplar” da denilir.

54. Mâide suresi, 3. ayet.

İslam'ın temel iman esaslarından biri olan kitaplara iman, Allah'ın (c.c) peygamberlerinden bir bölümüne kitap gönderdiğine inanıp bunların doğru olduğunu kabul etmek demektir.

Kitaplara iman; temelde Allah'ın (c.c) gönderdiği vahye, vahyin peygamberlerle devam ettiğine, en son mükemmel biçimde hayat kitabı Kur'an'la noktalandığına inanmayı ifade eder.

Yüce Allah'ın kelam sıfatının bir tezahürü olan ilahi kitapların gönderiliş amacı, Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilir:

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ

**"İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi..."**[55]


Kur'an, insanların dünya ve ahiret mutluluğunu amaçlar.

İslam; inananların yalnız Kur'an'a değil, daha önce gönderilen ilahi kitapların hepsine iman etmelerini emretmiştir.

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

**"Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes inanırlar."**[56]

İslam'da iman esaslarının her biri sebep-sonuç ilişkisiyle birbiriyle bağlantılı ve ilişkilidir. Dolayısıyla kitaplara iman da diğer iman esaslarından bağımsız düşünülemez. Allah'a (c.c) inanmak, bizi, Allah'ın (c.c) insanlara yol gösterici olarak peygamberler gönderdiğini kabul etme sonucuna götürür. Peygamberlere iman da onların tebliğ ettikleri ilahi mesajları içeren kitapları kabul ve tasdik etmeyi gerektirir.


İlahi kitapların hepsi insanları doğruya sevketmek içi gönderilmiştir.

İlahi kitaplar, farklı zamanlarda ve farklı toplumlara indirilmiş olsa da Allah'ın (c.c) kelamı olmaları bakımından aralarında hiçbir fark yoktur. **"Ardından o peygamberlerin yolu üzere, kendinden önce gelmiş olan Tevrat'ı tasdik edici olarak Meryem oğlu Îsâ'yı gönderdik. Ona da içinde hidayet ve nur bulunan, kendinden önce gelmiş olan Tevrat'ı tasdik edici, takvâ sahipleri için bir yol gösterici ve bir öğüt olarak İncil'i verdik."**[57] ayetinde işaret edildiği gibi hepsi insanlığın kurtuluşu için birbirinin tamamlayıcısı ve doğrulayıcısı olarak gönderilmiştir.

55. Bakara suresi, 213. ayet.
56. Bakara suresi, 4. ayet.
57. Mâide suresi, 46. ayet.

B BİLGİ KUTUSU

### Ehl-i Kitap

Tevrat, Zebur ve İncil'e inanan kimselere, Yahudi ve Hristiyanlara verilen addır. Tanrı'ya, peygambere, ahirete ve -Allah (c.c) tarafından gönderiliği hâlde tahrif edilmiş olsa da- bir kitaba inandıkları için Yahudi ve Hristiyanlara ehl-i kitap denilmiştir. Kur'an-ı Kerim, ehl-i kitaptan inançlarındaki yanlışlıkları terk etmelerini ve iman etmelerini istemiştir.

(bk. En'am suresi, 20. ayet, Al-i İmran suresi 199. ayet.)

İlahi kitaplar hacimleri ve hitap ettikleri kitlenin büyüklüğüne göre suhuf ve kitap olmak üzere iki grupta değerlendirilir; birkaç sayfadan oluşmuş kitapçıklara suhuf, suhufa göre daha hacimli olanlara ise kitap denmiştir.

**Suhuf:** Sahife kelimesinin çoğulu olan suhuf, küçük toplulukların ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde indirilmiş kitapçıklar için kullanılır. Ancak suhufların hiçbiri günümüze kadar ulaşmamıştır. Dolayısıyla bugün için elimizde onlara dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu konuda Kur'an'da ayrıntılı bir bilgi yoktur. Sadece iki yerde Hz. İbrahim ve kendisine Tevrat da verilmiş olan Hz. Musa'ya indirilmiş sayfalardan haber verilmektedir.

اَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فٖى صُحُفِ مُوسٰىۙ وَاِبْرٰهٖيمَ الَّذٖى وَفّٰىۙ

**"Yoksa Musa'nın ve ahdine vefa gösteren İbrahim'in sahifelerinde yazılı olanlar kendisine haber verilmedi mi?"**[58]

اِنَّ هٰذَا لَفِى الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴿﴾ صُحُفِ اِبْرٰهٖيمَ وَمُوسٰى

**"Şüphesiz bu (anlatılanlar), önceki kitaplarda, İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de vardır."**[59]

Suhuflar ve gönderildiği peygamberler şu şekildedir:

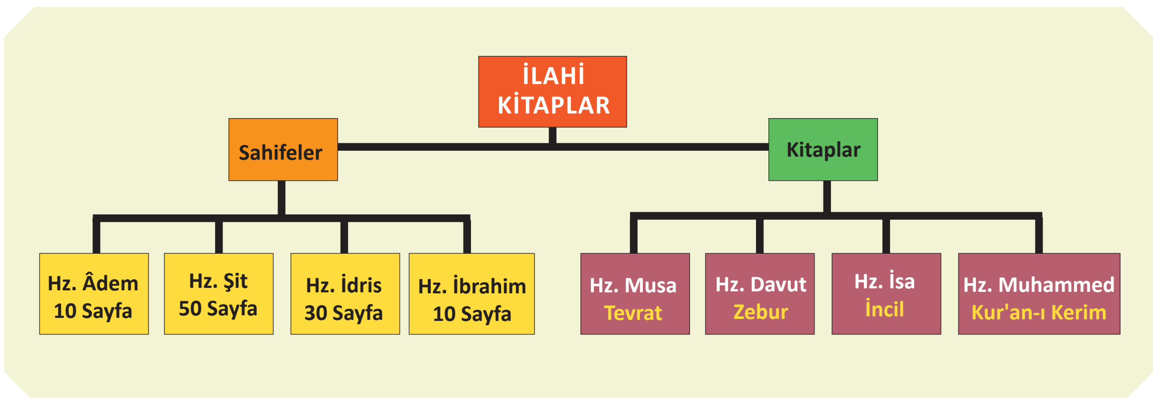
Hz. Âdem'e 10 sayfa

Hz. Şît'e 50 sayfa

Hz. İdrîs'e 30 sayfa

Hz. İbrahim'e 10 sayfa[60]

Suhufa göre daha hacimli ve kitap şeklinde olan ilahi kitaplar ise Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an olmak üzere dört tanedir.




58. Necm suresi, 36-37. ayetler.
59. A'lâ suresi, 18-19. ayetler.
60. bk.Komisyon, TDV İlmihali, "İman ve İbadetler", C 1, s. 97.

## 2.1. Tevrat

İlahi kitapların ilki Hz. Musa'ya gönderilen Tevrat'tır; **"... İçinde hidayet ve aydınlık bulunan Tevrat'ı elbette biz indirdik..."**[61] Tevrat, İbranice'de "kanun, şeriat" anlamlarına gelir.

Yahudiler Tevrat'a "Tora" derler. Tevrat, beş bölümden meydana gelmiştir: Tekvin (Yaratılış), Huruc (çıkış), Levililer, Sayılar ve Tesniye. İsrailoğullarına İbranice dilinde indirilen Tevrat günümüzde diğer dillere de çevrilmiştir. Yahudiler ve Protestanlar Tevrat'ın İbranice nüshasına; Katolik ve Ortodokslar, Yunanca nüshasına; Sâmirîler ise Sâmirîce nüshasına itibar ederler. Bugün elde bulunan kitap, tahrif edilmiş bir kitaptır. Tevrat'ın asıl nüshası yoktur, tefsiri olan Talmud vardır. Bu açıdan zamanla ilahi kitap olma özelliğini kaybetmiştir.

**A ARAŞTIRALIM**

Tevrat, Zebur ve İncil gibi kitapların nasıl tahrif edildiğini araştırınız.

## 2.2. Zebur

Hz. Davud'a indirilmiş ilahi kitabın adıdır. Kelime olarak "yazılı şey, mektup" anlamlarına gelen Zebur, ilahi kitapların en küçüğüdür. Kur'an-ı Kerim'de üç yerde Zebur'un adı geçer: **"Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık. Davud'a da Zebur'u verdik."** [62] Zebur, bugün Ahd-i Atîk'in içinde "Mezmurlar" adı ile yer almaktadır. Günümüzde Yahudi sinagoglarında veya kiliselerde icra edilen ayinlerde Mezmurlar'a çokça yer verilir. Mevcut Zebur nüshaları birtakım edebî deyiş ve nasihatlerden oluşur.

## 2.3. İncil

Kelime olarak "müjde, talim ve öğretici" anlamına gelen İncil, Hz. İsa'ya indirilen ilahi kitabın adıdır. **"Kendinden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak peygamberlerin izleri üzerine, Meryem oğlu İsa'yı arkalarından gönderdik. Ve ona, içinde doğruya rehberlik ve nur bulunmak, önündeki Tevrat'ı tasdik etmek, sakınanlara bir hidayet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik."**[63] ayetinde belirtildiği gibi, İncil'in Tevrat'ı doğrulayıcı olarak Hz. İsa'ya gönderilmiş bir hidayet ve öğüt kitabı olduğu beyan edilir.

Hz. İsa'nın tebliğ ettiği hakikatler peygamberliği döneminde kaydedilememiş ve bu sebeple İncil, yazılı bir kitap haline getirilmemiştir. Daha sonra Havariler, vaaz ve mektuplarında Hz. İsa'nın hayatını ve sözlerini nakletmişlerdir. Nakledilen bu bilgiler doğrultusunda Hz. İsa'nın öğretilerini içeren 200'den fazla İncil yazılmıştır. İncil yazarları Hz. İsa'yı görmemiştir. Sonradan yazılan bu İnciller'e insan sözü karışmış ve böylece kitabın aslı tahrife uğramıştır.

**B BİLGİ KUTUSU**

**Barnaba İncili**

Dört İncil'den başka, Hristiyan âleminde gizli tutulmaya çalışılan ve okunması yasak sayılan kitaplardan olan bir başka İncil daha vardır ki bu İncil, Barnabas İncili'dir. Barnabas, Hz. İsa'nın havarilerinden olup, Markos'un amca oğludur. Bu İncil, V. asırda okunması yasak kitaplar listesine alınmıştır. Eserin bugün mevcut tek nüshası İtalyanca yazılmıştır ve Viyana Kütüphanesi'ndedir. İngilizce, Almanca ve Arapçaya çevrilmiş olan bu İncil'in özelliği, Peygamberimizin (s.a.v) geleceğini müjdelemesidir.

(A. Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 286.)

61. Mâide suresi, 44. ayet.
62. İsrâ suresi, 55. ayet.
63. Mâide suresi, 46. ayet.

Kur'an, önceki kitapların muhatapları tarafından nasıl tahrif edildiğini bize şu ayetle haber verir:

**"Şimdi (ey müminler!) onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa ki onlardan bir zümre, Allah'ın kelamını işitirler de iyice anladıktan sonra bile bile onu tahrif ederlerdi. Elleriyle (bir) Kitap yazıp sonra onu az bir bedel karşılığında satmak için 'Bu Allah katındandır' diyenlere yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü vay haline onların! Ve kazandıklarından ötürü vay haline onların!"**[64]

Miladî 325 tarihinde toplanan İznik Konsili'nin kararıyla incelemeye tâbi tutulan bu İnciller arasından bugünkü dört İncil seçilmiştir. Bunlar Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri'dir.

## 2.4. Kur'an-ı Kerim

Kur'an sözlükte "Okumak, bir araya getirmek, toplamak" demektir. Kur'an, Allah (c.c) tarafından Peygamber Efendimiz'e vahyedilmiş, mushaflara yazılmış ve hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşmış, okunmasıyla ibadet edilen, lafzı ve manasıyla muciz, son ve evrensel olan mesajları içeren Allah'ın (c.c) kelamıdır.

Allah'ın (c.c) insanlara gönderdiği vahyin son halkası olan Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygambere Cebrâil aracılığıyla ve vahiy yolu ile indirilmiştir. Miladî 610 yılının Ramazan ayında Kadir Gecesi'nde indirilmeye başlanmış ve yaklaşık 23 yılda tamamlanmıştır.

Kur'an bir kitap halinde toptan indirilmemiştir. Vahiy, Peygamberimizin (s.a.v) bütün peygamberlik hayatına yayılmış ve böylelikle Kur'an'ın getirdiği evrensel ilkelerin toplum tarafından anlaşılıp uygulanmasının kolay olması sağlanmıştır.

Kur'an'ın parça parça indirilmesi, muhataplarının inanç ve davranış dünyasının yaratılış amacına göre yeniden inşa edilmesini sağlamıştır. Nitekim Kur'an'ın tedricî olarak indirilişindeki hikmet bir ayette şöyle ifade edilmiştir:

**B BULALIM**

Kuran-ı Kerimdeki sure ve ayet sayılarıyla ilgili bilgisayar ortamında bir tablo hazırlayınız. Toplam ayet sayısıyla ilgili çıkan tabloyu dijital ortamda arkadaşlarınızla paylaşınız.

وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتٖيلًا

**"İnkâr edenler, 'Kur'an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi?' dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk."**[65]

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın (c.c) vahyettiği şekilde varlığını korumuş, hiçbir bozulma ve değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiş tek ilahi kitaptır.

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

**"Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik. Elbette onu yine biz koruyacağız."**[66] ayetiyle Rabb'imiz, Kur'an'ın ilahi koruma altında bulunduğunu ve kıyamete kadar değişikliğe uğramadan kalacağını bizlere haber vermektedir.

**N NOT EDELİM**

Kur'an, önceki ilahi kitapların;

- ✓ Asıllarını tasdik etmekte,
- ✓ Tahrif edilmiş biçimlerinde bulunan yanlışları düzeltmekte,
- ✓ Eksik yanlarını tamamlamaktadır.

64. Bakara suresi, 75-79. ayetler.
65. Furkan suresi, 32. ayet.
66. Hicr suresi, 9. ayet.

B BİLGİ KUTUSU

Kur'an'ın ana konuları şunlardır:

- İman
- İbadet
- Ahlâk
- Muamelât

Peygamberimiz (s.a.v) henüz hayatta iken Kur'an, vahiy kâtipleri tarafından yazılmış ve hafızlar tarafından ezberlenmiştir. Fakat Hz. Peygamber yaşadığı sürece vahiy devam ettiğinden Kur'an'ın tamamının tek bir kitapta toplanması mümkün olmamıştır. Peygamberimizin (s.a.v) vefatından sonra ilk halife Hz. Ebû Bekir döneminde kurulan bir komisyon tarafından Kur'an nüshaları bir araya toplanarak kitap haline getirilmiştir. İki kapak arasında kitap haline getirilmiş Kur'an metnine *"mushaf"* denmiştir. Daha sonra üçüncü halife Hz. Osman Dönemi'nde, İslam fetihlerinin geniş bir coğrafyaya yayılması sebebiyle ortaya çıkan ihtiyaçtan dolayı bu ilk nüsha esas alınıp çoğaltılmış ve farklı İslam beldelerine gönderilmiştir.

Sahabîlerin Kur'an'ı hem ezberleyip hem de yazmaları ile halifelerin Kur'an'ın kitap haline getirme konusundaki çalışmaları, ilahi irade istikametinde gelişmiş ve Kur'an'ın indirildiği şekliyle korunması sağlanmıştır. Bu, Kur'an'ı diğer semavî kitaplardan ayıran en önemli özelliktir. Zira daha önce de ifade edildiği gibi diğer kitaplar indirildikleri halleriyle korunamamış, muhatapları tarafından tahrif edilmiştir.



"Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya suresi, 107. ayet.)

Kur'an bir hayat kitabıdır. Zira o, insan hayatının hiçbir alanını boş bırakmamış, tümüne yönelik hükümler getirmiştir. Bu anlamda Kur'an, bir taraftan ilk muhatapları olan cahiliye insanlarının bozuk inanç ve itikatlarını düzeltip onları tek bir Allah (c.c) inancına davet ederken diğer taraftan onların duygu, düşünce, inanç ve davranış dünyasını yeniden inşa etmiş bir hidayet kitabıdır.

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ

**"O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakîler için bir yol göstericidir."**[67]

Kur'an-ı Kerim hem lafzı hem de manası itibariyle benzeri meydana getirilemeyecek eşsiz bir kitaptır. Yüce Allah; inkârcıların Kur'an'ın benzeri on sure, hatta bir tek sure bile meydana getiremeyeceklerini bildirmekte ve bu konuda Kur'an'da bir çok yerde onlara meydan okumaktadır:

وَاِنْ كُنْتُمْ فٖى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ

**"Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sure getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan başka şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın."**[68]

Kur'an-ı Kerim insanlığa gönderilmiş son ilahi kitap olması sebebiyle kıyamete kadar toplumların ihtiyaçlarına cevap verecek evrensel prensipler ortaya koymuştur.

67. Bakara suresi 2. ayet.
68. Bakara suresi, 23. ayet.

B BİLGİ KUTUSU

- ✓ Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimiz'e indirilen son ilahi kitaptır.
- ✓ Kur'an'ın okunması ve yaşanması ibadettir.
- ✓ Kur'an, tüm insanlığa gönderilmiştir.
- ✓ Kur'an'ın hükümleri evrensel olup kıyamete kadar geçerlidir.
- ✓ Kur'an, mushaflarda yazılmıştır ve hiçbir değişiklik olmadan günümüze kadar gelmiştir.
- ✓ Kur'an'ın dili Arapça'dır.
- ✓ Kur'an, tevatüren nakledilmiştir.
- ✓ Kur'an, Allah tarafından korunmaktadır.
- ✓ Kur'an, topluca değil tedricen (bölüm bölüm) indirilmiştir.
- ✓ Kur'an, Peygamberimize (s.a.v) verilen en büyük mucizedir.
- ✓ En çok ezberlenen kitaptır.
- ✓ Namaz ancak Kur'an okunarak kılınabilir.

### 2.5. Kitaplara İmanın İnsana Kazandırdıkları

Allah'ın (c.c) insanlığa olan en büyük lütfu ve ikramı olan ilahi kitaplar, yeryüzünde adalet ve kardeşlik temeli üzerinde kurulacak ilahi düzenin nasıl gerçekleştirileceğini insanlığa gösteren talimat, emir ve yasaklar toplamıdır. Dolayısıyla onlar insanlara hayatı öğreten birer kılavuz, peygamberler ise bu kitapların ete kemiğe bürünmüş yaşayan birer örneğidir. Buradan hareketle kitaplara imanın insana kazandırdıklarını şöyle maddeleştirebiliriz:



Allah (c.c) tarafından indirilen ilahi kitaplar insanlar için hayat kılavuzudur.

- İnsanı yaratan Rabb'imiz elbette ki onu sahipsiz ve başı boş bırakmamış, bir amaç için yaratmıştır. İlahi kitaplara inanan insan her şeyden önce kendisinin bir sahibi olduğunu ve hayatının ve ölümünün mutlaka bir anlamı olduğunu bilerek hareket eder. Böylece en değerli olan hayatını onun sahibine adayarak ebedî hayatta kurtuluşa ereceğini öğrenmiş olur.
- İlahi kitaplar insana, öncelikle kendi varoluş nedenini ve varlık alemindeki yerini, konumunu gösterir. İlahi vahye inanan insan; kendisiyle kâinat, eşya ve varlıklar arasında sağlıklı bir iletişimi kurarak dünya ve ahirette mutlu olabilmenin yollarını öğrenmiş olur.
- İlahi kitaplar; insan hayatını en mükemmel biçimde düzenleyecek inanç esaslarını, ibadet biçimlerini, yapılması ya da yapılmaması gereken davranışları, güzel ahlâk ilkelerini, siyasal ve toplumsal hayatı düzenleyecek temel ilke ve kuralları ihtiva eder. Bu nedenle kitaplara inanmak, insanın inanç ve düşünce dünyasını, bireysel ve toplumsal hayatını Kitab'ın öngördüğü biçimde yönlendirmesini ve düzenlemesini sağlar.

**OKUMA PARÇASI**

## VEDA HUTBESİ

"Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamdeder, O'ndan yardım isteriz. Allah kime hidâyet ederse, artık onu kimse saptıramaz. Sapıklığa düşürdüğünü de kimse hidâyete erdiremez. Şehâdet ederim ki; Allah'dan başka ilâh yoktur. Tektir, eşi ortağı, dengi ve benzeri yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Rasûlüdür."

"Ey insanlar! Sözümü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada bir daha buluşamayacağım. İnsanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecâvüzden korunmuştur.

Ashabım! Muhakkak Rabbinize kavuşacaksınız. O'da sizi yaptıklarınızdan dolayı sorguya çekecektir. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız! Bu vasiyetimi, burada bulunanlar,bulunmayanlara ulaştırsın. Olabilir ki burada bulunan kimse bunları daha iyi anlayan birine ulaştırmış olur.

Ashabım! Kimin yanında bir emanet varsa, onu hemen sahibine versin. Biliniz ki faizin her çeşidi kaldırılmıştır. Allah böyle hükmetmiştir. İlk kaldırdığım faiz de Abdulmutallib'in oğlu (amcam) Abbas'ın faizidir. Lakin anaparanız size aittir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız.

Ashabım! Dikkat ediniz, cahiliyeden kalma bütün adetler kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Cahiliye devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdulmuttalib'in torunu Iyas bin Rabia'nın kan davasıdır.

Ey insanlar! Muhakkak ki şeytan şu toprağınızda kendisine tapınmaktan tamamen ümidini kesmiştir. Fakat siz bunun dışında ufak tefek işlerinizde ona uyarsanız, bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan da sakınınız.

Ey insanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah'ın emaneti olarak aldınız ve onların namusunu kendinize Allah'ın emriyle helal kıldınız.

Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız; namusunuza sahip çıkmaları, hoşlanmadığınız kimseleri izniniz olmadıkça evlerinize almamalarıdır... Kadınların da sizin üzerinizdeki hakları, meşru örf ve adete göre yiyecek ve giyeceklerini temin etmenizdir.

Ey mü'minler! Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. O emanetler, Allah'ın kitabı Kur-ân-i Kerim ve Peygamberin sünnetidir.

Müminler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman Müslüman'ın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeştirler. Bir Müslüman'a kardeşinin kanı da, malı da helal olmaz. Fakat malını gönül hoşluğu ile vermişse o başkadır.

Ey insanlar! Cenab-ı Hak her hak sahibine hakkını vermiştir. Her insanın mirastan hissesini ayırmıştır. Mirasçıya vasiyet etmeye lüzum yoktur.

Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarısınız, Âdem ise topraktandır. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvada, Allah'tan korkmaktadır. Allah yanında en kıymetli olanınız O'ndan en çok korkanınızdır. Azası kesik siyahî bir köle başınıza amir olarak tayin edilse, sizi Allah'ın kitabı ile idare ederse, onu dinleyiniz ve itaat ediniz. Kimse kendi suçundan başkası ile suçlanamaz. Baba, oğlunun suçu üzerine, oğlu da babasının suçu üzerine suçlanamaz.

İnsanlar! Yarın beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz? "

Sahabe-i Kiram hep birden şöyle dediler:

"Allah'ın elçiliğini ifa ettiniz, vazifenizi hakkıyla yerine getirdiniz, bize vasiyet ve nasihatte bulundunuz, diye şehadet ederiz!" Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz şehadet parmağını kaldırdı, sonra da cemaatin üzerine çevirip indirdi ve söyle buyurdu:

"Şahit ol yâ Rab! Şahit ol yâ Rab! Şahit ol yâ Rab! "

(Buhârî, İlim, 9; Müslim, Hac, 147.)

# ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

## A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

**1-** Peygamberlere neden ihtiyaç duyulur?

..........................................................................................................................................

..........................................................................................................................................

**2-** Peygamberlere indirilen ilahi kitapların isimlerini yazarak kısaca bilgi veriniz.

..........................................................................................................................................

..........................................................................................................................................

**3-** Kur'an'ı Kerim'in özelliklerini yazınız.

..........................................................................................................................................

..........................................................................................................................................

**4-** Peygamberlerin özellikleri nelerdir? Kısaca açıklayınız.

..........................................................................................................................................

..........................................................................................................................................

**5-** Peygamberlere ve kitaplara imanın insana kazandırdıkları nelerdir?

..........................................................................................................................................

..........................................................................................................................................

## B Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

**1- Aşağıdakilerden hangisi peygamberlerin ortak sıfatlarından biri <u>değildir?</u>**

**A.** Emanet
**B.** Fetanet
**C.** Kelam
**D.** İsmet
**E.** Sıdk

**2- Aşağıdakilerin hangisinde Kur'an'da ismi geçtiği halde peygamber olup olmadığı konusunda ihtilaf edilen üç isim bir arada verilmiştir?**

**A.** Zülkarneyn - Eyyüp - Zülkifl
**B.** Zülkifl - Yunus - İlyas
**C.** Elyesa - Zekeriyya - Yahya
**D.** Uzeyr - Lokman - Zülkarneyn
**E.** Lokman - Şuayb - Zülkarneyn

**3- Aşağıdakilerden hangisi peygamberlerin adının en çok geçtiği suredir?**

**A.** Enfal
**B.** Araf
**C.** En'am
**D.** Bakara
**E.** Mâide

**4- Mucize hakkında aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

**A.** Kur’an’da, “mucize” kavramı bir çok yerde geçmektedir.
**B.** Allah’ın (c.c) izni ve desteği olmadan, hiçbir peygamber kendiliğinden mucize gösteremez.
**C.** Mucizenin asıl maksadı peygamberlerin nübüvvet davasını ispat edip doğrulamaktır.
**D.** Bir olayın mucize olabilmesi için onun peygamberler tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekir.
**E.** Kur’an’da adı geçen peygamberlerin bir çoğunun farklı mucizeleri vardır.

**5- Aşağıdakilerden hangisi kendisine kitap gönderilen peygamberlerden biridir?**

**A.** Hz. İbrahim
**B.** Hz. Davut
**C.** Hz. Süleyman
**D.** Hz. Âdem
**E.** Hz. Nuh




**Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.**

**Mushaf - Sıdk - Mucize - Resul - Zebur**

**1-** Allah’ın (c.c) yeni bir kitap ve şeriatla insanlara emir ve yasaklarını bildirmek üzere gönderdiği peygambere .......................... denir.

**2-** Peygamberlerin söz ve davranışlarında doğru ve dürüst olmalarını ifade eden bu sıfata ...................... denir.

**3-** İki kapak arasında kitap haline getirilmiş Kur’an metnine .................. denir.

**4-** .................. Hz. Davud’a indirilmiş ilahi kitabın adıdır. Kelime olarak “yazılı şey, mektup” anlamlarına gelir.

**5-** ................... peygamber olduğunu ileri süren kimsenin elinde doğruluğunu kanıtlamak için Allah tarafından yaratılan hârikulâde olaydır.




**Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların yanına (D), yanlış olanların yanına (Y) yazınız.**

**1-** (....) Kur’an’da kırk peygamberin ismi geçmektedir.

**2-** (....) Peygamberlerden yalnız birine iman etmemek, tümünü inkâr etmek gibidir.

**3-** (....) İsmet; peygamberlerin akıllı, zeki ve anlayışlı olmaları demektir.

**4-** (....) Şura suresi 13. ayetinde isimleri sayılan Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa (a.s) ve Hz. Muhammed (s.a.v) Ulu’l azm peygamberler olarak kabul edilir.

**5-** (....) Kur’an’ın ana konuları; iman, ibadet ve ahlaktan oluşur.

# AHİRETE İMAN

6. ÜNİTE





## ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Yaptıklarının karşılığını ahirette göreceğine inanan biriyle böylesi bir inancı taşımayan birini sosyal ilişkileri ve davranışları bakımından karşılaştırınız.
2. Ahiret inancının kültürümüzdeki karşılıklarını görebilmek için ahiretle ilgili atasözlerini ve deyimleri araştırarak defterinize yazınız.
3. Kıyamet, ba’s, haşr, mizan, a'râf, berzah, sırat kavramlarını araştırarak defterinize yazınız.
4. Cennet ve cehennem tasvirleriyle ilgili ayetleri Kur'an mealinden bularak defterinize yazınız.
5. Çok sevdiği bir yakınını kaybeden insanın ahiret inancı yoksa ölüm  karşısında neler hissedebileceğini tartışınız.

## 1. Dünya Hayatı ve Ahiret

Ahiret, sözlükte “son, sonra olan ve son gün” anlamlarına gelir. Terim olarak ahiret, kıyametin kopmasıyla başlayacak olan ebedi hayata denir. Ahirete iman; iman esaslarından olup genellikle Kur’an’da “el-yevmül-ahir” (son gün) şeklinde, Allah’a (c.c) imanla yan yana ve diğer inanç esaslarından daha fazla zikredilmiştir. Bu da ahiret inancının iman esasları arasında çok önemli olduğunu göstermektedir.[1]

Kur’an’da ahiret hayatı farklı isimlerle de anılır. El-yevmü’l-ahir (son gün, ahiret günü), yevmü’l-ba’s (diriliş günü), yevmü’l-kıyame (kıyamet günü), yevmü’d-din (ceza ve mükafat günü), yevmü’l-hisab (hesap günü), yevmü’t-telak (kavuşma günü), yevmü’l-hasre (hasret ve pişmanlık günü).



Dünya hayatı sonlu, ahiret hayatı ise sonsuzdur.

İslam'da dünya hayatına nasıl bakılması gerektiği ve ahiret hayatına iman birbiriyle dengeli bir şekilde anlaşılmak durumundadır. Kur’an’da dünya hayatının geçici olduğu belirtilmekte, ahiret hayatının ise ebedî olduğu sıkça vurgulanmaktadır. Bizlerden dünya hayatının geçici zevklerine kanmamamız istenmekte, ebedi olan ahiret hayatını hesaba katan bir anlayışla yaşamamız ısrarla tavsiye edilmektedir.

**“Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Elbette ki ahiret yurdu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?”**[2]

**“Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.”**[3]

**“Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. (Kimimiz) ölürüz, (kimimiz) yaşarız; bir daha diriltilecek de değiliz.”**[4]

**“Onlar, hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir; biz, bir daha da diriltilecek değiliz, demişlerdi. Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman sen onları bir görsen! Allah: Bu (yeniden dirilme olayı), hak değil miymiş? diyecek. Onlar da Rabb’imize andolsun ki evet! diyecekler. Allah da, Öyle ise inkâr ettiğinizden dolayı azabı tadın! diyecek.”**[5]

**B BİLGİ KUTUSU**

Kur'an'da hayat kavramı hem dünya ve hem de ahiret hayatını ifade etmek için ortak kullanılır. Hayatı sadece “dünya hayatı” olarak gören ve “ahiret hayatı”nı yok sayan anlayış Kur'an'da reddedilmektedir.

1. A. Saim Kılavuz, İslam Akaidi, s. 331.
2. En’am suresi, 32. ayet.
3. Casiye suresi, 24. ayet.
4. Müminun suresi, 37. ayet.
5. En’am suresi, 29-30. ayetler.

Kur'an'da ahiret hayatına nispetle dünya hayatının geçiciliğine işaret eden pek çok ayetin yanında hem dünyanın hem de insanın belli amaçlar doğrultusunda yaratıldığı belirtilmektedir. Fanilik vurgusuna rağmen bu dünya hayatı öylesine, iş olsun diye yaratılmamıştır. İnsan da bu dünya hayatında yesin, içsin, eğlensin, amaçsızca yaşasın, sonunda ölüp gitsin ve yok olsun diye yaratılmamıştır. Nitekim bu konuda şu ayetler çok açık bilgiler sunmaktadır:

**D DÜŞÜNELİM -TARTIŞALIM**

İnsanların yaratılış amacı ve dünya hayatının anlamı üzerinde düşünerek arkadaşlarınızla tartışınız.

**"Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri bir oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık."**[6]

**"Sizi boş ve anlamsız yere yarattığımızı ve bize dönmek zorunda olmadığınızı mı sanıyorsunuz?"**[7]

Dünyanın ve insanın yaratılış gayeleri olduğuna göre bu yaratılışın anlamı ve amacı nedir? İnsan için en başta cevaplanması gereken temel soru budur. Kur'an'a göre dünya hayatının en önemli özelliği insan için bir imtihan oluşudur. Bu özellik bir ayette şöyle açıklanır:

**"O hem ölümü hem de hayatı yaratmıştır ki sizi sınamaya tabi tutsun (ve böylece) davranış yönünden hanginiz daha iyidir (onu göstersin). O, üstündür, bağışlayandır."**[8]

İslam'a göre insan için dünya hayatı ahiretin tarlası gibidir. Zira insan, dünya hayatında yapıp ettiklerinin karşılığını ahiret hayatında görecektir. Bir anlamda burada ekilenler ahirette iyi-kötü, hayır-şer, cennet-cehennem şeklinde ürün olarak karşımıza çıkacaktır.



Sayısız gök cismi arasında yaşam için gerekli şartların Dünya'mızda bir araya getirilmiş olması, hayatın amaçsız olmadığını gösterir.

**"Yeryüzü kendine has bir sarsıntıya uğratıldığı, içindekileri dışarıya çıkarıp attığı ve insan, "Ona ne oluyor?" dediği zaman, işte o gün, yer, kendi haberlerini anlatır. Çünkü Rabbin ona (öyle) vahyetmiştir. O gün insanlar amellerinin kendilerine gösterilmesi için bölük bölük kabirlerinden çıkacaklardır. Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükafatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir."**[9]

Dünya hayatının amacı, insanın yaratıcısını tanıyıp kulluk bilinciyle yaşamasıdır. **"Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."**[10] Dünya hayatının nihai amacı ahiret hayatını kazanmak olmalıdır. Çünkü Kur'an'ın bildirdiği gibi dünya hayatı geçicidir. Asıl hayat, ebedî olan ahiret hayatıdır. Bir ayette şöyle buyrulur:

**"Bu dünya hayatı geçici zevkler ve oyalanmadan başka bir şey değildir; ahiret yurduna gelince işte asıl hayat odur. Keşke bunu bilselerdi!"**[11] Sonuçta dünya hayatı geçici olmasına rağmen insan için sonsuz ahiret hayatını kazandıracak büyük bir fırsattır.

6. Duhan suresi, 38. ayet.
7. Müminun suresi, 115. ayet.
8. Mülk suresi, 2. ayet.
9. Zilzal suresi, 1-8. ayetler.
10. Zariyat suresi, 56. ayet.
11. Ankebut suresi, 64. ayet.

## B BİLGİ KUTUSU

Bir an için şöyle düşünelim: ahiret hayatı yok ve hayat sadece bu dünya hayatından ibaret! Ölümle her şey bitiyor! Ölüm bir son! Böylesi bir düşünceyi en başta kalbimiz ve vicdanımız olmak üzere aklımız hiçbir şekilde kabul etmek istemeyecektir.

Ahiret hayatı olmazsa dünya hayatı anlamını kaybeder!

Ahireti yok sayarak hayatın sadece bu dünyadan ibaret olduğu düşünmek, hayatı anlamsızlaştırır. Dünya, varlık, bilgi, sevgi, saygı hemen her şey anlamsız hâle gelir. Vicdanımızı tatmin eden anlamlı, makul, tutarlı açıklamalar son bulur. Çünkü dünya hayatı az bir mutluluğa karşılık sıkıntı, zorluk, acı ve üzüntülerle dolu kısacık bir hayattır. Yoklukla son bulacak geçici bir dünya hayatı, insan aklını tatmin edip rahatlatamaz. Çünkü bizlerdeki en temel isteklerden, ruhumuzdaki en köklü arzulardan biri de ebedilik arzusudur.

Ebedi hayat için yaratılmış olmak daha anlamlı ve akla daha yatkındır. Ayrıca duygularımıza cevap verebilmesi ve bizleri anlamlı ve yaşanabilir bir hayata yönlendirmesi bakımından da daha tatmin edicidir.

**“... Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır.”**[12]

**“... Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?”**[13]

**“Allah dilediğine rızkını bollaştırır da daraltır da. Onlar dünya hayatıyla şımardılar. Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.”**[14]

**“Dünya hayatını ahirete tercih edenler, (insanları) Allah yolundan çevirip onu eğri ve çelişkili göstermek isteyenler var ya, işte onlar derin bir sapıklık içindedirler.”**[15]

**“Size verilen her şey dünya hayatının geçici zevklerinden ibarettir. Allah katında olanlar ise daha iyi ve daha kalıcıdır. Bunlar, iman eden ve rablerine dayanıp güvenenler içindir.”**[16]



Ahiret hayatı olmazsa dünya hayatı anlamını kaybeder.

12. Tevbe suresi, 38. ayet.
13. Yusuf suresi, 109. ayet.
14. Ra’d suresi, 26. ayet.
15. İbrahim suresi, 3. ayet.
16. Şura suresi, 36. ayet.

## 2. Ahiret Hayatının Varlığının Delilleri

Hem varlıkların yaratılışındaki anlam açısından hem de yaratılanların en şereflisi olan insanın yaratılış gayesi açısından bakıldığında ahiretin varlığı gereklidir. Bu gereklilik akli ve naklî delillerle de sabittir.

Aklımız ve kalbimiz ahiret olmaksızın bu dünyaya pek de fazla anlam veremez. Yine adalet, sorumluluk, ebediyeti isteme gibi duygular da ahiretin varlığını gerektirmekte, insan bütün benliğiyle ahiretin varlığını arzulamaktadır.

Dünya hayatı, ahiret olmadığı zaman anlamını yitirir, hayat insan için adeta bir boşluk, bir hiçlik haline gelir.

> **N NOT EDELİM**
>
> **Dünya, Ahiretin Tarlasıdır.**
>
> "... Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önceden ne iyilik gönderirseniz, onu Allah katında daha üstün bir iyilik ve daha büyük mükâfat olarak bulursunuz. Allah'tan bağışlama dileyin. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."
>
> (Müzzemmil suresi, 20. ayet.)

İnsan olarak aklımız da kalbimiz de bu dünyadaki iyilerle kötülerin aynı sonda birleşmesini, ölümle birlikte her şeyin yok olup gitmesini kabul edemiyor. Nitekim hepimiz zalimlerle mazlumların, iyilerle kötülerin bu dünyadaki durumlarını kabul etmekte zorlanıyoruz. Haksızlıklara, zulümlere karşı çıkıyoruz ama iyilerin mücadelesine rağmen çoğu zaman gerçek adalet bu dünyada gerçekleşmiyor. Haksızlık yapanlardan hesap sorulamayabiliyor. Oysa içimizdeki adalet duygusu bu durumu kabullenemiyor. Ancak ahiret inancımızla teselli bulabiliyoruz. Orada zalimlerden hesap sorulacağına, iyilerin ödüllendirileceğine, kötülerin cezalandırılacağına olan inancımız bizleri teselli ediyor.

Öte yandan Kur'an bizlere, insanın ve diğer varlıkların boş yere yaratılmadığını, amaçsız olmadıklarını bildirir. Ölümden sonra bir ahiret hayatı olmadığında var olmanın nihai amacı gerçekleşmemiş olur.

Ahirete iman etmek bizlere ölümü anlamayı ve kabul etmeyi de kolaylaştırır. Aksi takdirde ölüm şayet bir son ise hem bu dünya hayatı çekilmez olur hem de hayat anlamsızlaşır. Adaletsizlikler, haksızlıklar, zulümler, hayatta karşılaştığımız zorluklar, hayatı adeta bir yük olarak karşımıza çıkarır. Yukarıda anlatılanları "ahiretin gerekliliğinin akli delilleri" olarak şu şekilde özetlemek mümkündür:



İnsandaki ebediyet ve sonsuzluk arzusu ahiretin varlığına işarettir.

Adalet duygusu, ebedilik arzusu, insanın özgür ve sorumlu oluşu, insanın başıboş ve amaçsız yaratılmadığı, varoluşun ve hayatın anlamı, inanç ve davranışlara karşılıklarının verilmesi, hakikatin ortaya çıkması ve her şeyin anlaşılması, ahiretin gerekliliğinin akli delilleri olarak sıralanabilir. Bu akli deliller yanında Kur'an'da zikredilen ve akla, kalbe, ruha, vicdana hitap edip onları doyuran ve tatmin eden naklî deliller de vardır.




**"O akıtılan meniden bir damlacık (sperm) değil miydi? Sonra o, alaka (rahime tutunmuş embriyo) olmuş, derken Allah onu yaratıp şekillendirmiş; Ondan iki eşi, erkek ve dişiyi yaratmıştır. Peki bütün bunları yapan, ölüleri diriltemez mi? "[17]**

**"Şu da muhakkak ki takva sahipleri için Rableri katında nimetleri bol cennetler vardır. Öyle ya Allah'a teslim olanları, o günahkarlar gibi tutar mıyız hiç?"[18]**

**"Yoksa kötülüğe gömülüp kalanlar, hayatlarını ve ölümlerini, eşit olarak iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlarınki gibi mi yapacağımızı zannediyorlar? Hükümleri ne kadar yanlış! Halbuki Allah gökleri ve yeri ciddi amaçlarla ve hiçbiri haksızlığa uğramaksızın herkesin hak ettiğine göre karşılık görmesi için yarattı."[19]**

**"De ki: Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde bir araya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyametin kopacağı gün var ya işte o gün, batıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır."[20]**

**"Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefat eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir; O, ölüleri diriltir; yine O, her şeye hakkıyla kadirdir. Kıyamet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur. Ve Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır."[21]**

**"Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İşte siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız."[22]**

17. Kıyamet suresi, 36-40. ayetler.
18. Kalem suresi, 34-35. ayetler.
19. Casiye suresi, 21-22. ayetler.
20. Casiye suresi, 25-26. ayetler.
21. Hac suresi, 5-7. ayetler.
22. Rum suresi, 19. ayet.

## B BİLGİ KUTUSU

"Kıyamet gününde tüm haklar sahiplerine verilecektir. Hatta boynuzsuz koyunun boynuzlu koyundan hakkı alınacaktır."

(Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyâme, 2.)

Allah Resul'üne, "Müminlerin en akıllısı kimdir?" diye sorulduğunda o, "Ölümü en çok hatırlayan ve ölümden sonraki hayatı için en güzel şekilde hazırlanan kimsedir." buyurdu.

(İbn Mâce, Zühd, 31.)

"Allah'a ve ahiret gününe iman ederek ölen kimseye, 'Cennetin sekiz kapısının hangisinden dilersen gir.' denilir."

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 17.)

**"Yaratmaya başlayan, sonra onu tekrarlayan O'dur ki bu, O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde (tecelli eden) en yüce sıfat O'nundur. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir."**[23]

**"Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir."**[24]

**"Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diyor. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir. Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz. Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır."**[25]

**"Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir."**[26]

**"İlk yaratmada acizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler."**[27]




23. Rum suresi, 27. ayet.
24. Rum suresi, 50. ayet.
25. Yâsîn suresi, 78-81. ayetler.
26. Ahkaf suresi, 33. ayet.
27. Kaf suresi, 15. ayet.

## 3. Ahiret Hayatının Safhaları

Kur’an-ı Kerim’de ölümün bir hayat gerçeği olduğu ve bundan kaçışın mümkün olmadığı vurgulanır.

**“Her can ölümü tadacaktır ...”**[28]

**“(Ey Resulüm) de ki: Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır. Sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile.”**[29]

Ölümün bir son olmadığı, ahiret hayatına geçiş için bir mekan değişikliği şeklinde anlaşılması gerektiği bir hakikattir. İnsanın ölümüyle ahiret hayatı başlar. Ahiret hayatında, kabir (berzah) hayatı, kıyamet, ba’s (yeniden dirilme), haşr ve mahşer, defterlerin dağıtılması, hesap, mizan, sırat, şefaat, cennet ve cehennem gibi aşamalar vardır.

**B BİLGİ KUTUSU**

Ahiret Hayatının Safhaları:

- ✓ Berzah Âlemi
- ✓ Kıyamet
- ✓ Ba’s
- ✓ Mahşer, Hesap ve Mizan
- ✓ Sırat
- ✓ Cennet ve Cehennem

### *3.1. Berzah Âlemi*

Sözlükte “iki şey arasındaki engel” manasına gelen berzah kelimesi, dini terim olarak ölümle başlayıp yeniden diriltilmeye (ba‘s) kadar sürecek olan ara dönem, dünya ile ahiret arasındaki âlem ve kabir hayatı karşılığında kullanılır.

Ölümle başlayıp yeniden dirilmeye kadar devam edecek olan hayata **kabir hayatı** denilir. Kabir hayatı, dünya ile ahiret arasında bir ara dönem olduğu için **berzah hayatı** diye de anılmıştır.

Berzah hayatıyla ilgili “kabir suali”, “kabir azabı” ve “kabir nimeti” gibi konular Kur’an-ı Kerim’de işareten, hadislerde ise açıkça yer almaktadır.

**“(Öyle bir) ateş ki onlar sabah akşam ona sunulurlar. Kıyametin kopacağı günde de, 'Firavun ailesini azabın en şiddetlisine sokun.' denilecektir.”**[30]

**“Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah’a karşı yardımcılar da bulamadılar.”**[31]

**“Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp salih amel işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar! Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez.”**[32]

**“Çevrenizdeki bedevi Araplardan ve Medine halkından birtakım münafıklar vardır ki münafıklıkta maharet kazanmışlardır. Sen onları bilmezsin, biz biliriz onları. Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar büyük bir azaba itileceklerdir.”**[33]

**“En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız; olur ki (imana) dönerler.”**[34]

**“Şüphesiz zulmedenlere, ondan başka da azap vardır. Fakat çokları bilmezler.”**[35]

28. Enbiya suresi, 35. ayet.
29. Nisâ suresi, 78. ayet.
30. Mümin suresi, 46. ayet.
31. Nuh suresi, 25. ayet.
32. Casiye suresi, 21-22. ayet.
33. Tevbe suresi, 101. ayet.
34. Secde suresi, 21. ayet.
35. Tur suresi, 47. ayet.

Mütevatir hadislerde belirtildiğine göre Resulullah kabirde azap gören bazı kimselerin sesini işitmiş,[36] kabir azabından Allah'a (c.c) sığınmış ve ashaba da Allah'a (c.c) sığınmalarını söylemiş,[37] cenaze namazını kıldırdığı ölüyü kabir azabından koruması için Allah'a (c.c) dua etmiş,[38] ayrıca azap görenlerin sesini hayvanların işittiğini haber vermiştir.[39]


İnsan öldükten sonra dirilinceye kadar berzah aleminde kalır.

Gıybet ve koğuculuk yapmak,[40] ölüye ağıtlar yakarak ağlamak,[41] borçlu olarak ölmek,[42] yalan söylemek, zina etmek, faiz yemek, içki içmek[43] gibi fiillerin kabir azabına sebep teşkil ettiği yine hadislerde bildirilmektedir. Hadislerde kabrin sıkması,[44] kişiye sabah akşam cehennemdeki yerinin gösterilmesi[45] gibi azap şekillerinin bulunduğu da haber verilmiştir.

İnkârcıların kabir azabına çarptırılacağı belirtildiği gibi inananların da kabirlerinde nimetlere ulaşacağı bildirilmiştir.

**"Allah yolunda öldürülenlere «ölüler» demeyin. Bilakis onlar diridirler, lakin siz anlayamazsınız."**[46]

**Allah yolunda hicret edip de sonra öldürülmüş veya ölmüş olanlara gelince, Allah onlara muhakkak güzel bir rızık verecektir. Şüphe yok ki Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır. Elbette onları hoşnut olacakları bir yere sokacaktır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, halîmdir".**[47]

Ayrıca kabir suali ve azabıyla ilgili hadislerin hemen hepsinde sorulara cevap veren müminlerin kabirlerinin genişletilip aydınlatılacağı, cennet bahçelerinden bir bahçe haline getirileceği ve mümine sabah akşam cennetteki yerinin gösterileceği bildirilmiştir.[48]

N NOT EDELİM

*"Allah'ım! Âcizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, bunaklıktan, kabir azabından sana sığınırım. Allah'ım! Nefsime, senden sakınma şuurunu (takvasını) ver ve nefsimi arındır. Onu en iyi arındıracak olan sensin. Onun koruyucusu da onun efendisi de sensin. Allah'ım! Fayda vermeyen ilimden, huşû duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan sana sığınırım."*

(Müslim, Zikir, 73.)

Netice olarak hem ilgili ayetlerin ve mütevatir olarak nakledilen hadislerin varlığı kabir ahvali ile ilgili bildirilenlerin itikadi açıdan önemini ortaya koymaktadır. Bunların inkârı, itikadi açıdan tehlikelidir.

36. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III,103-104; Müslim, Cennet, 67-69.
37. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 296; Müslim, Cennet, 67.
38. Müslim, Cenaiz, 86.
39. Nesai, Cenaiz, 115.
40. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 225; Buhari, Cenaiz, 88, Vudû, 57.
41. Buhari, Cenaiz, 33; Müslim, Cenaiz, 16-28.
42. İbn Mace, Sadakat, 12.
43. Buhari, Cenaiz, 92; Tabirü'r-rüyâ, 48.
44. Tirmizi, Cenaiz, 70.
45. Buhari, Cenaiz, 88; Müslim, Cennet, 65-66.
46. Bakara suresi, 154. ayet.
47. Hac Suresi, 58-59. Ayetler.
48. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 3-4; Müslim, Cennet, 65-66; Tirmizi, Cenaiz, 71.

### *3.2. Kıyamet*



İslam inancında ölüm bir son değildir.

Sözlükte "kalkmak", "dikilmek", "ayaklanmak" anlamlarına gelen kıyamet, bir terim olarak, evrenin düzeninin bozulması, her şeyin alt üst edilmesi ve ölen varlıkların yeniden diriltilerek ayağa kalkması ve mahşere doğru yönelmesi demektir.[49]

**"İnsan kıyamet günü ne zamanmış? diye sorar. İşte göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay bir araya getirildiği zaman. O gün insan kaçacak yer neresi? diyecektir. Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur. O gün varıp durulacak yer, sadece Rabb'inin huzurudur."**[50]

**"Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman, insanoğlu (yapıp) gönderdiklerini ve yapmayıp geride bıraktıklarını bir bir anlar"**[51]

**"Ey inananlar! Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun; herkes yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan sakının çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Allah'ı unutan bunun sonucunda, Allah'ın kendilerini (yine) bizzat kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın! (Çünkü) onlar yoldan sapmış (fasık) kimselerdir."**[52]

Kur'an ahiret hayatının aşamaları hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Dünya hayatından ahiret hayatına geçiş aşaması kıyamettir. Kur'an kıyametin nasıl gerçekleşeceğine dair dikkat çekici tablolar çizer.

**"Kari'a! Nedir o kari'a? Kari'a'yı, o kapıları döven ve dehşetiyle kalplere çarpan o kıyamet felaketini sen nereden bileceksin ki! O gün insanlar uçuşan kelebekler gibi şuraya buraya fırlatılır. Dağlar atılmış yüne döner. Artık kimin tartıları ağır basarsa memnun kalacağı bir hayata girer. Kimin tartıları da hafif gelirse onun barınağı da Haviye olur. Onun ne olduğunu bilir misin? Haviye bir ateştir. Kızgın mı kızgın!"**[53]

> **B BİLGİ KUTUSU**
>
> Kur'an'da kıyamet günü ile ilgili kavramlar;
>
> - **Saat** (Bir anda Kıyametin kopması)
> - **Vâkıa** (Kesin olarak meydana gelecek olan şey),
> - **Ğâşiye** (Şiddetiyle birdenbire halkı saran)
> - **Kâria** (Kapıyı çalacak gerçek)
> - **Racife** (Şiddetle sarsılmak, titreyiş)
> - **Sâhha** (Kulakları sağır eden şiddetli çığlık),
> - **Tâmme** (Belâ, kıyamet anının dehşeti)
>
> bk. Kamer suresi, 1. ayet; Vakıa suresi, 1. ayet; Gaşiye suresi, 1. ayet; Karia suresi, 1. ayet; Naziat suresi, 6. ayet; Abese suresi, 33. ayet; Naziat suresi, 34. ayet.

Kur'an'daki bilgilere göre kıyamet "sûra üflenince" başlayacak ve kıyametin kopması sonucu kâinattaki düzen bozulup hayat son bulacaktır. Bundan başka Kur'an'da sûra ikinci üflemenin ardından ba's olayının gerçekleşeceği, Allah'ın (c.c) insanları tekrar dirilterek yerden ot bitirir gibi topraktan çıkaracağı ve insanların aynı hedefe doğru koşarak Rablerinin huzuruna çıkacakları haber verilir.

---

49. Komisyon, TDV İlmihali, "İman ve İbadetler", C 1 s. 121.
50. Kıyamet suresi, 6-12. ayetler.
51. İnfitar suresi, 1-5. ayetler.
52. Haşr suresi, 18-19. ayetler.
53. Karia suresi, 1-11. ayetler.

D DÜŞÜNELİM

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar."

(Âl-i İmran suresi,169-170. ayetler.)

Ölümden sonraki yaşama dair kişiden kişiye değişen şartları ayet bağlamında düşününüz.

O OKUYALIM

"Güneş katlanıp dürüldüğünde,
Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde,
Dağlar (sallanıp) yürütüldüğünde,
Gebe develer salıverildiğinde,
Vahşî hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde,
Denizler kaynatıldığında,
Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde,
Diri diri toprağa gömülen kıza, sorulduğunda,
Hangi günah sebebiyle öldürüldü diye.
(Amellerin yazılı olduğu) defterler açıldığında,
Gökyüzü sıyrılıp alındığında,
Cehennem tutuşturulduğunda,
Ve cennet yaklaştırıldığında,
Kişi neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır."

(Tekvir suresi, 1-14. ayetler.)

**"Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!"**[54]

**"Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır."**[55]

**"O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, gözleri horluktan aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar. İşte bu, onların tehdit edilegeldikleri gündür!"**[56]

**"Nihayet Sûr'a üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler."**[57]

Kıyametin ne zaman kopacağını ancak Allah (c.c) bilir. Yüce Allah kıyametin kopacağı zamanı ancak kendisinin bildiğini çeşitli ayetlerde ifade etmiştir. Bu konudaki bazı ayetlerin meali şöyledir:

**"Kıyamet vakti hakkındaki bilgi ancak Allah katındadır..."**[58]

**"Sana kıyameti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabb'imin katındadır. O'nun vaktini ondan başkası bilemez. O, göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Ama insanların çoğu bilmezler."**[59]

### Kıyamet Alametleri

Kur'an'da kıyamet alâmetlerinin nelerden ibaret olduğuna dair bilgi verilmemiş, sadece Ye'cûc ve Me'cûc'ün gelişinden (Enbiyâ suresi, 96. ayet), dabbetü'l-arzın çıkışından (Neml suresi, 82. ayet), göğün insanları saracak bir duman (duhân) yayacağından (Duhân suresi, 11-12. ayetler) bahsedilmiştir.

54. Zümer suresi, 68. ayet.
55. Nuh suresi, 17-18. ayetler.
56. Mearic suresi, 43-44. ayetler.
57. Yâsîn suresi, 51. ayet.
58. Lokman suresi, 34. ayet.
59. A'râf suresi, 187. ayet.

## D DÜŞÜNELİM

Bir gün Hz. Peygamber, ashâbını etrafına toplamış sohbet ediyor, onlara nasihatlerde bulunuyordu. Bu sırada bir bedevî çıkageldi ve "Kıyamet ne zaman (kopacak)?" diye sordu. Allah Resulü sözünü kesmeden konuşmasına devam etti. Oradakilerden biri, "Resulullah bedevînin ne dediğini işitti fakat sorusundan hoşlanmadı." dedi. Bir başkası ise, "Belki de (soruyu) işitmedi." dedi. Nihayet Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) sözünü bitirince, *"Kıyameti soran nerede?"* buyurdu. Bedevî, "İşte benim, yâ Resulallah!" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü, *"Emanet zayi edildiği vakit kıyameti bekle!"* buyurdu. Bedevî, "Onun zayi edilmesi nasıl olur?" diye sorunca Resul-i Ekrem, *"İş, ehil olmayan kimseye verildiğinde kıyameti bekle."* buyurdu.

(Buhari, İlim, 2.)

**Hadiste, kıyametin kopmasıyla toplumsal düzenin bozulması arasında nasıl bir ilişki kurulmuştur? Düşününüz.**

Hadislerde de kıyamet alâmetleri eşrâtü's-sâa (اشراط الساعة) tabiriyle ifade edilir. Bu hadislerde belirtildiğine göre Hz. Peygamber kıyametin kopuş zamanını bilmediğini söylemiş, ancak kopmasından önce vuku bulacak bazı olayların onun yaklaştığının alâmetleri sayılacağını haber vermiştir.[60]

Yecüc Me'cüc'ün ortaya çıkması, Deccal'ın zuhuru, yeryüzünün duman (duhan) ile kaplanması, büyük depremlerin ve yer çöküntülerinin yaşanması, dâbbetü'l-arzın yerden çıkması, nüzul-i İsa, güneşin batıdan doğması gibi olağanüstü bir takım hâdiselerin meydana geleceği ayet ve hadislerde bildirilmiştir. Özellikle kıyamet öncesinde toplumlardaki ahlaki çöküntüyü haber veren hadisler, Peygamberimiz (s.a.v) tarafından çokça zikredilmiştir.[61]



Kıyametin kopması sonucu evrendeki düzen bozulup hayat son bulacaktır.

60. bk. Buhari, İman, 37.
61. bk. Buhari, Fiten, 4, 24-25; Buhari, Enbiya 7; Buhari, Büyû, 102; Müslim, Fiten, 1-2, 18, 37, 39, 40, 42, 91, 118; Müslim, İman, 242-247; İbn Mace, Fiten, 25-36; Tirmizi, Fiten, 35, 42-43.

### 3.3. Ba’s

“Ba’s” sözlükte “Birini kaldırıp harekete geçirmek, uykudan uyandırmak, diriltmek” anlamındadır. İslami literatürde ise “Allah’ın (c.c) ahiret hayatını başlatmak üzere kıyamet gününde ölüleri yeniden diriltmesi, onları kabirlerinden çıkararak hayata döndürmesi” demektir.

Kur’an’da ba’s kavramı yanında; “yeniden diriliş günü” anlamında “yevmü’l-ba’s”;[62] “topraktan çıkış günü” anlamında “yevmü’l-hurûc”[63] ve “pişmanlık günü” anlamında “yevmü’l-hasre” [64] ifadeleri de yer almaktadır.

Kur’an’da, sûr’a birinci üflemenin ardından -Allah’ın diledikleri müstesna- bütün canlıların öleceği, ikinci üfleme üzerine de ba‘s hadisesinin gerçekleşeceği ve ölmüş bütün yaratıkların yeniden canlanarak[65] belli bir hedefe doğru koşuyormuş gibi[66] Rablerinin huzuruna çıkacakları[67] anlatılır ve dirilişin, gerçeği öğrenme ve amellerin karşılığını görme hikmetine bağlı olduğu[68] vurgulanır.

Kelime olarak sûr; seslenmek, boru, üflenince ses çıkaran boynuz anlamlarına gelir. Terim olarak kıyametin kopuşunu belirtmek ve kıyamet koptuktan sonra bütün insanların mahşer yerinde toplanmak üzere dirilmelerini sağlamak için İsrafil aleyhisselâm tarafından üfürülecek olan boruya sûr denilir. Hz. Peygamber bir hadislerinde sûrun, kendisine üflenen bir boru ve boynuz olduğunu haber vermiştir.[69] Fakat bu borunun mahiyeti insanlar tarafından bilinemez. Sûr da bütün ahiret hallerinde olduğu gibi dünyadaki borulara benzetilemez.

Kıştan sonra gelen bahar, ölümden sonra dirilişin bu dünyadaki habercisidir.

62. Rum suresi, 56. ayet.
63. Kaf suresi, 42. ayet.
64. Meryem suresi, 39. ayet
65. Zümer suresi, 68. ayet.
66. Mearic suresi, 43. ayet.
67. Yâsîn suresi, 51. ayet.
68. Nahl suresi, 38-39. ayetler.
69. Tirmizi, Kıyamet, 8.

### 3.4. Mahşer, Hesap ve Mizan

Ahiret hayatında yeniden diriltilmeden sonraki aşama haşr ve mahşer kavramlarıyla ifade edilir.

#### Haşr ve mahşer

Sözlükte toplanmak, bir araya gelmek demek olan haşr, terim olarak Yüce Allah'ın, insanları hesaba çekmek üzere tekrar dirilişten sonra bir araya toplamasıdır. İnsanların toplandıkları yere mahşer denir.

Kur'an'ı Kerim'de mahşerden ve bu sırada yaşanacak olaylardan bahseden pek çok ayet vardır. Bu ayetlerden birinde şöyle buyrulur:

**"Allah onları, sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını sandıkları bir durumda yeniden diriltip toplayacağı gün aralarında birbirleriyle tanışırlar. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Çünkü onlar doğru yola gitmemişlerdi."**[70]

#### Amel Defterlerinin Dağıtılması

İnsanlar hesaplarının görülmesi için toplandıktan sonra, kendilerine dünyada iken yapmış oldukları işlerin yazılı bulunduğu amel defterleri dağıtılır. Bu defterlerin mahiyeti bilinmemektedir. Kiramen Katibin adı verilen melekler tarafından yazılan bu defterler hakkında Kur'an'da şöyle buyrulur:

**"Kitap ortaya konmuştur. Suçluların onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. Vay halimize derler, bu nasıl kitapmış. Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın hepsini sayıp dökmüş. Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabb'in hiç kimseye zulmetmez."**[71]

B BİLGİ KUTUSU

**Amel Defterleri**

Amel defterleri cennetliklere sağdan, cehennemliklere soldan veya arkadan verilir. Defteri sağdan verilenlere "ashab-ı yemin", soldan veya arkadan verilenlere "ashab-ı şimal" adı verilir. Defterin sağdan verilmesi bir müjde, soldan verilmesi ise azabın habercisidir.

#### Hesap ve Sual

İnsanlar amel defterlerini ellerine aldıktan ve yaptıklarını en ince detayına kadar gördükten sonra Yüce Allah tarafından hesaba çekileceklerdir. Hesap ve sorgulama sırasında amel defterlerinden başka, insanın organları ve yeryüzü de insanların yaptıklarına şahitlik edecektir.

**"O kâfirler ki dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler de dünya hayatı onları aldattı. Onlar, bu günleri ile karşılaşacaklarını unuttukları ve ayetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unuturuz."**[72]

**"Allah'ın düşmanları, ateşe sürülmek üzere toplandıkları gün, hepsi bir araya getirilirler. Nihayet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir."**[73]

Zerre ölçüsü hayır işleyenin mükafatını, kötülük işleyenin cezasını göreceği ve hiçbir adaletsizliğin söz konusu olmayacağı sorgu ve hesap sırasında insanlara şu beş şey sorulacaktır:[74]

70. Yunus suresi, 45. ayet.
71. Kehf suresi, 49. ayet.
72. A'râf suresi, 51. ayet.
73. bk. Fussilet suresi, 19-20. ayetler.
74. bk. Tirmizi, Kıyamet, 1.

1. Ömrünü nerede tükettiği
2. Gençliğini nasıl geçirdiği
3. Malını nereden kazandığı
4. Malını nereye harcadığı
5. Bildikleriyle amel edip etmediği

Çeşitli hadislerde de bütün insanların, aracı olmaksızın Allah (c.c) tarafından hesaba çekileceği, müminlerin sorulan sorulara kolaylıkla cevap verirken, kâfirlerin hesap ve sorgulamasının daha zor olacağı haber verilmektedir.[75]



İnsanların dünyadaki amelleri ahirette adaletle karşılık bulacaktır.

### Mizan

Sözlükte terazi anlamına gelen mizan, ahirette hesaptan sonra herkesin amellerinin tartıldığı ilahi adalet ölçüsüdür. Tartıda iyilikleri, kötülüklerinden ağır gelenler kurtuluşa erecek, hafif gelenler ise cehenneme gideceklerdir.

**"Biz kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu(adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak (herkese) yeteriz."**[76]

**"Artık kimlerin (sevap) tartıları ağır basarsa işte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir. Kimlerin de tartıları hafif gelirse artık bunlar da kendilerine yazık etmişlerdir; (çünkü onlar) ebedî cehennemdedirler."**[77]

**D DEĞERLENDİRELİM**

*"Müminler sırattan kimi göz kırpacak kadar az bir zamanda, kimi şimşek gibi, kimi rüzgâr gibi, kimi kuş gibi, kimi de iyi cins at ve deve gibi hızla geçer. Bazısı (bakarsın) sapasağlam kurtulmuş, diğeri yara almış da salıverilmiş, kimi de cehennem ateşine yığılmış kalmış olarak geçer."*

(Müslim, İman, 302.)

Kişilerin sırat köprüsünden farklı şekillerde geçme sebepleri neler olabilir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

**"(Ey Muhammed!) De ki: "Amelce en büyük kayba uğrayanların kimler olduklarını bildireyim mi? Onlar salih amel yaptıklarını sandıkları hâlde, dünya hayatındaki çabaları kaybolup giden kimselerdir. Onlar, Rablerinin ayetlerini ve ona kavuşacaklarını inkâr eden, böylece amelleri boşa çıkan, o yüzden de kıyamet gününde amelleri için bir mizan (terazi) kurmayacağımız kimselerdir."**[78]

## *3.5. Sırat*

Sırat; kelime olarak yol, cadde, geçit anlamlarındadır. Terim olarak ise ahirette herkesin görüp yürüyeceği yol veya köprüye denir. Sırat; mahşer yerinden başlayan, cehennemin üzerinden geçerek cennete kadar uzanan bir yol veya köprüdür.[79] Bazı müfessirler, cehennemden bahsedilen ve **"İçinizden oraya uğramayacak hiç kimse yoktur. Bu, Rabb'in için kesinleşmiş bir hükümdür. Sonra biz Allah'tan (c.c) sakınanları kurtarırız; zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.."**[80] buyrulan ayetlerde sırattan bahsedildiği görüşündedirler. Ehl-i Sünnet âlimlerine göre herkes cehennemi görecektir. Müminlerin buraya uğraması cehennem üzerindeki sırattan geçme-

75. Buhari, Rikak, 49; Mezalim, 2; Müslim, Zekat, 20: Cennet, 18.
76. Enbiya suresi, 47. ayet.
77. Müminun suresi, 102-103. ayetler.
78. Kehf suresi, 103-105. ayetler.
79. bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 412.
80. Meryem suresi, 71-72. ayetler.

lerinden ibarettir. Herkes bu köprüye gelecek ve cehenneme girecek olanlar da buradan aşağıya düşeceklerdir. Müminlerin sırat üzerinden geçerek cennete ulaşmalarının hikmeti, sevinçlerinin fazlalaşması ve kurtuldukları için şükürlerinin artmasıdır.

Sırat kelimesi, cehennem üzerine kurulacak köprü anlamında hadislerde de geçmektedir. Bu hadislerde sıratın cehennem üzerine uzatılacağı, ondan ilk geçenlerin Hz. Muhammed (s.a.v.) ve onun ümmeti olacağı, o gün sadece peygamberlerin konuşacakları, bütün duaların "Kurtar Allahım! Kurtar Allahım!" şeklinde olacağı[81] insanların bir kısmının oradan şimşek gibi, bir kısmının rüzgâr gibi, bazılarının sürünerek geçeceği, kâfirlerle günahları affolunmayan müminlerin iki tarafında asılı kancalar tarafından tutularak cehenneme atılacakları bildirilmekte[82] ve sıratı geçenlerin cennete girecekleri haber verilmektedir.[83]

Halk arasındaki anlatımla kıldan ince kılıçtan keskin olduğu belirtilen sırat, müminler için çok geniş bir yola dönüşecektir. Sırat'ın darlığında veya genişliğinde, geçmenin kolaylığı veya zorluğunda belirleyici olan, kişilerin iman ve salih amelleridir. Herkes buradan geçecektir. Müminler yaptıkları amellerine göre kimi süratli, kimi daha yavaş olarak bu yoldan yürüyecek, kafirler ve günahkarlar ise cehenneme düşeceklerdir.

### Şefaat

Sözlükte "tek olan bir şeyi dengi veya benzeriyle çift hale getirmek; birinin önüne düşüp işini görmeye çalışmak, işinin görülmesi için birinin aracılığını istemek" anlamlarındaki şef' kökünden türeyen şefaat, "yardım etmek, suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için birine aracılık etmek" manalarına gelir. Terim olarak "kıyamet gününde peygamberlerin ve kendilerine izin verilen salih kulların, müminlerin bağışlanması için Allah (c.c) katında niyazda bulunması" anlamında kullanılır.[84]

Kur'an'da şefaati konu edinen ayetlerdeki ana fikir, genel olarak şirk inancının reddi ve tevhid inancının telkin edilmesi olmuştur. Dolayısıyla şefaatten mahrum olanların ana vasfı inkâr ve şirktir.[85]

> **O OKUYALIM**
>
> *Ebu Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre: "Ey Allah'ın Resulü! Yüce Rabb'in sana şefaat konusunda nasıl bir hak bahşetti?" diye sorulunca şu cevabı almıştır: "Senin ilme olan tutkunu bildiğim için bunu bana ilk soranın da sen olacağını tahmin etmiştim. Benim şefaatim, kalbi dilini, dili de kalbini tasdik ederek Allah'tan başka ilah olmadığına samimiyetle şehâdet eden kimse içindir."*
>
> (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 518.)
>
> *"Her peygamberin niyaz ettiği bir duası vardır. Ben de duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek için saklamak istiyorum."*
>
> (Müslim, İman, 334.)
>
> *"Ben âdemoğlunun efendisi, kabri ilk açılacak, ilk şefaat edecek olan ve şefaati ilk kabul edilecek olanım."*
>
> "(Ebu Davud, Sünnet, 13.)

Kur'an'da putperestlerin kendilerini Allah'a (c.c) yaklaştıracağına inandıkları için putlara tapındıklarına dair iddiaları[86] reddedilmiş ve kıyamet günü Allah'tan (c.c) başka hiçbir dost ve şefaatçinin olmayacağı belirtilerek "...مَنْ ذَا الَّذٖى يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِه..." , **"...İzni olmadan onun katında kim şefaat edebilir?..."**[87] buyrulmuş ve o gün şefaatin ancak Allah'ın (c.c) izni ve rızasıyla gerçekleşeceği bildirilmiştir.

81. Buhârî, Rikâk, 52, Ezan, 129; Tevhid, 24; Müslim, İman, 299.
82. Buhârî, Rikâk, 52; Müslim, İman, 329.
83. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 392.
84. Mustafa Alıcı, "Şefaat", TDV İslam Ansiklopedisi, C 38, s. 411.
85. bk. Mümin suresi, 18; Müddessir suresi, 41-48. ayetler.
86. bk. Zümer suresi, 3. ayet.
87. Bakara suresi, 255. ayet.

O halde sadece Allah’ın (c.c) rızasına bağlı olarak onun izin verdikleri, hakkı (tevhidi) benimseyenlere şefaat edecektir. **“Allah’ı bırakıp da taptıkları putlar, şefaat edemezler. Ancak bilerek hakka şâhitlik edenler şefaat edebilirler.”**[88] ayeti bu durumu ifade etmektedir.

Şefaat kavramına hadislerde de değinilmiş, başta Resulullah olmak üzere bütün peygamberler, melekler ve salih kulların müminlere şefaat edeceği rivayet edilmiştir.[89] Bir başka rivayete göre Hz. Peygamber, ilkin ümmetinden cennet ehli olanlar için şefaatçi olacak, sonra cehenneme giren günahkârlar için üç defa şefaat edecek ve bu sayede cehennemlikler buradan çıkarılıp cennete alınacaktır.[90] Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: *“Her peygamberin müstecab (Allah’ın kabul edeceği) bir duası vardır. Her peygamber o duayı yapmada acele etti. Ben ise bu duamı kıyamet gününde, ümmetime şefaat olarak kullanmak üzere sakladım. Ona inşaallah, ümmetimin şirk koşmadan ölenleri nail olacaktır.”*[91]

## D DEĞERLENDİRELİM

O’nun izni olmaksızın hiç kimse şefaatçi olamaz...” (Yunus suresi, 3. ayet)

“Ve öyle bir günden korunun ki kimse kimsenin yerine bir şey ödeyemez, kimseden şefaat da kabul edilmez, kimseden fidye de alınmaz ve onlara hiçbir yardım da yapılmaz.” (Bakara suresi 48. ayeti)

“De ki: “Bütün şefaat Allah’ındır.” (Zümer suresi, 44. ayeti)

“Onlar, Allah’ın hoşnut olduğu kimseden başkasına şefaat etmezler. Hepsi de O’nun korkusundan titrerler...” (Enbiya suresi, 28. ayeti)

“Allah’tan başka hiçbir dost ve şefaatçi bulunmadığını Kur’an ile hatırlat.” (En'am suresi, 70. ayeti)

“Şehid, ailesinden yetmiş kişiye şefaat eder.” (Ebu Davut, cihad 28)

Ebu Hureyre (r.a)’den bir rivâyette; Peygamberimize (s.a.v): “Rabb'inin seni Makam-ı Mahmud’a (övgü makamına) yükselteceği ümit edilir.” (İsra suresi, 79) ayetindeki Resulullah’a (s.a.v) makam-ı mahmud’dan sual edildi. Resulullah (s.a.v): “Bu şefaattir.” diye cevap verdi. (Tirmizi, Tefsir, 17)

**Yukarıda zikredilen ayet ve hadisleri okuyunuz. Bu ayetlerde şefaatin şartları olarak nelerden bahsedilmektedir? Sınıfta arkadaşlarınızla değerlendiriniz.**

Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki: “Şefaatim, ümmetimden büyük günah sahipleri içindir.” [Tirmizi, şu ziyadeyi kaydeder: “Hz. Cabir (ra) dedi ki: “Kebair (büyük günah) ehli olmayanın şefaate ne ihtiyacı var!”][92] Yine Peygamberimiz (s.a.v), Kur’an okuyan ve oruç tutan kimseler hakkında bu ibadetlerin de şefaatçi olacağını bildirmiş ve *“Kur’an-ı Kerim’i okuyun! Çünkü Kur’an, onu okuyanlara kıyamet günü şefaatçi olarak gelecektir.”* demiştir.[93]

Şefaatin şartı olarak şunlar söylenebilir; Kur’an’da ve sahih hadislerde, hâkimiyet ve şefaatin yalnız Allah’a (c.c) ait olduğu açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte Allah’ın (c.c) razı olduğu ve şefaat edilmelerine izin verdiği kimselere yine Allah’ın (c.c) izni dahilinde şefaat edilecektir. O’nun şefaat izni vereceği kulları Hz. Peygamber, diğer bütün peygamberler, melekler, salih ve müttaki müminlerdir. Şefaat izni verilecek kimseler ise, **“...Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefaat etmezler. Onlar, Allah korkusundan titrerler!”**[94] ayetinde ifade edildiği üzere samimi Müslümanlardır. Kâfirlere ise hiçbir şekilde şefaat edilmeyecektir. Nitekim kafirler hakkında onları ko-

88. Zuhruf suresi, 86. ayet.
89. Buhârî, Tevhîd, 24; Müslim, Îmân, 302.
90. Buhârî, Tevhîd, 19, 24, Rikak, 51; Müslim, Îmân, 332.
91. Buhari, Da’avat 1, Tevhid 31; Müslim, İman 334.
92. Tirmizi, Kıyamet 12; Ebu Davud, Sünnet 23; İbni Mace, Zühd 37.
93. Buhârî, Tevhîd, 24; Müslim, Îmân, 47, 302.
94. Enbiya suresi, 28. ayet.

ruyan herhangi bir dost ve şefaatçinin bulunmayacağı **“Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez.”**[95] vb. ayetlerle bildirilmiştir. Allah’ın (c.c) ahirette bazı kullarını diğerleri hakkında şefaatçi kılması ise şefaat etme yetkisinin sadece O’nun elinde bulunduğu anlamına gelir.[96]

Unutmayalım; Müslümanlara düşen görev, şefaate güvenerek dinin gereklerini terk etmek değil, şefaate layık olabilmek için çalışıp çabalamak olmalıdır.

### 3.6. Cennet ve Cehennem

Cennet ve cehennem ahiret hayatının son ve ebedi duraklarıdır.

#### Cennet

Cennet, örtmek, gizlemek anlamına gelen “cenn” kökünden türemiş bir isimdir. Sözlük anlamı, bitki ve ağaçlarıyla toprağı örten bahçe demektir. Çoğulu “cinan ve “cennat”tır. Kur’an’da, müminlerin ahiretteki “ebedi nimet ve saadet yurdu” için isim olarak kullanılır. Cennet ve oradaki hayat sonsuzdur.

Kur’an’da cennet için çeşitli isimler kullanılmıştır: cennatü’n-naîm, cennetü’l me’vâ, cennâtü adn, dar’ul-huld, firdevs, dâru’s-selam, dâru’l-mukâme, el-makâmu’l-emin[97].


Cennet nimetleri sonsuzdur.

Kur’an-ı Kerim’de cennet ve cennetlikler şöyle tasvir edilmiştir: Cennet, genişliği göklerle yer kadar olan, yakıcı sıcağın da dondurucu soğuğun da görülmeyeceği bir yerdir. Temiz su, tadı bozulmayan süt ve süzme bal ırmaklarının yer aldığı cennette, suyu zencefille kokulandırılmış tatlı su pınarı (selsebil) ve sonunda misk kokusu bırakan bir içecek de vardır. Cennet içeceği, baş ağrıtmayan, sarhoş etmeyen, günah işletmeyen, bir içecektir. Cennette türlü meyveler, hurmalıklar, nar ağaçları, bağlar, salkımları sarkmış muz ağaçları ve çeşit çeşit kuş etleri bulunur.

Cennetliklerin elbiseleri ince ve kalın halis ipektendir. Evleri güzeldir. Onlara hizmet etmek için ölümsüz gençler dolaşırlar. Altın kadeh ve tepsiler dolaştıran bu gençler güzelliklerinden dolayı birer inci sanılırlar. Cennettekilere altlarından ırmaklar akan, üst üste bina edilmiş köşkler vardır. Yorgunluk ve zahmet çekilmeyecek olan cennette, boş ve yalan söz işitilmez, kalplerden de kin sökülüp atılmıştır.

Kur’an-ı Kerim’deki cennet tasvirlerinden biri de şu şekildedir:

**“Müttakîlere vâdolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Rablerinden de bağışlama vardır. Hiç bu, ateşte ebedî kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?”**[98]

**“İman edip yararlı iş yapanlara gelince onlar da cennetliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar.”**[99]

Cennet nimetlerinin insan akıl ve hayalinin alamayacağı güzellikte olduğunu Peygamber Efendi-

95. Müddessir suresi, 48. ayet.
96. bk. Yusuf Şevki Yavuz, “Şefaat”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 38, s. 412-415.
97. bk. Necm suresi, 15. ayet; Müminun suresi, 11. ayet; Şuara suresi, 85. ayet; Beyyine suresi, 8. ayet; Fussilet suresi, 28. ayet; Yunus suresi, 25. ayet; Fatır suresi, 35. ayet; Duhan suresi, 51. ayet.
98. Muhammed suresi, 15. ayet.
99. Bakara suresi, 82. ayet.

miz bir hadis-i şerifte şöyle açıklamıştır: "Cenab-ı Hakk buyuruyor ki: Salih kullarım için ben, cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve insanın kalbinden geçmeyen nice nimetler hazırladım."[100] Bu konuda Kur'an da şöyle buyurulur:

**"Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez."**[101]

### Havz

Kıyamet gününde peygamberlere ihsan edilecek havuzlar bulunacaktır. Müminler bunların tatlı ve berrak suyundan içerek susuzluklarını gidereceklerdir.

**"Kuşkusuz biz sana kevseri verdik."**[102] Bu ayette geçen kevser genellikle cennetteki havuz olarak anlaşılmıştır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz'in kıyametteki havuzu için "havz-ı kevser" denilmiştir.

Sahih olan rivayete göre Kevser havuzu cennettedir. Havuz ile Kevser'in aynı olduğu rivayet edilmişse de Kevser cennetteki ırmağın ismidir.

Havz-ı Kevser cennet kapılarının yanındadır. Sahih görüşe göre iki tane havuz vardır. Biri sırattan önce mahşer yerinde, diğeri ise cennettedir.

Hadislerde bildirildiğine göre kıyamet günü her peygamberin bir havuzu olacaktır. Bu havuzdan o peygamberin kendisi ve ümmeti içecektir. Peygamber Efendimiz'in havuzu çok geniş, suyu sütten daha beyaz, kokusu miskten daha güzel, kadehlerinin sayısı da gökteki yıldızlardan daha çoktur. Ondan bir kere içen bir daha ebediyen susamayacaktır.[103]

### Rü'yetullah

Şüphesiz cennetteki nimetlerin en büyüğü Allah'ın (c.c) hoşnutluğunu kazanmak ve Allah'ı (c.c) görmektir. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulmuştur:

**"...Allah'ın rızası ise hepsinden (bütün cennet nimetlerinden) daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur."**[104]

**"Yüzler vardır ki o gün ışıl ışıl parıldayacaktır. Rabb'lerine bakacaklardır."**[105]

Peygamberimizin (s.a.v) bu konudaki bir hadisi de şöyledir:

*"Muhakkak ki siz şu ayı gördüğünüz gibi, Rabb'inizi de göreceksiniz. Ve o sırada izdihamdan ötürü birbirinize zarar vermiş de olmayacaksınız."*[106]

Ehl-i sünnet âlimlerine göre Müslümanlar cennette Yüce Allahı, mahiyetini tarif edemeyeceğimiz bir şekilde görecektir.

### Cehennem

Kelime olarak derin kuyu anlamına gelen cehennem, ahirette kafirlerin sürekli olarak, günahkar müminlerin de günahları ölçüsünde cezalandırılmak üzere kalacakları azap yeridir.

Kur'an'da cehennem anlamında yedi isim daha kullanılmıştır. Bu isimler şunlardır: nâr (ateş), cahim (son derece büyük, alevleri kat kat yükselen ateş, düşenlerin çoğunun geri dönmediği uçurum), sair (çılgın ateş ve alev), haviye (kızgın ateş), leza (dumansız ve katıksız alev), sakar (ateş), hutame (obur ve kızgın ateş).[107] Bazı bilginler, bu yedi ismin cehennemin yedi tabakası olduğunu ileri sürmüşlerdir.

---

100. Buhari, Tefsir, Sure, 32; Müslim, Cennet, 1; Tirmizi, Tefsir, Sure, 32.
101. Secde suresi, 17. ayet.
102. Kevser suresi, 1. ayet.
103. Buhari, Rikak, 53; Fiten. 1; Müslim, Fedail, 9; Tirmizi. Kıyamet, 14-15.
104. Tevbe suresi, 72. ayet.
105. Kıyamet suresi, 22-23. ayetler.
106. Buhari, Mevakit, 16; Tevhid, 24; Müslim, İman, 81; Tirmizi, Cennet, 15.
107. bk. Bakara suresi, 24. ayet; Maide suresi, 86. ayet; Ahzab suresi, 64. ayet; Karia suresi, 9. ayet; Mearic suresi, 15. ayet; Müddessir suresi, 27. ayet; Hümeze suresi, 4. ayet.

Cehennem ve oradaki hayat, Kur'an'da şu şekilde nitelenir: Suçlular cehenneme vardıklarında, cehennem onlara büyük kıvılcımlar saçacak, uzaktan uğultusu işitilecektir. İnkârcılar için bir zindan olan cehennem, ateşten örtü ve yataklarıyla cehennemlikleri her taraftan kuşatan, yüzleri dağlayan ve yakan, deriyi soyup kavuran, yüreklere çöken kızgın ateş dolu bir çukurdur. Yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem, kendisine atılanlardan bıkmayacaktır. İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serin ve hoş olmayan kara bir dumanın gölgesinde bulunacak, cehennemliklerin derileri, her yanışında, azabı tatmaları için başka deriler ile değiştirilecektir. Onların yiyeceği zakkum ağacı, içeceği kaynar su ve irindir. Orada serinlik bulamadıkları gibi içecek güzel bir şey de bulamayacaklardır.

Allah'ı (c.c) görmekten mahrum kalacak olan inkârcılara Allah (c.c) rahmet etmeyecek, cehennem azabı onları ebedi olarak kuşatacaktır.

**"Hayır! Kim bir kötülük eder de kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar."**[108]

**"Bizim ayetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremiyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezalandırırız!"**[109]

Günahkar müminler ise cehennemde ebedi kalmayacaklar, Peygamberimizin (s.a.v) hadislerinde de bildirildiği gibi, cezalarını çektikten sonra cennete konulacaklardır.[110]

Ahiret hayatının her devresinde olduğu gibi, cehennem azabını da, ruh beden ile birlikte çekecektir. Ancak cehennem hakkında bahsedilen, acı, ızdırap, azap, ateş vb. şeyler bu dünyadakilere benzemez. Bunların iç yüzünü insanların bilmesi mümkün değildir. Ancak Allah (c.c) bilir.

### A'râf

A'râf "sur, dağ ve tepenin en yüksek kısmı" manasındaki 'urf'un çoğuludur. A'râf suresinin 46. ayetinde yer alan bu kavramın sırat üzerinde yüksek bir yer veya cennetle cehennem arasında Uhud Dağı'na benzer bir yerin adı olduğuna dair görüşler olsa da tercih edilen görüşe göre A'râf, cennetle cehennemi birbirinden ayıran bölgedeki surun yüksek kısmının adıdır.[111]

A'râf denilen yerde kimlerin bulunacağı (Ashâbü'l-A'râf) ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ashâbü'l-A'râf'ın sevap ve günahı eşit olan müminler, cennet veya cehennemlik durumu belli olmayanlar ile müşriklerin bülûğ çağından önce ölen çocuklarının olabileceği söylenmiştir.

Kur'an'da tartıları ağır gelenlerle hafif gelenlerin durumları bildirildiği halde[112] , günahları sevaplarına eşit olanların durumları hakkında herhangi bir açıklama yapılmamış olması, ashâbü'l A'râf ile kastedilenlerin iyi ve kötü amelleri eşit olan müminler olduğu yönündeki görüşün daha isabetli olduğuna delil gösterilebilir. Nitekim A'râf suresindeki ayetler de bu görüşü desteklemektedir: **"İki taraf (cennetlikler ve cehennemlikler) arasında bir perde ve A'râf üzerinde de herkesi simalarından tanıyan adamlar vardır ki bunlar henüz cennete giremedikleri halde (girmeyi) umarak cennet ehline: «Selâm size!» diye seslenirler. Gözleri cehennem ehli tarafına döndürülünce de: Ey Rabb'imiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma! derler."**[113] Ayette yer alan "Ey Rabb'imiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma!" ifadesi, bu duayı yapanların durumu ile ilgili henüz bir kararın verilmediğini göstermektedir.

Netice itibariyle Kur'an'da kıyamet sahnelerinden biri olarak yer alan A'râf, hayırla şer arasında kararsız kalan insanlara, tercihlerini hayır yönünde kullanmaları için yapılmış ilahi uyarı içeren bir kavram olarak değerlendirilmelidir.[114]

---

108. Bakara suresi, 81. ayet.
109. A'râf suresi, 40. ayet.
110. Buhari, Rikak, , 51; Tevhid, 19; Tirmizi, Birr, 61; İbn Mâce, Mukaddime, 9.
111. bk. A'râf suresi, 46. ayet; Hadîd suresi, 13. ayet.
112. bk. A'râf suresi, 8. ayet; Müminûn suresi, 102. ayet; Karia suresi, 6. ayet.
113. A'râf suresi, 46-47. ayetler.
114. Yusuf Şevki Yavuz, "A'râf", TDV İslam Ansiklopedisi, C 3, s. 259.

## 4. Ahirete İmanın Hayatımıza Etkileri

Ahiret gününe iman, insanın dünyadaki hayatına etkileri açısından son derece önemli bir inanç esasıdır. Çünkü bir insanın, davranışlarının ahirette cennet ya da cehennemle sonuçlanacağına iman etmesi, o davranışların daha ilk andan itibaren kontrollü ve bilinçli yapılmasını sağlar. Bu açıdan baktığımızda ahiret inancı sadece öte dünyayla ilgili değil, aynı zamanda bu dünyayı da etkileyen bir inançtır.

Ahiret inancı dünya hayatında kişiyi iyi olmaya, ahlaklı davranışlar sergilemeye, diğer insanlara şefkat ve merhametle muamele etmeye sevk eder. Çünkü insanı ahlaklı olmaya yönelten en önemli saiklerden biri de ahiret inancıdır. Ahirete inanan birisi ahirette hesap vereceğini düşünerek bu dünyadaki işlerinde helal haram bilinciyle yaşar, hak hukuk gözetir. İnsanlara karşı zorbaca davranışlar sergilemez. Sadece kendi çıkarlarını düşünmez, topluma yararlı işler yapmaya gayret eder. Ahiret inancı olmadığında insan ilişkilerine dünyevi çıkarlar ve fırsatçılık hakim olur.

Mümin kimse ahirette mutlak adaletin gerçekleşeceğine iman ettiği için dünya hayatını bu imana göre yaşar. Yaptıklarından hesaba çekileceğini bilir ve dünyayı ahiret hayatına hazırlanma mekânı olarak görür. Ahirete inanmayanlar ise hayatı sadece bu dünya hayatıyla sınırlı gördüklerinden ahiret hesabına güzel yatırımlar yapamazlar. Böylelikle müminler geçici olan hayatla ebedî olan hayata hazırlık yaparlarken inanmayanlar geçici hayata takılıp kalırlar. İnananlar gerçek ve baki olan ahiret hayatında mutluluğa kavuşurlar. Bu dünyada dahi nice zorluklar içinde mutlu olmayı başarırlar. İnkârcılar ise bu dünya hayatında geçici olarak mutlu olduklarını zannetseler bile ebedî hayatlarında cehennemle ve hüsranla karşılaşırlar.

Ahirete iman, insan hayatına bir hedef ve yön verir, yaradılıştaki gayeyi öğretir. Bu hayatın kendisi için bir sınav olduğunu bilen insan yeryüzündeki sorumluluğunu doğru algılar. Bu sorumluluk duygusuyla dünya hayatında yapıp ettiği hiçbir şeyin karşılıksız kalmayacağı bilinci ile hareket eder. Artık onun için dünya hayatı geçici bir oyalanma yeri değil, sonsuz ahiret hayatı için bir hazırlıktır. Bu inanç, insan için çok güçlü bir moral ve kalıcı bir mutluluğun kaynağı olur. Zira bu durumda hayat insan için Allah'ın (c.c) rızasını ve cenneti kazandıracak bir fırsata dönüşmüş olmaktadır. İşte bu, hayatın anlam ve amacını keşfetmek demektir.


Ahirete iman, dünya hayatını anlamlı kılar.

Sürekli bir anlam arayışı içinde olan insan kendi kendine: "Ben kimim?", "Niçin yaratıldım?", "Benim sonum ve bu dünyanın sonu ne olacak?" gibi sorular sorar. Özellikle, "Benim sonum ve dünyanın sonu ne olacak?" sorusuna en anlamlı cevabı ahiret inancı verir. Çünkü ahirete inanan insan yokluğa mahkûm bir varlık olmadığını, sonsuz bir hayatla şereflendirileceğini fark eder. İşte bunu bilen insan, yaşamın bir amacı olduğunu anlar ve yaratılış amacı doğrultusunda hayatını sürdürmeye özen gösterir.

Ahiret inancı insanların ümitlerini yeniler, acılarını hafifletir, zor durumlara katlanmasını sağlar, onları ölüm korkusundan kurtarır. Dünya hayatının anlam ve amacını keşfeden insan hayatın zorluklarına sabreder. Çünkü onun için karşılaşılan her zorluk geçici hayat sınavının bir parçasıdır.

Haksızlıklar karşısında umutsuzluğa kapılmaz. Çünkü mutlak adaletin ahirette gerçekleşeceğini bilir ve teselli bulur. **“O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman ‘Biz Allah’ın kullarıyız ve biz O’na döneceğiz.’ derler.”**[115] Bu inançtaki bir kişi dinî ve dünyevi görevlerini eksiksiz yerine getirir. Çünkü bir mükâfat ve ceza gününün varlığına iman ve herkesin bu dünyada işlediklerinden dolayı Allah’ın (c.c) huzurunda sorguya çekileceği inancı onun kalbinde yer etmiştir. Bu sebeple ahiret inancı, insanlar için hem hukuki hem de ahlaki yaptırımlar bakımından da bir dayanak noktasıdır.

Ahirete inanan insan, erdemli yaşamaya çalışır. İnsanlarla iyi geçinir ve kimseye haksızlık etmez. Doğru ve dürüst olmayı, iyilik yapmayı, insanlara hizmet etmeyi kendisine ilke edinir.

Kanaatkâr olur ve dünyevi menfaatlerin geçici olduğunu bilir. Sahip olduğu nimetleri başkalarıyla paylaşır.

**N NOT EDELİM**

**Ahirete İmanın Dünya Hayatına Etkileri:**

- ✓ Sorumluluk
- ✓ Hak ve hukuka riayet
- ✓ Adalet
- ✓ İyilik ve yardımseverlik
- ✓ Sabır
- ✓ Dürüstlük
- ✓ Kanaatkârlık
- ✓ Helal-Haram bilinci
- ✓ Şefkat ve merhamet
- ✓ İstikamet
- ✓ Ümit

Ahiret inancı, insanı yok olma korkusundan kurtarır. Çünkü ahirete inanan insan için ölüm, geçici hayatın son bulması, sonsuz yeni bir hayatın başlaması demektir.

Ahirete inanan insanın suç işlemesi zorlaşır. Çünkü yaptığı her şeyin ahirette hesabını vereceğine inanması, insanda güçlü bir otokontrol bilinci oluşturur. İnsanın iç dünyasında onu kötülüklerden caydırıcı böyle bir güce her zaman ihtiyaç vardır.

Ahiret inancı, insanların dünyaya karşı aşırı bağlılıklarını önler, başkalarına iyilik ve hizmet etmek fikrini geliştirir.

Ahiret inancı insanı cesaretli ve güçlü kılar ve insanın inandığı değerler için ölümü göze almasını sağlar.

Ahiret inancı insanda erdemli bir yaşam ideali oluşturur. Çünkü sergilenen her erdemli davranış Allah (c.c) katında hak ettiği karşılığı bulacaktır. Bu idealin gereği olarak insan dürüst ve adaletli olmaya çalışır. Allah (c.c) hakkı, kul hakkı ve diğer varlıkların haklarını titizlikle gözetir. İyilik yapmayı, diğer varlıklara hizmet etmeyi, iyi insan olmanın gereği olarak kabul eder.

Ahirete iman eden insan iyi ya da kötü, büyük veya küçük yaptığı hiçbir şeyin karşılıksız kalmayacağını bilir. Cennette kendisi için hazırlanan nimetlere kavuşma umuduyla Allah’ın (c.c) buyruklarını yerine getirmeye çalışır. Allah’ın (c.c) emir ve yasaklarına uymazsa başına gelecek acı verici azaptan uzak olmak ve onun sevgisinden mahrum kalmamak için hareketlerine özen gösterir.

Mazlumun zalimden hakkını alacağı günün mutlaka geleceğini bilir, kimseye haksızlık yapmaz. Zalimlerden hesap sorulacağının, kötülerin cezalandırılacağının ve iyilerin ödüllendirileceğinin farkındadır. Bu sebeple karşılaştığı ve engel olamadığı adaletsizlikler karşısında yıkılmaz, hesap gününe olan inancıyla teselli bulur.

Her şeyin geçici olduğunun farkına varır. Bu dünyanın geçici zevklerine, geçici dertlerine takılıp kalmaz. Açgözlülük yapmadan kendine verilen nimetlerle yetinmeyi bilir. Derdin, kederin, mutluluğun, keyfin imtihan olduğu bilinci ile ebedî hayatına hazırlık yapar.

Ahiret gününe inanan insan öldükten sonra tekrar diriltileceğini ve yaptıklarından hesaba çekileceğini bilir. İyi ya da kötü hiçbir davranışın karşılıksız kalmayacağına inanır. Bu nedenle yaptığı tüm işlerde sorumluluk bilinciyle hareket eder. Bu inanca sahip insanların oluşturduğu toplum, doğruluktan ayrılmaz, kazancını meşru şeylerde arar, hileye, aldatmaya ve rüşvete yaklaşmaz. Kendinin ve başkalarının hakkını gözetir.

115. Bakara suresi, 156. ayet.

# ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

## A Aşağıda verilen açık uçlu soruları cevaplayınız.

**1-** Ahiret hayatı niçin olmalıdır? Yazınız.

..................................................................................................................................

..................................................................................................................................

**2-** Ahirete imanın anlamlı bir hayat yaşamaya katkıları nelerdir? Yazınız.

..................................................................................................................................

..................................................................................................................................

**3-** Ahiretin varlığı ve gerekliliği konusundaki akli deliller nelerdir? Yazınız.

..................................................................................................................................

..................................................................................................................................

**4-** Ahirete inanmayanlara ve yeniden dirilişi imkânsız görenlere Kur'an'da nasıl cevap verilmektedir? Yazınız.

..................................................................................................................................

..................................................................................................................................

**5-** A'râf ne demektir? Yazınız.

..................................................................................................................................

..................................................................................................................................

## B Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

**1- Kur'an'da ahiret hayatı farklı isimlerle anılmaktadır. Aşağıdakilerden hangisi bu isimlerden biri değildir?**

**A.** Yevmü't-telak
**B.** El-yevmü'l-ahir
**C.** Yevmü'l-ba's
**D.** Yevmü'l-ceza
**E.** Yevmü'l-hasre

**2- Cennet ile cehennem arasında olduğu bildirilen yüksek duvarın adı nedir?**

**A.** A'râf
**B.** Mizan
**C.** Mahşer
**D.** Arafat
**E.** Sûr

**3- Aşağıdakilerden hangisi ahirette insanın hesaba çekileceği şeylerden olamaz?**

**A.** Ömrünü nerede tükettiği
**B.** Hangi ırktan olduğu
**C.** Malını nereden kazandığı
**D.** Malını nereye harcadığı
**E.** Gençliğini nerede geçirdiği

**4- Aşağıdakilerden hangisi cehennemin diğer isimlerindendir?**

**A.** Firdevs
**B.** Adn
**C.** Cahîm
**D.** Na'îm
**E.** Daru's-Selam

**5- Sûr kavramı için aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?**

**A.** Sûr'a iki defa üfürülecektir.
**B.** Sûr'a ilk üfürmede canlılar hayatiyetlerini kaybedeceklerdir.
**C.** Sûr, cennetle cehennem arasındaki yüksekçe duvarın adıdır.
**D.** Sûr, ses veren boru manasına gelir.
**E.** Sûr'a üfürmekle görevli melek İsrafil'dir.

## C Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

**Ba's - Sûr - Berzah hayatı - Mizan - Haşr**

1- Kıyamet, İsrâfil'in ...............'a ilk üfürmesiyle kopacaktır.

2- Ahirette insanların bir araya toplanmasına ...............denir.

3- Dünya hayatında yapılan iyiliklerin ve kötülüklerin tartılacağı terazilere ............. denir.

4- İnsanların ölümüyle yeniden diriltilmesi arasında geçen döneme ................... denir

5- Kıyamet sonrasında insanların yeniden yaratılmasına ................ denir.

## D Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların yanına (D), yanlış olanların yanına (Y) yazınız.

1- (....) Ölüm bir sondur ve insanların yeniden diriltilmesi imkânsızdır.

2- (....) İnsanların yaptıkları ve yapmadıklarıyla ahirette sorgulanmasına hesap ve sual denir.

3- (....) Hayatı sadece dünya hayatından ibaret görmek, Kur'an'da reddedilmiştir.

4- (....) Kıyamet; kelime olarak kalkmak, dikilmek, ayaklanmak anlamına gelir.

5- (....) Duman (duhân) küçük kıyamet alâmetlerindendir.

# KADER VE KAZAYA İMAN

# 7. ÜNİTE



## ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. İnsanın akıl sahibi bir varlık olmasıyla sorumlu bir varlık olması arasındaki ilişki üzerinde düşünerek fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Kader, kaza, tevekkül, ecel, özgürlük, sorumluluk, külli irade, cüz-i irade kavramlarını araştırınız.
3. Deprem, sel gibi afetlerde ölen insanların eceliyle ölüp ölmediğini arkadaşlarınızla tartışınız.
4. Afrika'da veya dünyanın başka yerlerinde insanların açlıktan ölmesini ilahi adalet açısından değerlendiriniz. Bu ölümlerde insan faktörünün de etkisi olabilir mi?
5. Tevekkülün insanın psikolojik durumuna etkilerini tartışınız.
6. Kader sadece insanla sınırlı bir inanç esası mıdır? Kur'an'da kaderin diğer varlıklarla da ilişkilendirildiği ayetleri tespit ediniz.

## 1. Kader ve Kaza

İman esaslarının birbiriyle olan ilişkisini düşündüğümüzde anlarız ki kader ve kazaya iman, Allah'a (c.c) iman etmenin tabii bir neticesidir. Çünkü Allah'a (c.c) sıfat ve isimlerinin gerektirdiği şekilde iman etmek O'nun ezeli ilmine, iradesine, kudretine ve yaratmasına da iman etmemizi gerekli kılar.

Kader, kelime olarak bir şeye gücü yetmek, bir şeyi biçimlendirmek, planlamak, ölçü ile yapmak, kıymetini bilmek, bir şeyi başka bir şeyle mukayese etmek anlamındadır. Kavram olarak ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin Allah (c.c) tarafından bilinmesi ve irade edilmesi manasında kullanılır. Her şeyin Allah'ın (c.c) bu bilgisi ve iradesi çerçevesinde bir kaderi vardır.[1]

**B BİLGİ KUTUSU**

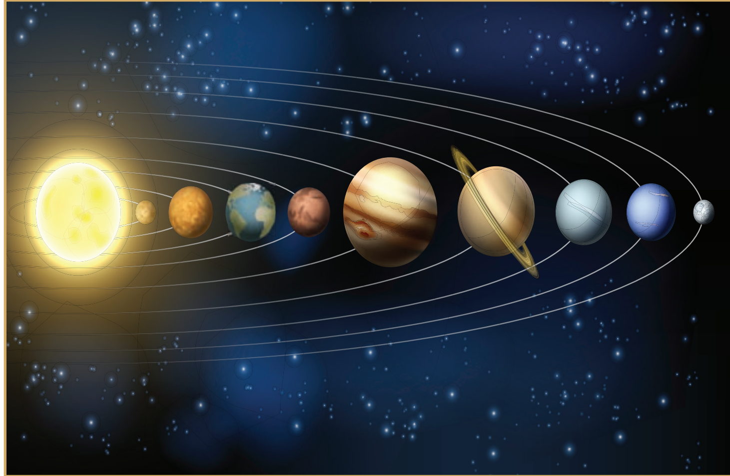
**Kader**, ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin hepsinin Allah tarafından bilinmesi ve irade edilmesi manasında kullanılır. **Kaza** ise ezelde bilinen ve takdir edilen şeyin, zamanı ve yeri geldiğinde Allah tarafından ortaya çıkarılması anlamına gelir.

Kaza ise kelime olarak hükmetmek, emretmek, muhkem ve sağlam yapmak, yerine getirmek demektir. Kavram olarak kullanıldığında ezelde bilinen ve takdir edilen şeyin, zamanı ve yeri geldiğinde Allah (c.c) tarafından ortaya çıkarılması anlamına gelir.[2]

Kader ve kazaya iman etmek demek, hayr ve şer, iyi ve kötü, canlı ve cansız ne varsa tüm bunların Allah'ın (c.c) bilgisi, dilemesi, kudreti ve yaratması ile mümkün olduğuna, Allah'tan (c.c) başka yaratıcı olmadığına inanmak demektir. Kadere iman, kainatta olan her şeyin bir ölçüye göre bir hikmete göre cereyan ettiğini kabul etmek demektir.

İnanan insan başına bir musibet geldiğinde hemen isyan etmez. Bir başarı durumunda da Allah'ı (c.c) unutarak "Bunu ben yaptım." demez.

Kader konusunda iki türlü iradeden bahsetmek mümkündür. Allah'ın (c.c) iradesine **külli irade**, insanın iradesine **cüz'i irade** denir. Ortaya çıkan kötülük ve başarısızlık durumu kişinin kendi sorumluluğunda olup cüz'i iradesi ile meydana gelmektedir. Bir şahsın kaderi bahane ederek Allah'ı suçlaması asla doğru değildir.



Kâinattaki her varlık bir ölçüye ve bir hikmete göre yaratılmıştır.

İrade "istek, arzu, dilek, emir, sevk ve güç" gibi manalara gelmektedir. İradenin insanların iş ve davranışlarını etkilemesi bakımından çeşitli tanımları yapılmıştır. Buna göre irade; bir şeyin yapılmasına da yapılmamasına da muktedir olan hayat sahibinin bu iki şıktan birine kendi isteğiyle hükmetmesidir ya da düşüncenin ortaya koyduğu bir gayeye doğru gitme hareketidir. Bu hem Allah'ın (c.c) iradesini hem de kulun iradesini kapsamaktadır. İrade Cenab-ı Hak için olunca küllî, kul için olunca cüz'î olur.

1. bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 239.
2. bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 250.

**N NOT EDELİM**

Her şey Allah'ın (c.c) takdiriyle gerçekleşir.

*"Ey Allah'ın Resulü! Şifa niyetiyle yaptığımız okumalar, tedavi olduğumuz ilaçlar ve korunma tedbirleri, Allah'ın takdirinden bir şeyi geri çevirir mi?" Resulullah (s.a.v), "Onlar da Allah'ın takdiridir." buyurmuştur.*

(Tirmizi, Tıb, 21.)

**"Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter."**[3]

İnsanların hayır ve şer olarak isimlendirdiği şeyler kendi bakış açılarına göre yaptıkları tanımlamalardır. Allah (c.c) indinde her bir olayın farklı hikmetleri olabilir. Çünkü Allah (c.c), hayrı ve şerri kuşatacak şekilde her şeyi yaratandır ve her şeyin yaratılışını güzel kılandır.

**"Allah her şeyin yaratıcısıdır. O, her şeye vekîldir."**[4]

**"O (Allah) ki yarattığı her şeyi güzel yapmış ve ilk başta insanı çamurdan yaratmıştır."**[5]

**"Oysa Allah sizi de, yaptığınız şeyleri de yaratmıştır."**[6]

Kader ve kazaya iman etmenin bizlere sağladığı en önemli özellik Allah'a (c.c) iman şuurumuzun artması ve yaşadığımız pek çok olayın bu iman çerçevesinde anlaşılır bir şekilde izah edilebilmesidir.

Kader meselesi, iman ederek yaşayabileceğimiz ve yaşadıkça da daha iyi anlayabileceğimiz bir meseledir. Allah'ı (c.c) yetkin sıfatlarla takdis ederek ve noksan sıfatlardan tenzih ederek gerçek tevhide ulaşabilmemiz için kader ve kazaya da iman etmemiz gerekmektedir. Öte yandan bu iman bizi tembelliğe, sorumsuzluğa, boş vermişliğe de sürüklememelidir. Çünkü kadere iman etmek, kul üzerindeki sorumluluğu ortadan kaldırmaz.

## 2. Kader ve Kaza İnancının Kur'an ve Hadislerdeki Temelleri

Kader ve kaza inancını temellendirebileceğimiz yüzlerce ayet vardır. Bu ayetlerden bazılarında kâinatta var olan bütün varlıkların Allah'ın (c.c) dilemesi, iradesi, kudreti ve yaratması ile varlık sahasına çıktıkları belirtilmektedir. Bunlardan bazılarında doğrudan bütün varlıkların bir kadere göre yaratıldığı vurgulanmaktadır.

**"Biz her şeyi (belirlenmiş) bir kadere göre yarattık."**[7]

**"Aranızda ölümü biz takdir ettik ve takdirinin önüne geçileceklerden değiliz."**[8]

**"Takdirde bulunan ve hidayete sevk eden Allah'ın adını tesbih et."**[9]

**"Allah her şeyi yarattı ve mukadderatını belirledi."**[10]

3. Nisâ suresi, 79. ayet.
4. Zümer suresi, 62. ayet.
5. Secde suresi, 7. ayet.
6. Saffat suresi, 96. ayet.
7. Kamer suresi, 49. ayet.
8. Vâkıa suresi, 60. ayet.
9. A'la suresi, 3. ayet.
10. Furkan suresi, 2. ayet.



Kur'an ve sünnet her konuda olduğu gibi kader ve kaza konusunda da Müslümanlar için temel kaynaktır.

Bazı ayetlerde de başta Güneş ve Ay olmak üzere kâinattaki varlıkların kendileri için belirlenen yörüngelerde akıp gitmesi, her şeyin bir ölçüye göre hareket etmesi dile getirilmektedir. Yaratmada olduğu gibi yaşatmada ve varlıklarını devam ettirmede de tüm varlıklar, ilahi takdir açısından değerlendirilmekte ve tüm bunların Allah'ın (c.c) ilmi dahilinde gerçekleştiği dikkatlere sunulmaktadır.

**"Güneş; karar kılacağı yere doğru akmaktadır, bu aziz ve âlim olan Allah'ın takdiridir."**[11]

**"Allah'ın kendisine helal kıldığı şeyde, Peygambere herhangi bir vebal yoktur. Önce gelip geçenler arasında da Allah'ın adeti böyle idi. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir."**[12]

**"O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, aziz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir."**[13]

**"Ne güneş aya yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzerler."**[14]

**"Kafirler diyorlar ki: Ona Rabb'inden bir mucize indirilseydi ya! (Halbuki) sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır. Her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir. O'nun katında her şey ölçü iledir."**[15]

**"Yeri uzatıp yaydık, orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirdik. Orada hem sizin için hem de rızıkları size ait olmayanlar için (gerekli) geçim vasıtaları yarattık. Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz."**[16]

**"Çünkü onlar yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötü tuzaklar kuruyorlardı. Halbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer. Onlar öncekilerin kanunundan (onlara uygulanandan) başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın."**[17]

Kaderin insanlara ve toplumlara bakan yönleri de Kur'an ayetlerinde sıkça vurgulanan hususlardandır. Bu ayetlerde insanın, Allah'ın (c.c) teklifine muhatap oluşunda bir tercihle karşı karşıya bırakılması, özgür iradesiyle seçim yapabilmesi, gücü ölçüsünde sorumlu tutulması, yaptıklarından ve yapmadıklarından hesaba çekilmesi gibi konular Allah-insan ilişkisi bağlamında çarpıcı ifadelerle sunulmaktadır:

**"Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler."**[18]

---

11. Yâsîn suresi, 38. ayet.
12. Ahzab suresi, 38. ayet.
13. En'am suresi, 96. ayet.
14. Yâsîn suresi, 40. ayet.
15. Ra'd suresi, 7-8. ayetler.
16. Hicr suresi, 19-21. ayetler.
17. Fâtır suresi, 43. ayet.
18. A'râf suresi, 34. ayet.

**"Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabb'imiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabb'imiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabb'imiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlamızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et!"**[19]

**"Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur. Bir de O'nun katında muayyen bir ecel (kıyamet günü) vardır. Siz hâlâ şüphe mi ediyorsunuz?"**[20]

**"Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur."**[21]

**"Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır."**[22]

**"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."**[23]

**"De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O, bizim mevlamızdır. Onun için müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."**[24]

Bu ayetlerde bütün varlıkların Allah (c.c) tarafından yaratıldığı ve kaderlerinin belirlendiği açıkça bildirilmiştir.

Hz. Peygamber, Cibril hadisi diye bilinen hadiste açıklandığı gibi kadere imanı, iman esasları arasında saymıştır. Bu hadiste geçtiğine göre Cebrail (a.s) Peygamberimize (s.a.v) "İman nedir?" diye sormuş, o da: *"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayır ve şerriyle kadere inanmandır." cevabını vermiştir.*[25]

19. Bakara suresi, 286. ayet.
20. En'am suresi, 2. ayet.
21. Necm suresi, 39. ayet.
22. Hadid suresi, 22. ayet.
23. En'am suresi, 59. ayet.
24. Tevbe suresi, 51. ayet.
25. Müslim, İman, 1; Ebu Davud, Sünnet, 15; İbn Mace, Mukaddime, 9.

## N NOT EDELİM

Abdulah b.Abbas, bir gün aynı binek üzerinde Rasulullah (s.a.v)'in arkasındayken kendisine şöyle dediğini rivayet etti: *"Delikanlı! Sana bazı şeyler öğreteceğim. Allah'ı gözet ki Allah da seni gözetsin. Allah'ı gözet ki Allah'ı (daima) yanında bulasın. Bir şey istediğinde Allah'tan iste! Yardıma muhtaç olduğunda Allah'tan yardım dile! Şunu bil ki bütün insanlar sana fayda vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana faydalı olamazlar. Ayrıca bütün insanlar sana zarar vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana hiçbir şeyde zarar veremezler. Bu konuda kalemler kaldırılmış (karar verilmiş), sayfalar kurumuştur (hüküm kesinleşmiştir)."*

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 293.)

## D DEĞERLENDİRELİM

"Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına, güneşi takip ettiğinde aya, onu açığa çıkarttığında gündüze, onu örttüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bina edene, yere ve onu yapıp döşeyene, nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir."

(Şems suresi, 1-10. ayetler)

"(Resulüm!) Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler."

(Rum suresi, 30. ayet.)

"Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık. İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız."

(İsra suresi, 13. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri insanın sorumluluğu açısından arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

*"Kul, hayrıyla, şerriyle kadere inanmadıkça, kendine (hayr ve şerden) isabet edecek şeyi atlatamayacağını, (hayr ve şerden) kaçacak olan şeyi de yakalayamayacağını bilmedikçe iman etmiş olmaz."*[26]

D DİKKAT EDELİM

Allah Resul'ü, her türlü tedbiri alarak insanın fiillerinde irade sahibi olduğunu gösterir fakat aynı zamanda, *"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" (Allah'tan gayrı güç ve kuvvet yoktur!)* (Müslim, Zikir, 47.) diyerek güç ve kudreti Allah'a nispet etmeyi tavsiye ederdi. "Mâşallah" olarak bilinen, *"Allah'ın dilediği olur, dilemediği de olmaz."* (Ebu Davûd, Edeb, 100-101) demeyi de duasında zikrederdi.

*"Sizden birinin yaratılışı, annesinin karnında kırk günde cenin olur. Sonra bu kadar müddette alaka (embriyo) olur. Sonra bu kadar müddette mudga olur. Sonra Allah bir meleği dört kelimeyle gönderir: (Bu melek) rızkını, ecelini, amelini, şaki veya said olacağını yazar, sonra ona ruh üflenir. Kendinden başka ilah olmayan zata yemin olsun, sizden biri, (hayatı boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder. Öyle ki kendisiyle cennet arasında bir arşın mesafe kaldığı zaman ona yazısı galebe çalar ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer. Aynı şekilde sizden biri (hayatı boyunca) cehennem ehlinin amelini işler. Kendisiyle cehennem arasında bir arşın mesafe kalınca yazısı ona galebe çalar ve cennet ehlinin amelini işleyerek cennete girer."*[27]

*"Kuvvetli mümin, Allah nazarında zayıf müminden daha sevgili ve daha hayırlıdır. Aslında her ikisinde de bir hayır vardır. Sana faydalı olan şeye karşı gayret göster. Allah'tan yardım dile, acz izhar etme. Bir musibet başına gelirse: 'Eğer şöyle yapsaydım bu başıma gelmezdi!' deme. 'Allah takdir etmiştir. Onun dilediği olur!' de! Zira 'eğer' kelimesi şeytan işine kapı açar."*[28]

Kur'an'da Hicr suresinin 21. ayetinde, **"Hiçbir şey yoktur ki kaynağı bizim katımızda olmasın ve biz hiçbir şey indirmeyiz ki kusursuzca belirlenmiş bir ölçüye, bir uyuma dayanmasın."** buyrulmuştur. Her şey, Allah'ın (c.c) koyduğu biyolojik, fizikî ve sosyal kanunlara göre hareket etmektedir. Allah'ın (c.c) kâinattaki uyumu sağlamak için koyduğu yasalara "adetullah" veya "sünnetullah" denir. Buna kader de denir.

İnsanın yaratılışı da kaderdir. İnsanın sahip olduğu her şey, Allah (c.c) tarafından yaratılan ve kendisine verilen imkânlardan oluşur. İnsanın, iyilik ve kötülük yapabilecek şekilde yaratılması, akıl ve irade gücünü kullanması gibi kendisine verilen meziyetler onu şekillendirir.

Kur'an'da iman esaslarının bir arada belirtildiği ayetlerde (Bakara Suresi, 177. ayet ve Nisâ suresi, 136. ayet) kadere iman etmeye yer verilmemiştir. Ancak buna dayanarak İslam'da kader inancının bulunmadığını ileri sürmek isabetli olmaz.

Kader inancının doğrudan ilişkili olduğu sıfatlar ilim, irade, kudret ve tekvin sıfatlarıdır. Bunların yanında yaşatma, öldürme, hidayete erdirme ve dalalette bırakma gibi sıfatlar da kaderle alakalı sıfatlardır.

Allah'ın (c.c) ilim sıfatı şöyle tanımlanır: İlim sıfatı Allah'ın (c.c), zaman ve mekan sınırı olmaksızın küçük-büyük, gizli-aşikar, maddi-manevi her var olanı hakkıyla bilmesi ve bu niteliğe sahip olmasıdır. Allah'ın (c.c) ilmi her şeyi kuşatmıştır, gaybın anahtarı O'nun katındadır, uzayda ve yerkürede geçmişte ve şu anda var olan ve gelecekte vuku bulacak olan her şeyi bilir. Allah (c.c) kıyametin kopacağı zamanı, ahirette insanlara soracağı sorulara verecekleri cevapları ve cehennemliklerin kendi aralarında

العَلِيم

El-Alîm, Allah'ın (c.c.) 99 güzel isminden birisidir. Küçük-büyük, gizli-âşikar her şeyi hakkıyla bilen demektir.

26. Tirmizi, Kader, 10.
27. Buhari, Kader, 1; Bed'ü'l-Halk, 6; Enbiya, 1; Tevhid ,28; Müslim, Kader, 1; Ebu Davud, Sünnet 17; Tirmizi, Kader, 4.
28. Müslim, Kader, 34.

yapacakları konuşmaları, hatta insanların gelecekte ne kazanacaklarını, ne zaman ve nerede öleceklerini ezeli ilmiyle bilir.

Kur'an'da kader inancını temellendiren rükünlerden ikincisi Allah'ın (c.c) irade sıfatıdır. İrade; Allah'ın (c.c) emirleri, hükümleri ve fiillerinde hür olduğunu ve her şeyi dileyebileceğini öngören bir sıfattır. Bu nitelik hem irade hem de meşiet kavramıyla ifade edilir. Konuyla ilgili ayetlerde belirtildiğine göre Allah (c.c) kullarından dilediklerini hidayete erdirir, dilediklerini saptırır. Allah (c.c) isteseydi insanların hepsini hidayete erdirirdi[29] ve herkes iman ederdi. Ancak O iman ve inkar konusunda kullarını serbest bırakmış, iman edenleri hidayete erdirmeyi dilemiştir.



"İnnellahe alâ külli şey'in kadîr" hattı.
Allah'ın (c.c.) her şeye gücü yeter demektir.

Allah'ın (c.c) kudret ve tekvin sıfatları da kader konusuyla doğrudan ilişkilidir. Allah Teala yaratıcılığıyla öncelikle evrenin kaderine hükmetmiştir. Gök cisimlerini ve yer küreyi belli hacimde yaratmış, gezegenlere belli yörüngeler tayin etmiş, yeryüzünde yollar, dağlar, ovalar, nehirler var etmiş, gökten ölçülü bir şekilde yağmur yağdırarak tat, renk ve özellikleri farklı bitkiler bitirmiştir. Bütün bunların Allah'ın (c.c) fiilleri olduğuna dikkat çekilerek evrenin belirlenmiş bir kaderi olduğuna işaret edilmiştir. Allah'ın (c.c) tüm bunlara güç yetirebilmesi anlamında kudret sıfatı, O'nun her tür mükemmellik sıfatlarını taşıması ve yine her tür noksanlıktan münezzeh olmasıyla da doğru orantılıdır. Dolayısıyla Allah'ın (c.c) her şeyi bilmesi, dilediğini dilediği gibi yaratması, her şeye güç yetirebilmesi gibi özellikleri zaten O'nun mükemmel varlık olmasının gereklerindendir.

**B BİLGİ KUTUSU**

Kur'an'da yaratma sıfatı şu kavramlar ile ifade edilmektedir;

- **Halk** (Allah'ın yaratması)
- **Îcât** (Yokluktan varlığa çıkarma)
- **İbda'** (Örneği olmadan yaratma)
- **Kevn:Tekvin** (Yoktan var etme)
- **İnşa'** (Meydana getirme)

## 3. İnsan Kader İlişkisi

Kaza ve kader konusunun yanlış anlaşılmaması için Allah'ın (c.c.) isim ve sıfatları yanında insanla alakalı bazı hususların da bilinmesi gerekmektedir. Dolayısıyla insanın nasıl bir varlık olduğu öncelikle iyi tespit edilmelidir. Bizler insanı yapıp ettikleri açısından "rüzgarın önünde uçuşan bir yaprak" gibi mi görüyoruz? Yoksa yapıp ettiklerinin tamamını kendi güç ve kudretiyle yapan, kendi fiillerini kendisi yaratan bir varlık olarak mı? Ya da bu ikisinin ortasında dengeli bir şekilde mi insanı tanımlıyoruz? İşte insana dair bu bakış açılarının doğruluğu ya da yanlışlığı ölçüsünde kaza ve kader konusundaki bakış açımız da doğru veya yanlış olabilmektedir.

### *3.1. Akıl*

Akıl; insanı diğer canlılardan ayıran temyiz gücü, düşünme ve anlama melekesi olarak tanımlanmaktadır. Her şeyden önce insan, akıl sahibi olduğu için iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırabilen ve bu özelliğinden dolayı da dinin emir ve yasakları karşısında muhatap ve sorumlu olan bir varlıktır.

29. bk. Yunus suresi, 99. ayet.

İnsanın akıl sahibi olması, onu irade ve tercih sahibi olmayan diğer varlıklardan ayırmakta; dinin teklifleri karşısında insanı kabul ya da ret açısından bir tercihle ve seçimle yüz yüze bırakmaktadır. Bu özellik insana verildiği için insanlar arasında aklını kullanarak imanı ve teslimiyeti seçenler olduğu gibi, inkâra sapanlar da olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'e göre insanı diğer varlıklardan daha değerli hale getiren ve hayatına anlam kazandıran akıldır. Dinin emirlerine muhatap olma ve din açısından mükellef sayılmanın olmazsa olmaz şartı da akıldır. Nitekim dinimizde aklı olmayanlar, dinî emirler ve nehiyler açısından sorumlu değildir. Akıl sağlığını kaybedenlerden dinî sorumluluklar düşmekte, akli melekeleri tam olarak teşekkül etmediği için âkil ve baliğ olana kadar çocuklar dinen mükellef sayılmamaktadır.

Kur'an'da pek çok ayette aklını kullanmak övülürken aklını kullanmayanlar ağır bir dille eleştirilmektedir. Bunlardan bazılarını şöylece sıralayabiliriz:

**"İşte biz, bu örnekleri insanlar için getiriyoruz fakat onları ancak bilenler düşünüp (akledebilir) anlayabilir."**[30]

**"Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık şimdi şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık! diye ilave ederler."**[31]

Bu ayetlerde akıl ve bilgi arasındaki ilişkiye dikkat çekildiği gibi cehenneme götüren sebeplerin başında aklın kullanılmamasına da vurgu yapılmaktadır.

Kur'an'da sebep-sonuç ilişkileri ve özellikle yaratılmış varlıklarla yaratıcı arasındaki ilişki anlatılırken ön plana çıkarılan temel kavram akıldır. Akıl kelimesinin sözlük anlamı da bağ kurmak, irtibat kurmak anlamına gelmektedir.

**"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde aklıselim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."**[32]

**"Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır."**[33]

**"Rabb'inden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? (Fakat bunu) ancak akıl sahipleri anlar."**[34]



Akıllı bir varlık olan insan yaptıklarından sorumludur.

30. Ankebut suresi, 43. ayet.
31. Mülk suresi, 10. ayet.
32. Al-i İmran suresi, 190. ayet.
33. Casiye suresi, 5. ayet.
34. Ra'd suresi, 19. ayet.

İnsanın irade sahibi, bilen, tercih eden ve öğrendiklerini davranışa dönüştürebilen bir varlık olması akıl sahibi olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Akıl sahibi olmanın kadere bakan yönü ise insanın yaptıklarından sorumlu tutulması bakımındandır. Kur'an'da pek çok ayette gökler, Ay, Güneş, yıldızlar, dağlar, denizler hakkında düşünmemiz öğütlenir. Yine Kur'an'da **"Akıllarını kullanmazlar mı?", "Düşünmez misiniz?", "Akletmez misiniz?"** şeklinde biten birçok ayet vardır. Bir ayette **"Şüphesiz Allah katında canlıların en kötüsü, akletmeyen (düşünmeyen) sağırlar ve dilsizlerdir."**[35] buyrulmuştur.

B BİLGİ KUTUSU

Akl-ı Selim:

1. Sağduyu, hüküm ve kararlarında doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma yetisidir.
2. İnsanın doğru karar vermesini sağlayan, herhangi bir olumsuzluktan veya ortamın kötülüğünden etkilenmeyen, yaratılışındaki temizliği koruyan akıldır.

### *3.2. İrade*

İrade kelimesinin sözlükteki anlamı; seçmek, tercih etmek, istemek, dilemek, yönelmektir. Bir kavram olarak ise aklın düşünüp karar vermesi sonucunda bir eylemi yapmayı ya da yapmamayı tercih etmesi anlamında kullanılır. Akıl sahibi olmasının yanında insanın en önemli özelliklerinden biri de irade sahibi olmasıdır. İnsan irade sahibi, akıllı ve özgür bir varlık olduğu için davranışlarından sorumlu tutulur. Bu özelliklere sahip olmadığında yaptıklarından sorumlu tutulamaz. Nitekim aklı ve iradesi olmayan ya da bu özellikleri varsa bile bunları kendi tercihi doğrultusunda kullanamayan insanlar, dini açıdan da yükümlü sayılmazlar. Bu yüzden kader inancı, insanın akıl sahibi, özgür ve sorumlu olmasıyla yakından ilgilidir.

Allah (c.c.), insanı akıllı bir varlık olarak yaratmıştır. İnsan davranışları; zorunlu ve seçime dayalı olmak üzere iki kısımdır. Yazı yazmak, oturmak, kalkmak, çalışmak, namaz kılmak, iyi veya kötü davranışta bulunmak özgür irademizle yaptığımız davranışlardandır. İnsan bu tür davranışlarından sorumludur.

İnsanın iradesinin dışında olan davranışlar da vardır. Kalbimizin çalışması, nefes alıp verişimiz, midemizin yiyecekleri sindirmesi bizim irademiz dışında gerçekleşir. Ne zaman, nerede, hangi anneden doğacağımıza, hangi ırktan olacağımıza biz karar veremeyiz. Göz, ten ve saç rengimiz bizim irademiz dışında Yüce Allah'ın (c.c.) takdiri ile gerçekleşir. İnsan kendi iradesi ve seçimi dışında Allah'ın (c.c) takdiriyle başına gelen durumlardan sorumlu değildir.

Kader ve kazayla ilgili yönüne gelince çoğu insan bu özgür iradesini kötüye kullanmasına rağmen sonuçta kendisini sorumluluktan kurtarmak için "ne yapayım kader böyleymiş" diyebilmektedir. Oysa bir şeyin kader olarak takdir edilmesi, insanın zamanı geldiğinde başka türlü değil de o şekilde bir seçim yapacağının bilinmesi demektir. Allah'ın (c.c) ezeli olarak o tercihi bilip takdir etmesi, o insanın o tercihe zorlanması demek değildir. Zaman ve mekanla sınırlı olmayan Allah'ın (c.c) ezeli ilmi, kulun seçimini zorlayan bir sebep değildir. Kul öyle seçtiği için Allah (c.c) da bu seçime göre yaratır.

İnsan; iyi ve kötü, doğru ve yanlış, güzel ve çirkin olan şeyleri ayırt edebilecek, karşılaştığı şeylere değer atfedebilecek ve bu değerler arasında seçim yapabilecek kabiliyettedir. İnsana bu güç ve imkanı veren Allah'tır (c.c). Bu imkanı, insan özgür iradesi doğrultusunda kullanır.

35. Enfal suresi, 22. ayet.

Kısaca insan herhangi bir fiil için tercihte bulunmakta, hür iradesiyle seçim yapmaktadır. Bu seçimle birlikte gerekli çabayı da sarf etmektedir. Allah (c.c) da onun bu seçimi ve çabası yönünde o fiili yaratmaktadır. Bu anlamda inkâr etmek ya da şirk koşmak dahi insana verilen özgürlük sınırları içindedir. Allah (c.c), insanlara özgür iradesiyle tercihlerini doğru yapabilmesi için aklı selim ve düşünme yeteneği lutfetmiş ve hidayet rehberi peygamberler ve kitaplar göndermiştir. İnanıp inanmama konusunda insanı serbest bırakmıştır.

Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyrulur:

**"Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör."**[36]

**"Ve de ki: Hak, Rabb'inizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki onun duvarları kendilerini çepe çevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar imdatlarına, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir kalma yeri!"**[37]

**"İman edip de iyi işler yapanlara gelince, onlar için yaptıklarına karşılık olarak varıp kalacakları cennet konakları vardır. Yoldan çıkanlar ise, onların varacakları yer ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde geri çevrilirler ve kendilerine: Yalandır deyip durduğunuz cehennem azabını tadın! denir."**[38]

**"Sizi huzurumuza yaklaştıracak olan ne mallarınızdır ne de evlâtlarınız. İman edip iyi amelde bulunanlar müstesna; onlara yaptıklarının kat kat fazlası mükâfat vardır. Onlar (cennet) odalarında güven içindedirler. Ayetlerimizi boşa çıkarmaya çalışanlara gelince, onlar da azapla yüz yüze bırakılacaklardır."**[39]



İnsan irade sahibi bir varlık olarak iyi ya da kötü tüm tercihlerinden sorumludur.

Akıl nimeti sayesinde seçme özgürlüğüne sahip olmak, aynı zamanda sorumlu olmak anlamına gelir. Bu sorumluluğu reddeden müşrikler, Allah'ın (c.c) dilemesinin kulun tercihlerine göre oluştuğunu kabul etmemişler ve kendi seçimlerinin ilahi takdir sonucu olduğunu iddia etmişlerdir. Kur'an'da, onların bu haksız yakıştırmaları reddedilmiştir:

36. İnsan suresi, 3. ayet.
37. Kehf suresi, 29. ayet.
38. Secde suresi, 19-20. ayetler.
39. Sebe' suresi, 37-38. ayetler.

B BİLGİ KUTUSU

**İrade:** 1. Seçme, tercih etme, isteme, dileme, arzu etme, meyletme, karar verme. 2. Aklın düşünüp karar vermesi, yapılması veya yapılmaması eşit olan çeşitli davranışlardan birini beğenip tercih etmesi. 3. Allah'ın dilemesi, arzu etmesi, tercih etmesi ve dilediğini yerine getirmesi anlamlarında Allah'ın sıfatlarından biri.

**Cüz'i İrade:** İnsana verilen sınırlı özgürlük, tercih etme kabiliyeti. İnsana Allah tarafından verilen özgürlük; dileme, tercih etme kabiliyeti. İnsan, cüz'i iradesi sayesinde davranışlarından sorumlu olur. Bu nedenle kişilerin cüz'i iradelerini kendilerine hem dünyada hem de ahirette yararlı olacak işler için kullanmaları dinimizce tavsiye edilmiştir.

**Külli İrade:** Allah'ın iradesi, ilahi irade. "Allah'ın istediğini istediği gibi dilemesi ve seçmesi" anlamında Allah'ın mutlak ve sınırsız iradesi. Külli irade, her şeye hâkim olan, her şeyi içine alan iradedir. Yaratma fiili ile birlikte ele alınır. Her şeyin yaratıcısı Allah'tır; hakiki irade de ona mahsustur. Kâinatta Allah'ın külli iradesine aykırı hiçbir olay gerçekleşemez. O'nun irade ettiği şey mutlaka olur, irade etmediği hiçbir şey meydana gelmez. Allah için bir zorunluluk da düşünülemez. Hiçbir şeyi var etmeye veya yok etmeye mecbur değildir. Kimse Allah'ı bir şeyi yapmaya veya yapmamaya zorlayamaz.

(bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 221.)

**"Putperestler diyecekler ki: 'Allah dileseydi ne biz ortak koşardık ne de atalarımız. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık.' Onlardan öncekiler de aynı şekilde (peygamberleri) yalanladılar ve sonunda azabımızı tattılar. De ki: Yanınızda bize açıklayacağınız bir bilgi var mı? Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz."**[40]

**"Ortak koşanlar dediler ki: 'Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ondan başkasına tapardık. O'nun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık.' Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin üzerine açık seçik tebliğden başka bir şey düşer mi?"**[41]

**"Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah, size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder. Hiçbir günahkâr diğerinin günahını çekmez. Nihayet hepinizin dönüp gidişi, Rabb'inizedir. Yaptıklarınızı O size haber verir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi hakkıyla bilendir."**[42]

## *3.3. Sorumluluk*

Akıl ve özgür irade sahibi bir varlık olarak insan aynı zamanda sorumlulukları da olan bir varlıktır. Akıl ve irade nimeti insana beraberinde bazı yükümlülükler de getirmektedir. Zaten insanın imtihana tabi tutulması, emir ve yasaklarla muhatap olması ve yaptıklarından sorumlu tutulup hesaba çekilmesi ona verilen bu seçme özgürlüğü sebebiyledir. Şayet tercihte bulunabilme durumu olmasaydı o zaman imtihana gerek kalmaz, sorumluluk diye bir şeyden bahsedilemezdi.

N NOT EDELİM

"Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülükte kendi zararınadır..."

(Bakara suresi, 286. ayet.)

40. En'am suresi, 148. ayet.
41. Nahl suresi, 35. ayet.
42. Zümer suresi, 7. ayet.

İnsanlar inandıklarından, tercih ettiklerinden ve yaptıklarından sorumludur. Çünkü kendisine verilen akıl ve özgürlük onun bütün bunlardan sorumlu olması sonucunu doğurur.

**“Kim iyi bir iş yaparsa bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabb’in kullara zulmedici değildir.”**[43]

**“Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.”**[44]

## D DEĞERLENDİRELİM

“Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah, size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder...”

(Zümer suresi, 7. ayet.)

Yukarıdaki ayeti insanın kâfir ya da mümin olmayı dilemesi açısından değerlendiriniz.

**“O gün kimseye, hiç mi hiç zulmedilmez. Size ancak işlemekte olduğunuz şeylerin karşılığı verilir.”**[45]

**“İnkârınız sebebiyle bugün oraya (cehenneme) girin!”**[46]

**“Siz farkında olmadan, ansızın başınıza azap gelmezden önce, Rabb’inizden size indirilenin en güzeline (Kur’an’a) tâbi olun. Kişinin: Allah’a yakınlık konusunda kusurlu davrandığım için bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim (diyeceği günden sakının)! Veya: Allah bana hidayet verseydi, elbette sakınanlardan olurdum, diyeceği, yahut azabı gördüğünde: Keşke benim için bir kez (dönmeye) imkân bulunsa da iyilerden olsam, diyeceği günden sakının. Hayır (dönemeyeceksin)! Ayetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve inkârcılardan olmuştun.”**[47]

## T TARTIŞALIM

Başarılı olmak isteyen iki sporcuyu sorumlulukları açısından ve kaderle ilişkilendirerek karşılaştırınız. Başarılı ve başarısız olmalarının sebepleri nelerdir? Yazınız.

| Başarılı sporcu | Başarısız sporcu |
|---|---|
| *Başarılı olmasının sebebi:* | *Başarısız olmasının sebebi:* |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |
| ........................................ | ........................................ |

Kur’an’da Allah’ın (c.c) insanları güçleri ölçüsünde sorumlu ve yükümlü kıldığı açıkça belirtilmiş ve üstesinden gelemeyecekleri yükümlülükleri onlara yüklemediği ısrarla vurgulanmıştır.

**“... Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur...”**[48]

**“... Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz...”**[49]

43. Fussilet suresi, 46. ayet.
44. Şura suresi, 30. ayet.
45. Yâsîn suresi, 54. ayet.
46. Yâsîn suresi, 64. ayet.
47. Zümer suresi, 55-59 ayetler.
48. Bakara suresi, 233. ayet.
49. En’am suresi, 152. ayet.

İnsan, sorumluluğunun farkında olarak hareket etmeli ve iyilik yapmanın yollarını aramalıdır. Çünkü Kur'an'a göre zerre kadar da olsa insan bütün yaptıklarının hesabını verecektir.

**"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."**[50]

Allah (c.c) kullarına hiçbir zaman zulmetmez ve onların kötülüğünü hiçbir şekilde asla istemez.

**"İşte bu, ellerinizle yaptığınız yüzündendir, yoksa Allah kullara zulmedici değildir."**[51]

**B BİLGİ KUTUSU**

- ✓ İnsan; akıl ve irade sahibi bir varlıktır.
- ✓ İnsan, fiillerinden sorumludur.
- ✓ İnsana düşünme yeteneği verilmiştir.
- ✓ İnsana vahiyle doğru yol gösterilmiştir.
- ✓ İnsan, özgür bir varlıktır.

**"Bu, dünyada iken kendi ellerinizle yapmış olduğunuzun karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmetmez."**[52]

## 4. Kaderle İlişkilendirilen Bazı Kavramlar

### *4.1. Ecel*



"Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz."
(Ankebut suresi, 57. ayet.)

Sözlükte geleceğe ait bir kavram olarak "belirlenmiş zaman, muayyen bir müddetin sonu" anlamına gelir. Sözlük anlamına uygun olarak Kur'an'da hayat süresinin sonu (ölüm vakti), borç için belirlenen son ödeme tarihi, boşanan veya eşi ölen kadının tekrar evlenmeden önce beklemesi gereken süre (iddet), kâfirlerin helâk edilmeden evvel kendilerine tanınan müddet anlamlarında yer almıştır.[53] Ayrıca Kur'an'da ecelle ilgili ayetlerde, Allah'ın (c.c) her insan için bir yaşama süresi ve bir ölüm vakti belirlediği[54] ve kendilerine uzun ömür verilenlerin de ömrü kısaltılanların da mutlaka bir kitapta yazılı olduğu bildirilmiştir.[55] İlahi emir ve yasaklara uyanların tayin edilmiş ölüm vaktine kadar güzel bir şekilde yaşatılacakları müjdelenirken[56] zalimlerin de ecelleri gelinceye kadar cezalandırılmayacağı, ancak zamanı gelince kısa bir süre de olsa öne alış veya erteleme yapılmayacağı belirtilmiştir.[57] Bazı insanların hayatlarının ihtiyarlamadan önce sona erdirildiği, bazı kişilerin ise kendileri için belirlenen süreye kadar yaşatıldığı anlatılmış[58] ayrıca fertler gibi toplumların da ecelleri bulunduğu ve yıkılış zamanı gelince bunun kısa bir süre için öne alınmayacağı gibi geriye de bırakılmayacağı haber verilmiştir.[59]

50. Zilzal suresi, 7-8. ayetler.
51. Enfal suresi, 51. ayet.
52. Al-i İmran suresi, 182. ayet.
53. bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 82.
54. En'âm suresi, 2. ve 60. ayetler.
55. Fâtır suresi, 11. ayet.
56. Hûd suresi, 3. ayet.
57. Nahl suresi, 61. ayet; Ankebut suresi, 53. ayet.
58. Mümin suresi, 67. ayet.
59. A'râf suresi, 34 ayet; Yunus suresi, 49. ayet; Hicr suresi, 5. ayet.

Hadislerde ise eceli gelmeyen hastaların şifa bulabileceği; bu sebeple ziyaretçilerin hastalar için şifa dileğinde bulunması gerektiği beyan edilmiştir.[60] Yine hadislerde ecelin insanın emellerine ulaşmasına engel olduğu, her insanın ecelinin önceden takdir edildiği bildirilmiştir.[61] Ayrıca Hz. Peygamber, akrabayı ziyaret edip onları gözetmenin, komşulara karşı güzel davranmanın ve sadaka vermenin ömrü uzattığını bildirmiştir.[62]

Mâtürîdiyye ve Eş'ariyye'den oluşan Ehl-i sünnet âlimlerine göre ecel daha çok "Allah'ın (c.c) canlıların öleceğini bildiği zaman" diye tarif edilir. Buna göre canlıların her birinin yaşayacağı ecel tektir ve kesinlikle değişmez. Hiçbir canlı kendisi için takdir edilen zamandan önce hayat bulamayacağı gibi hakkında takdir edilen ölüm vakti gelmeden de ölmez. En'am suresinin **"Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden (ecel-i kazâ) ancak odur. Bir de onun katında muayyen bir ecel (ecel-i müsemmâ) vardır.**

**Siz hâlâ şüphe ediyorsunuz."**[63] ayetinde yer alan "ecel-i müsemmâ" kıyametin kopmasına dair olup bununla insanın değil kâinatın eceline işaret edilmiştir. Dolayısıyla da tabii yolla da olsa kaza ve öldürülme şeklinde de olsa herkes kendi eceliyle ölür. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın (c.c) izni olmadıkça hiçbir nefsin ölmeyeceği, ölüm vaktinin tayin edilmiş bir yazıya göre gerçekleştiği **"Hiçbir kimse yok ki ölümü Allah'ın iznine bağlı olmasın. (Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır..."**[64] ayeti ile bildirilmiştir. Eceli gelen hiçbir şahsın yaşatılmayacağı kesin bir şekilde anlatılarak herkesin eceliyle öldüğüne şu ayet ile işaret edilmiştir: **"Allah, eceli geldiğinde hiç kimseyi (ölümünü) ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."**[65]

Netice olarak kişinin sağlık kurallarına uyup uymayacağı, sağlık alanında ne gibi gelişmelerin ortaya çıkacağı, kişinin herhangi bir kaza veya öldürme hadisesiyle karşılaşıp karşılaşmayacağı vb. hususlar; ilahi bilgi ve iradenin kapsamı dışında değildir. Kişinin ne zaman öleceği (eceli) sadece Allah (c.c) tarafından bilinebilir. O halde insanın yaşamak için gerekli tedbirleri alması onun kulluk vazifesinin bir gereğidir. Dolayısıyla ölümden önce hayatın değerini bilmek, hastalanmadan önce sağlığı korumak, hastalanınca tedavi olmak gibi tedbirlere başvurmak gereklidir.[66]




60. Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 197; Tirmizi, Tefsîr, 2.
61. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 156; VI, 159; Buhârî, Daavât, 26; İbn Mâce, Mukaddime, 10.
62. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 156; VI, 159; Buhârî, Daavât, 26; İbn Mâce, Mukaddime, 10.
63. En'am suresi, 2. ayet.
64. Âl-i İmrân suresi, 145. ayet.
65. Münâfikun suresi, 11. ayet.
66. TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 380-382.

### 4.2. Rızık

Sözlükte "yiyecek vermek, rızıklandırmak" anlamındaki (ر ز ق) kökünden türeyen rızk kelimesi "yiyecek, giyecek ve faydalanılacak her şey; yağmur; bağış; pay, nasip" gibi anlamlara gelir.[67] Terim olarak Allah Teala'nın canlılara yeme, içme ve başka hususlarda yararlanmak üzere verdiği her şeyi ifade eder.

Rızık kavramı Kur'an-ı Kerim'de 123 yerde geçmektedir ve genel olarak Allah'a (c.c) izâfe edilmektedir. Ancak bazı ayetlerde rızka aracı olması sebebiyle kullara da nispet edilmiştir.[68]

**B BİLGİ KUTUSU**

اَلرَّزَّاقُ

Er- Rezzak, Allah'ın 99 güzel isminden biri olup, bütün mahlukatın rızıklarını veren ihtiyaçlarını karşılayan dilediğine bol rızık veren demektir.

Kur'an'da yeryüzündeki bütün canlıların rızkını verenin Allah (c.c) olduğu **"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir…"**[69] ve **"Nice canlı var ki rızkını (yanında) taşımıyor. Onlara da size de rızık veren Allah'tır. O, her şeyi işitir ve bilir."**[70] vb. ayetlerle vurgulanmış ve dolayısıyla da rızık konusunda endişeye düşülmemesi gerektiği **"…Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin -sizin de onların da rızkını biz veririz …"**[71] ayeti ile bildirilmiştir. Bu, insanın rızık temin etmek anlamında hiçbir şey yapmaması anlamına gelmemelidir. Tam tersi rızkı verenin Allah (c.c) olduğu bilinci ile insan, rızkını aramaya devam etmelidir.[72]

Ehl-i sünnet âlimleri rızkı "Cenâb-ı Hakk'ın hayatlarını sürdürebilmeleri için canlılara verdiği her türlü şey" şeklinde tarif etmişlerdir. Onlara göre gayri meşrû yollardan elde edilen imkânlar (haram) da rızık kavramına dahildir. Aksi takdirde haram yiyen kimselerin Allah'tan (c.c) başkası tarafından rızıklandırılmış olması gerekir. Bu ise bütün canlıların rızkının Allah (c.c)tarafından verildiği şeklindeki ayet ve hadislere aykırı bir durumdur.[73]

Allah (c.c), rızkı dilediğine dilediği kadar verir. Ancak kulların da çalışıp çabalayıp kendilerine takdir edilmiş olan rızkı, helal yoldan kazanmak için gayret göstermeleri gerekir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de **"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz'da) dır."**[74] buyrularak bütün canlıların rızkının Allah (c.c) tarafından verildiği bildirilmiştir.



"Kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı rızık yememiştir..." (Buhârî, Büyû, 15.)

Kur'an'a göre rızık, yalnızca gıdalardan ibaret değildir. Başta din, hidayet ve nübüvvet olmak üzere Allah'ın (c.c) manevi lütufları da rızık olarak kabul edilmiştir.[75]

67. Lisânü'l-Arab, "r-z-" md.
68. Bakara suresi, 233. ayet; Nisâ suresi, 5. ve 8. ayetler; Kehf suresi, 19. ayet.
69. Hûd suresi, 6. ayet.
70. Ankebut suresi, 60. ayet.
71. En'âm suresi, 151. ayet.
72. Fâtır suresi, 12. ayet; Mülk suresi, 15. ayet.
73. TDV İslam Ansiklopedisi, C 35, s. 73-74.
74. Hûd suresi, 6. ayet.
75. Hûd suresi, 88. ayet.

Peygamber Efendimiz de her şeyi Allah'ın (c.c) yarattığını, her canlının rızkını O'nun verdiğini belirtmiş;[76] *"Her kim çokça istiğfar ederse Allah onun her kederine bir kurtuluş, her sıkıntısına bir çıkış yapar ve onu ummadığı yerden rızıklandırır."*[77] ve *"Her kim rızkının genişletilmesini ve ecelinin geciktirilmesini (ömrünün uzamasını) isterse sıla-i rahim yapsın."*[78] buyurarak Allah'tan (c.c) af dilemenin ve akrabaları ziyaret etmenin (sıla-i rahim) rızkı genişleteceğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber Allah'ın (c.c), dilediğine az, dilediğine çok rızık verdiğini[79] ve *"Şayet siz Allah'a* (c.c) *hakkıyla tevekkül etseydiniz, sabahleyin aç gidip akşamleyin tok olarak dönen kuşları rızıklandırdığı gibi sizi de rızıklandırırdı."*[80] diyerek doğru bir tevekkül anlayışına sahip olan insanların da kuşlar gibi rızıklandırılacağını bildirmiştir.



"Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin..." (Nahl suresi, 114. ayet.)

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) *"Kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir rızık asla yememiştir..."*[81] buyurarak kişinin kendi emeğiyle rızkını elde etmek için çalışmasına dikkat çekmiştir. Bu sebeple insanoğlu, başkasının emeğiyle geçinmeyi düşünmemelidir. Kendi elinin emeği ve alnının teriyle rızkını kazanmaya gayret etmelidir. Öte yandan hakkı olmayana el uzatmamalı, kimsenin hakkını yememelidir.

Allah (c.c), rızık konusunda insanlardan bazısını zenginlikle bazısını da fakirlikle imtihan eder. Zengin kişi kendisine verilen nimetlere şükrederek bunları Allah'ın (c.c) istediği şekilde harcar ve paylaşırsa imtihanı kazanır. Fakir de Allah'a (c.c) isyan etmeyip, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirerek, şükür ve kulluk vazifelerini yaparsa imtihanı kazanır.

### 4.3. Afet

Allah (c.c) kullarını farklı şekillerde imtihan eder. Sel, deprem vb. bütün afetler Allah'ın (c.c) takdiriyle gerçekleşir. Ancak afetleri engellemek için gerekli tedbirleri almak da kulun görevleri arasındadır. Tedbirsizliklerden kaynaklanan sorunları "Ne yapalım kaderimizde varmış.", "Allah (c.c) böyle takdir etmiş." gibi cümlelerle geçiştirmek doğru bir kader ve tevekkül anlayışı değildir. Bu cümleler, ancak gerekli bütün tedbirler alındıktan sonra yine de başa gelen musibetler için yerinde ve haklı olabilir. Böyle bir durumda mümine düşen, teselli ve destek kaynağı olarak yine Rabb'ine sığınmak ve her şeyin O'nun takdirinde olduğuna iman etmektir.

Bizler, mesela deprem gibi bir olayın öncesinde gerekli tüm tedbirleri almakla sorumluyuz. Sonrasında olanlara dair tabii ki bir teselli ve destek kaynağı olarak yine Rabb'imize sığınmak ve her şeyin O'nun takdirinde olduğuna iman etmek durumundayız.

Hadislerde en büyük musibetlerle peygamberlerin karşılaştığı,[82] Allah'ın (c.c) sevdiği kullarını zaman zaman musibetlerle imtihan edeceği[83] belirtilmekte ve musibetlere sabredip çekilen acılar karşısında Allah'tan (c.c) ecir beklemenin faziletine işaret edilmektedir.[84]

76. Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 130, 202.
77. İbni Mâce, Edeb 57.
78. Buhârî, Büyû, 13; İbn Mâce, Edeb, 57.
79. Buhârî, Tefsîr, 11/2, Tevhîd, 19; Müslim, Zekât, 37.
80. Tirmizi, Zühd, 33.
81. Buhârî, Büyû, 15.
82. Buhari, Merdâ, 2, 3; İbn Mace, Fiten, 29; Tirmizi, Zühd, 57.
83. Buhari, Merdâ, 1; Tirmizi, Zühd, 57
84. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 177, 182; Tirmizi, Cenaiz, 36; Nesai, Cenaiz, 22.

Yorgunluk, hastalık, tasa ve kederden ayağına diken batmasına kadar Müslüman'ın başına gelen her türlü musibetin günahlara kefaret olacağı müjdesi verilmektedir.[85] Hadislerde ayrıca musibete uğrayanların teselli edilmesi, acılarının paylaşılması ve yakınlarını kaybedenlere taziyede bulunulması tavsiye edilmektedir.[86]

Musibetler eğer Allah'a (c.c) güven ve teslimiyet içinde karşılanır ve gereken davranışlar sergilenirse Allah'a (c.c) yaklaştıran, günahları azaltan ve arınmaya vesile olan imtihanlardır.

Sel, deprem gibi musibetlere sadece o musibetin muhatabı olan ve ölen insanlar açısından değil, Allah'ın (c.c) tüm kâinattaki külli yaratma ve kainatı idare etmedeki kanunları çerçevesinde bakmak gerekir. Bir de külli hayırların yanında cüz'i şerler olabilir. Tüm yaşananlarda Allah'ın (c.c) "merhametlilerin en merhametlisi" olduğunu ve merhametin asıl kaynağının Allah (c.c) olduğu da unutulmamalıdır. Musibetlere genel işleyiş kuralları açısından ve daha büyük hayırlara vesile olabilmesi noktasından yani hikmet boyutuyla bakılmalı, ayrıca daimi olmayıp, geçici oldukları da unutulmamalıdır.

Aşağıdaki afetlere karşı alınacak tedbirler nelerdir? Yazınız.






| | | | |
|---|---|---|---|
| ................................ | ................................ | ................................ | ................................ |
| ................................ | ................................ | ................................ | ................................ |
| ................................ | ................................ | ................................ | ................................ |
| ................................ | ................................ | ................................ | ................................ |
| ................................ | ................................ | ..... ........................... | ................................ |
| | | | ................................ |

## 4.4. Sağlık ve Hastalık



Sağlık insana verilen en büyük nimetlerdendir.

İnsan için en önemli nimetlerden birisi sağlıklı olmaktır. Bu konuda Peygamber Efendimiz (s.a.v), *"İki nimet vardır ki insanların çoğu onları değerlendirme hususunda aldanmıştır: sağlık ve boş vakit."*[87] buyurarak sağlığımızı bir nimet olarak görüp dikkat etmemiz gerektiğini belirtmiştir.

Allah (c.c), imtihanın bir yansıması olarak kullarını bazen hastalıklarla imtihan edebilir ama hastalıkların ça-

85. Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 114, 120; Buhari, Merdâ, 1, 3; Müslim, Birr, 49.
86. el-Muvatta, Cenaiz, 41; İbn Mace, Cenaiz, 55 -56.
87. Buhârî, Rikâk, 1.

resini de yaratmıştır. İnsan, bu çareleri bulmak ve tedavi olmak zorundadır. Dinimizde bir insan hasta olduğunda tedavisi için gerekli adımları atmalı, şifayı Allah'tan (c.c) istemeli ve iyileşmek için Allah'a (c.c) dua etmelidir.

Hastalıklar ve musibetler daima kötü ve şer olarak değerlendirilmemelidir. Sabredilmesi durumunda kulu Allah'a (c.c) yaklaştıran, günahları azaltan ve arınmaya vesile olan imtihanlar olarak da görülmelidir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), *"Bir müminin başına herhangi bir hastalık veya rahatsızlık gelirse bundan dolayı Allah (c.c) onun günahlarını, ağacın yapraklarını döktüğü gibi döker."*[88] hadisiyle, mümin kul için hastalıkların günahlardan arınmaya vesile olduğu müjdesini vermektedir.



"Allah, verdiği her hastalığın şifasını da vermiştir." (Buhârî, Tıb, 1.)

İnsan, hastalık vb. sıkıntılarda sabretmeli, tedavi olmalı ve iyileşmek için gayret etmelidir. Ancak buradaki sabır, içinde bulunduğu duruma katlanmak ya da bunu kader saymak değil aksine kurtulmak için mücadele etmek anlamındadır.

Alınan bütün önlemlere rağmen insanlar hasta olabilir. Böyle durumlarda "Hasta olmak benim kaderimde varmış." diyerek tedavi olmamak veya hastalığa çare aramamak doğru bir kader anlayışı değildir. Yeniden sağlığa kavuşmak için gerekli tedavi yollarına başvurulmalı ve Allah'a (c.c) dua edilmelidir. Peygamberimiz: *"Ey Allah'ın Kulları! Tedavi olunuz. Allah, verdiği her hastalığın şifasını yaratmıştır."*[89] buyurarak bu konuda bizlere yol göstermiştir.

### 4.5. Başarı ve Başarısızlık

Dinimize göre başarı Allah'tandır (c.c). Kul herhangi bir işte başarılı olmak için çalışır, gayret gösterir. Ama o iş sonunda başarıya ulaşabilmesi Allah'ın (c.c) takdiriyle mümkün olur. Bir de neyin başarı neyin başarısızlık olduğunu biz tam anlamıyla bilemeyiz. Hele hele günümüzde bu kavram çok yanlış yerlerde kullanılabilmektedir. Asıl başarı Allah'ın (c.c) rızasını kazanabilmektir.

Bazı somut ve dünyevi başarısızlıkların faturasını hemen kadere kesmek de doğru değildir. Azimle ve çabayla hareket edilmesi gereken noktalarda başarısızlığı sonraki adımların önünde bir engel olarak görmemek gerekir.

İnsan, iradesini doğru yolda kullanıp güzel şeylere yönelirse başarı kazanır. Buna "tevfik" denir. Bu, Allah'ın (c.c) rızası yönünde hareket eden kulun işlerinde muvaffak kılınması anlamına gelir. Benzer anlamlar taşıyan inâyet, nusret ve lutf kelimeleri gibi tevfîk de hayır ve iyiliğe yönelik davranışlara özgü kılınmıştır. Hadislerde geçen "ve billahi't-tevfik", "Allahu veliyyü't-tevfik" gibi ifadeler de başarının Allah'ın (c.c) yardımıyla mümkün oluşuna dikkat çekmektedir.

İnsanın yanlışa yönelmesi ve kötü olanı tercih etmesiyle başarısızlık gelir. Buna da "hızlan" denir. Hızlan, Allah'ın (c.c) yanlış yönde hareket eden kulundan yardımını kesmesidir.

Aslında Allah (c.c) kullarını iman ve inkârdan soyutlanmış olarak yaratmış, daha sonra onlara emirler göndermiş, inkâr yolunu tutanlar buna kendi fiilleriyle yönelmiştir. Ancak bu yöneliş, kulun inkâr etmeyi istemesi sonucu Allah'ın (c.c) hızlanıyla gerçekleşmiştir. İman eden de kendi fiiliyle iman etmekle birlikte bu fiil onun imanı istemesine bağlı olarak Allah'ın (c.c) yardımıyla (tevfik) vücuda gelmiştir.

88. Buhârî, Merdâ, 2.
89. Ebu Davûd, Tıp, 1.

**“Dedi ki: Ey kavmim! Eğer benim, Rabb’im tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah’ın yardımı iledir. Yalnız O’na dayandım ve yalnız O’na döneceğim.”**[90]


Bir işte başarılı olmak ve ustalaşmak için uzun süre emek vermek gerekir.

Başarı bir kader sonucu çalışmadan kendiliğinden gerçekleşen bir şey değildir. Başarılı olmanın yolu, emek vermekten ve çok çalışmaktan geçer. Bir kimse hedeflerine ulaşmak ve başarılı olmak için gayret etmek zorundadır. Emek vermeden başarılı olmayı istemek doğru bir tutum değildir. Örneğin bir sporcunun başarılı olması için beslenmesine, antrenmanlarına, uyku düzenine dikkat etmesi gerekir.

**“Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.”**[91]

Peygamberlerin hayatı, çektikleri sıkıntılar ve başarılı olmak için gösterdikleri gayretler bu konuda yeterince örnek oluşturmaktadır. Bu anlamda başarılı olmak için kişinin gayret göstermesi ve özellikle ahlaki sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Bu yüzden kişi öncelikle çok çalışmalı, ardından başarılı olmayı Allah’tan (c.c) beklemelidir.

## 4.6. Dua ve Tevekkül

Dua, kulluğun özüdür. İnsan, kulluğunun gereği olarak daima dua etmelidir. Genellikle dua, henüz elimizde olmayan bir nimete ulaşmak veya içinde bulunduğumuz bir sıkıntıdan kurtulmak için yapılır. İnsan dua ile mevcut halinin değişmesini veya iyi halinin devamını ister

*“Kaderi ancak dua engeller. Ömrü ancak iyilikler artırır. Kul işlediği günahlar yüzünden rızkından mahrum olur.”*[92] *“Kime dua kapısı açılmışsa, ona rahmet kapıları açılmış demektir. Allah’tan (c.c) talep edilen (dünyevi) şeylerden O’nun en çok sevdiği, afiyettir. Dua, inen ve henüz inmemiş her çeşit musibet için faydalıdır. Kazayı/kaderi ancak dua geri çevirir. Öyleyse ey Allah’ın (c.c) kulları, duaya sarılın.”*[93] Görüldüğü gibi bu hadislerde duanın kadere tesir etmesini kulun iyilikleri istemesi ve kötülüklerden korunması manasında anlamak gerekir.


İsteklerimizi dua yoluyla Allah'a iletiriz.

90. Hûd suresi, 88. ayet.
91. Necm suresi, 39. ayet.
92. Hakim, Müstedrek, I, 394; İbnu Hibban, Sahih, No: 872.
93. Tirmizi, Daavât, 102; Hakim, Müstedrek, I, 670, 675; Müsned, V, 234.

Bir çeşit kader vardır ki onun gerçekleşmesi Allah (c.c) tarafından kesin hükme bağlanmıştır. Bu hükmü verilen şeyin gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Buna “kazâ-i mutlak” denir. Bir çeşit kader vardır ki onun gerçekleşmesi bazı sebeplere bağlanmıştır. Buna “kazâ-i muallak” denir. Yani sonucu bazı sebeplere bağlanmış kaza demektir. İşte dua ve sadaka bu kısımda fayda verir. Kul, neyin neye sebep yapıldığını bilmediği için sadaka, dua, tevbe, istiğfar, zikir, ibadet, taat gibi hayırlı sonuç verecek bütün sebeplere sarılmalıdır. Bunun muhakkak faydasını görecektir.

Her şey kaderimizde yazılmışsa o zaman duaya ne gerek var, diye düşünmek doğru değildir. Dua edebilmek büyük bir nimettir. Dua, kulluğumuzun gereğidir ve ilahi takdirin içindedir. Bir kulun farklı sebeplerle duadan ve kulluktan uzaklaşması neticesinde bu nimetin alınması da ilahi takdirin içindedir.



“Tevekkeltü alallah” hattı. Allah'a (c.c.) tevekkül ettim, O'na dayandım ve O'na güvendim demektir.

Dua dendiğinde genelde bazı kalıplaşmış ifadelerle Allah’tan (c.c) bazı şeyleri istemek anlaşılmaktadır. Oysa bu istekler, duanın sözle yapılan kısmıdır. Duanın bir de fiili dua diyebileceğimiz boyutu vardır. Fiili dua; insanın sözlü olarak Allah’tan (c.c) istediği şey için çalışması, çabalaması ve Allah’ın (c.c) koyduğu kanunlara uyması demektir. Sınavda başarılı olmak isteyen öğrencinin çok çalışması bol ürün elde etmek isteyen çiftçinin toprağı sürmesi, gübrelemesi, sulaması gibi işler fiili duaya örnek olarak verilebilir.

Tevekkül kelime olarak güvenmek, dayanmak, bir işi başkasını vekil tutarak ona havale etmek gibi anlamlara sahiptir. Kavram olarak yapılması gereken her şeyi yaptıktan sonra Allah’a (c.c) dayanıp güvenmek, sonucunu Allah’a (c.c) bırakmak anlamında kullanılmaktadır.

Tevekkül, kadere imanın tabii sonucudur. Tevekkül; Allah’a (c.c) dayanıp güvenmek, çalışıp çabalarken Allah’ı (c.c) daima yanımızda bilmek ve işlerin sonucunu Allah’a (c.c) bırakmak, sonuçtan da endişe etmemek anlamına gelir. Tevekkül tembellik, miskinlik olarak yorumlanamaz.

Öte yandan tevekkül tüm yapılması gerekenleri yaptıktan sonra, insanın içinde duyması gereken bir iç huzur, mutmain olma ve en önemlisi Allah’ın (c.c) takdir edeceği sonuç ne olursa olsun buna razı olma ahlakıdır. Sonucu yalnız Allah’tan (c.c) bekleme halidir.

Mümin, yaptığı ve yapacağı işlerde Allah’a (c.c) güvenip dayanır. Bu güven onu kötü şeyler yapmaktan alıkoyduğu gibi zor anlarında da ona ümit aşılar. İnanan bir kişi, her işinde Allah’ın (c.c) rızasını gözeterek doğru ve dürüst davranır. Bir konuda elinden geleni yaptıktan sonra sonucun kendisi için hayırlı olmasını ümit ederek Allah’a (c.c) tevekkül eder.


Tevekkül, gereken çabayı gösterdikten sonra Allah'a güvenip dayanarak sonucu O'ndan beklemektir.

## 4.7. Sabır, Teslimiyet ve Rıza

Sabır, Allah'ın (c.c) rızasını kazanmak için karşılaşılan güçlüklere göğüs germektir. Sabır "nefsi telaştan, dili şikayetten, organları çirkin davranışlardan koruma, nimet haliyle mihnet hali arasında fark gözetmeyip her iki durumda sükunetini muhafaza etme, Allah'tan başkasına şikayette bulunmama" şeklinde de tarif edilmiştir. Ragıb el-İsfahani sabrın biri cismani, diğeri ruhani olmak üzere iki çeşidinden söz etmektedir. Cismani sabır bedenin maruz kaldığı zahmetli işlere ve acılara katlanmaktır ki bu tam olarak fazilet sayılmaz. Asıl fazilet ruhi sabır olup iki şekilde tezahür eder. Birincisi iffet olup insana zevk veren şeylerden yararlanmada aşırılıktan sakınmak suretiyle gösterilen sabırdır. İkincisi, istenmeyen durumların başa gelmesi veya hoşa giden nimetlerden mahrum kalınması halinde sabırlı davranmaktır.[94]

Kur'an'da imtihanın bir parçası olarak insanların korkuyla, açlıkla, hastalık ve ölüm gibi musibetlerle imtihan edileceği vurgulanmaktadır. Bu imtihanlar karşısında övgüye değer bir davranış olarak önerilen şey sabırdır.



Yaşadığımız zorluk ve sıkıntıları sabırla aşmalıyız.

**"Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele! O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler."**[95]

**"(Ey müminler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki nihayet Peygamber ve beraberindeki müminler: Allah'ın yardımı ne zaman! dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır."**[96]

Öte yandan Asr suresinde insanların hüsranda olduğu vurgulanırken iman edip salih amel işleyen, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye eden kimselerin bu hüsranın dışında kalacağı belirtilmektedir. Ayrıca Allah yolunda mücadelede, Allah'ın emirlerini tavsiye edip yasaklarından sakındırmada sabır ve sebat göstermek Kur'an ve sünnette tavsiye edilmiştir.

Zorluklar ve musibetler karşısında sabretmek, Allah'ın (c.c) takdirine teslimiyet ve rıza göstermek, kulun imanıyla doğrudan alakalıdır. Rıza hali tedbir almaya ve sebeplere tevessül etmeye de engel değildir. Müslümanların maddi manevi her türlü tedbiri almaları şarttır. Buna rağmen gerçekleşen deprem, sel, kuraklık, fırtına, hastalık ve ölüm gibi ilahi takdirin tecellileri karşısında metanet korunmalıdır.

## 4.8. Hayr ve Şer

Hayr, sözlükte iyi ve faydalı iş demektir. Terim olarak Allah'ın (c.c) emrettiği, razı olduğu ve sevdiği davranışlar anlamına gelir. Şer ise, kötü ve fena iş demektir. Terim olarak ise Allah'ın (c.c) yasakladığı ve hoşnut olmadığı, sonuçta yerilen ve cezayı hak eden davranışlar anlamına gelir.

94. Ragıb el-İsfahani, ez-Zeria, s. 326-327.
95. Bakara suresi, 155-156. ayetler.
96. Bakara suresi, 214. ayet.

İnsanın filleri iyi ve kötü (hasen ve kabih), bu fillerinin sonuçları da hayr ve şer olarak bir değer taşır. Bu fiillere bu değerleri takdir eden Allah'tır (c.c). İnsan aklı ise bunları kavrama ve bulma yeteneği ile donatılmıştır. Allah (c.c) hayrı mükafatlandıracak şerri ise cezalandıracaktır. Bu yüzden insanın hayr işlemesi ve şerden kaçınması gerekmektedir.

Allah'ın (c.c) yaratması kulun davranışlarına göre şekillenir. Hayra ulaştıran, Allah'tır (c.c). Şer ise hayrın yokluğundan ya da terkinden kaynaklanır ve bizzat insan elinden çıkar.

Bir Müslüman hayrın ve şerrin Allah'tan (c.c) olduğuna iman eder. Yaratma açısından bakıldığında hayrı da şerri de yaratan Allah'tır (c.c). Çünkü kâinatta her şey O'nun irade, takdir ve kudreti altındadır. Ancak insan hayra da şerre de kendi iradesiyle yönelir. Allah (c.c) insanın hayrı seçmesinden hoşnut olur ve onu mükâfatlandırır, insanın şerri seçmesine Allah'ın (c.c) rızası yoktur. Allah'ın (c.c) şerri yaratması kişi üzerinde zorlayıcı değildir. Çünkü seçimi kul yapmakta, Allah (c.c) da kulun tercihine göre yaratmaktadır.

**"Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter."**[97]

N NOT EDELİM

*"Sabır, musibetle ilk karşılaşıldığında gösterilen metanettir."*

(Buhârî, Cenâiz, 31.)

### 4.9. Hidayet ve Dalalet

Hidayet; doğru yol, hidayete ermek ise doğru yolu bulmak demektir. Hidayet, terim olarak küfür ve şirk gibi kötü yollardan kurtularak kişinin amacına ulaşması ve doğru yolu bulması anlamında olumlu bir içeriğe sahiptir.

Dalalet yanlış yol; dalalete düşmek ise yoldan çıkmak, şaşırmak, kaybolmak, sapıklık veya sapkınlık demektir. Bu anlamda dalalet, yoldan ayrılarak doğru olanı terk etmek anlamına gelir. Dalalet terim olarak kişinin Allah'ın (c.c) gösterdiği doğru yoldan saparak başka yollara girmesidir.

Kâinatta insanın yönelebileceği bütün yolları Allah (c.c) yaratmıştır. Bu yollardan birini tercih eden ise insandır. Allah (c.c), insanlara peygamberler ve kitaplar göndererek onlara doğru ve yanlış yolları göstermiştir.

**"Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör."**[98]

Kişinin kötü yolları seçerek dalalete düşmesi, onun kendi tercihidir. Allah (c.c), inanan ve salih ameller işleyenlere yardım edeceğini vaat etmiştir.

**"Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah, iyi davrananlarla beraberdir."**[99]

Kur'an; kişinin hidayetinin kendi lehine, dalaletinin ise kendi aleyhine olduğunu ısrarla vurgulayarak bu konuda bir zorlamanın fayda vermeyeceğini bildirir.

**"Ve (bana) hanif (Allah'ın birliğini tanıyıcı) olarak yüzünü dine çevir; sakın müşriklerden olma, diye (emredildi). Allah'ı bırakıp da sana fayda veya zarar vermeyecek şeylere tapma. Eğer bunu yaparsan, o takdirde sen mutlaka zalimlerden olursun. Eğer Allah sana bir zarar dokundu-**

97. Nisâ suresi, 79. ayet.
98. İnsan Suresi, 3. ayet.
99. Ankebut suresi, 69. ayet.

**rursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun keremini geri çevirecek de yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine eriştirir. Ve O; bağışlayandır, esirgeyendir. De ki: Ey insanlar! Size Rabb'inizden Hak (Kur'an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim. (Sadece tebliğ etmekle memurum)."**[100]

B BİLGİ KUTUSU

الهَادِي

El-Hâdî, Allah'ın (c.c.) 99 güzel isminden birisidir. Doğru yolu gösteren ve hidâyet veren demektir.

Hidayete erişmek kişinin istemesi ile gerçekleşir. Hidayet istemeyen kişilere Peygamberin bile faydasının olamayacağı şu ayette ifade edilmiştir:

**"(Resul'üm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir."**[101]

**"(Ya Muhammed!) Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lakin Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız."**[102]

İnanmak ya da inanmamak, iyilik yapmak veya kötü davranmak insanın kendi elindedir. Allah (c.c), hak etmeyen kimseyi doğru yola iletmez. İyi olana doğru bir adım atmadan veya kötü olandan uzaklaşmadan durup dururken kimseye hak etmediği bir karşılık verilmez.

**"Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez."**[103]

**"İnkâr edip zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir. Onları (başka) bir yola iletecek de değildir. (Allah onları) ancak içinde ebedî kalacakları cehennemin yoluna iletir. Bu da Allah'a çok kolaydır."**[104]



İnsan dalaleti değil hidayeti tercih etmelidir.

100. Yunus suresi, 105-108. ayetler.
101. Kasas suresi, 56. ayet.
102. Bakara suresi, 272. ayet.
103. Bakara suresi, 264. ayet.
104. Nisâ suresi, 168-169. ayetler.

**"Bir zaman Musa kavmine: Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz, demişti. Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı. Allah, fâsıklar topluluğunu doğru yola iletmez."**[105]

Allah (c.c), doğru ile batılı belli etmeden, insana temyiz gücü verip tercih hakkı tanımadan, dilediğini dalalete, dilediğini hidayete sevk etmiş olsaydı peygamber göndermenin, kitap indirmenin bir anlamı kalmaz, ceza ve mükafatın da makul bir dayanağı olmazdı. Ancak Allah her insana doğru yolu göstermiş, gücü nispetinde sorumlu tutmuş, her türlü fırsatı tanımış ve hidayet imkânı da vermiştir. İnsan için gerekli olan, bu imkânları en iyi şekilde değerlendirip Allah'ın razı olduğu bir kul olabilmek için gerekli çabayı göstermesidir.




105. Saf suresi, 5. ayet.

# ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

## A Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

**1-** Kader ve kaza kelimelerini açıklayınız.

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

**2-** İnsanın özgürlüğü ile sorumluluğunu birlikte değerlendiriniz.

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

**3-** Tevekkül nasıl olmalıdır? Açıklayınız.

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

**4-** Bir insanın başka bir insan tarafından vurularak öldürülmesini ecel açısından açıklayınız.

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

**1-** Hidayet ve dalâlet kavramlarını insanların tercihleri ve iradeleri açısından açıklayınız.

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

..........................................................................................................................................................

## B Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

**1- Aşağıdakilerden hangisinde kaza ve kadere iman doğru tanımlanmıştır?**

**A.** Hayr ve şer, iyi ve kötü ne varsa tüm bunların Allah'ın (c.c) bilgisi, dilemesi, kudreti ve yaratması ile mümkün olduğuna inanmak demektir.
**B.** Şerleri yaratanın Allah (c.c), iyilikleri yapanın insan olduğuna inanmak demektir.
**C.** İnsanın hiçbir sorumluluğu olmadığına çünkü insanın rüzgâr önünde uçuşan yapraklar gibi etkisiz olduğuna inanmak demektir.
**D.** İyiliklerde kendimizle övünmek, kötülüklerde sorumluluğu kadere yıkmak demektir.
**E.** Hastalıklar karşısında herhangi bir tedavi ve tedbire başvurmaya gerek duymamaktır.

**2- Tevekkül kavramının doğru tanımı aşağıdakilerden hangisidir?**

**A.** Hiçbir girişimde bulunmaksızın her şeyi Allah'tan (c.c) beklemektir.
**B.** Gayretsizlik, hareketsizlik demektir.
**C.** Tembellik ve miskinlikle eş anlamlı olup çalışmamak demektir.
**D.** Yapılması gereken her şeyi yaptıktan sonra Allah'a (c.c) dayanıp güvenmek, sonucunu Allah'a (c.c) bırakmak ve Allah'tan (c.c) gelene rıza göstermektir.
**E.** Afetler karşısında tedbir almayı gereksiz görmektir.

*"Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. ..." (Bakara suresi, 286. ayet.)*

*"... Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz..." (En'am suresi, 152. ayet.)*

**3- Yukarıdaki ayetler aşağıdakilerden hangisiyle doğrudan alakalıdır?**

**A.** Ecel
**B.** Külli irade
**C.** Başarı
**D.** Hidayet-Dalalet
**E.** Sorumluluk

**4- Ecel konusunda aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?**

**A.** Kulun ecelini belirleyen ve takdir eden Yüce Rabb'imizdir.
**B.** Ölümün nerede, ne zaman, nasıl olacağını bilemeyiz.
**C.** Ecel ne öne alınabilir ne de geriye bırakılabilir.
**D.** Depremlerde, kazalarda, kanserden veya boğularak ölenler ecelleriyle ölmemiş sayılır.
**E.** Tüm varlıkların belirlenmiş bir eceli vardır.

**5- İnsanın sorumluluğu konusunda aşağıdakilerden hangisi doğrudur?**

**A.** İnsan sorumlu olamaz çünkü kaderinde ne yazılmışsa başına o gelmektedir.
**B.** İnsan sorumludur çünkü iradesiyle kendisi dileyip, tercih etmekte, Allah (c.c) da o tercihe göre yaratmaktadır.
**C.** İnsan sorumlu olamaz çünkü dileyip tercih etmesi söz konusu değildir.
**D.** İnsan sorumlu olamaz çünkü alın yazısı onu sorumlu olmaktan kurtaracaktır.
**E.** Aklı başında olmayanlar ve ergenlik çağına gelmeyenler de sorumludur.



## C Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

**Sabır - Rızık - İlim - Hayr - Ecel**

**1-** İnsanın herhangi bir sebeple ömrünün tamamlanması ve ölmesine ................ denir.

**2-** .............., Allah'ın rızasını kazanmak için mücadele etmek ve bu uğurda karşılaşılan güçlüklere göğüs germektir.

**3-** Kim zerre miktarı .............. yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür. (Zilzâl suresi, 7-8. ayetler)

**4-** Allah'ın kader ve kazayla doğrudan ilişkili olan sıfatlarından biri de .............. dir.

**5-** Her türlü yiyecek, içecek, giyecek, kullanılan eşya, mal, mülk, para, mücevher ve servet, çoluk çocuk ve eş, faydalanılan yetenekler, bilgi ve hikmet, gönüllerin ve vücudun her türlü gıdası, en küçüğünden en büyüğüne kadar yararlandığımız her şey .............. kapsamında değerlendirilebilir.

## A

**ahit:** Emir, taahhüt, antlaşma, güven veren söz, yükümlülük, tâlimat.

**ahlâk/ahlâkî:** İnsanın iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine sebep olan manevî vasıfları, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütünü / Ahlakla ilgili

**akaid:** Kesinlikle inanılan şey, îmân esaslarını ihtiva eden ilim.

**akvâm/kavim:** Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağlı insanlar topluluğu.

**algı:** Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, idrak.

**amel:** Niyet ve iradeye bağlı olarak yapılan dünya veya ahirette ceza veya mükâfat konusu olan iş. Bilinçli yapılan fiil.

**amelî:** Amelle ilgili olan.

**anarşi:** Kargaşa.

**arızî:** Sonradan meydana gelen, asıl olmayan, gelip geçici durum.

**arş:** Gerçek mahiyetini, ölçü ve sınırını insan aklının kavrayamayacağı, gerçek içeriğini sadece Yüce Allah'ın bildiği, bütün âlem denilen yeri, gökleri, cenneti, cehennemi, sidreyi, kürsiyi kaplayan ilahi taht ve hükümranlık.

**asabiyyet:** Aralarında soy birliği veya başka sebeplerle yakınlık bulunanların, muhaliflerine karşı birlikte hareket etmelerini sağlayan dayanışma duygusu ve ruhu.

**aslî rükün:** Temel olarak alınan, birincil öğe. Birşeyin vazgeçilmez parçası.

**aşkın:** Göz önüne alınan alanın dışına çıkan; özellikle bilinci aşan, bilincin dışına çıkan. Olabilecek her türlü deneyin sınırını aşan, insan bilincini aşan. Doğayı, gerçekliği aşan; doğaüstü, duyuüstü.

**azamet:** Büyüklük, ululuk.

## B

**bâkî:** Ebedî olan, devam eden. Allah'ın (c.c) sıfatı olarak bâkî, sonlu ve ölümlü olmayan, sonsuz yaşayan, varlığı sürekli olan.

**bariz:** Açık, göze çarpan, belirgin, görünür.

**bâtıl:** "Hak" kavramının zıddı. Din dilinde var gibi görünen ancak varlığı olmayan, hakikati bulunmayan, boş, temelsiz ve asılsız şeyler.

**bâtıl inanç:** Hurafe, asılsız inanç, dindışı inanışlar.

**beşerî:** İnsanla ilgili, insana ait.

**bid'at:** Dinin aslından olmayan ve şer'î delillere dayanmadan sünnete aykırı olarak icad edilen şeyler. Dinin aslında olmadığı halde dindenmiş gibi kabul edilen inanç ve ibadetler.

**bunalım:** Uyaranlara karşı duyarlılığın, iş yapabilme gücünün, kendine güvenin azalarak karamsarlığın, umutsuzluğun güçlenmesiyle ortaya çıkan ruhsal bozukluk, ruhsal çöküntü, depresyon.

## C

**cahiliyye:** İslam'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını İslamî devirdekinden ayırt etmek için kullanılan bir kavram. Bu kavram;İslam'a uymayan her türlü inanç, söz, fiil ve davranışı ifade eder.

**caiz:** Bir söz veya davranışın dinî veya hukukî esaslara uygunluğunu, yapılmasının serbest ve geçerli olduğunu ifade eder.

**cihanşümul:** Evrensel.

## D

**dâbbetü'l- arz:** Sözlükte "canlı, hafif yürüyen, debelenen, binek hayvanı, nüfûz ve sirâyet eden" anlamlarına gelen dâbbe kelimesi ile yeryüzü anlamına gelen arz kelimesinin birleşmesinden oluşan bir

terkiptir. Kıyametin alameti olarak yerden çıkacağı bildirilen dâbbetü'l-arzın nasıl bir yaratık olduğu ve ne zaman çıkacağı bildirilmemiştir.

**dalâlet:** Bilerek veya bilmeyerek doğru yoldan sapmak. Hidayetten ayrılmak.

**deccal:** l.Çok yalan söyleyen, fesat çıkaran, düzenbaz, sahtekâr, hilekâr. (Büyük D ile) Kıyametin büyük alametlerinden biri olarak ortaya çıkacağı ifade edilen yalancı bir kişi.

2.Deccal'in, kıyamet gününe yakın ortaya çıkıp göstereceği olağanüstü yeteneklerle insanları sapıklığa sürükleyeceği ve tanrılık iddiasında bulunacağı nakledilmiştir. Hz. Peygamberin Deccal'den haber verdiği ve inananları uyardığı rivayet edilmiştir.

**din sosyoloji:** Dini kurum ve dini yapılanmaları, dini temalarla toplumsal yapı arasındaki ilişkileri ve dinin toplum, toplumun din üzerindeki etkilerini araştıran bilimsel disiplin.

**düalizm:** Çift tanrı inancı; Senevîlik (ikicilik).

**dünyevî:** Dünya ile ilgili, dünyaya ait.

## E

**ebed/ebedî:** Sonsuzluk, daima, her zaman demektir. Allah'ın (c.c) sıfatı olarak ebed, sonsuz olarak yaşayan, ölümlü olmayan.

**efsane:** Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence.

**ehl-i kitap:** l. Kitap sahipleri, kitabi.

2.Yahudiler ve Hristiyanlar.

**elest bezmi:** Allah'ın (c.c), ruhlar âleminde kullarıyla ezelde yaptığı, kulların da bizzat şahitlik ettikleri toplantıda yapılan ilahi sözleşme.

Yüce Allah, kullarına "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" anlamında "Elestü birabbiküm." diye sormuş ve bütün kullar da "Evet, sen bizim Rabb'imizsin." anlamında "kalu bela" şeklinde karşılık vermişlerdir. Bu sözleşme ile Allah (c.c), yaratmada ve emretmede yalnızca kendisinin ilah kabul edilmesini istemiştir.

**ezel/ezelî:** Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik. Öncesiz, başlangıcı olmamak; başlangıcı olmayan.

## F

**fânî:** Ebedi olmayan, sonlu varlık.

**fasık:** İnkâr edenlere ve îman ettiği halde Allah (c.c) ve Peygambere itâat etmeyen, dinî görevlerini terk eden ve günah fiilleri işleyen kimse.

**fıkıh:** İslam'ın kişisel ve sosyal hayata dair amelî hükümlerini ortaya koyan ve bu konuyu inceleyen ilim dalı.

**fıtrat:** İnsanın ilk yaratılışındaki dış tesirlerden etkilenmeyen tabiî hâli.

## G

**gayb:** Nakle dayalı bilgi olmaksızın hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı.

**gıybet:** Bir kimseden, gıyabında (onun bulunmadığı bir ortamda) olumsuz konuşmak.

## H

**hac:** İmkânı olan Müslümanların zilhicce ayında ihram'a girerek, Arafat'ta vakfe yaparak ve Kâbe'yi tavaf ederek yaptıkları farz ibadet, İslam'ın beş şartından biri.

**hak:** İnkârı caiz olmayan sabit şey, doğru, doğruluk, adalet, hikmet, hikmete uygun vuku bulan hüküm, görev, gerekli, ahenk, uyum, uygunluk, pay, hisse, kısmet ve var olma. Allah'ın (c.c) isim-sıfatı olarak; gerçekten var olan, varlığında şüphe bulunmayan.

**hakikat:** Gerçek, doğru. Gerçek olan şey, gerçeklik.

**hâl:** Değişme, dönüşme, durum ve tavır. Bir tasavvuf terimi olarak, insanın iradesi ve çabası olmadan ilahi bir lütuf olarak kalbe gelen his, bunun ruh ve bedene yansıması.

**halis:** Karışık olmayan, saf, katışıksız. İçten, samimi. Hanîf: Allah'ı (c.c) bir bilen, doğruya ve Hakk'a bağlanan, batıldan hoşlanmayan Müslüman ve Muvahhid kimse.

**Havari:** Genelde peygamberlere îmân edip onlara yardımcı olanlar demektir. Özel olarak havârî, Hz. İsa tarafından seçilmiş, tebliğ ve irşad görevinde ona yardımcı olan on iki kişilik grup.

**hayr:** İyilik, karşılık beklenmeden yapılan yardım. İyi, hayırlı, yararlı, faydalı.

**Hazene-i Cennet:** Cennet kapısının bekçileri.

**helak:** Fert ve toplumların yok edilmek suretiyle cezalandırılması.

**hidayet:** Allah'ın (c.c) kitap ve peygamberleri vasıtasıyla insanlara doğru yolu göstermesi ve onları bu yola ulaştırması demektir.

**hikmet:** l. Bilgelik, felsefe. 2. Allah'ı (c.c) gereği gibi bilme bilgisi. 3. Kur'an-ı Kerim, vahiy. 4. İnsanı cahilce davranışlardan alıkoyan şey. 5. Hz. Peygamberin sünneti. 6. Hüküm vermede doğru karar verme yeteneği.

**hiss-i dîn:** Din duygusu.

**hurafe:** Dine sonradan girmiş yanlış inanç.

## İ

**icma:** İslam âlimlerinin dinî bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmeleri.

**icmalî iman:** Dini açıdan inanılması zorunlu hususların hepsine birden topluca inanma.

**ictihad:** Nassın bulunmadığı hususlarda, mevcut nassların lafız ve manasına bakarak dinî bir hüküm çıkarmaya çalışma.

**ifrat:** Ahlaki bir kavram olarak, ahlaki davranışların kaynağı olan psikolojik yeteneklerin işleyişinde itidal noktasının ilerisine geçen sapmalar.

**ihlas:** İmân, ibâdet, itâat, ahlak, amel, dua... gibi her türlü dinî görevleri, halkın övme ve beğenmesini, yerme ve kınamasını düşünmeksizin sırf Allah (c.c) için iyi ve halis bir niyetle yapmak.

**ikrar:** Saklamayıp doğruca söyleme, açıkça söyleme, bildirme. Benimseme, onama, kabul, tasdik.

**ikrâh-ı mülcî:** Öldürme, sakat bırakma gibi ağır bir zararı içeren cebir ve tehdit olup bu tür ikrah rızâyı yok eder, ihtiyarı bozar. Böyle bir ikrah aynı zamanda zaruret halinin de sebeplerinden biridir.

**ilah:** Doğru ya da yanlış ibadet edilen her türlü varlık, tanrı.

**ilahi:** Aşkın, yüce. Allah ile ilgili.

**ilahiyyât:** Tanrı bilimi.

**ilhad:** Allah'ın (c.c) varlığını ve birliğini inkâr etmek, hakikatten sapmak, inançsızlık ve dinsizlik.

**imdadına yetişmek:** Zor durumda olan birinin yardımına koşmak; o kişiyi refaha çıkarmak, yardımcı olmak.

**imtihan/sınav:** Allah'ın (c.c) insanları yaratma gayelerinden biri.

**inkâr:** Kabul etmeme, reddetme.

**intiba:** İzlenim.

**irade:** Bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü.

**ism-i âzam:** Allah'ın (c.c) en büyük ismi.

**istidlal:** Delile dayanarak sonuca ulaşma ve hüküm verme; bir şeyi ispatlamak için delil ortaya koyma; akıl yürütme.

**istiğfar:** Hata ve günahların Allah (c.c) tarafından af ve mağfiret edilmesini istemek.

**itidal:** Orta yol, aşırılıktan uzak olma.

**itikat:** İnanmak, doğruluğuna kalben kararlı olmak; gönülden tasdik ederek inanmak ve zihnin kesin olarak hüküm verdiği şey.

**ittifak:** Anlaşma, uyuşma, bağlaşma.

**izhar etme:** Açıklama, ortaya çıkarma.

## K

**kâfir:** Hz. Peygamberi ve onun Allah'tan (c.c) getirdiği kesinliği sabit olan şeyleri yalanlayan, tevatür yoluyla bize ulaşmış bulunan hükümlerden birini ya da birkaçını inkâr eden kişi.

**kaos:** Evrenin düzene girmeden önceki biçimden yoksun, uyumsuz ve karışık durumu. Kargaşa.

**kelam:** Sesle ifade edildiğinde lafz veya kavl, yazıyla ifade edildiğinde hat veya kitabet, işaretle ifade edildiğinde ise remz veya resm adını alır. Kelam; Allah'ın (c.c) seslere, harflere ve bu harflerden meydana gelen kelime ve cümleleri tertip etmeye muhtaç olmaksızın konuşması.

**kesb:** Kulun azmi, iradesi ve gayreti ile ortaya çıkan kazanç.

**kısas:** Bir suçluyu, başkasına yaptığı kötülüğü kendisine aynı biçimde uygulayarak cezalandırma.

**kıyas:** Bir şeyi, benzeri olan diğer bir şeyle oranlayıp sonuca varma; bilinenden hareketle bilinmeyene ulaşma.

**kudsî hadis:** Manası Allah Teala tarafından bildirilip Hz. Peygamberin kendi kelimeleriyle aktardığı sözler.

**kulluk:** Kul olma durumu, kölelik, ubudiyet.

## L

**lanet:** Tanrı'nın sevgi ve ilgisinden yoksun olma, beddua.

## M

**mahiyet:** İçerik.

**mahkum:** Hükümlü. Zorunda olan, mecbur; kötü bir sonuca varması kaçınılmaz olan.

**mahlukat:** Yaratılmış olan varlıkların tümü.

**mahsus:** Özel.

**maruz:** Bir olayın, bir durumun etkisinde veya karşısında bulunan.

**mecusi:** Ateşe tapan.

**mehdî:** 1. Doğru yolu bulan, gösteren, hidayete götüren. 2. Kıyamete yakın bir zamanda zulüm ve kötülüğü ortadan kaldırıp adaleti ve İslam'ı hâkim kılacağı öne sürülen kişi. Kur'an-ı Kerim'de Mehdi ile ilgili bir ayet yoktur. Buhari ve Müslim gibi güvenilir hadis kaynaklarında da Mehdi ile ilgili bir ha-

dise rastlanmamıştır. Bu iki eserin dışındaki hadis kaynaklarında Mehdi ile ilgili rivayetler vardır.

**meleke:** Tekrarlama sonucu kazanılan yatkınlık, alışkanlık.

**melekût:** Ruhlar ve melekler âlemi.

**mensup:** Bir kimseyle bir şeyle ilgisi veya bağıntısı bulunan.

**mescid-i Haram:** Mekke'de Kâbe'nin de içinde bulunduğu alanı çevreleyen büyük mescid.

**meşru:** Yapılmasına dinen izin verilmiş, yapılması uygun olan şey. İslam Hukukunda farz, vacip, sünnet, müstehap ve mubah olan davranışların tümü.

**metin:** İslam'da bir kavram olan ve Kur'an'da geçen. Allah'ın (c.c) 99 adından biri. Anlamı: Metîn, metânetli, kuvveti çok.

**meyyal:** Çok istekli, düşkün. Eğilen, meyleden, meyilli, yatkın.

**minnet:** İyilik yapana karşı duyulan teşekkür, gönül borcu.

**misak:** Sözleşme, antlaşma, bağlaşma.

**mizan:** Terazi, amellerin öçülmesi. Mahşerde herkesin amellerini tartmaya mahsus bir adalet ölçüsü

**muamelât:** Alışveriş, kira, şirketler, evlilik, miras, vasiyet gibi insanlar arası ilişkileri düzenleyen kuralların tamamı.

**muciz:** Kısa, muhtasar. Özlü. Az sözün çok mana ifade edeni.

**muhâl&mümtenî:** Mümkün olmayan, imkansız. Yokluğu zatının gereği olan. Varlığı düşünülemeyen şey.

**mukadderat:** Yazgı.

**musibet:** Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren şey. Uğursuz.

**mutedil:** Dengeli, aşırılıktan uzak olan.

**mutmain:** İnanmış, gönlü kanmış, emin olan.

**muvahhid:** Allah'ı (c.c) var ve bir kabul eden kimse.

**müeyyide:** Yaptırım, ceza.

**mükellefiyet:** Sorumluluk.

**mümtaz:** Seçkin.

**münafık:** İki yüzlü. İslam'ın kurallarına inanmadığı hâlde inanmış gibi görünen.

**müphem:** Açık ve belirgin olmayan. Kapalı, anlaşılması güç.

**müşrik:** Allah'a (c.c) eş ve ortak koşan. Allah'ın (c.c) dışındaki varlıklara O'nun özelliklerini veren kimse.

**müteâl:** Aşkın, yüce.

**mütevatir hadis:** Yalan söylemeleri ve yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan ravilerin aktardıkları hadis.

**mütevatir sünnet:** Yalan söylemeleri ve yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan ravilerin aktardıkları hadis ile sabit olan Hz. Peygamberimizin (s.a.v) uygulamaları.

## N

**nass:** 1. Anlaşılması konusunda yoruma ihtiyacı olmayan, anlamı açık, ihtimalden uzak, tek bir anlama işaret eden söz. 2. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bir konu hakkındaki açık hüküm ve bunu gösteren sözler. 3. Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadisler.

Herhangi bir hükmün nassa dayandığını söyleme, onun ayetlerde ve hadislerde bulunduğunu ifade eder.

**nesh:** 1. Değiştirme, yok etme, nakletme, iptal, bir şeyin başka bir şeyin yerine konulması, kaldırma, hükümsüz kılma. 2. Dinî bir hükmün sonradan gelen dinî bir hüküm-

le ortadan kaldırılması, geçerliliğine son verilmesi.

Kendinden önceki hükmü kaldıran dinî hükme “nasih”, yürürlükten kalkan hükme de “mensuh” denir. Nesh, ancak ayetle ayet, hadisle hadis arasında gerçekleşir. Dinler açısından ise İslam nasihtir. Yani kendisinden önceki bütün dinleri neshetmiştir.

**nitelik:** Bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik, vasıf, keyfiyet.

**nur:** Aydınlık, ışık, parıltı. İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık. Kur’an-ı Kerim.

## Ö

**öşür:** İslam’da arazi vergisi. Ondalık.

## P

**pozitif bilim:** Fizik, kimya, biyoloji gibi kanıta dayalı bilimlere verilen genel isim.

## R

**risalet:** 1. Peygamberlik, nebilik, elçilik, 2. Allah’ın (c.c) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik. 3. İslam akait ilminde, Allah’ın (c.c) birliği, sıfatları ve isimleri konusundan sonra üzerinde en çok durulan konu, peygamberlik.

**rüyetullah:** Allah’ın (c.c) görülmesi.

**rükn:** Esas, temel. İbadetlerin ve akitlerin aslî unsurları.

## S

**sabit:** Değişmeyen.

**sem’iyyât:** Deney ve gözleme dayanmayan, duyularak elde edilen bilgiler. Ahirete dair inanç esaslarının tümü.

**semere:** Ürün, sonuç.

**selbî:** Allah’ın (c.c) selbî / tenzîhî sıfatları, Allah’ın (c.c) ne olmadığını ve neler yapmadığını, hangi niteliklere sahip olmadığını ifade eder.

**servet:** Varlık, zenginlik, mal mülk.

**sevk:** Gönderme, götürme, sürükleme, itme.

**sidretü’l-müntehâ:** Miraçta Cebrail’in gidebileceği son nokta. Yedinci kat semada bir ağaç veya akılların hayrette kaldığı, bunun üstünde bir hayret tasavvur edilemeyeceği şey.

**soyut:** Manevi, metafizik.

**sömürge:** Bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği ekonomik veya siyasal çıkarlar sağladığı ülke, sömürülen ülke, müstemleke, koloni.

**statü:** Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu. Kadro bakımından bağlı olduğu durum, pozisyon.

**sûr:** Kıyametin kopuşunu belirtmek ve kıyamet koptuktan sonra bütün insanların dirilip mahşer yerinde toplanmalarını sağlamak üzere İsrafil tarafından üflenecek boru.

**sûret:** Görünüş, biçim. Yazı veya resim kopyası, nüsha. Biçim, yol, tarz. İslam felsefesinde, varlığın görünen yanı, beş duyu ile algılanan yönü. Resim, fotoğraf. Yüz, çehre.

## Ş

**şân:** Ün, nam, şöhret.

**şefaat:** Ahirette günahkâr müminlerin affedilmesi, günahı olmayanların daha yüksek derecelere erişmeleri için peygamberlerin, Allah’a (c.c) yalvarmaları, dua etmeleri ve

günahlarının bağışlanmasını istemeleri.

**şer:** Allah'ın (c.c) hoşnut olmadığı, sevmediği, meşru olmayan, işlenmesi durumunda kişinin ceza ve kınamaya müstehak olacağı davranışlar.

**şeriat:** Kelime olarak; su yolu, bir ırmak veya herhangi bir su kaynağından su içmek ve almak için gidilen yol, doğru yol, Hak din yolu, büyük ve geniş cadde, aydınlık ve ışık gibi manalara gelmektedir. Terim olarak toplumlar için amelî hükümler, emir ve yasaklar anlamına gelen şeriat, bütün ilahi dinlerde peygamberlerin aracılığıyla gönderilen ortak bir unsurdur.

**şirk:** Yüce Allah'ın ilahlığında, sıfat ve fiillerinde ve Rab oluşunda ortağı, benzeri ve eşinin olduğunu kabul etmek.

**şuur:** Bilinç.

## T

**taassup:** Din, ahlâk, âdet gibi konularda haksızlık ve husumet derecesine varacak kadar saplantıya düşmek. Bağnazlık, körü körüne bağlılık.

**tabiî:** Doğal.

**tahkikî iman:** Hakikate, delile, tefekküre dayanan imandır.

**takdis:** Kutsal sayma, kutsama.

**taklidî iman:** Düşünmeden ve anlamadan, başkalarından ve atalarından gördüğü şekilde, neden ve niçin diye sorgulamadan yapılan imandır.

**tanrı:** İlah.

**tasavvuf:** Kur'an'da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti. Kişiye Allah'ı (c.c) görürmüşçesine ibâdet etme hazzına erişmesinin yolunu göste ren ilim.

**tebliğ:** İslam'ın insana ulaştırılması faaliyetlerinin tümü.

**tecelli:** Bir yerde meydana gelme. Bir şeyin sonucun ve etkisinin oluşması.

**tefekkür:** Düşünme, düşünüş.

**tefrit:** İfrat kelimesinin zıddı olup gevşek ve ihmalkâr davranmak demektir.

**telif:** Uzlaştırma. Kitap yazma.

**telkin:** Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama. Son nefesine yaklaşmış, ölmek üzere olan kişinin yanında kelime-i tevhid ve kelime-i şehâdet okunması; cenaze defnedildikten sonra, kabirde sorulması muhtemel soruları ve cevapları ölüye hatırlatma konuşmasına da telkin denir.

**temas:** Değme, dokunma, dokunuş, değinti. Buluşup görüşme, ilişki kurma, münasebet. Sözünü etme, bahsetme.

**tenzih:** Allah Teala'nın kusur ve ayıplardan, yaratılmışlara özgü eksikliklerden uzak ve yüce olduğunu benimseme ve bunu ifade etme

**teslis:** 1. Üçleme, üçe çıkarma, üçe bölme, üç parça yapma. 2. Baba, oğul ve Ruhulkudüs'ün birleşmesinden meydana geldiğine inanılan Hristiyanlıktaki tanrı anlayışı, inanç biçimi. Teslis inancına göre baba Allah'ı (c.c), oğul İsa'yı, Ruhulkudüs de Cebrail'i simgeler.

**tevekkül:** Her hususta Allah'a (c.c) güvenmek, dayanmak, teslim olmak işlerini Allah'a (c.c) havale etmek.

**tevhid:** Allah'ın (c.c) zatını bütün tasavvurlardan, zihinlerdeki hayal ve evhamdan tecrid etmek. Allah'ın (c.c) eşi benzeri olmadığına inanma.

## U

**uhrevî:** Öbür dünya ile ilgili, ahiret ile ilgili.

**ulvî:** Yüce.

**unsur:** Öğe, parça, bölüm.

## V

**vahy:** Allah'ın (c.c) peygamberlerine iletmek istediği mesajlarını, doğrudan doğruya veya Cebrail vasıtasıyla bildirmesi.

**vasıf:** Nitelik.

**vaz'etmek:** Koymak.

**vehbî:** Allah'ın (c.c) bağışı ve ikramı ile olan.

## Y

**Ye'cûc ve Me'cûc:** Kıyamet alameti olarak ortaya çıkacağı söylenen insan toplulukları.Ye'cüc ve Me'cüc'ün hangi topluluk olduğu Kur'an ve sahih hadislerde bildirilmemiştir.

**yegâne:** Biricik, tek.

## Z

**zât:** Kişi, kendi.

**zelle:** Kelime anlamıyla "sürçme, yanılma, yanlış, ufak suç" demektir. Dinî literatürde ise bu terim daha çok peygamberlerin hataları için kullanılmaktadır.

**zuhur eylemek:** Ortaya çıkmak, görünüz olmak.

- Abdülkâhir el-Bağdâdî, Ehl-i sünnet Akaidi: Kitâbu Usûli'd-dîn (çev. Ömer Aydın), İstanbul: İşaret Yayınları, 2016.
- Afzalu'r Rahman, Siret Ansiklopedisi, çev. Hakan Bayrak vd., İstanbul: İnkılap Yayınları, 1988-1992.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, el-Müsned, Dâru Sâdır, Beyrut, ts.
- Akçay, Mustafa, İnsanlığın Ortak Dinî Temeli: Fıtrat, Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, C 13, sayı. 23.
- Altıntaş, Ramazan, İnsanın Zihin Halleri: İnanç, İman, Yakîn, Şüphe, Nifak, İnkâr, İhsan, İslam İnanç Esasları El Kitabı , (ed. Şaban Ali Düzgün; Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.
- Apaydın, H.Yunus; Aydın, M.Âkif; Bardakoğlu, Ali; Çağrıcı, Mustafa, İlmihal-I: İman ve İbadetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi , çev. Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1989.
- Cebeci, Lütfullah, "İsrâfil", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 2001, C 23, s. 180-181.
- Çelebi, İlyas, "Şeytan", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 2010, C 39, s. 99-101.
- Dinî Terimler Sözlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2009.
- Düzgün, Şaban Ali (ed.), İslam İnanç Esasları - El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî, Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi, haz. Necati Yeniel ve Hüseyin Kayapınar; Şamil Yayınevi, İstanbul, 1987-2003.
- Ebû Hâmid el-Gazzâlî, İtikadda Orta Yol (el-İktisâd fi'l-i'tikâd) (çev. Osman Demir), İstanbul: Klasik Yayınları, 2012.
- Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, Kitâbü't-tevhîd (Açıklamalı Tercüme) (çev. Bekir Topaloğlu), 7. bs., İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.
- Ebü'l-Hasan el-Eş'arî, Eş'arî Kelamı: el-Lüma' fi'r-red alâ ehli'z-zeyğ ve'l-bida' (çev. Kılıçaslan Mavil & Hikmet Yağlı Mavil), İstanbul: İz Yayıncılık, 2016.
- Ebü'l-Muîn en-Nesefî, Tevhidin Esasları: Kitâbü't-temhîd li-kavâidi't-tevhîd (çev. Hülya Alper), 3. bs., İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.
- Ebü'l-Yüsr Muhammed el-Pezdevî, Ehl-i Sünnet Akaidi (Usûlü'd-dîn) (çev. Şerafeddin Gölcük), 4. bs., İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2013.
- Fahreddin er-Râzî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Hüseyn, Tefsîr-i Kebîr (Mefâtîhu'l-gayb), Akçağ Yayınları, Ankara, 1988-1995.
- Gölcük, Şerafeddin ve Toprak, Süleyman, Kelam, Tekin Kitabevi, Konya, 1998.
- Güç, Ahmet, Satanizm Şeytana Tapınmanın Yeni Adı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2002.
- Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyi Muhammed, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

- Hökelekli, Hayati, "Fıtrat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 1996, C 13,  s. 47-48.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî, Sahîhu İbn Hibbân (el-Müsne-dü's-sahîh ale't-tekâsîm ve'l-envâ'), thk. Mehmed Ali Sönmez-Halis Aydemir; Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2012.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî,  Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, çeviri ve şerh: Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1982-1983.
- Karadaş, Cağfer,  İslam'ın İnanç Yapısı - Ana Esaslar, Emin Yayınları, Bursa, 2006.
- Kazancı, Ahmet Lütfi,  İslam Akaidi,  Ensar Neşriyat, İstanbul, 2009.
- Kılavuz, Ahmet Saim, "Azrâil", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, y.1991, C 4,  s. 350-351.
- Kılavuz, A. Saim,  Anahatlarıyla İslam Akâidi ve Kelam'a Giriş, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014.
- Algül, H.; Apaydın, Y.; Bardakoğlu, A.; Dönmez, İ. K.; Erkal, M.; Harman, F.; Klavuz, A.S.; Uludağ, S.; Yücel, İ., İlmihal-I: İman ve İbadetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- Karaman, H.; Özek, A.; Dönmez, İ. K.; Çağrıcı, M.; Gümüş, S.; Turgut, A., Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.
- Malik b. Enes, Ebû Abdullah el-Asbahî el-Himyerî, Muvatta, çev. Ahmet M. Büyükçınar ve diğerleri, Beyan Yayınları, İstanbul, 1994.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî, Sahîh-i Müslim ve Tercemesi , çev. Mehmed Sofuoğlu, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1967-1970.
- Nûreddîn es-Sâbûnî, Mâtürîdiyye Akâidi: el-Bidâye fî usûli'd-dîn (çev. Bekir Topaloğlu), 2. bs., İstanbul: 2011.
- Ragıb el-İsfahani, ez-Zeria ila mekarimiş şeria (nşr: Ebul Yezid el-Acemi), Kahire, 1985.
- Şahin, M. Süreyya, "Cin", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y, 1993, C 8,  s. 5-8.
- Şamil İslam Ansiklopedisi, ed: Ahmed Ağırakça; Şamil Yayınevi, İstanbul, 1990-1994.
- Şemsüddîn es-Semerkandî, İslam İnanç İlkeleri  (çev. İsmal Yürük & İsmail Şık), Ankara: Araştırma Yayınları, 2011.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî,  Sünen-i Tirmizi Tercemesi , çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre Yayınevi, İstanbul, ts.
- Topaloğlu, Bekir, "Allah", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 1989, C 2, s. 471-498.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, ts.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Bezm-i Elest",  Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y, 1992, C 6, s,106-108.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Kıyamet Alâmetleri" , Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 2002, C 25,  s. 522-525.
- Yücedoğru, Tevfk, İtikâdî İlkelerin Tespiti, Selçuk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, sayı. 19.

## GÖRSEL KAYNAKÇA

- Sayfa 12: Kur’an görseli; shutterstock_283544060
- Sayfa 14: Hat görseli; shutterstock_442172266
- Sayfa 15: Kelime-i Tevhid görseli; shutterstock_333327131
- Sayfa 19: Oturan adam görseli; Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 28: Hat görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 31: Deney görseli; shutterstock_88515778
- Sayfa 33: Ağaç görselleri; shutterstock_583478119 - shutterstock_556499668
- Sayfa 37: Camii içi görseli; shutterstock_578349358
- Sayfa 44: Adam görseli; shutterstock_323380451
- Sayfa 46: Allah Hattı görseli; https://pixabay.com/tr/ramadan-allah-alt%C4%B1n-m%C3%BCsl%C3%BC-man-2412453/
- Sayfa 46: Heyelan görseli; http://www.ardeseninsesi.com/m/?id=13820
- Sayfa 49: Gezegen görseli; https://wallhere.com/tr/wallpaper/187290
- Sayfa 49: DNA görseli; https://www.gamestar.de/artikel/hacking-forscher-injizieren-malware-in-menschlic-he-dna,3318256.html
- Sayfa 50: Dünya görseli; shutterstock_417034432
- Sayfa 52: Çim görseli; shutterstock_411220273
- Sayfa 53: Ağaç görseli; shutterstock_527786353
- Sayfa 54: Allah Hattı görseli; shutterstock_575661280
- Sayfa 56: Hat görseli; shutterstock_440112625
- Sayfa 56: Mezar taşı görseli; http://www.derindusunce.org/2008/02/06/istanbul-mezar-taslari/
- Sayfa 58: Hat görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 58: Hat görseli; https://tr.pinterest.com/pin/675117800361925845/
- Sayfa 59: 4 mevsim görseli; http://www.floaredetei.ro/tag/vara/
- Sayfa 63: Kur’an görseli; shutterstock_153568784
- Sayfa 65: Hat görseli; shutterstock_437724805
- Sayfa 71: 4. Ünite kapak görseli; shutterstock_449281855
- Sayfa 72: Dua görseli; shutterstock_526360849
- Sayfa 75: Rahle Kuran görseli; shutterstock_549670951
- Sayfa 75: Ağaç görseli; shutterstock_167693018
- Sayfa 77: Mezarlık görseli; shutterstock_606073736
- Sayfa 82: Kabe görseli; shutterstock_62863246
- Sayfa 92: Kalem/insanlar karikatürü; shutterstock_347537057
- Sayfa 100: mekke/Kabe görseli; shutterstock_572052088
- Sayfa 102: Hat görseli; shutterstock_386529817
- Sayfa 103: Mescidi NEbevi görseli; shutterstock_641373802
- Sayfa 104: Rahle/Kuran görseli; shutterstock_257937392
- Sayfa 104: Kuran görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 107: Kuran görseli; shutterstock_500563300
- Sayfa 108: Hat görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi

- Sayfa 109: El/Kuran görseli; shutterstock_561411256
- Sayfa 114: Hazire görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 115: Dünya görseli; shutterstock_253851106
- Sayfa 116: Doğa görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 117: Ufka bakan insan görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 121: Mezarlık görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 122: Mezarlık görseli; shutterstock_645789100.jpg
- Sayfa 124: Temsili kıyamet görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 125: Bahar/çiçekler görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 127: Terazi/kitap görseli; shutterstock_369986852
- Sayfa 130: Şelale görseli; shutterstock_367267391
- Sayfa 131: Namaz ve cami görseli; DÖGM Fotoğraf arşivi.
- Sayfa 139: Gezegenler görseli; shutterstock_232087309
- Sayfa 143: Hat görselleri; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 144: Kafa görseli; shutterstock_615839501
- Sayfa 146: Yol ayrımı görseli; shutterstock_319737344
- Sayfa 151: Hat görselleri; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 152: Yiyecekler görseli; shutterstock_227550832
- Sayfa 152: Çalışan yaşlı adam görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 153: Felaketler görselleri; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 154:Muayene görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 154:Hasta çocuk görseli; shutterstock_524079622
- Sayfa 155: Çalışan adam görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 156: Dua görseli; shutterstock_151430552
- Sayfa 156: Hat görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 157: Tarla/traktör görseli; shutterstock_532194712
- Sayfa 157: Mezarlıkta dua eden adam görseli; shutterstock_252534091
- Sayfa 159: Hat görseli; (DÖGM) fotoğraf arşivi
- Sayfa 160: Adam/oklar görseli; shutterstock_630806477